

Kuritegude
jälgimine

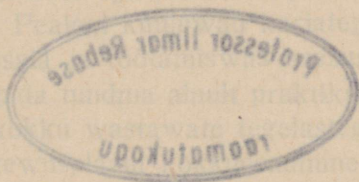
A-4898

Kuritegude jälgimine

Seadnud

A. LIIT

politseiinspektor

Tallinn 1927

Siseministeeriumi Administratiiv-ala
kirjastuse väljaanne

Kirjastuse
jälgimine

Kirjastuse o.-ü. „Täht“ trükk, Tallinnas, S. Tartu mnt. 61. 1927.

TARTU ÜLIKOOI
RAAMATUKOGU

i 18072604

Tallinn 1927
Bibliograafiline ja
kirjastuse väljanne

Eessõna.

Ajakohane kuritegude jälgimine nõuab jälgijalt mitmekesi-
seid oskusi ja teadmisi ning üle kõige — plaanipärast tegutse-
mist. Wajalised oskused ja teadmised on õpetatawad koolis
kui ka omandatawad iseõppimisega raamatutest. Plaanipärase
tegutsemisega, wõi teiste sõnadega — jälgimistaktikaga, on
lugu märksa keerulisem: siin seisab küsimus selles, kuidas
kasutada omandatud oskused ja teadmised tegelikul jälgimisel.
Siin maksab põhimõte: löök kutsub esile wastulöögi — jälgi-
mistaktika sobigu käsilolewa kuriteo asjaoludega. Kuritegu-
dest teame aga, et need harwa sarnanewad üksteisele kõigis
peensusis; järelikult ka jälgimistaktika peab olema küllalt
painduw, et wastata toimitud kuriteo omapärasustele. Tähen-
datud omaduse tõttu ei saa walada jälgimistaktikat mingisu-
gusesse kindlasse vormi ja käsitada teda seesugusena ühtwiisi
kõikide kuritegude puhul. Siit tekiwad raskused tema õpeta-
misel koolis wõi õppimisel raamatutest: kurjategija isikulised
omadused, tegewusala walik ja töötamiswiis ning järjekordsel
teopaigal walitsenud olud wõimaldawad nõndapalju variante
teo toimimiseks, et ükski kool ega raamat ei jaksaks pakkuda
neist täielist ülewaadet. Pealegi kuuluwad kurjategijate isiku-
lised omadused, tegewusala ja töötamiswiis seesuguste tegu-
rite hulka, mis wõib õppida tundma ainult praktikas, puutudes
isiklikult ja korduvalt kokku wastawate tegelastega ja nende
kätetöoga. Seetõttu tegewusplaani kokkuõadmine — taktika
walik käsilolewal jälgimisel peab jääma jälgija oma hooleks,
kaswama wälja tema kogemusist, loogilisest mõtlemiswõimest
ja leidlikkusest. Kuid kool ja raamat ei tarwitse jääda ka siingi
päris passiwseks. Kui waadelda lähemalt kuritegusid, siis
leiame nendes ühiseid jooni, ning edasi weel rohkem ühiseid

jooni, mis omased teatawale kuriteoliigile. Tähendatud ühiste joonte ülesotsimine ja nende asjatundlik walgustamine pakub tänuliku ülesande koolile ja raamatule.

Eelseiswa õpperaamatu kokkuseadmisel olen püüdnud pidada silmas kirjeldatud põhimõtteid. Raamatu esimeses jaos peajasjaliselt leiawad aset hädatarwilisemad oskused ja teadmised, mis jälgija wajab üksikute jälgimistalituste otstarbekohaseks teostamiseks, kuna teine jagu käsitab tähtsamaid kuritegusid ja nende jälgimismeetodeid. Aine ulatus wastab programmile, mille järele õpetatakse kuritegude jälgimist meie politseikooli kõrgemas klassis.

Et raamat oleks tarwitataw ka käsiraamatuna on lõppu lisatud üksikasjaline sisujuhataja, mis tunduwalt hõlbustab soowitawa sisuosa leidmise.

Raamatu kokkuseadmisel olen kasutanud peajasjaliselt saksa literatuuri, nimetades allikad tekstis. Keeleliste näpunäidete eest wõlgnen rohket tänu härra Rich. Kressile.

Tallinn, mai 1927.

A. Liit.

Sissejuhatus.

1. KURITEGUDE JÄLGIMISE MÕISTE.

Kuritegude jälgimine on plaanipärane tegewus, mille eesmärgiks: 1) asetleidnud kuriteoliste toimingute kindlaksteegimine, 2) kuritegude kordasaatjate paljastamine ja nende wastutuselewõtmine ning 3) võimalust mööda kuritegude läbi rikutud suhete jaluleseadmine. Kuritegude jälgimist teostawad meil sellekohased riiklikud asutused. Need on: kohtu-uurijad, politsei, prokuratuur, kohtud.

2. JÄLGIMISE WORMILINE KÜLG.

Kuritegude jälgimise kord on nähtud ette Kriminaal-Kohtupidamise Seaduses. See seadus määrab, missugused asutused wõi ametnikud peawad toimetama wastawal korral jälgimist, missugused on sealjuures nende õigused ja kohustused, missugused õigused ja kohustused on kuritegudes figureeriwatel pooltel, tunnistajatel ja muudel isikutel, missugused jälgimistalitused ja missugustel wormilistel tingimustel tulewad wõtta ette wastawatel juhtumustel, kuidas talitada jälgimisel kogutud materjaalidega jne. Missugused toimingud kuuluvad jälgimisele, s. o. on kuriteolised, sellest leiduwad juhatused karistus-seadustes.

3. JÄLGIMISE TEHNILINE KÜLG.

Oli aeg, kus peeti küllaldaseks, kui jälgija tundis hästi Kr. Kp. Seadust ja karistawaid seadusi ning omas selle kõrwal terawa loomuliku mõistuse; nüüd aga ollakse üksmeeles, et seaduse tundmine ja loomulik mõistus ei kindlusta üksinda weel kaugeltki soowitawat edu kuritegude jälgimisel. Seadus piirdub ainult ettekirjutustega sellest, mida peab tegema, jättes enamasti lahtiseks küsimuse, missuguste abinõudega ja kuidas see teostada kõige otstarbekohasemalt. Näiteks, meie Kr. Kp. S. leidub ainult kaks paragrahwi, mis lähemalt määrawad teopaiga waatluse toimingut — §§ 318 ja 319. Nende järele pannakse teopaiga waatlus toime otsekoheste kuriteo märkide leidmiseks, kui ka ümberasuwa koha ja asjade kirjeldamiseks. Tarbekorral kästakse wõtta ette mõõtmisi ja joo-

nestamisi ning sellest kõigest seada kokku protokoll. Teised waatlust puudutawad paragrahwid sisaldawad enam-wähem puhtwormilisi nõudeid. Mis sugused jäljed ja märgid teopaigal wääriwad tähelepanu, kuidas nimelt käsitada neid, et nad omandaksid asitõendusliku wäärtuse ja hoiaksid selle alal, kuidas kasutada neid jälgimisel — sellest ei sõna-kestki. Kui seda peaks lahendama iga jälgija oma leidlikkusega, siis kujuneksid tagajärjed kahtlemata juhuslikkudeks. Juhuslikkus aga ei mahu plaanipärasesse tõhe, mida tahab olla kuritegude jälgimine.

Jälgimise wormilise külje poolt wastamata jäänud küsimustele otsib wastusi jälgimise tehnika. Wiimasena laiemas mõttes tuleb mõista praktikas proowitud wõtteid ja mitmesugustelt teadustelt ammutatud abinõusid süstematiseeritud kujus, mille waral jälgija selle, mis kirjutab jälgimise wormiline külge ette, wõiks teostada kõige otstarbekohasemalt. Kui wormiline külge näit., kirjutab ette, et teopaigal leiduw kurjategija jalajälge tuleb kasutada asitõendusena, siis juhatab jälgimistehnika, kuidas muretseda selgust, et leitud jälge tõepoolest on tekkinud kurjategija jalast, kuidas mõõta, joonestada, kujundada jälge, mis eriti panna tähele tema küljes, kuidas wõrrelda teda kahtlusaluse saapaga jne. Lühidalt — wormiline külge näitab, mis tarwis teha, tehnika juhatab kuidas seda teha.

Kitsamas mõttes on jälgimise tehnika ülesandeks „õppida tundma kõige otstarbekohasemad wiisid, kuidas rakendada loodusteaduste ja tehnika meetodeid kuritegude jälgimise teenistusse“ (prof. Tregubow). Siin langeb pearõhk kohtuliku ekspertiisi arendamisele kõikidel wõimalikkudel teadusaladel.

4. JÄLGIMISE TAKTIKA.

Jälgimistaktikaks peame oskust õigel ajal, kohal ja wiisil kasutada tehnika poolt juhatatud wõtteid ning abinõusid lõppesmärgi saawutamiseks. Kui waadelda igapäew toimuwaid kuritegusid, siis märkame, et need isekeskis tunduwalt erinewad kui sisult nii toimimiswiisilt. Otstarbekohane jälgimine peab õieti arwestama tähendatud erinewuse ning sellele wastawalt walima jälgimiswõtted ja abinõud. Seega ei seisa see osa kuritegude jälgimise oskusest kaugeltki wiimasel kohal.

Eelseisew kiritöö käsitab esimeses jaos päämiselt kuritegude jälgimise tehnikat laiemas mõttes, teises jaos — päämiselt taktikat; kus see aga materjaali mahutamise pärast otstarbekohasem — mõlemaid kõrwti.

ESIMENE JAGU.

I. Kuritegude jälgija.

1. JÄLGIJA OMADUSED.

„Kes endale tahab walida elukutseks kuritegude jälgimise, see jõudku kõigepealt selgusele, et see amet enam kui ükski teine nõuab erilisi waimuandeid, erilist huwi, lõpmata palju waewanägemist ja endaohwerdamist, täielist andumist, alalist, wäsimatut õppimist, lõpuks raudset tahtmist ja raudset terwist. Kel see kõik puudub wõi kellele see näib olewat kättesaamatu, see otsigu endale mõni teine tegewusalal, sest siin ei jaksaks ta midagi saata korda ja tunneks enda peagi õnnetuna.“

Nende sõnadega alustab praeguse jälgimistehnika isa prof. Hanns Gross ühe oma käsiraamatu, mis määratud politsei-ametnikkudele. Wähe jääb lisada sellele juure. Püüame harutada lahti waid ainult antud walemi, sügawamaie tungida temasse.

Märkame kohe, et meil tegemist kahesuguste omadustega: kehaliste ja waimlistega.

Kehalised omadused. Kuritegude jälgijal olgu „raudne terwis“, et kannatada wälja „lõpmata palju waewanägemist“. Seesugused mehed wiibiwad harilikult parajas meheas, omawad tugewa kehaehituse, armastawad sporti, kust ammutawad sitkust, wastupidawust ja osawust. Pikkadel waewarikastel sõitudel igasuguse ilmaga, uneta öödel ja kurjategijatega mees mehe wastu seistes tuntakse alles kui tarwiline see kõik.

Waimlised omadused. Erilised waimuanded — teraw tähelepanemine, hea mälu, kiire kombineerimiswõime, kiire ja tabaw otsustamiswõime; eriline huwi walitud tegewusala wastu (samasugune nagu tõsise jahimehe huwi jahispordi wastu), sügaw kohusetruudus (kohtumõistja, kes pärib aru

jälgijalt igal sammul, kas ta on kasutanud käesolewa kuriteo selgitamiseks kõik need abinõud, mis seisawad tema wõimuses), meeoleausus, külmawerelsus, julgus-mehisus, põhjalikkus, punktipealsus jne. Suurem jagu neist peab olema toodud sündides kaasa, osa — omandatud kestwa kaswatusega. Wiimasel juhtumusel etendab ametniku tahtejõud tähtsat osa: kindlasti tahta panna kõik ettetulewad nähtused teraselt tähele, antud ülesanded lahendada põhjalikult, alati olla punktipealne — ja peagi märkab edasipüüdja, et asi edeneb tema käes paremini.

Loomuannete kõrwal ei tohi unustada ka teadmisi ja oskusi. Mida laialisem haridus jälgijal, mida mitmekesisemad tema oskused, mida põhjalikumalt ta tutaw ümbritsewa seltskonna elu-oluga, seda tabawamalt leiab ta õiged lahendused jälgimisel olewatele kuritegudele. Kui hiljem tutvume teo-paiga waatlusega, motiivide selgitamisega ning tunnistajate osaga jälgimisel, siis selgub ka eelmiste ridade tähendus. Õige jälgija püüdku aga igal parajal juhusel täiendada oma teadmiste ja oskuste wara!

2. AMETTEGEWUSPIIRKONNA TUNDMAÕPPIMINE.

Kuigi kuritegude jälgija tegewust ei saa suruda kitsaulatusega maa-ala piiridesse, on siiski paljudel kaaluwatel põhjustel määratud igale jälgijale teataw maa-ala, mille piirides ta tegutseb peajasaliselt. Algaja ametniku esimene mure olgu, peensusteni õppida tundma oma tegewuspiirkond. See sündigu kahes suunas: geograafiliselt ja elanikkude suhtes, sealjuures järje- ja plaanikindlalt.

Geograafiliseks tundmaõppimiseks wõetagu abiks linnas — linnaplaan, maal — kaart. Plaan wõi kaart saatku ametnikku tema ametkäikudel — sõitudel, neile märgitagu wahepeal asetleidnud muudatused. Linnades peab jälgija teadma peast kõik tänawad; siit läheb tundmaõppimine edasi majadele ja hoowidele, edasi — sissekäigud majadesse ja hoowidesse, läbikäigud ühelt tänawalt teisele läbi majade ning hoowide (aedade). Edasi olgu teada tegewuspiirkonnas asuwad awalikud asutused: wõõraste- ja öömajad, restoraanid, kinod, haigemajad, teatrid, ametasutused; awalikud liikumisabinõud: autode ning woorimeeste seisupaigad, trammi- ning omnibusiliinid. raudteejaamad ning sadamad, rongide ning laewade sõiduplaanid jne. Maal wastawalt — teed (missuguste omadustega,

millal läbipääsmatud), asulad, üksiktalud, metsad, sood, jõed, järwed, samuti awalikud asutused ja üldtarwitatawad liikumiswahendid.

Elanikkude hulgas wäärib päämise tähelepanu kuritegeline element. Esimese tutwuse oma ametpiirkonnas elutsewate kuritegelise minewikuga isikutega tehku jälgija krim.-politseis peetawate kurjategijate nimestikkude kaudu. Sealst saadud nimestikku edaspidi täiendada oma isiklikkude tähelepanekute ja kogutud teadete kohaselt. Edasi on wäga soowitaw tutwuse sõlmimine usalduswäärsete kodanikkudega. Nende abil jälgija õpib tundma kõige paremini elanikkude elu-olu ja, mis peaasi, tegeliku jälgimise puhul ta wõib saada neilt tulusaid näpunäiteid, ja ka muidu nad wõiksid olla kasulikud kuritegelise elemendi alalisel silmaspidamisel.

Maal wast iga korralik elanik wõib olla jälgijale abiks eespool kirjeldatud wiisil, kuna seal elu rütm on aeglasem ja elanikkude osawõtt üksteise elust-olust ning saatusest elawam. Suuremates linnades on olukord ses suhtes sootumaks teisugune. Siin tuleb otsida jälgimiskasulikke tutwusi päämiselt inimeste hulgas, kes wõiwad oma teenistuse iseloomu tõttu teha rohkesti tähelepanekuid, nagu woorimehed, autojuhid, trammi- ning omnibuste teenijad, uksehoidjad, kelnerid, kojamehed, würtspoodnikud, juukselõikajad, postikandjad, kerjused jne. Need inimesed wiibiwad rohkesti rahwawoolus, nende silm ja kõrw on eriti teritatud tähelepanekuteks ja nad räägiwad isekeskis healmeelil üksteisele oma päewauudised edasi. Samuti ei saa jätta jälgija linnas silmapaari wahela ka lõbunaisterahwaid. Kogemused näitawad, et neil on tihti kokku puutumusi kurjategijatega, kes pärast kordaläinud ette wõtet armastawad korraldada prassinguid mainitud seltskonnas. Kuid peetagu meeles, et tutwusi üldse ja wiimast sorti tutwusi eriti tuleb sõlmida ette waatusega, et mitte sattuda usaldusmehe asemel kurjategijate agendi wõrku.

Lõpuks weel üks grupp tuttawaid. Need on inimesed, kes mõnikord wõiwad olla kasulikud oma erilise asjatundmise tõttu, nagu mitmesugused teadusmehed, käsitöölised, asjaarmastajad jne. Neid leidub tihti mitu ühes ja samas nurgas, kuid kindlasti oskab üks neist oma asja paremini kui teised. Seda wiimast ongi jälgimisel waja, ent wadjaduse silmapilgul oleks hilja otsustama hakata, keda kutsuda neist.

II. Ülekuulamised.

Harilikult puutub kuiteoga kokku terve rida isikuid: seal on kahjusaaja, kelle vastu oli sihitud kuritegu, isikud, kes wõisid panna tähele teo toimimist, tema ettevalmistusi ja järelsündmusi, lõpuks toimija (-jad) ning selle kaaslased. Igal neist on wastaw suhe kuriteoga, igaüks neist teab midagi kuriteost. Ülekuulamised toogu päewawalgele, mida asjaomased isikud teawad kuriteost.

Ülekuulamise kunst pole kättesaadaw kõigile ühtwiisi. Siin omawad olulise tähtsuse: praktilised kogemused, wõime inimese iseloomu hinnata kiirelt ja tabawalt, loomulik taktitunne ja loogika, tõsine huwi asja vastu ning täieline erapooletus. „Halb ülekuulaja heidutab ülekuulatawa, kes walmistus awaldama tähtsaid asjaolusid, tiiwustab lobiseja jatkama oma loba, ei märka õigel ajal korrale kutsuda ulakat, ennegi argliku hirmutab koguni, laseb silmist just kõige tähtsama asjaolu“ (uppudes kõrwalasjade näol üleskeerutatud tolmupilwe), ütleb Gross, tähistades sellega kõige salalikumad karid ülekuulamise sõiduwees. Kuid mitte vähem hädaohtlikuteks ei saa pidada puudulikku süwenemist käsiolewasse asja, hoolimata pealiskaudsust ülekuulamisel, n. n. tükitööd, kus ülekuulamise juhtimine libiseb ülekuulaja käest ülekuulatawa kätte ning teisest küljest andeksandmatut erapoolikust, liigagarust, kus ülekuulaja, maksku mis maksab, püüab pressida wälja ülekuulatawalt teatawa seletuse, pannes märkamata endale wiimasele kas wõi soowitawad sõnad suhu.

1. ÜLDISED NÄPUNÄITED.

1. Ülekuulamine olgu põhjalik ja täielik. Wõetagu kõigepealt juhtnööriks järgmine küsimuslause: **Kes? Mis? Kus? Millega? Mis otstarbel? Kuidas? Millal?**; süwenetagu elawa huwiga käsiolewasse juurdlemisse, kawakindlalt arwestades, rühmitades ja hinnates kogunewat materjaali; peetagu meeles, et puudulik ülekuulamine toob enamasti kaela aegaraikawa teiskordse ülekuulamise ja, mis peaasi, awab võimalused wäärmõistmisteks, mille tagajärjel ülekuulaja satub paratamatult waleteedele.

Tihti tekib teiskordse ülekuulamise tarwidus sellest, et ülekuulaja ei taibanud selgitada kuritegu kwalifitseeriwaid andmeid. Selle häda vastu on ainsaks abinõuks wastawate karistusseaduse ettekirjutuste tundmaõppimine.

2. Kogemused näitawad, et mida rohkem aega on möödunud teo toimimisest, seda puudulikumad ja segasemad asjaosaliste isikute seletused. Seepärast ärgu wiirwitatagu ülekuulamisega kunagi ilma tungiwate põhjusteta.

3. Õigem koht ülekuulamiseks oleks selleks määratud tuba ametruumes, kus kui ülekuulataw nii ülekuulaja seisaksid välispool igasuguseid eksitamise ja mõtete kõrwalejuhtimise wõimalusi. Kuid politseil puudub õigus kutsuda ülekuulatawaid oma kantseleisse, ehk olgu siis, kui ülekuulataw on sellega wabatahtlikult nõus ning kui ilmumine pole seotud erilise ajakuluga. (See kitsendus ei maksa muidugi wahialla wõetud isikute kohta.) Järelikult politseil tuleb toimetada ülekuulamist enamasti välispool kantseleid, nagu teopaigal, tunnistaja korteris, tööpaigal jne. Siin tehtagu mis wõimalik, et ülekuulamise ajaks hoida ära kõrwalised eksitamisid ja mõjumised, näit. palutagu lahkuda kõrwalised isikud ülekuulamise ajaks toast, kutsutagu ülekuulataw kõrwale jne.

4. Ärgu wiidetagu ülekuulatawa kallist aega rohkem kui hädapärast tarwilik, näit. ärgu lastagu tulla kibedal tööajal inimest kaugemal asuwast töökohast koju, waid otsitagu parem tema töökoht üles, kokkulepitud ajaks wäljakutsutud isikut ärgu lastagu oodata, waid püütagu määrata aeg nõnda, et kutsutu ilmudes wõiks alata ülekuulamine jne. Seesugune tähelepanelikkus leiab ülekuulatawa poolt alati wäärilise hindamise, mis ei jää mõjuta ülekuulamise tulemustesse.

5. Lastagu ülekuulataw awaldada temale teadaolewad asjaolud algul omatahteliselt, oma sõnadega. Teadusmeeste katsed tõendawad üksmeelselt, et omatahteline awaldus on alati sisurikkam ja tõele ligemale küüniwam kui teise isiku poolt juhitud ülekuulamine. Ülekuulaja jälgigu tähelepanelikult ülekuulatawa awaldusi ning märkigu endale tähtsamad neist märkuslehele. Sinnasamasse tähendatagu üles ka kõik üksteisele wastu käirwad kohad ja puuduwad lülid. Alles siis, kui ülekuulataw on lõpetanud oma iseseiswa seletuse, pandagu talle ette täiendawad küsimused. Muu seas waja jõuda selgusele, kas ülekuulatawa seletused põhjenewad tema isiklikkudel teadmistel, otsekohestel tähelepanekutel ja kuuldustel, wõi on tegemist ainult arwamistega.

Märkab ülekuulaja, et ülekuulatawal seisab weel midagi südamel, mida see aga ei usalda tuua kuuldawale, siis ta püüdku kõrwaldada kõhklemise hästiwalitud julgustamisega. Siin wõiwad olla mööduandwad mõnesugused perekondlikud sala-

dused, ülekuulatawat ennast riirawad asjaolud, kartus, häbitunne. Peab tähendama, et seesugused ülekuulamise takistused jääwad seda harwemaks, mida õiglasemalt politseiametnikud hoiawad ülekuulamistel ja muudel amettalitustel kuulud saladusi. On aga ülekuulatawal põhjust karta, et tema awaldused seisawad järgmisel päewal ajalehes wõi muul teel saawad teatawaks seltskonnas, siis loobub ta kindlasti kõikide enam-wähem intiimsema iseloomuga asjaolude puudutamisest.

6. Ülekuulatawa isik tehtagu küllaldaselt kindlaks, samuti tema suhe kuritekku ning kuriteos figureeriwate teiste isikutega. Isiku kindlakstegemise abinõud on: isiklik tundmine, dokumendid ja usalduswäärsed tunnistajad. Isikliku tundmise puhul kantagu ülekuulatawa nimi protokolli ometi isikutunnistuse järele.

7. Ülekuulatawale ette pandawad küsimused olgu võimalikult selged ja otsekohesed; antawate wastuste järele otsustada, kas küsimusest on saadud õieti aru; kahtlasel korral redigeeritagu küsimus uuesti. Sama nõue maksab ka ülekuulatawa seletuste õieti mõistmisest ülekuulaja poolt. Eriti kardetawad on n. n. suggestiivküsimused, s. o. seesugused, kus küsimus sisaldab ka wastuse. Need on enamasti kõik „kas“-ega algawad küsimused, näit.: „Kas NN rahataskus olid 1000 m. wõi 500. m. rahad?“ — „Kas X kandis musta wõi pruuni kuube?“ Sedalaadi küsimused teewad ülekuulatawa hooletumaks, wõiwad katkestada tema mälestuskanga ja anda seal „ja“, kus küsimust õieti redigeerides oleks järgnenud kindel „ei“. Küsitagu waid: „Missugused rahamärgid olid NN rahataskus, mis wärwi kuube kandis X?“ Need küsimused nõuawad iseseiswat wastust, sunniwad ülekuulatawa pingutama oma mälu, wiies meid seega tõe le ligemale.

8. Ülekuulaja warustugu kannatlikkusega, hoidku igal juhtumusel alal külmawerelsus, jäägu lõpuni püsiwaks. Tihti ei oska ülekuulataw küllalt täpselt wäljendada oma mõtteid, kogeleb, otsib sõnu, muutub tüütawaks; teine on kas trotsliku loomuga wõi püüab meelega õrritada ülekuulajat (eriti kaebelused), mis ajab wilumata ülekuulajal „südame täis“ ning wiskab tema roopast wälja; mõnikord jälle on läinud ülekuulatawa mälestused ja mõtted seewõrra segi, et kulub tundide wiisi aega nende ülesarutamiseks. Sellest kõigest peab ülekuulaja saama üle kindla tahtmise ja enesewalitsemisega.

2. KAHJUSAAJA ÜLEKUULAMINE.

Kahjusaajalt kuuleme peajoontes järgmisi asjaolusid: 1) missugune kuritegu toimitud, 2) kus ja millal kuritegu toimitud, 3) kuidas kuritegu toimitud, 4) kui kuriteo läbi saadud ainelist kahju, milles see seisab, 5) keda kahjusaaja süüdistab toimimises.

Missugune kuritegu toimitud? Loomulikult on kahjusaaja awaldused sihitud sinna poole, et teha ülekuulajale selgeks, missugune kuritegu tabanud teda. Kuid olles enamalt jaolt wõhik seaduse tundmises, tihti ta ei märka tuua esile kõiki sündmuse peensusi, mis aga wajalised sündmuse kvalifitseerimiseks. Märgates seesuguseid puudusi, ülekuulaja peab astuma kahjusaajale appi asja sisu kohaselt walitud täiendawate küsimustega. Näit. karistusseadus nimetab eraldi murdwargust elumajaga ühenduses olewast ruumist; kui nüüd kahjusaaja awaldab, et wargad olewat murdnud sisse tema toidukambrisse, jättes aga nimetamata, kas see toidukamber seisab elumajast lahus wõi oli ta wiimasega ühendatud sise-mise käiguga, siis ülekuulaja peab taipama küsida seda kahjusaajalt.

Mõnikord on kahjusaaja poolt kirjeldatud õiguste rikkumised väga sarnased tsiwiilwahekordade rikkumistele; niisugusel juhtumusel peab sõeluma eriti hoolega ja kaaluma kõik ettetoodawad asjaolud. Teinekord jälle kahjusaaja isegi ei jõua selgusele, kas tal tegemist kuriteoga wõi mõne muu juhtumusega, näit. hobune wõib olla warastatud karjamaalt, aga ka lihtsalt jooksnud ära, rahakott sattunud taskuwarga näppu wõi kaotatud, asi on pandud kõrwale, unustatud, leitakse aga puuduwat mõne aja pärast ning tõtatakse politseisse awaldama wargust. Siin ei jää enamalt jaolt muud üle, kui eeldada kuritegu ning wõtta tawalised abinõud käsile selle selgitamiseks.

Kus ja millal kuritegu toimitud? Mõlemad küsimused wawad täpset wastust, millel sagedasti otsustaw tähtsus jälgimise edaspidisest käigust. Awaldab kahjusaaja, näit., et kalalätungimine sündinud Tallinnas, Wiru tänawal, siis oleks see ikka weel liig kasin täpseks kohamääramiseks. Küsitagu waid edasi, kas see sündis kõnniteel wõi keset tänawat (esimesel juhtumusel — kummal tänawaäärel), missuguse maja kohal jne. Weel suurema tähtsusega on täpse toimimisaja kindlaks-tegemine. Wõetakse awaldusprotokolli üles ebatäpne toimi-

misaeg, siis wõiwad tekkida sellest pärastpoole suured arusaamatused, näit., kahjusaaja awaldab, et rööwimine toimunud kell $\frac{1}{2}$ 12 öösel, kuna õige aeg oli aga kell $\frac{1}{2}$ 11; kallaletungimise koha läheduses seisab politsei wahipost ja $\frac{1}{2}$ 12 postil seisnud kordnik kinnitab, et ta ei näinud mingisugust rööwkallaletungimist. Kas nüüd ülesandja simuleerib wõi waletab kordnik (näit. warjates korrawastast postilt lahkumist)? Ebatäpse toimimisaja tõttu kaebealune wõib tuua ette ustawad alibitunnistajad, kahtlus wõib langeda isikutele, keda nähti teopaigal wõi selle läheduses ebatäpsel ajal jne.

Lähemalt aja ning koha kindlakstegemise abinõudest teises jaos.

Kuidas toimiti kuritegu? Kahjusaaja teab meile seletada, missugune olukord walitses teopaigal enne toimimist ning missuguses olukorras leiti teopaik pärast toimimist; on aga tegemist mõnesuguse awaliku kuritegelise aktiga, näit., kelmused, kallaletungimine, siis seda üksikasjalisemalt kahjusaaja, wõib kirjeldada toimija teguwiisi, tarwitatud wõtteid ja abinõusid. Oldagu aga uudishimuline ja laotagu kahjusaajale küsimusi ses suunas ette.

Saadud aine line kahju. Seda käsitame teises jaos waranduslikkude kuritegude puhul.

Keda süüdistab kahjusaaja? Kui kahjusaaja tunneb toimijat, siis ei unusta ta seda ütlemast. Kõnesse wõiwad tulla seega juhtumused, kus toimija on kahjusaajale „tundmatu isik“. See-sugusel juhtumusel lastagu tema kirjeldada toimijat ja püütagu panna tema seletused isikukirjelduse keele ümber. Salajas toimitud kuritegude puhul kahjusaaja mõnikord kahtlustab kedagi toimimises; siis peab selgitama aga wastawate küsimuste waral, millel põhjenuwad tema kahtlustused.

3. TUNNISTAJATE ÜLEKUULAMINE.

„Ülekuulamine toogu tunnistajate seletused seewõrra selgesti ja ustawalt paberile, nagu ülekuulaja oleks waadanud sündmust pealt oma silmaga wõi kuulanud pealt oma kõrwaga; asjatundja ülekuulamine selgitagu sündmuse nii, nagu ülekuulaja oleks waadanud sündmust eriteadlase pilguga“ (Gross). Selleks seame üles kaks peanõudmist: tunnistajate seletused peawad olema täielised ning wastama tõele.

Esimene nõue tingib ühest küljest, et kuulataks üle kõik tunnistajad, kes midagi teavad käsilolevast asjast, teisest küljest aga, et ülekuulatawad tunnistajad a w a l d a k s i d kõik, mis nad teavad asjast üldse.

Kuulatu üle kõik tunnistajad. Mõnikord laheneb see ülesanne üsna lihtsalt: kahjusaaja nimetab mõne tunnistaja, need omakord jälle uued jne. Kui seesugune ülekuulamine annab küllaldased wastused tutawatele küsimustele — Kes? Mis? Kus? ... —, siis ongi kõik korras. Igakord — ja wõib öelda suuremalt osalt — ei lähe asi nii libedalt. Wäga tihti näib olewat kindel (otsustades kuriteo iseloomu, waatlusandmete ning kahjusaaja seletuste järele), et käsilolewas asjas on olemas tunnistajad, vähemalt kaudsed tunnistajad, kuid jälgimine jääb ometi wiigi peale, sest et tunnistajad waikiwad.

Tähendatud nähtusel on oma põhjused. Ühel juhtumusel kardab tunnistaja kättemaksu kurjategija wõi selle seltsimeeste poolt ja loobub andmast seetõttu ennast tunnistajaks, teine paneb paljuks tunnistuse andmisega seotud aja- ning rahakulu, mõnikord on tunnistaja tähelepanekud seewõrra juhuslikud, et ta isegi ei aima, et need wõiksid olla ühenduses teatawa kuriteoga, tunnistaja wõib olla isiklikult huwitatud kuriteost wõi seista toimija mõju all, tunnistaja on lihtsalt ükskõikne kaaskodanikku tabanud õnnetuse wastu.

Jälgija kunagi ei tohi jääda ootama, et tunnistajad ise jookseksid talle rüppe. Tulewad nad ise, nagu see juhtub mõnikord, on wäga hea, wiwitawad nad aga ilmunisega, siis tuleb otsida nad üles. Tunnistajate otsimist toimetatakse teadetekogumise teel, milleks kasutatakse esimeses peatükis mainitud tutwuskond ning teiste politseiasutuste ja ametnikkude abi. Eeskätt tuleb wõtta rewideerimisele teopaiga läheduses asuwad wõimalikud tunnistajate wiibimiskohad.

Teadetekogumise otstarbekohaseks juhtimiseks aitab tunduwal kaasa järgmine tunnistajate rühmitamine: sündmuse otsekohesed pealtnägijad, sündmuse otsekohesed pealkuulajad, sündmuse eel- ja järelkäiwate asjaolude teadjad. Esimesed kaks pearühma liigitame omakord järgmisteks allrühmadeks: isikud, kes wõisid panna tähele kuriteo toimimise oma elukoha tõttu — naabertubade, korterite, majade, talude jne. elanikud; töö- ehk teenistuskoha tõttu — igakord asjaolude kohaselt; selle tõttu, et nende tee neid harilikult sel ajal, mil käsilolewal juhtumusel toimiti kuritegu, wiib mööda teopaiga

lähedusest, näit., wabrikutöölised, äriteenijad, koolilapsed j. m., kes lähewad kindlaksmääratud ajal oma päewasele wiibimispaigale ja tagasi; juhulikud isikud. Eelwiimast liiki tunnistajad leitakse sel teel, et keegi politseiametnik peab mitu päewa järgemööda wahti teopaigast möödawiival teel sel kella ajal, mil kuritegu toimitud, ja märgib ära alalised möödakäijad. Wiimastelt küsitakse siis, kas nad ka toimimispäewal samal ajal sama teed tarwitasid ja kas nad juhtumusi ei pannud midagi tähele, mis kuriteoga ühenduses. Sedawiisi on saawutatud mitmel korral ootamata häid tagajärgi.

Sündmuse eel- ja järelkäiwate asjaolude teadjad on isikud, kes tunnewad asjaolusid, mis puudutawad teopaika, kahjusaa- jat, ohwrit wõi toimijat enne wõi pärast teo toimimist. Nad ei tarwitse näinud olla sündmust ennast. Need inimesed nägid teopaika enne wõi pärast toimimist, tunnewad kahjusaa- jat wõi ohwrit, samuti wiimaste eluwiise, harjumusi, läbikäimisi, äri- lisi suhteid, kawatsusi, awaldusi jne.; wõisid panna tähele kuriteo kawatsusi ja ettewalmistusi, näit., kuulsid nõupida- misi, ähwardusi; märkasid tööriistade ostmist wõi walmista- mist, panid tähele isikuid, kes käisid enne toimimist teopaigal „maakuulamise“ eesmärgiga jne.; nägid wiibiwat kedagi weidi aega enne wõi pärast toimimist teopaiga läheduses; märkasid kellegi küljes kuriteo märke (wõitluse jäljed, külge- hakanud ained); nägid kellegi käes kuriteo läbi omandatud asju; panid kellegi juures tähele elujärje wõi eluwiisi muutust pärast kuritegu (näit. keegi enne toimimist lausa näljas, pärast toimimist järsku — prassib rahaga); kuulsid toimijat wõi selle kaaslasti hoopewat toimimisega jne. Seesugused tunnistajad wõiwad olla kahjusaa- ja wõi ohwri kodukondsed, maja- ning äriteenijad, naabrid, sugulased, tuttawad, ärisõbrad, isikud, kes walmistawad, parandawad wõi müüwad kuriteo toimimi- seks tarwitatud tööriistu, pruugitud asjade kaupluste omani- kud ja teenijad, pandimajade teenijad, kuritegelise elemendiga kokkupuutuwad isikud — esimeste korteri- ning majanaabrid, lõbunaised, ise kuritegelisse ringkonda kuuluwad isikud jne.; lõpuks juhulikud isikud. Teadetekogumine peab selgitama, kas keegi nägi, kas keegi kuulis, kas keegi teab, ühelt poolt tungides ringkondesse, kust kõige rohkem loota tagajärgi, juhuslikkude tunnistajate suhtes aga korjates üles awaldusi, mida keegi teinud juhuslikult.

Tunnistajate seletused wastaku tõele. Kui asjas on olemas mitu tunnistajat ning nende awaldused seisawad sisulises

kooskõlas nii omawahel kui ka waatlusandmetega, siis wõib waewalt tekkida mingisugune kahtlus tunnistajate seletuste tõepärasuses. Tegelikult tuleb aga küllalt ette juhtumusi, kus mõne tunnistaja seletused lähewad teistest sootumaks lahku ja seal jälgija on sunnitud wõtma seisukoha, keda neist uskuda ja keda mitte.

Kuidas tekiwad ebatõelised tunnistajate seletused? Nagu tõendawad sellekohased kogemused, wõiwad neil olla kahe- sugused põhjused: tunnistaja on omandanud asjast eksliku pildi, tunnistaja waletab meelega.

Ebaõiged tunnistajate seletused eksliku mõistmise tagajärjel. Sellekohastest teduslikkudest katsetest ja tähelepanekutest selgub, et inimesed on wäga erisugused oma tajumiswõimelt, mälult ja wäljenduswõimelt, ühel need paremad, teisel halwemad, ja et need wõimed on koguni ühe ja sama isiku juures küllalt muutlikud, alistudes mõnesugustele wälis- tele ja sisemistele mõjutustele. Kuna samade wõimete abil tunnistaja wõtab wastu ja annab edasi tunnistuse sisu, siis on loomulik see sügaw huwi, mida just kriminalistika awaldab nende wastu.

Käsitades tunnistajate awaldusi tähendatud seisukohast, on jõutud ühest küljest tõekspidamisele, et tunnistajate awaldused tuleb kohelda üldse teatawa ettewaatlikkusega, teisest küljest aga on püütud leida meetodid, mille abil wõiks paljastada tunnistajate awalduste defektid. Wiimaste käsitamine nõuab jälgijalt wähemalt pshühholoogia algteadmiste tundmist. Kellel need puuduwad, sellele peab soowitama tungiwalt täiendada oma teadmisi sel alal. Eesti keeles kättesaadawatena õpperaamatutena wõib soowitada prof. Jerusalemmi ja Tšelpanowi töid.

Tunnistajate seletuste kontroleerimise skeemidest toon alamal Budapesti kohtutegelase dr. E. von Kärmani oma, mis mulle paistab kõige tabawam, hinnates tegeliku ülekuulamise seisukohalt.

Dr. Kärmani skeem:

Tunnistajate seletuste tõepärasuse hindamine tuleb wõtta ette kahesugusest waatepunktist: 1) tunnistaja isikulise usalduswäärsuse ja 2) objektiivse tõelikkuse suhtes. Tunnistaja usalduswäärsuse hindamine jaguneb omakord kahte ossa: tajumuste ja tähelepanu täpsuse (eksaktsuse) ning mälestusest esilekutsutud awalduse ehtsuse proowimine. Seega

awaneb proowimisel kolm lähtepunkti: a) awallduse täpsus, b) awallduse ehtsus, d) awallduse tõelikkus; a ja b käsitawad awalldust subjektiivsest, d — objektiivsest küljest.

Üksikuid lähtepunkte wõib analüseerida nüüd edasi:

A) Tunnistaja awallduse täpsus seisab ühenduses tajumuste wastuwõtmisega. Ta ripub ära järgmistest asjaoludest:

I. Tajuja kehalisest ja waimlisest terwislikust seisukor-
rast. Selle juures ei tule arwestada mitte üksnes wälja-
paistwaid puudusi, waid ka mitmesuguseid wäiksemaid ter-
wislikke korratusi, mille wõib teha ilmsiks ainult asjakohane
(arstlik) läbikatsumine. Wiimaste hulka kuuluvad näiteks
n. n. wahepealsed seisukorrad kui ka waimlise alawäärtus-
likkuse, puuduliku kehalise ja waimlise arenemise wõi wana-
duse nürinemise juhtumused ja nimelt:

1. Kehalised puudused:

a) tõsisemad kehalised puudused, nagu kuulmis- wõi nä-
gemiswõime kaotamine, mis puutuwad kohe silma ülekuula-
misel;

b) wäiksemad wõi osalised meelteorganide puudused, mis
tihti raske tunda ära; siin wääriwad erilise tähelepanu pea-
wigastused ja wärwipimedus;

d) haiglane kehaline ala- ehk ülitundlikkus;

e) naisterahwastel — kuupuhastus, raskejalgsus, kuupu-
hastuse haiglane puudumine;

g) lastel — puudulik arenemine, raugaealistel — wanadus-
nõrkus.

2. Waimlised puudused:

a) waimuhaigused kitsamas mõttes;

b) närwirikked, nii siis neurasteenilised ja hüsteerilised
olekud, närwiline äritatawus, alistatawus suggestioonidele ja
hallutsinatsioonidele;

d) waimline arenematus ja nürinemine.

II. Tajumuste wastuwõtmine oleneb edasi sellest, kui-
wõrra soodsad olid tunnistajale selle juures 1) kohalised (ruu-
milised) ja 2) ajalised tingimused.

Siin tuleksid kõnesse tajumiswiisid, nagu need olenewad
tajutawate nähtuste ja asjade ning tajuja oma seisukohast
(asend, kaugus, tuule- ja walgustustingimused jne.), kui ka
inimikkude meelegaorganide tawalisest tajuwõimest. Siia

kuuluksid järelikult kõik meeltepetted, eeskätt nägemis- ja kuulmispetted. Eriti olgu tähelepanu juhitud puudustele, mis tekiwad ülemäära kiires tempos arenewate sündmuste tajumisel.

III. Samuti peab wõtma arwesse, kas tunnistaja sel silmapilgul, mil ta ammutas oma tähelepanekud, ei seisnud muude hingeliste protsesside ja nimelt 1) tunnetuslikkude wõi 2) tundmuslikkude protsesside mõju all. Siin puutume jällegi kokku kahesuguste psühholoogiliste nähtustega. Esiteks, mida sisurikkam ja intensiivsem oli eespoolnimetatud tunnetuse wõi tundmusprotsess, seda segawamalt mõjub ta tunnistaja awalduse täpsuse peale. Püsis teataw kõrwalise tunnetuse toiming näit. ainult aistingute (märgete) astmel, siis kannatas tunnistaja waatlemine seeläbi muidugi vähem. Samuti on rahulik meeoleu enam soodus tähelepanekute tegemiseks kui affektne oleng.

Teisest küljest wõiwad samad faktorid aga ka soodustada tähelepanekuid; kui näit. affektne oleng liitub tajumuste appertseptsooniga, saawutame tihti elawamad tagajärjed. Huwiga tehtud waatlemine on alati täpsem kui täitsa ükskõikne silmade eest möödalaskmine.

B. A w a l d u s e e h t s u s o l e n e b t u n n i s t a j a r e p r o d u k t s i o o n i w õ i m e s t , t e m a m ä l u h e a d u s e s t .

I. Siin tuleb arwestada esimeses joones m ä l u t r u u d u s . Wiimane omakord seisab ühenduses kahe asjaoluga:

1. Waja jõuda selgusele, kas ülekuulatawal oli wahepeal juhust m õ t e l d a t a g a s i t e h t u d t ä h e l e p a n e k u t e l e . Kui seda ei sündinud, siis on väga tõenäoline, et wahepeal ju tumenenud mõned momendid tema poolt jälgitud sündmusest, mis ta nüüd püüab t ä i e n d a d a . Täiendamine sünnib kas kõrvalt kuuldud andmete kulul wõi jälle sel teel, et puuduwate lülide asemele pannakse oma seniste kogemuste kohaselt niisugused, mis kõige enam sobiwad sündmuse iseloomuga.

2. Kui aga ülekuulataw wahepeal korduvalt tuletas meele sündmuse, wiibides mitmesugustes meeoleludes, siis on jälle väga võimalik, et sellejuures tema mälestusse põimusid mõned jooned, mille ehtsust ta isegi ei jaksa kontroleerida.

II. A w a l d u s e t ä p s u s o l e n e b w e e l ü l e k u u l a t a w a w ä l j e n d u s w õ i m e s t j a w ä l j e n d u s w i i s i s t . Tüüpilisemad on jällegi kaks wõimalust:

1. Tunnistajal puudub tarwiline sõnade tagawara ja seepärast ta otsib sõnu, parandab ühtepuhku oma awaldust ning püüab leida oma meelestuste sisule kohasemat väljendust. Teisest küljest wõib tunnistaja, kes awaldab oma mälestused ebakohaste sõnadega, kutsuda esile arusaamatusi, kuna ülekuulaja wõiks tõlgitseda tema sõnu teisiti kui need olid mõeldud. Seesugused tunnistajad langewad iseäranis kergesti ohwriks suggestiivküsimustele.

2. Sõnaohtrad tunnistajad kalduwad seewastu jälle just oma väljenduswõime painduwuse tõttu wäga tihti kõrwalistele asjaoludele, mille tagajärjel muidugi kannatab nende awalduse järjekindlus ja selgus. Ka nad alistuwad hõlpsasti suggestiivküsimustele, kuna nad harjunud tegema otsusi kergel käel ja kiiresti.

D. A w a l d u s e t õ e l i k k u s. Kui sedawiisi kõrwaldatud kõik raskused awalduse täpsuse ja ehtsuse suhtes, tuleb katsuda nüüd awaldus läbi ja kaalutella ta sisult. Saawutataw tagajärg peab näitama awalduse tõelikkuse. Ka siin awanewad kahesugused wõimalused:

I. Awaldust kontroleeritakse asjas olemas olewate asitõenduste, ülekuulaja enda poolt tähelepanud ja kontroleeritud asjaolude kui ka teiste asjaosaliste isikute tõepäraste awalduste abil. Seisab tunnistaja awaldus nendega nõutawas kooskõlas, siis kaob kahtlus tema tõelikkuses.

II. Teiseks peetagu silmas, kas awalduse sisu ei seisa wastolus teiste samalaadiliste nähtustega; kui awaldus sisaldab nähtusi ja asjaolusid, mis üldiselt tuttawad wõi weel enam, mis üldiselt tunnustatud, siis ta ei tohi rääkida neile wastu. Siin saame weel kord kaks paralleelset rühmitust:

1. Awalduses ettetulewad füüsilised nähtused wõrreldagu sellekohaste loodusseadustega ja

2. psüühhilisi nähtusi — üldtunnustatud hingeelu reeglitega. Wiimane kontrollwahend kasutatagu eriti siis, kui asjast puuduwad reaalsed tõendused, nagu auhaawamiste-, walewande- ja muudes sarnastes protsessides.

Kui nüüd ühe tunnistaja awaldus läheb lahku teiste tunnistajate samasisulistest awaldustest, siis püütagu jõuda selgusele, kas lahkuminewus ei baseeru eelmises skeemis kirjeldatud tajumise-, mälu- wõi väljenduse puudustel. Seda tuleb muidugi teha wastawalt sellele asjaolule, milles nimelt väljendub awalduse lahkuminewus. Näit. kolm isikut wiibisid ühes-

koos koha läheduses, kus leidis aset mingisugune kõnelus. Ülekuulamisel kaks neist annavad edasi kuulnud kõneluse üht ja sama moodi, kolmas aga kas eitab kategooriliselt igasugust kõneluse kuulmist, wõi annab edasi kuulnud kõneluse sisu teisel kujul kui eelmised kaks, wõi jälle ütleb kuulnud kõneluse sisu olevat ununenud hoopis. Esimesel juhtumusel jõutagu selgusele, kuidas on lood kolmandama tunnistaja kõrwa kuulmisega, teisel — on nähtawasti tegemist teguritega, mis mõjutawad halwast küljest mälu headust, kolmandal — tunnistaja seisil sel ajal, kui kõnelus leidis aset, nähtawasti muude hingeliste protsesside mõju all, mis takistasid teda tarwilises määras süwenemast kuulnud kõnelusse. Lõpulik otsustamine tähtsamatel juhtumustel peab jääma muidugi ekspertide hooleks.

Tunnistaja waletab meelega. Waletunnistuse andmiseks peab olema sundiw põhjus, ta on wäljamõeldud, ta on räägitud asjaosaliste isikute wahel enamasti kokku.

Sundiw põhjus, motiiv waletunnistuse andmiseks, wõib peituda ühest küljest tunnistaja isiklikes suhteis kabealustega wõi kahjusaaajaga, teisest küljest — tema otsekoheseis suhteis kuriteoga. Esimesel juhtumusel tuleb selgitada igakülgselt (enamasti kaudse teadetekogumisega), kas tunnistaja ning poolte wahel ei walitse (walitsenud) sugulus, sõprus, wiha-waen, kas tunnistaja ei ole aineliselt rippuw pooltest, nende poolt meelitatud, ostetud ära, hirmutatud. Mõnikord tunneb üks pooltest näit. tunnistaja minewikust mõne kompromitteeriwa asjaolu ning wiimane on sunnitud waikimise lunastama waletunnistusega jne. Teisel juhtumusel tuleb jõuda selgusele, kas tunnistaja ise ei ole segatud asja. Praktika tunneb juhtumusi, kus toimija sattus temale soodsate asjaolude tõttu esiosta tunnistajate hulka ja kasutas oma seisukorra õige agaralt süü juhtimiseks süütu peale. Selgitamine nõuab eeskätt kõikide juba kogutud andmete igakülgselt kaalutlemist ja loogilist konstrueerimist. Tihti saadakse tõe jälile juba sellega, kui lastakse seletada kahtlast tunnistajat üksikasjalikult, kuidas ja millistel asjaoludel ta sai tunnistajaks käsilolewas asjas ning siis kontroleeritakse hästikorraaldatud teadetekogumisega ta seletused.

Wäga tabawalt iseloomustab prof. Gross waletunnistaja taktikat: „Tahab waletunnistaja rääkida süüdlase kasuks, siis, kui ta wähegi osaw, toob ta esile ka wiimase halwad omadused, kui nende salgamine millegi pärast oleks mõttetu (näit.

omadused on üldiselt tuntud), kuid ta püüab hoolega waikida kõigist sellest, mis tooks kaebealusele otsekohe kahju käsilolewas asjas. Tahab ta aga diskrediteerida kaebealuse, siis ta seletus wõib olla wiimase suhtes algul õige heatahtlik, wabandaw ja puhtakspesew, kuni korraga üks wahele pillatud sõna teeb ülekuulaja tähelepanelikuks wastupidises mõttes; siit edasi järgneb korrapärane mustamine.“

Waletunnistus peab „walgustama“ mingisuguse kuritekku puutuwa asjaolu, muidugi tunnistajale wõi tunnistuse autorile soowitawas walguses. Teiste sõnadega, waletunnistaja hüüd ja püüd on wiia ülekuulaja walearwamisele teatawatest asjaoludest, selleks meelega andes ekslikke teateid seni weel walgustamata jäänud asjaoludest, wõi lükates ümber teiselt poolt juba walgustatud asjaolud. Sel põhjusel peab waletunnistuse autor pidama silmas peaasjalikult kaht asja: wäljamõeldud tunnistusel ei tohi puududa tarwiline side sündmusega ja ta peab olema konstrueeritud sisuliselt nii, et ta suudaks panna ülekuulaja uskuma oma lõppsihi suhtes. Esimene asjaolu tingib peale kuriteo asjaolude tundmise tihti weel teadmise, kui kaugel on asja uurimine ja missuguses sihis ta liigub, et mitte minna walmistama ette ja lükkama ümber see-sugused asjaolud, mis teiselt poolt juba selgitatud wastuwaidlemata andmetega. On näit. tehtud selgeks usalduswäärsete tunnsitajate läbi, et kaebealune wiibis mõni minut enne kuriteo toimimist teopaiga läheduses, siis langeks selle tunnistaja seletused igatahes õige raswase küsimismärgi alla, kes tahaks näinud olla kaebealust samal ajal ütleme tunni tee kaugusel teopaigast. Sellega on enamalt joalt seletataw ka nähtus, et kaebealused esialgu wiiwitawad omapoolsete tunnistajate ette-toomisega. Samal põhjusel nõutakse aga ka jälgijalt juurdlusandmete saladusespidamist.

Waletunnistuse sisuline konstrueerimine nõuab autorilt igatahes oma hea osa olukorra hindamise- ja loogilise mõtlemise wõimet. Waletunnistus peab olema nagu elaw pookoks, mis antakse jälgijale edasi üldise juurdluspuu külge pookimiseks. Et ta ei ärataks kärneris kõhklemist, peawad tema jämeduse-, koore- ja punga omadused wastama tawalistele nõudmistele. Peale otsekoheste, süüdistusse puutuwate asjaolude tunnistajal peab olema mõeldud walmis weel rida kõrwalisi asjaolusid, et mitte kukkuda sisse ülekuulaja poolt ette-pandawa esimese täiendawa küsimuse pealt. Siin juhtub aga tegelikus elus nüüd ühtepuhku, et kõige peale waatamata jääwad waletunnistusele ometi praod sisse, näit. tunnistaja teab

kas vähem või rohkem kui ta võiks teada tema poolt kirjeldatud asjaolekutel, üksteisele vastu käivad kohad avalduses, mitme waletunnistaja avalduste osaline lahkuminevus jne., ühe sõnaga, terane ülekuulaja märkab peagi, et pookoks ei sobi üldise oksastikuga. Seesugusel juhtumusel waja weel kord küpselt kaaluda läbi kahtlased asjaolud ja siis tunnistaja wõtta täiendawate küsimuste risttule alla. Harwa jaksab sellele vastu panna waletunnistaja kindlus ja lõpp on sõjariistade mahapnek.

Keegi waletunnistaja seletas, et tema wiibinud juures, kui kaebealune ostnud lõngad, millest koetud temalt wõetud willane wammus. Et oma sõnadele anda rohkem usaldust, harutas ta wammusest wälja ühe lõnga, mida silmitses asjatundlikult ning keerutas sõrmede wahel. Ta teadis anda ka üles ostmise aja ja koha ning lõngade hinna, müüja olnud aga tundmatu naisterahwas. Kui temalt nüüd küsiti, kas lõngad osteti kerades või wihtides, hakkas ta kogeleva ja tunnistas wiimaks üles, et kaebealune tellinud andma teha waletunistust. Nagu selgus, wiimane asjaolu oli jäänud rääkimata asjaosaliste wahel kokku, puudus seega konstruktsioonis ja ja selle puudumine päistis olewat tunnistajale endale seewõrra ebaloomuline, et ta loobus katsestki wastata hea õnne peale.

Juhtumuste arw, kus tõeline süüdlane ise esineb waletunnistaja osas, on õnneks wäike (kaebealusena ülekuulatawa isiku seletusi, kes püüab weeretada süüd teistele, ei saa wõtta siin arwesse, kuna jutt on tunnistajate ülekuulamisest). Peasjalikult esinewad waletunnistajad juba kahtluse alla langenud isiku kasuks. Seesugusel juhtumusel tunnistuse sisu peab olema räägitud kokku kaebealuse ja tunnistaja wahel ja nimelt põhjalikult räägitud kokku ning lõpuks wajutatud hästi meele, p ä h e õ p i t u d. Wabaduses wiibiwale kaebealusele ei walmista waletunnistajate leidmine ja ettewalmistamine muidugi erilist raskust, kuid ka eeluurimise all kinnipeetawad kurjategijad oskawad aidata endid ses suhtes, kuna raske on luua nii ideaalseid kinnipidamise tingimusi, mis isoleeriksid kinnipeetawa täiesti muust ilmast. Kõige suuremaks abiks wälisilmaga ühenduse pidamises on wahialusele muidugi wabanewad kaaswahialused, kellega istuti ühises kongis, wõi puuduti kokku jalutustel. Kuid ka sellel kepil on kaks otsa. Kokkurääkimine, iseäranis siis, kui see sünnib takistatud olukorras, ei jõua näha pea kunagi ette kõiki peensusi (w. eelmine näide) ning kui ülekuulaja leiab üles tähendatud

õrna koha tunnistaja seletustes ja sealt poolt tungib kõvasti peale üksikasjaliste küsimustega, siis kaldub wõit alati tema poole. Mõnikord jälle ütleb tunnistaja oma seletust „nagu peast üles“, rõhutab rohkem kui seda teeb tema seisukoht tarwilikuks, teatawaid asjaolusid, satub kergesti ärewusse jne.

Lõpuks paneme weel tähele kõige enam korduwamaid waletunnistusi, nimelt wäljamõeldud alibi tõendamisi. Mitmed wäga tõenäolikud asjaolud räägiwad, näit., kahtlusaluse wastu, kuid kõigile ootamata juhatab wiimane tunnistaja wõi koguni kaks, kes tunnistawad, et kahtlusalune wiibinud toimimise ajal hoopis teises kohas. Seesugused tunnistajad kukuwad enamasti sisse, kui ülekuulaja neile kui ka kahtlusalusele, igale muidugi üksikult, paneb ette umbes järgmised küsimused: kuidas, millistel tingimustel sattusid nad kokku, millega weetsid aja, kaua wiibisid koos, millest kõneldisid, missuguses järjekorras see kõik sündis jne. Antud wastused wõrreldagu omawahel ja seal selgub enamasti, et mida üksikasjalikum oli ülekuulamine, seda enam erinewad saadud wastused. Ent kogenenud kurjategijad oskawad mööda hiilida ka sellest püünisest, kandes wäljamõeldud kooswiibimise mõne waremalt tõepoolest olnud kooswiibimisele, näit., kuritegu toimiti esmaspäewa õhtul, kuid tegelik kooswiibimine oli pühapäewa õhtul. Seetõttu walitseb asjaosaliste seletustes muidugi täielik kooskõla. Siin ei jää ülekuulajal muud üle, kui pärida sama põhjalikult teateid ka sündmuse eel- ja järelpäewade toimetustest ja wiibimistest, kuni wiimaks wastu tuleb kahtlane „tühi ruum“. Arusaadaw, et kõige sellega peab käima käsikäes tunnistajate seletuste kontroleerimine kaudsete teadete kogumise-, isiklikkude tähelepanekute tegemise- ja muude juurdlusandmete silmaspidamisega.

4. ISIKUTE JA ASJADE ETTENÄITAMINE.

Kui kahjusaaaja wõi tunnistajad nägid kuriteo tomijat, kuid ei tunnud teda nimepidi, siis näidatakse neile jälgija poolt tabatud ja toimimises kahtlustatawad isikud äratundmiseks ette. Samuti talitatakse kuriteo läbi kaduma läinud asjadega, mis leiti läbiotsimisel kahtlusaluse juurest (näidatakse ette kahjusaaajale) ning teopaigale mahajäänud asjadega (ümbruskonna elanikkudele, äratundmiseks, kellele need kuulwad). Ettenäitamise tulemused omawad alati suure tähtsuse jälgimise edaspidisest käigust ja seetõttu sündigu see toiming

tarwiliku ettewaatuslega. Muu seas peetagu silmas järgmisi nõudeid:

Lastagu ülekuulataw kirjeldada enne ettenäitamist lähemalt nähtud isikut wõi temale tuttawat asja, et jõuda selgusele, kuiwõrra põhjalikud on tema sellekohased tähelepanekud. Sellest nõudmisest ei saa pidada kinni teopaigale mahajäänud asjade ettenäitamisel ümbruskonna elanikkudele.

Isikud näidatagu ette teiste isikute hulgas, päewpildid — teiste päewpiltide hulgas; pandagu seejuures tähele, kas tunnistaja näitab julgesti kellegi peale wõi kõhkleb ta enne tüki aega. Ülekuulatawa wastus äratundmise suhtes protokoleeritagu just samal kujul, nagu selle väljendas ülekuulataw ise.

Kui selgub juba kirjeldamisel enne ettenäitamist, et tunnistaja pole kuigi kindel oma asjas, siis on mõnikord soowitaw korraldada ettenäitamine nii, et selle tagajärjed ei saaks wahetult teatawaks ettenäidatawale. Selle wõib teha näit. nii, et kahtlusalune wiiakse mõnesuguse ettekäände all tunnistajast mööda, tunnistaja silmitseb ettenäidatawat warjatud kohast ja awaldab oma otsuse ülekuulajale tagaselja jne. Kui seesugusel juhtumusel ettenäidataw isik on tõsine teo toimija, siis on parem, kui talle jääb esialgu teadmatuks tunnistaja-pealt-nägija kõhklew otsus.

5. KAHTLUSALUSE ÜLEKUULAMINE.

Kahtlusaluse ülekuulamise eesmärgiks on — anda ülekuulatawale, s. o. isikule, keda kogutud andmestiku põhjal wõib pidada käsilolewa kuriteo toimijaks, wõimalus esineda oma-poolsete seletustega. Ülekuulamise otsekohene tagajärg wõib olla: teo ülestunnistamine, wastulausete esitamine, täielik waikimine. Tagajärg, ükskõik missugune ta on, peab saabuma ülekuulatawa wabal tahtmisel.

Kahtlusalusega kohtame hoopis teissuguse nurga all kui kahjusaa- ning tunnistajad. Kuna me wiimastelt õigusega wõime oodata puhtsüdamlikke awaldusi, siis on kahtlusalusel seewastu juhtumusel, kui ta on tõeline teo kordasaatja, küllalt põhjust warjata meie eest tõde; see on makswa kohtupidamise seaduse järele isegi tema õigus. Kuna aga kahtlusaluse seletused kui niisugused moodustawad ühe abinõu toimitud kuriteo selgitamiseks, siis jälgija ei saa jääda nende wastu ükskõikseks, waid otse ümberpöördult, ta peab wõtma oma

oskuse kokku, et tuua ka kahtlusaluse käest tõde päewawalgele.

Peab tähendama, et ülekuulaja inimestetundmine, ümberkäimise oskus, rahulik kaalutlemine ja asja süwenemine wõiwad awalduda siin rohkem kui ühegi teise ülekuulamise puhul. Eriti peatume kahtlusalusega ümberkäimiswiisil, kuna see omab ülekuulamise tagajärgedest tihti otsustawa tähtsuse ja ülekuulajad, tihti enda märkamata, kõige rohkem patustawad just selle wastu.

Endamisimõistetaw, et kindlasti peab jääma ära igasugune füüsilise šurwe awaldamine ülekuulatawa kahtlusaluse wastu ülestunnistuse saawutamise eesmärgiga, samuti on lubamatu kahtlusaluse aadressil awaldada ähwardusi, sõimu, pealekarjumist, wõi teda haawata muul wiisil. Teisest küljest oleks sama mõttetu silmakirjalik „sõbrakstegemine“, tehtud osawõtlikkus, mis paraku alati paistab läbi, kuna ju kahtlusalune saab väga hästi aru, et seesugust muusikat tehakse tema püüdmiseks. Jääb üle kuldne kesktee ja see oleks rahuline, asjalik ja tõsine toon. Muidugi wõib ümberkäimine iseendast olla ja peabki olema kord pehmem wõi jälle waljem, nagu tingib selle igakord just ülekuulatawa iseloom ja ülespidamine, kuid waljus ei pea kunagi tunduma ärateenimatuna. Kui selle kõrwal ülekuulajat mõnikord waldab tõsine kaastundmus kahtlusaluse saatuse wastu, siis wäljendub see juba iseendast ning wõib ülekuulatawas koguni kutsuda esile head wastukõla.

Ühenduses eelmisega tuleb puudutada ka ettewaatus-abinõusid wõimaliku kallalekippumise wastu kahtlusaluse poolt. Selles suhtes on täitsa wõimatu kirjutada ette mingiguseid kindlaid reegleid. Igatahes ei ole soowitaw, et ülekuulataw saaks mulje tema wastu käsile wõetud ettewaatus-abinõudest, nagu kardetaks teda koledasti, kuid kunagi ei saa jätta panemata seda küsimust hoopis tähele. Wägiwalla tarwitamisele ülekuulaja wastu wõiwad kahtlusaluse kihutada peaaesjalikult kaks põhjust: soow põgeneda ja äritatud olek. Esimene põhjus wõib tulla arwesse siis, kui kahtlusalune on tõepoolest süüdlane ja oodataw karistus küllalt suur; teostamisele asutakse ka enamasti ainult siis, kui selleks muud tingimused soodsad, näit. läheduses puuduwad inimesed, wõimalus kiiresti peaseda wälja ning ennast warjata jne. Mis puutub aga äritatud olekusse, siis seisab suuremalt osalt ülekuulaja oma wõimuses hoida see põhjus eemal, nimelt tabades õige ümberkäimiswiisi kahtlusalusega.

Kahtluse alune isik tuleb õppida tundma võimalikult mitmekülgsest. Kõige enne tuleb teha muidugi tema isik täpselt kindlaks, siis aga koguda teateid ta elust-olust: elukäik lapsepõlvest alates kuni käesolewa ajani, perekonna elu, sugulased, tutwused, kaldurwused, millest elatub, kellega käib läbi, endine karistatawus jne. Suuremalt jaolt wõib seesuguseid teateid saada kahtlusaluselt endalt, kus waja täiendades ja kontroleerides saadud teateid ametliku teadetekogumisega. Kriminaalpolitseis on wõetud tarwitusele teatelehed, mis sisaldawad eespool loeteldud teated paljudest elukutselistest kurjategijatest. Seesugused teated wõimaldawad hoida õige tunduwalt waos kahtlusaluse, kui tal peaks tulema tahtmine oma elust-olust esineda wäljamõeldud lugudega wõi warjata oma senist kuritegewust. Tihti juhatawad nad aga ülekuulajale kätte kahtlusaluse nõrgad kohad, lastes paista wälja, kus wiimane moonutab oma seletustes teatawad asjaolud wõi hiilib nendest hoopis mööda. Siis tuleb selgitada, kas moonutatud wõi mahasalatud asjaolud ei seisa kuidagi ühenduses kuriteoga.

Ülekuulatawat ei pea jätma kunagi kahewahele selles, mis mõttes kuulatakse teda üle, s. o. kahtlusalusele tuleb panna selgel sõnal ette süüdistus. Ka siin mõeldagu hästi järele, kuidas teha seda, et see iseendast tarwilik ja loomulik ülekuulamise osa ei omandaks ilmaaegu haawawat kuju, eriti siis kui ei olda kaljukindl kahtlusaluse süüdi olekus. Prof. Gross hoiatab sel puhul weel teatawat liiki sissewedamise katsete eest, mis seisawad selles, et ülekuulaja opereerib kasinate esialgsete andmete põhjal ettekujutatud sündmuskäiguga, mille jutustab ette ülekuulatawale, lastes paista wälja, nagu oleks see selgunud juurdlusega kogutud materjaalidest, kuna aga tõepoolest tal puuduwad enam-wähem kindlad andmed. Sedawiisi tahetakse kergendada kahtlusalusele süü ülestunnistamine, kuid selle asemel sissewedaja wõib kukkuda ise väga haledasti sisse, näit. juhtumusel, kui kahtlus on langenud sootumaks süütule inimesele wõi kui ülekuulaja poolt hea õnne peale konstrueeritud asjaolud juhtuwad olema wildakad, mis tõsine teo toimija tunneb muidugi silmapilk ära ja tarwitab oma kasuks.

Edasi peatume üksikult ülekuulamise tagajärgedel.

Süü ülestunnistamine. Süü ülestunnistamine on teadlikult tehtud awaldus, millega keegi tunnistab omaks asjaolud, mis ühenduses teatawa seaduswastase ülespidamisega (Ernst Loh-

sing, Grossi arhiiv, IV). Kuigi praegune krim.-protsess enam ei anna süü ülestunnistamisele kui niisugusele wastuwaidlematu süütõenduse tähendust, sest et ka siin võib tulla ette õigusmõistmise petmisi väljamõeldud endasüüdistuste näol, jääb talle ikkagi alles väga suur väärtus süütõenduse muretsemise wahendina. Iga tegelik jälgija teab, kui palju kergemaks muutub kuriteo selgitamine ja süütõenduste kogumine pärast puhtsüdamlikku ülestunnistamist kahtlusaluse poolt. Sellega on arusaadaw, miks süü ülestunnistuse sooritamine jälgija silmis õieti on saanud kahtlusaluse ülekuulamise peaesmärgiks.

Wõiks kerkida küsimus, kui kaugelt ülekuulaja tohiks mõjuda oma poolt kaasa ülestunnistuse saabumiseks, et mitte sattuda wastollu kahtlusalusele jäetud waikimisõigusega? Siin peab wõtma arwesse, et puhtsüdamlik ülestunnistamine pakub toimijale alati tunduwat hingelist rahustust ja võib pehmen-dada selle kõrwal tema teenitud karistuse; samuti on teada, kui raske on inimesele mingisuguse üldiselt hukkamõistetawa teo ülestunnistamine, kui palju nõuab see wisa sisemist wõitlust, wõitlust hea ja kurja wahel. Kui nüüd jälgija seesuguste abinõudega, mis pole tunnistatud seaduses kõlbmatuks, astub kahtlusalusele appi, püüab teha talle niütelda kergemaks ülestunnistamise, siis kellelgi ei võiks olla põhjust tulla tegema talle seepärast etteheiteid.

Missugused abinõud oleksid kõige kohasemad kahtlusaluse ülestunnistamisele wiimiseks, see selgub wissisti kõige paremini tawalikkudest süü ülestunnistamise motiividest, mis almal toon eespool kord juba nimetatud Ernst Lohsingi järele. Samad motiivid pakuwad aga ühtlasi ka head pidet otsustamiseks, kas ülestunnistamine tuleb wõtta tõsiselt wõi ta on mõeldud wälja.

Lohsing jaotab ülestunnistamised motiivide järele kolme gruppi:

1. Ülestunnistused, mis tehakse põhjusel, kus räägib kaasa igale inimesele enam-wähem omane eetilise tunne. Siin wõiwad tulla arwesse:

a) Südametunnistuse hääl, mis piinab kurjategi-jat ega anna talle enne rahu, kuni ta annab enda kohtuwõimude kätte. Ka usuline tunne võib kihutada toimija tunnistama kordasaadetud kuriteo üles, et lepitada oma süü peatse karistuse kandmisega. Enamalt jaolt wastawad seesugused ülestunnistused tõele, kuid ka siin on mõeldaw passiwne wõõra süü omakswõtmine, näit. usuhullustajate poolt.

b) Lapse- wõi wanema armastus. Näit., isa ja poeg teenivad ühes ja samas asutuses. Ühel päewal leitakse kassas wõltsimine. Wõltsimise on saanud korda poeg, kuid kahtlus langeb asjaolude tõttu isale. Poeg ei jaksa kannatada wälja, et isa peab kandma tema süü pärast häbi ning annab enda ise kohtuwõimude kätte. Kuid wõimalik on ka juhtumine, et poeg wõtab endale isa tõeliku süü.

d) Sõpruse ja seltsimehelikkuse tunne, mis sarnane eelmisele motiivile.

e) Soow kohtu wõi karistuse alt peasta süütu inimene.

g) Isiklik autunne, mis tihti kergendab ülestunnistamist inimestele, kes saanud hea kaswatuse.

h) Rahwustunne ja isamaa-armastus — poliitilistes protsessides.

II. Ülestunnistused, mis tehakse isikliku kasusaamise eesmärgiga. Siin räägib järelikult kaasa ainult ülekuulatawa mõistus ja nimelt:

a) Soow ülestunnistamisega teenida karistuse pehmendus. See wõib tulla arwesse, kui kahtlusalune wõi koguni alles tundmatu toimija on jõudnud weendumusele, et asi tuleb paratamatult awalikuks ja seetõttu oleks salgamine wõi enda edaspidine warjamine mõttetu.

b) Soow wäiksema kuriteo ülestunnistamisega tähelepanu juhtida mõnelt suuremalt kuriteoit. Siin wõiwad tulla ka ette wõõra süü endale wõtmised.

d) Põgenemiskatse — kahtlusalune tunnistab süü üles ja juhatab umbkaudu kohad kätte, kuhu ta peitnud kuriteoga omandatud asjad. Kui aga minnakse otsima, ei leita neid. Nüüd wõetakse kahtlusalune muidugi juhutatud kohta kaasa ja see just ootabki seda, et teostada plaanitsetud põgenemine.

e) Aineline tasu — on tulnud ette juhtumusi, kus waene wõtab tasu eest endale rikka süüteo.

III. Kolmanda grupi moodustawad ülestunnistused, mis tehakse teatawa meeoleu mõju all. Siia kuuluvad:

a) Kättemaks — ülestunnistamisega on kahtlusalusel wõimalik teha halba wihatud inimesele.

b) Hirm — keegi juut, kes mõistetud tapmise pärast surma, näeb ühel päewal oma wangikongi aknast, kuidas töö-

mehed wangimaja hoowis askeldawad mingisuguse ehituse kallal. Tema kongikaaslane tähendab talle, et ehitatakse juba wõllast! See mõte üllatas juudi seewõrra, et ta tunnistas wiibimata üles süü, mida salgas seni kangekaelselt, et ülestunnistuse tagajärjel ette wõetawa asja uuesti läbiwaatamisega nihutada edasi otsuse täitmine. Wangimaja hoowi ei ehitatud tol korral küll wõllast, waid telegraafi töölistes seadnud seal juhede parandamise jaoks tellinguid üles.

d) Resignatsioon, saatusele alistumine. On selgunud kahtlusaluse süüdi olek ühes teatawas kuriteos, siis muutub ta mõnikord oma saatuse wastu seewõrra ükskõikseks, et ta tunnistas üles ka mõned teised tema toimitud, kuid seni alles awalikukstegemata jäänud kuriteod. Sama mõju awaldab kurjategijasse ka wahetpidamata kestnud pikem ülekuulamine, kus tal äärmuseni pingutatud tähelepanu ja kiire otsustamisega tuleb ennast kaitsta ülekuulaja risküsimuste wastu. Sel kombel saawutatud ülestunnistused wõiwad olla aga ka ebaõiged.

e) Ülestunnistused, mis tehtud silmapilkse mõnu kätte saamiseks. Keegi kahtlusalune kaebas möödawatawale ametnikule söömata olekust, ja kui ametnik talle tõi sõbralikult suure tüki leiba, tunnistas ta ametnikule kuriteo, milles teda kahtlustati, sundimata üles. Keegi teine kahtlusalune sattus ülekuulaja laual seiswat sigaritoosi nähes seewõrra raskesse kiusatusse, et esines ettepanekuga, antagu temale üks sigar ja tema tunnistas kõik üles.

g) Ootamatus — wärskest teolt, saagi jagamiselt wõi kohe peale toimimist ülekuulamisele wõetud kurjategijad tunnistawad enamasti kõik puhtsüdamlikult üles, kuna neil ei jätku aega mõelda wälja midagi „mõistlikku“. Samuti wiib mõnikord kahtlusaluse ülestunnistamisele ülekuulamise hoos temale endale ootamata pillatud ettewaatamata sõna wõi lause.

h) Umbruse mõju — mõnikord (tapmiste puhul) ei jaksa kurjategija jääda külmawereliseks teopaika wõi ohwrit nähes; kui sel puhul koputada ta südametunnistuse pihta, wõib oodata puhtsüdamlikku ülestunnistust.

Asub nüüd kahtlusalune tunnistama üles, siis lastagu teda algul kõik jutustada oma sõnadega, omatahtlikult. Siis aga pandagu talle, kui waja, weel ette täiendawad küsimused, kuni saadakse täielikud wastused tuttawatele küsimustele — kes, mis, kus... Eriti pandagu rõhku sellele, et ülestunnistus

sisaldaks ülewaate motiividest, mis kihutasid ülestunnistaja kuriteo toimimisele, et ta juhataks kätte toimimiseks tarwitatud tööriistad ja teo läbi kaduma läinud asjad, annaks üles kaaslased, kuriteo ettevalmistusest ja tagajärgede warjamisest osawõtnud isikud, et äärmisel juhtumusel ülestunnistus sisaldaks vähemalt mõne seesuguse kuritekku puutuwa peensuse, mis oma iseloomu kohaselt wõiksid teada olla ainult toimijale. Wastasel korral puuduks wõimalus nõutawalt kontroleerida ülestunnistuse tõelikkust ja ülestunnistaja wõiks esineda juba järgmisel päewal hoopis wastupidiste seletustega, wabandades oma esialgset ülestunnistamist kas wõi lihtsa arusaamatusega.

Nagu nägime eespool, wõiwad olla ülestunnistused tihti ebaõiged, seepärast olgu tuletatud weel kord meele, et saanud kahtlusaluselt mõnesuguse ülestunnistuse, jälgija ei tohi pidada igakord weel kuritegu lahendatuks ja selles heas usus lõpetada muud jälgimistalitused. Ülestunnistus peab leidma kinnituse waatluse andmetest, tunnistajate seletustest ja muul teel kogutud tõendusmaterjalist ning alles siis jälgija wõib panna rahuliku südamega juurdluse kõrwale.

Wastulausete esitamine, politsei keeles — salgamine. Kõige harilikum salgamiswõte (aga ka kõige loomulikum süütause tõendamise abinõu) on alibi ettetoimine, millega puutusime kokku juba tunnistajate ülekuulamisosas. Siin olgu juhitud weel kord tähelepanu sellele, et juhtumustel, kus alibi leiab tõenduse usalduswäärsete tunnistajate läbi, jääb üle weel kaks wõimalust, nimelt, ebatäpselt kindlaksmääratud toimimisaeg (w. kahjusaaja ülekuulamine) wõi jälle tunnistajate poolt mingil põhjusel ebatäpselt näidatud alibi aeg. Nii üks kui teine wõimalus tuleb wõtta uuesti põhjalikku selgitamisse. Wiimisel juhtumusel näit. selgitada, kas tunnistajad ei eksi kuupäewas, mil nägid kahtlusalust wälispool teo toimimise wõimalust, samuti kellaajas. Kelladest teame, et nad tüsawad tihti otse armutul wiisil ja et nende abil tüsatakse inimesi ning seepärast kui jutt on kellaajast, siis selgitatagu üksikasjalikult, kes nimelt waatas kella, kellele kuulus see kell, kas kell näitas õiget aega (kunas õiendati teda ja mille järele, kas ta käib ette wõi jääb maha) jne. Kui kella waatas kahtlusalune ise, siis wõis ta meelega nimetada ebaõige aja, seada oma kella ette wõi taha. Määratakse aega mõne kindla korra järele toimuwa sündmusega, näit. aurlaewa ära- wõi sissesõidu ajaga, rongide

liikumisega, tänavate walgustamisega, tehaste wiledega, õpilaste kooliminekuaga wõi tulekuga, päikese tõusu wõi loojaminekuaga, postwankri möödasoitmisega (maal), kirikukellade helistamisega, mõne erakorralise sündmusega, siis waja kontroleerida wastawate järelewaatamisega sõiduplaanides ja tabelites ning järelekuulamisega asjaomastelt asutustelt ja isikutelt, mis kella ajal toimus üks wõi teine antud juhtumustest, kas oli tol korral kõrwalekaldumisi üldisest korrast jne.

Hoolsa järelekatsumisse tuleb wõtta ka kõik muud kahtlus- aluse poolt ettetoodawad wastulaused ja seletused. On wõimalik lükata üks wõi teine nendest ümber juurdlusand- mestiku põhjal, siis sündigu see otsekohe ning asjakohase kind- lusega. Jääb kahtlus- aluse sellele waatamata oma seletuste juure, siis pole üle- aru- ne weel kord kontroleerida seni juba kogutud and- mestik, weel kord lüli- lülilt harutada üles ja proo- wida otsuste ahelad, mille põhjal tekkis kahtlus- tus teatawa isiku wastu. Ühtlasi tuleb koguda täiendawaid and- meid kaht- lus- aluse seletuste selle osa kohta, mis pole lükatud weel kül- laldaselt ümber (wõi ka tõendatud) seniste and- mete waral. Niiwiisi samm- sammult minnes edasi jõuame peagi sinna, kus emb- kumb — kahtlus- alusel pole tuua enam midagi ette oma kaitseks (järgneb enamasti ülestunnistamine), wõi jälle tema wastu tõstetud süüdistus osutub ekslikuks. Wiimasel juhtum- sel tuleb otsida toimijat mujalt.

Harwa järgneb täieline waikimine ette- pandud süüdistusele, küll aga keeldu- wad kahtlus- alused tihti mõne neisse puutuwa üksiku asjaolu selgitamisest. Siin ei jää muud nõu, kui püüda selgitada waigitawad asjaolud muul teel (waatluse and- med, tunnistajate seletused, teadetekogumised).

6. TÕBEDE JA HAIGEKSJÄÄMISTE SIMULEERIMINE ÜLEKUULAMISE PUHUL.

Prof. Gross juhib tähelepanu järgmiste tõbede ja haigeks- jäämiste simuleerimiswiisidele ülekuulamise puhul, mis kasu- tawad enamasti kahtlus- alused ja kahtlased tunnistajad.

Ettekutsutu haigeksjäämine. Juhtub mõnikord, et kahtlus- alused ühes ja samas asjas kui ka tunnistajad, kes kutsutud ette üheks ja samaks päewaks, kõik ei ilmu; ilmub waid üks ja wabandab teisi haiguse, pakilise töö- wõi mõne muu põhju- sega. Silmnähtawalt aga seisab õige põhjus selles, et asjaosa- lised tahawad saada ilmunud isikult teada, millega siin tegemist,

kuupalju teab ametikoht asjast, keda peetakse süüaluseks ja keda tunnistajateks jne. Koju jõudes kõneleb nüüd esimesena ilmunu teistele oma üleelamustest ning siis peetakse aru ja tehakse maha, mida peavad ütleva teised oma ilmunisel. Sünnib midagi selletaolist, siis oldagu ettevalmistatud vähemalt kaheks asjaks: esimeseks — hoitagu püümisest ja teiseks — et siin kawatsetakse keerutada tolmu. Kõige parem oleks võtta seesugusel juhtumusel kahtlusalused wahiialla, et hoida ära kokkurääkimise hädaoht; on see aga võimatu või on tegemist ainult tunnistajatega, siis on kõige parem lükata edasi ka esimesena ilmunu ülekuulamine. Ülekuulamise puhul tuleb panna siis muidugi piinlik rõhk ülekuulatawate eraldamisele, kuni kõik kuulatud üle.

Äkiline haigeksjäämine ülekuulamise ajal. Endamisi mõista, et ei tohi oletada kunagi tingimata pettust äkilise haigeksjäämise puhul keset ülekuulamist, kuna ju küllalt tuttaw kui sagedasti süüdistatawad kui ka tunnistajad jääwad tõsiselt haigeks erutuse tagajärjel. Kas nüüd on tegemist tõsise juhtumusega või pettusega, seda otsustatakse aja järele, k u n a s järgnes haigeksjäämine. Teda võib pidada seda kindlamini pettuseks, mida kasulik um oli ülekuulatawale silmapilk, mil sündis haigeksjäämine, näit. kui süüdistataw ei oska anda õiget wastust ette pandud küsimusele, kui ta märkab, et ülekuulaja on õigel teel või kui ta peab muidu oma huwides kasulikuks ülekuulamise katkestamise; tunnistaja omakord, kes simuleerib haigeksjäämist, kõneleb ka kahtlemata ebatõtt: ta märkab wahest, et ta on kuidagi wääratanud ja püüab parandada nüüd seisukorra haigeksjäämise abil; äärmisel juhtumusel loodab ta, wõides toetada juba lähewale haigusele, tunnistada mõne öeldud asjaolu waleks ja võtta selle tagasi. Paistab nüüd haigeksjäämine olewat kahtlane, siis pandagu hoolega tähele terwet juhtumust ja saadetagü, kui võimalik, arsti järele. Mis puutub „haigeksjäänusse“, siis oleks kõige õigem, kui talle seletataks kindlasti, ja arusaadawalt, et tema haigeksjäämist peetakse pettuseks ja et seesugune wigurdamine võib halwendada ainult tema seisukorra. Haigeksjäämistest simuleeritakse kõige enam:

Langetõbe ja waimuhaigusi. Seesugusel juhtumusel saata arsti järele ja wahepeal hoolsasti panna tähele arwatawat haiget, et kergendada võimalikult põhjalikumate teadetega arstile otsuse andmine. Eriti ei tohi jääda silmapaari wahele, kas ülekuulataw ei kutsunud esile haiguse nähtusi mõnesu-

guste ainete abil, näit. õõrudes silmanurki millegagi (kokaiiniga), nuusutades midagi uimastawat jne. Wõhiku otsustamine ei tohi ulatuda seesugustel juhtumustel kaugemale, kuna siin isegi arstid puutuwad kokku suurte raskustega.

Minestusse langemisi. Kinniwõtnistel, läbiotsimistel, ülekuulamistel jne. ettetulewad minestusse langemised ei ole ehtsad ega päris waled, waid nad on õieti poolehtsed, sest nende ettekandjateks on enamalt jaolt õrnema soo liikmed. On ju arusaadaw, et ehmatus, hirm ja kahtlus, mis kutsub esile sedalaadi ametlik talitus, elawalt tabab naisterahwa. Seetõttu tuleb paljude inimeste juures ette were tõus pähe wõi jälle were ärajooks ajudest, mille tagajärjel tekib pea-pööritus; seltsib sellele weidike ettekujutust, weidike sugestiooni ja weidike kohmetust, siis on kõige lihtsam ja mugawam sulgeda silmad ning wajuda lebakile. See katkestab asjakäigu, ametnikus tekib kaastundmus, tema esialgne hoog on kadunud, ja wahepeal leiab simulant wissisti mõne pääsetee, teab kust otsast hakata uuesti peale.

Tahetakse saada teada, kas minestus on tõsine, siis pandagu minestajat algusest peale tähele: tuleb sügaw kahwatus nähtawale (ka huuled ja igemed kaasa arwatud), siis on minestus tõsine, muidu mitte. Ebaminestajale antagu nõu lõpetada oma wigurdamine.

Puuduliku kuulmise simuleerimine. See toob paljudel kordadel ülekuulatawale suurt kasu ja seda tarwitatakse seepärast kõikidest pettustest kõige sagedamini. Kui keegi teeb ennast kurdiks, siis on tal kõigepealt see kasu, et ta wõib kauem mõtelda järele ettepanud küsimust sel ajal, kui ülekuulaja raiskab aega küsimuse kordamisega. Ja wõib lasta korrata küsimust mitu korda. Pealegi on ebakurdil see määratu kasu, et ta hiljem igal ajal wõib wõtta tagasi oma seletused, tunnistades nad, kui need ei peaks sobima kuidagi tema kasudega, walesti arusaamise tagajärjeks.

Kus arst käepärast, seal on walekurdi paljastamine kerge asi. Kuid arsti puudumisel ülekuulaja peab oskama leida wäljapääsu ka oma käel. Üks lihtsamatest abinõudest seisab näit. selles, et arwatawa kurdi selja taga põrutatakse jalaga wastu põrandat wõi pillatakse maha mõni raske asi; hääle edasiandmise tõttu kindlate kehade kaudu märkab kurt ometi müra ja pöördub ümber, kuna aga simulant arwab, et ta ei tohi kuulda seda, jäädes istuma liikumatult! Kõige tähtsam on aga ülekuulatawa esinemise tähelepanek: kui teraselt jälgida

ülekuulatawat, siis ei tule kahelda kaua, kellega tegemist, kas inimesega, kel, tõesti puudub kuulmine, kelle igast näojoonest wõib märgata, kuidas ta waewab ennast, et saada aru, wõi simulandiga, kes teeb nähtawaid pingutusi, et mitte saada aru.

Lollakuse simuleerimine. Lollakuse simuleerija püüab kõigepealt wiia ülekuulaja arwamisele, et ta intelligents on liig kasin käesolewa teo toimumiseks. Edasi ta wõib mitmel ja mitmel korral ettepanewaid küsimusi mitte mõista, mõttetult wastata ja sel teel aega wõita mõtlemiseks. Lõpuks ta teeb oma lollakusega ülekuulaja närwiliseks, see kaotab rahuliku otsustamiswõime ja siis on „lollakas“ mängu wõitnud. Seda kunsttükki wõiwad tarwitada peale süüdistatawa ka teatud tunnistajad, kel põhjust waadata ette, et nad ise ei langeks kahtluse alla, kes tahawad aidata süüdistatawat, wõi kes peawad hoidma, et nad ei läheks lahku teistest tunnistajatest.

Ainus abinõu seesuguse wõtte tundmiseks seisab selles, et pannakse tähele wastolu, mis walitseb arwatawa lollaka jutu ja tema silmade ilme wahel; samuti tuleb wõtta arwesse, et need inimesed, kes simuleeriwad osawasti, kõnelewad ometi mõnikord asju, millest paistub wälja kõrgem intelligents. Pealegi usuwad simulandid harilikult, et nad etendawad oma osa siis paremini, kui nad lobisewad õige ohtrasti.

Esimesena nimetatud abinõu ei peta aga kunagi, sest keegi arukas inimene ei saa teha püsiwalt lolle silmi; inimese silmade ilme läheb seewõrra ühetasaselt kokku tema mõistuse tasapinnaga, et nähtawate lahkuminekute puhul waletab ikka suu, mitte aga silmad. Leiab nüüd simulatsioon kinnitust, siis antagu seda ülekuulatawale kindlal sõnal mõista ja käidagu temaga sedawiisi ümber nagu seda tarwilikuks peetakse tema tõsise waimlise tasapinna kohaselt.

7. PROTOKOLEERIMINE.

Ülekuulamisel saadud andmete õige protokoleerimine on sama raske kui ülekuulaminegi. Kui ülekuulamise eesmärgiks oli tuua kõik see kuuldawale, mis ülekuulataw teab asjast üldse, siis on protokoleerimise eesmärgiks anda tõe truult edasi kõik see, mis selgus asjast ülekuulamisel. Seejuures ülekuulaja peab wõtma arwesse, et ta ei protokoleeri enda jaoks, waid peaasjalikult teiste — prokuratuuri, kohtu-uurija, kohtunikude — jaoks, kellel puudub wõi-

malus kontroleerida protokollis täpsust ja seega peavad rajama oma esialgsed korraldused asja suhtes puhtale usaldusele ülekuulaja vastu.

Näpunäited, mis tuleb panna tähele protokoleerimisel, jaotame järgmiselt: a) mis peab protokoleerima ja b) kuidas protokoleerida.

Mis peab protokoleerima? Ülekuulatawa suhete kohaselt kuriteoga teeme wahet järgmiste protokoleerimiste wahel: kuriteo teadaande wastuwõtmise-, tunnistajate- ja kahtlus- aluse seletuste protokoleerimine.

Kuriteo teadaande wastuwõtmise (kahjusaaaja ülekuulamise) protokoll sisaldagu järgmised andmed: teadaande wastuwõtmise aasta, kuupäew ja kellaaeg; ülekuulaja ees-, liig- ja täieline ametnimi; wastuwõtmise koht; ülesandja ees-, isa- ja liignimi ning täieline elukoht; ülesandmise sisu — sündmuse aeg, koht, liik, tegelikud tagajärjed, keda süüdistatakse wõi kahtlustatakse, tunnistajad ja muud tõendused; märkused, et ülesandjat on hoiatatud walekaebuse tagajärgede eest ja et protokoll on loetud ülesandja poolt läbi wõi temale ette; ülesandja ning ülekuulaja allkirjad.

Tunnistaja ülekuulamisprotokoll — ülekuulamise aeg ja koht, ülekuulaja täieline nimetus, tunnistaja täieline nimi ja elukoht, see osa tunnistaja awaldusest, millel asjast oluline tähtsus, märkus protokollis ette- wõi läbilugemisest, tunnistaja ning ülekuulaja allkirjad.

Kahtlus- aluse ülekuulamisprotokoll — ülekuulamise aeg, koht; ülekuulaja nimetus; ülekuulatawa ees-, isa-, liig- ning hüüdnimi (kui wiimane olemas ja teada); sündimise aeg ja koht, elukoht, wäljamaalasel — riikkondlus, haridus (missuguse õppeasutuse, kus ja kunas lõpetanud), rahwus, perekondlik seis, kas lapsi ja kui palju, korteriolud (oma korter, teise korteris, ilma peawarjuta), tööala — kus töötab, kellena töötab, mis tööd teeb, kui ilma tööta — millest saab ülalpidamist, waranduslik seisukord, suhted wäeteenistusega, suhted kahjusaaajaga, eelkaristus; missugused tõendused pandud ette eelmistest teadetest; seletused asjast; märkus, et protokoll loetud ette wõi läbi; ülekuulatawa ja ülekuulaja allkirjad.

Kahtlus- alusest isikust käiwatel teadetest on peale isiku tundmaõppimise weel teine ülesanne, nimelt teadetekogumine moraal- statistika jaoks; seepärast nõuab see osa protokollist tarwilist tähelepanu.

Kuidas protokoleerida? Järgnewad näpunäited puudutawad protokollist seda osa, mis annab edasi ülekuulatawa seletused asjast. See osa protokollist peab wastama piinlikult tõele, olles seejuures kokkuwõtlik ja selge.

Siin on olnud palju sellest, kas protokoleerimiseks waliti õige aeg. Nagu kogemused näitawad, osutub suusõnalise ülekuulamise lõpp kõige kohasemaks ajaks protokollist kirjapanekuks. Siis ülekuulataw on jõudnud laduda juba wälja kogu oma teadmiste bagaži, kõik kahtlased kohad ja puuduwad lülid on õiendatud täiendawate küsimuste waral, kogu seletuse kangas seisab lahtiharutatuna ülekuulaja silme ees; jääb lõigata sellest kangast wälja tarwilised kohad ja kanda need protokollist. Kelle meelespidamiswõime pole küllalt tugew, see märkigu suusõnalise ülekuulamise ajal endale tähtsamad kohad paberile ja kasutagu nad kokkuwõtte tegemisel; pealegi on ülekuulataw teiskordsete küsimuste ettepanekuks käepärast. Kes aga käsi käes suusõnalise ülekuulamisega asub kirjutama protokollist, see märkab peagi, et ta protokoll hoopis kõrwaliste asjaolude kulul, mis paistsid esimesel silmapilgul tähtsatena, wenib ilmaaegu pikaks, kaotab ühtluse ja selguse.

Siiski on mõnikord soowitaw protokoleerida ka samm-sammult, peasjaliselt sündmuste rea kirjeldamisel, mis leidnud aseme pikema aja kestel, samuti kuulates üle millegagi kahtlust äratawaid tunnistajaid wõi wõttes wastu wisalt edenewat ülestunnistust. Wiimastel juhtumustel mõjub samm-sammult protokoleerimine alati teatawas määras kainestawalt ja ühtlasi siduvalt ülekuulatawasse.

Et ülekuulamisprotokoll wastaks tõele, selleks peetagu silmas peale muu järgmist:

Protokoll sisaldagu ainult seda, mis ülekuulataw tahtis wäljendada oma seletustega. Ülekuulajale pole keeldud teha loogilisi järeldusi ülekuulatawa poolt ettetoodud asjaolude põhjal, ta on isegi sunnitud tegema seda jälgimise huwides, kuid ta peab keelduma kindlasti tähendatud järeldusi kuidagi moodi põimimast ülekuulatawa seletuste hulka. Kui tunnistaja näiteks seletab, ta näinud, kuidas tänawpoiss wõtnud maast kiwi ja wisanud ning kohe selle järele kuulnud ta oma selja taga klaasikildude kõlminat, waadates tagasi aga näinud ta, et kaupluse waateaken olnud purustatud, siis oleks protokoleerimine: „Nägin, kuidas tänawpoiss wõttis maast kiwi ja wiskas aknasse“ täitsa omawoliline, ehk küll aknasse wiska-

mise fakt paistub iseendast väga tõenäolisena. Teine näitus. Esialgses tunnistaja ülekuulamise protokollis seisab, et tunnistaja on kahtlusaluses, keda talle näidati, tunnud teo toimija. Kohtus aga seletab sama tunnistaja, et ta ei saa olla kindel siiski, kelle nägi teopaigal. Asja arutamisel selgub, et tunnistaja ei tunnud ettenäidatawat kindlasti ka esialgsel ülekuulamisel, kuid ülekuulaja ütelnud talle: „Nüüd toon teile ette warga, kelle nägite teopaigal; wissisti tunnete tema.“ Selle tõttu wastanud tunnistaja peale ettenäitamist: „Küllap ta juba siis oligi sama mees.“

Protokoll ei pea andma ainult edasi ülekuulatawa poolt tarwitatud sõnad, waid palju enam weel peegeldama tarwitatud sõnade õige mõiste. Edewa loomuga inimesed ja wanem kooli noorsugu armastawad liialdada harjumuse tõttu. Nad kõnelewad suure hooga „kolossaalsest“ õnnetusest, „hiigla“ hämmastusest, „hirmsast“ ehmatuses, „koledast“ walust, „surmahirmust“ jne., tahtes aga toepoolest wäljendada kaugele igapäewasemaid asju. Wõetakse niisugused harjumuse ja järelmõtlematuse tõttu awaldatud wäljendused protokollis, siis ei wastaks see kuidagi tunnistaja poolt mõeldud õigele kirjeldusele, kannataks protokollis tõelikkus. Tähelepanelik ülekuulaja märkab isegi puudused ülekuulatawa wäljenduswiisis ja oskab ka selgitada ja tabada puudulikkude wäljenduste õige mõtte. Seda tuleb pidada eriti silmas wäljapressimiste, ähwarduste, wägiwalla tarwitamiste ja muude sellesarnaste süütegude puhul.

Protokoll seatagu kokku kirjakeeles, kuigi ülekuulataw tarwitas oma maanurga murrakut. Kui aga teatawa murdelise sõna tõlkimine kirjakeele wõi selle mõtte ümberjutustamine wõiks kutsuda esile arusaamatusi, siis on parem protokoleerida murraku sõna jutumärkides. Samuti tuleb talitada tööalades tarwitatawate oskussõndega. Ka peab rehkendama sellega, et mõnikord mõistetakse üht ja sama sõna mitmel pool isewiisil. Wõõraid sõnu tarwitagu suure ettewaatlikkusega, ikka selgitades, kas ülekuulataw käsitas neid nende otsekoheses mõttes; teisest küljest oleks ilmaaegne hakata eestistama kõigile juba tuttawaid wõõrkeelseid sõnu.

Protokollis tõepärasuse hindamise wõib kergendada wastawal juhtumusel tunduwalt sellega, kui protokollis järele paigutatakse ülekuulaja märkused ülekuulatawa ülespidamisest ülekuulamise ajal, näit. äritatud olek, kõwa kuulmine, puuduline nägemine, kogeleb jne. Seesugused märkused aga ei

tohi milgi tingimusel sisaldada ülekuulatawa seletuste sisulist hindamist.

Prof. Gross ütleb, et head protokollid olewat alati wõrdlemisi lühikesed, hea protokoll sisaldab üksnes seda, mis otsekohe puutub asja. See nõue on täiesti arusaadaw, kuid tema ideaalne teostamine muutub tihti kaunis raskeks, iseäranis juurdluse algul, kus toimija alles weel tundmatu suurus, kus puudulise andmestiku tõttu raske otsustada ette, millised asjaolud ülekuulatawa seletustest on liigsed ja millised seevastu nõuawad erilist tähelepanu.

Kuid juba hea tahtmine alati olla kokkuwõtlik, tähendab siin palju. Mõeldagu ikka ja ikka jälle järele, kuidas anda ülekuulatawa seletused edasi kõige lühemal kujul, ilma et seejuures läheksid kaduma nende olulised osad wõi selle all kannataks nende tõelikkus. Sedawiisi harjutatakse ühel hoo bil head stiili ja õpitakse ka wahet tegema olulise ja mitteolulise wahel. Tunnistajad, iseäranis vähemintelligentsed, armastawad enamasti seletada pikalt ja laialt, algawad, nagu öeldakse, lidamast ja Aadamast, põimiwad asja hulka oma isiklikke üleelamusi ja muljeid ning kõnelewad niiütelda muu seas ka asjast enesest. Arusaadaw, et siin ülekuulaja peab etendama walju tsensori, armutult kärpides kõik liigsed sissejuhatused, ümberringi seletused ning ilustused.

Siiski on mõnikord tarwilised ka kõrwalekaldumised. Niimelt on soowitaw tähtsamate asjaolude protokoleerimisel tunnistaja otsekoheste seletuste kõrwal panna üles ka see, muidugi ainult peajoontes, kuidas, millistes tingimustes ta tegi oma tähelepanekud, näit. aega, kohta, kellegi äratundmist jne. puutuwad andmed.

Mis puutub protokollis selgusse, siis peab nõudma kõigepealt, et ta oleks kirjutatud grammatiliselt õiges keeles ning loetawa käekirjaga. Iseäranis selgesti ja puhtasti ning peale selle weel suurema käekirjaga kirjutatagu ülekuulatawa te nimed. Õigekirjutuse wead ja segane käekiri kutsuwad tihti esile pahandawad arusaamatused, wiidawad kallist aega ja jätawad ülekuulaja tööst halwa mulje. Edasi tuleb panna rõhku sellele, et ülekuulatawa seletustest kujunenud pilt peegelduks protokollis ühtlase terwikuna, mille iga osa asuks oma loomulikul kohal. Äärmiselt lohaka ja segase mulje jätab seevastu protokoll, mille kokkuseadmisel kinni ei peetud sündmuste ja nähtuste kronoloogilisest järjekorrast ega arwestatud nende wahel walitsewat loogilist sidet.

Protokollis selgus wõidab õige tunduwalt sellega, kui üle-

kuulatawa seletuste edasiandmiseks walitud kohane kõnewiis. Siin wõib soowitada jutustawat kõnewiisi, kusjuures jutustaja osas esineks ülekuulataw, mitte aga ülekuulaja. Ainult seal, kus waja kellegi sõnad anda edasi öeldud kujul nagu ähwardused, sõnadega haawamised, laimawad ütelused j. m., tarwitatagu otsekohest kõnet jutumärkides.

III. Teopaik.

Teopaika, s. o. kohta, kus saadeti korda kuritegu, peetakse praegu üheks tähtsamaks jälgimiswahendiks. Seesugusele auwäärsele seisukohale jälgimiswahendite hulgas on teopaik tõusnud moodsa jälgimistehnika saawutuste tõttu, mis ilmutasid, et teopaiga, kuriteo- ning kuriteo toimija wahel walitseb oluline side, õpetades ühtlasi jälgijat tabama seda sidet ning kasutama jälgimise huwides. Tähendatud side wäljendub eeskätt mitmesugustes jälgedes ja märkides, mis tekkinud teopaigale ühenduses kuriteoga, edasi — teopaiga omadustes ja toimimise ajal seal walitsenud olukorras. Asjakohasel käsitamisel wõiwad wiimased kirjeldada kuritegu, juhtida teatawale isikule toimimiskahtlust ja tõendada kahtlusaluse süüdiolekut.

Arusaadaw, et seesugustel asjaoludel teopaik muutub kättesaadawaks üksnes sellele jälgijale, kes hästi tunneb seal ette tulewaid jälgi ning märke, oskab panna tähele ja hinnata selle omadusi ning seal walitsenud olukorda, kes lõpuks küllaldaselt tunneb nende kõikide kirjeldawaid-, juhtiward- ja süütõendawaid omadusi.

I. JÄLJED JA MÄRGID, MIS TEKINUD ÜHENDUSES KURITEOGA.

Allpool paneme tähele kõige enam korduwate teopaiga jälgede ja märkide käsitamist. Enne aga olgu juhitud weel tähelepanu sellele, et käsitamisesse puutuward oskusi ei tohi hakata õppima alles teopaigal, waid see sündigu juba aegsasti kodus. Teopaik on kõige vähem kohane katsete tegemiseks; seal leiduwad tihti ainult üksikud jäljed ja märgid ning neile ei tohi ligineda „hea õnne peale“. Jälgede ning märkide käsitus pole keeruline, ent nõuab aga siiski omajao harjutamist. Waja antud juhatused lugeda läbi ja siis katseid teha ning wiimaseid seni korrata, kuni iga wõte hästi õnnestub.

1. INIMESE JALAJÄLJED.

Jälgede liigitus. Astudes pehmel pinnal — küntud maa, wihmast porsunud jalgrada, pori, lumi, maantee tolm, liiw jne. — tekiwad õ õ n s a d jalajäljed; kui aga astume esiteks määriwale ainele — pori, wereloik — ja selle järele mõnesugusele kindla, tasase pinnaga alusele — põrand, trepp, kiwist kõnnitee, — siis saame pinnapealsed jäljed wõi jälgede äratõmbed. Samuti teeme wahet palja jala ja kaetud jala jälgede wahel; wiimasel juhtumisel on meil tegemist jala nõu jälgedega. Wahepealse astme moodustawad jäljed, mis jääwad kerge tolmuga korruga kaetud pindadele, mis arwame aga nende käsituswiisi tõttu pinnapealsete jälgede hulka.

Kuidas ja kust otsida jalajälgi? „Me näeme igapäew palju jalajälgi, ent möödume neist pealiskaudselt nagu möödume paljudest muudestki nähtustest, millega meid ei seo otsekohesed huwid. Ja kui meid nüüd palutakse kirjeldada, kuidas näewad wälja jalajäljed, mis tekkinud teatawates tingimustes, siis suudaksime waewalt leida rahuldawa wastuse. Alles pikema sihi- ja plaanikindla harjutamise järele õpib silm wahet tegema jälgede kirjuse mitmekesisuses, ja siis märkame ühtlasi ka seda, kui puudulikud olid me senised tähelepanekud.“ Nõnda iseloomustab prof. Gross hariliku kodaniku jälgedetundmist ja annab nüüd edasi nõu: „Nagu iga teinegi teadus, peab ka jälgede uurimine minema teatawa süsteemi järele. Tähelepanekud üksinda, olgugi need wõetud ette paljude jälgede juures, ei too kasu, kui need sünniwad ilma süsteemita, kui me ei rühmita neid wastawalt. Iga uurija tehku algust kas wõi sellega, et ta teraselt silmitseb ja jälgib rohkearwulisi inimese jalajälgi ning muid jälgi, mis leiduwad näiteks tolmusel maanteel. Hea seegi, kui ta juba algul oskab eraldada palja jala jäljed jalanõude jälgedest. Kordkorralt ta hakkab tegema juba wahet jalanõude wahel: ta märkab naelte asemeid, kontsa- ja talla kuju, tihti korduwa jälg torkab silma oma suuruse ja kohmakuse tõttu jne. Korruga ta kaotab silmist tuttawa jälje, kuid seal tuleb see jälle nähtawale ja nüüd läheb jälgimine edasi kahekordse huwiga.

Teine tähelepanekute wiis seisab selles, et mitmete läbi-segi minewate jälgede hulgast püütakse otsida üles ühe ja sama inimese jäljed, wajutades meeles nende iseloomustawad tundemärgid (meesterahwas, naisterahwas, suur wõi väike kasw, kõnnaku iseloom, kõnnaku kiirus jne.) ja rutates siis

sellele inimesele järele kontroleeritakse kuiwõrra õiged olid tehtud tähelepanekud. Et koguda ses suhtes kogemusi, on soovitaw hästi panna tähele wastutulijate wälimust ning kõnnakwiisi ja saadud muljetega wõrrelda siis nende jälgi. Kõige otstarbekohasem on selleks walida seesuguseid isikuid, kelle kõnnakus märgatakse mõnesugune iseärasus, näit. haruldaset pikad wõi lühikesed sammud, kergelt hüplew wõi raske kõnnak, lohistab jalgu, lonkab, toetub kepile jne. Märgati kõnnakus mõni seesugune iseärasus, siis silmitsetagu jälgi ja mõeldagu järele, kas wiimaste ja kõnnakwiisi wahel ei leidu mingisugust sidet.“

Soowitaw on wõtta katseid ette mitmesuguste omadustega pindadel, tehes sealjuures jälgi pikkamisi ja kiiresti kõndides, joostes, kandes mitmesuguse suurusega raskusi, hoides jalapõidu kord nii, kord teisiti. Weel parem, kui harjutajal on kaasas paar kaaslast, kes teeksid talle jälgi ette.

Teopaigal alustada jalajälgede otsimist tsentris, eeskätt kohis, kus liikus kurjategija, otsustades muude jälgede järele (murdmisjäljed, mahajäetud asjad jne.). Igakord pole jäljed sügawad ega eredat wärwi (pinnapealsed), seepärast kummar-datagu otsimisel sügawamalt maha ja silmitsetagu kahtlast kohta mitmest küljest. Kujutatagu endale ette, kuidas näeks wälja poolik jälg ja otsitagu ka seesuguseid.

Jälgede otsimist jatkata teopaiga lähemas ümbruses. Seal leiduwadki enamasti kõige paremad jalajäljed, kuid nende asitõenduslik wäärtus oleneb sellest, kas jälgijal läheb korda teha kindlaks nende lõppsuund. Seda peetagu alati silmas ja wastawatel juhtumustel selgitatagu kahekordse hoolega, kuhu wiiwad wälja jäljed, mis leiti teatawas kauguses teopaiga tsentrist (otsitagu kogu ümbruses weel teisi samade tundemärkidega jälgi). Kurjategijad hiiliwad teopaigale ja sealt ära meelsamini warjatud, käidawast teest kõrwalseiswate kohtade kaudu; seepärast ärgu piirdugu jälgede otsimine lähemast ümbrusest kunagi ainult sinnawiiwate teede uurimusega, waid otsitagu hoolega läbi kogu maakoht ümberringi. On teada juhtumused, kus teopaigal leitud jäljed wiisid wälja kurjategija elupaika, näit. öösel sadanud wärske lume-, raske kaste- wõi sündmuspaika ümbritsewa pehme maapinna tõttu. Seesugustel juhtumustel woiwad jäljed ajuti käest kaduda, wiies näit. pehmelt pinnalt kõwale maanteele; siin wõetagu aga arwesse, et toimija ei wõinud jääda maanteele ja otsitagu mahapöõrmise kohta, minnes edasi nii üht kui teist kätt.

Kui aga eelmistel tingimustel, s. o. pärast wärsket lume-sadu jne., toiminud kuritegude puhul kõige hoole peale waatamata teopaiga ümbruses jääwad leidmatuks jala wõi sõiduriista jäljed, siis on wissisti kõige õigem, kui toimijat otsitakse oma maja inimeste keskel.

Leitud jälgede hulgast walitagu wälja mõned selgemad, nii paremast kui pahemast jalast ning kaetagu millegagi kinni kuni nende lõpuliku käsitamiseni.

Kas leitud jalajälg on kurjategija oma? Endamisi mõisteta, et mitte iga jalajälg, mis leitakse teopaigal, ei tarwitse olla toimija oma. Seal liikusid enne wõi pärast teo toimumist kahjusaaja ise wõi tema kodukonksed, asjatoimetuse pärast külla tulnud isikud, uudishimulised waatamaskäijad, juhuslikud möödaminejad jne. Seepärast waja otsekohe selgitada wastawate järelepärimistega ja jalanõude ning jälgede wõrdlemisega, missugused jäljed on sünnitatud eespool tähendatud isikute poolt. Mõnikord on wõimalik otsustada see küsimus ka asjaolude järele, näit. lumes leiduw jälg on astutud sulla lumme ning hiljem külmanud ära, kuna samal ajal on teada, et temperatuur langes alla nulli ju päewal enne kuritegu; toimetades waatlust hommikul leidub kuiwas ruumis alles märg jalajälg, kuna kuritegu teadupärast toimus eelmisel õhtul; kahtlasest jäljest läheb osaliselt üle kahjusaaja jälg, mille see teab astunud olewat enne kuritegu; laiba leiupaigale lähewad kahed jalajäljed, mis astutud kordamööda üksteisest üle jne.

Kurjategijatel pole tundmata jalajälgede tähtsus jälgimisel ja seepärast püüawad nad neid mõnikord wõltsida. Peasjalikult wõib panna tähele kolme liiki wõltsimiswiise:

1) Kuriteo toiming meesterahwas, kes tahtis juhtida jälgede kaudu kahtluse naisterahwale.

2) Kuriteo toiming naisterahwas, kes tahtis juhtida kahtluse meesterahwale.

3) Kurjategija kandis moonutatud jalanõusid — tundurwalt suuremad wõi wäiksemad jala suuruselt, kergesti talla alla kinnitatud lapid, jalad mähitud nartsudesse jne.

Wõltsitud jäljed poetatakse enamasti kuhugi nähtawale kohale ja wastuwõtlikule pinnale, et need torkaksid paremini silma. Seetõttu on wilunud jälgijail isegi tekkinud teataw umbusk iga liig selge jälje wastu, kuna muidu wõrdlemisi harwa tuleb ette terweid ja selgeid kurjategijate jalajälgi.

Esimese ja teise liigi kohta tuletame oma katsetest ja nähtustest meeles, et meesterahwa sammud on harilikult ikka pikemad kui naisterahwa omad. Kuigi meesterahwas, kes jälgede wõltsimiseks toppinud jalga naisterahwa jalanõud, püüab astuda lühemate sammudega, kuid tagasihutatuna loomusunnilisest püüdest, wõimalikult kiiresti „aurata ära“ karde-tawast kohast, kui ka harjumuse tõttu, unustab ta vähemalt mõneks hetkeks oma osa, mis läbi sammude pikkus muutub kõikuwaks. On saabas jalast tüki maad pikem (kolmas liik), siis jääb warbaots, kui ka weidikene kanda tühjaks; seetõttu koondub keharaskus kõndimisel rohkem jalanõu keskmisele osale; seesuguse jalanõu jälgedel on siis ka kontsa sisemine äär ja talla keskmine osa hoopis sügawamad kui warbaots ja kontsa tagumine joon. Wäikest jalanõu aidatakse sellega, et kanna alla pannakse mitukorda kokkukäänatud riide- wõi paberitükk; seetõttu wõidab jalanõu pikkus, kuid keharaskus surutakse ühtlasi ka enam warbaotsa poole. Wiimane asja-olu awaldub jälje warbaotsa sügawama sisselõike näol.

Ühel juhtumusel olid wiljawargad sidunud jalanõude ümber nartsud. Tee, mida wargad tarwitasid, wiis läbi heinamaa ning ilma purdeta oja, milles wesi ulatus põlwini. Kahtlus-aluse juures wõeti weel samal päewal ette läbiotsimine ja see tõi päewawalgele muuseas ka põlwini märjad püksid ning kaks paari märgi nartse, mille wahel leidus kolletunud puulehti, sellest seltsist, nagu neid kaswis heinamaal ning poolniistunud wiljateri.

Teopaigal leitud toimija jalajälgede kaasawõtmine. Pinna-pealseid jälgi on mõnikord wõimalik wõtta kaasa ühes asjaga, mille küljes nad seisawad. Mõeldagu aga seesugusel juhtumusel enne küpselt järele, kuidas lahutada jälg kohalt, ilma et ta kannataks sellest. Muidu aga wõetakse jalajäljed „protokollis juure“ nende kirjeldamise-, päewpildistamise-, mõõtmise-, joonestamise- wõi kujundamise abil.

Kirjeldamine. Kirjeldamine sünnib waatlusprotokollis ja on maksew kõikide teopaigal leiduwate toimija jälgede kohta. Kirjeldatakse jälgede leiukoht, suund ja wäljanägemine ning sammu pikkus. **L e i u k o h a d** teopaiga tsentris tuleb nimetada täpselt, mõõtes nende kauguse kahest kindlast punktist, lähemas ümbruses — täpselt, kui leitakse ainult üksikud jäljed, ligikaudu, kui selged jäljed wiivad üle teatawa maakoha kuhugi wälja (näit., algawad tsentrist, lähewad lõunasihis üle põllu ja lõpewad põllu wahelt läbiminewal

maanteel); kirjeldada ka maapinna omadusi leiupaigal. Suund kirjeldatakse umbes järgmiselt „...jalg, mille warbaots pöördud lõuna poole (wõi mõne teopaigal leiduwa eseme poole; seesugusel juhtumusel näidata ka kontsa suund)“. Wäljanägemine — pikkus ja sügawus, kontsa ja talla kuju, nende kulumiswiis, naelte asemed, allalöödud pooltallad, teraslapid; palja jala jälgedel — pikkus, sügawus, talla kortsud, tallaõõne suurus, warwaste asend, armid jne. Kõik seesugused peensused tulewad alles siis nähtawale, kui jälge silmitsetakse toll-tollilt ja mitmest küljest. Sammu pikkus — mõõdetakse kontsa tagumisest joonest kuni teise jala jälje sama joonele.

Päewpildistamine — järgnegu kohe kirjeldusele; aparaat seatagu objektiwiga allapoole, jälje kõrwale asetagu mõõtpael, nii et ka see tuleks pildile.

Mõõtmine kuulub kirjeldamise hulka. Mõõdetakse jälje pikkus, kontsa pikkus ja laius ning iseäralised tundemärgid — allalöödud lappide suurus nurgast nurka, naelaasemete kaugus üksteisest ja talla wõi kontsa äärtest jne. Mõõtmine olgu piinlikult täpne ja sündigu sirkli abil.

Joonestamine. Joonestamisele tulewad pinnapealsed jäljed, kui pole wõimalik neid wõtta kaasa ühes alusega. Wõetakse paras leht läbipaistwat paberit — wäga hästi kõlbab selleks harilik kirjutuspaber, mis niisutatud õliga — laotatakse see etteawaatlikult jäljele, kinnitatakse nurkadest naeltega kinni (kus see wõimalik) ja joonestatakse terawa pliiatsiga jälje wälised kui ka sisemised jooned läbi paberi tõtruult üles. Seisab jälg krobelisel pinnal, siis pannakse jäljele hästi puhtakshõõrutud aknaklaas, sellele hästi õhuke läbipaistew paber ja joonestamine läheb harilikus korras (walgustus olgu teraw). Weel parem joonestada jälg otse aknaklaasile wärwilise wahapliiatsi abil. Klaasile tehtud joonestus pakkida hästi sisse, et waha ei hõõrduks maha.

Kujundamine. Kujundatakse õnsaid jälgi. Selleks kõlbawad mitmesugused ained, millised aga peawad wastama järgmistele nõuetele: 1) neid peab wõima wiia wõrdlemisi kerge waewaga wedelasse, woolawasse olekusse, 2) pärast wedelasse olekusse wiimist peawad nad jälle hanguma wõrdlemisi lühikese aja jooksul, omandades seejuures kaunis suure siduwuse ja wastupidawuse, 3) hangudes nad ei tohi paisuda ega tõmbuda kokku. Mida suuremas määras olemas nimetatud omadused, seda kõlwulisem on aine jälgede kujunda-

miseks. Tuttawamad ained on: gips, waha, steariin, parafiin, kollane wääwel, waik, pigi, tislერილი; kõige kohasem ja ühtlasi kõige kättesaadavam neist — gips.

Jälje ette walmistamine kujundamiseks: puhastamine, puuderdamine, õlitamine, kinnitamine.

Puhastamine. Sisselangenud osad, nagu mullatükikesed, puulehed, rohukõrred jne. tulewad kõrwaldada jäljest õige ette waatlikult terawa äärega lusika abil. On jälje põhja nõrgunud wett, siis see tuleb wõtta esiti wati ja lõpuks kuiwatus-paberi abil wälja; on niiskus õige pealetükkiw, siis olgu walmiseks tarwitataw segu kuiwatamise silmapilguks walmis.

Puuderdamine ja õlitamine. Pärast puhastamist raputatakse jälje põhja ning külgedele wäikese watitopsi abil õhuke ühetasane kord talkpuudrit (saada apteekides ja rohu-kauplustes). Sedawiisi ette walmistatud jälje osad ei hakka pea sugugi walatise külge, misläbi wõidab palju wiimase puh-tus ja selgus. On jälg astunud märga sõnnikusse wõi sawi-sekku, mis kuiwanud kujundamise ajaks juba täiesti, siis on otstarbekohasem õlitada seesugust jälge puuderdamise asemel. Selleks pintseldatakse jälje põhi ja seinad waseliinõlli kastetud pehme juuspintsliga. Waseliinõliga tuleb pintseldata tingimata ka kõik puuosad, kui soowitakse kujundada nende küljes lei-duwad jäljed gipsi abil.

Kinnitamine. Jäljed wäga sõredates ainetes, nagu maantee tolm, kuiw tuhk, jahu, kuiw liiw j. m., tuleb kinnitada enne kujundamist, kuna need muidu ei kannataks wälja wala-mist ükskõik missuguse seguga. Kinnitamine sünnib järgmi-selt: jaheda ilmaga soendatakse jälg kõigepealt, milleks hoitakse jälje kohal kuumaksaetud raudplaat, plekknõu hõõgu-wate sütega wõi triikmasin; siis wõetakse tükike steariini (kõlbab ka steariinküünal) ja kaabitakse noaga wõi peenikese riiwiga selle küljest õige õhukesed laastukesed (puru) jälge, kuni põhi ja, niipalju kui wõimalik, ka küljed kattuwad laastu-keste korruga; nüüd hoitakse soendusabinõu uuesti jälje kohal, kuni laastukesed kõik sulawad ja imbuwad jälge. Seda korra-takse paar korda. Hangudes steariin muudab jälje pinna see-wõrra wastupidawaks, et kujundamine harilikkude wahendi-tega ei tekita enam mingisugust hädaohtu. Kuiwa, tuulse ilmaga wõib õrnu jälgi kinnitada ka piirituses sulatatud ja hästi läbikurnatud šellakiga. Shellak juhatakse jälge peenikese wihma näol, mis saawutatakse näit. sedawiisi, et jälje kohal

raputatakse järsu liigutustega kergesti šellakisse kastetud pintsli. Pärast šellaki kaste ärakuivamist võib kujundada jälge harilikude wahenditega.

Kujundamine gipsiga. Jälgede kujundamiseks võib kasutada n. n. alabastergips (saada rohukauplustes, hind odav). Harilik müüri-gips hangub liig pikkamisi ning kujund jääb rabadaks. Gips peab olema värskest põletatud ja täitsa kuiv, mida tuntakse sellest, et ta katsudes ei sisalda jämedamaid tükikesi ja tundub ühetasaselt sõredana. Seistes lahtiselt gips imeb endasse õhust niiskust ja muutub kõlbmatuks; seepärast hoitagu teda õhukindlas nõus, milleks väga hästi võib loomapõiest valmistatud kotike.

Keskmise suurusega jalajälje kujundamiseks walatakse umbes kaheliitrilise mahutawusega nõusse kasinalt pool liitrit puhast wetti ja raputatakse sinna ligikaudu samapalju gipsi, nii et gips saaks nõusse sadades kohe ühetasaselt märjaks. Siis segatakse taigen lusikaga kiiresti ja põhjalikult ringi, kuni ta omandab ühetasase paksuse (umbes rõõsakoore taolise) ja lööb weidi tarretuma. Nüüd tõstetakse segu lusikaga selleks ettevalmistatud jälge, esiteks madalamalseiswatesse jäljeosadesse, et hoida ära woolamine ja siis edasi, kuni kogu jäljepõhi kattub ühetasaselt gipsiseguga, wajutatakse paar jäljepikkust pirdu, mis enne seda kastetud wette, pikuti jälge gipsi sisse ja walatakse ülejäänud segu weel pirdudele. Umbes 20—30 minuti pärast võib wõtta juba hangunud kujundi jäljest wälja. Kujundi külge hakanud muld lastakse kuiwada ja kõrwaldatakse hiljem pehme harjaga.

Gipsiseгу omandagu juba algusest peale õige paksuse; kui pärast tarretusprotsessi algust lisatakse weel juure wetti või gipsi, siis saame rabama walatise. Märgetakse nüüd, et segu on saanud kas liig wesine või liig paks, siis valmistatagu uus segu. Kuid siin õpetawad mõned katsed palju rohkem kui pikad kirjeldused.

Waha, steariin, parafiin, waik ja pigi sulatakse parajas nõus tulel üles, lastakse senikaua jahtuda, kuni sulatis lööb pisut hanguma ja kallatakse siis nõu äärest ühetasaselt jälge. Kindlustuseks tarwitada pirde, nagu juhutatud eespool. Mida jahedam maa, seda puhtama kujundi saame.

Kollast wääwliit sulatada wäljas wäikesel tulel; lööb ta leegitsema, siis riputada weidi tuhka või peenikest liiwa peale. Keskmise jälje jaoks kulub umbes nael wääwliit.

Tislerliimi wõib tarwitada külmanud lumes leiduwate jälgede kujundamiseks. Selleks keedetakse wõimalikult paks liimisegu, mis lastakse jahtuda kuni naha pealetõmbumiseni ja walatakse siis pikkamisi jälge. Walatise wõib jäljest wõtta wälja alles mõne tunni pärast. Kui walamiseks waliti õige silmapilk, siis liim tarretub puutudes lumega kokku silmapilksest ja annab edasi jälje wõltsimatu kuju. Kinnitused pirdude näol on siin iseäranis tarwilised. Liimwalatis kuiwab aga pärastpoole kokku ja seepärast tuleb walada ta ümber gipsi. Selleks määratakse liimwalatis waseliinõliga, asetatakse ta tallaga ülespoole parajasse pappraami ja walatakse gipsisegu peale. Sedawiisi saame uuesti õõnsa jälje; tahetakse sellest wõtta kujund, pintseldatakse ta seest ja pealt waseliinõliga ning walatakse gipsi täis.

Missugused ained on kujundamiseks kõige kohasemad erisuguste omadustega pindadel? Parasniiskel kui ka kuiwsõredal pinnal pärast kinnitamist on gips kõige paremaks kujundamisaineks. Ainult hädakorral tarwitada aseaineid — waha, steariini j. m.

W e e a l l — loigus, kraawis, ojas — seiswaid jälgi wõib jällegi kujundada ainult gipsi abil, muudkui seesugustel juhtumustel sõelutakse gipspulber jälje kohal otse wette, kuni jälg ääreni täitub gipsiga. Umbes tunni aja pärast on gips kiwinenud ja kõlwuline wäljawõtuks.

J ä ä s j a k ü l m a n u d l u m e s kujundamiseks kõlbawad kõik eespoolnimetatud ained. Gipsi jaoks wõetawale weele soowitatakse lisada sel puhul juure pisut keedusoola, mis wähendab gipsi hangumisel tekkiwa soojuse. Gips hangub pikkamisi ja külmab harilikult jälge külge kinni. Wiimasel juhtumusel, kui jälg kõwas jäätunud lumes, walatagu jälge senikaua ümberringi sooja weega, kuni kujund sulab lahti.

S u l a s l u m e s soowitatakse tarwitada ainult gipsi, kuid järgmise ettewalmistusega: gipspulbri hulka segatakse kaks ja pool protsenti keedusoola puudrit ja sõelutakse seda segu läbi jõhwsõela wõi marli umbes ühe millimeetri paksune kord jälge põhja. Peenikesed soolaterakesed, olles väga tundlikud lume niiskusest, tekitawad lühikese aja jooksul gipsi hulgas tillukesed soolalahu tilgakesed, mis annawad gipsile nõutawa siduwuse. Kuna nüüd sool, puutudes kokku lumega, kutsub esile temperatuuri langemise, siis paraliseeritakse sellega gipsi tarretumisel tekkiw soojus, millest jälg sulas lumes eriti tund-

lik. Tekkinud koorukesele wõib walada juba julgesti harilikku gipssegu (Ledden-Hulsebosch, Grossi arhiiv).

Gipskujundi karastamine. Tahetakse anda gipsist kujundile iseäranis suur wastupidawus, siis kastetagu ta mõneks minutiks 20 prots. wiinkiwi lahusse.

Jalajälgede kasutamine jälgimise huwides. Nagu juba eespool öeldud, wõiwad teopaigal leiduwad jäljed ja märgid olla kasulikud kolmel wiisil: 1) kirjeldada toimunud kuritegu, 2) juhtida kahtlust toimijale ja 3) tõendada toimija süüdiolikut. Seda ka toimija jalajäljed. Arusaadaw, et mida rohkem jälgi leitakse ja mida selgemad ning iseloomustawamad need, seda paremad wõiwad olla ka tagajärjed.

Jalajäljed sündmust kirjeldamas. Siin wõetakse arwesse jälgede leiukohad ja suund. Nende järele otsustatakse, missugust teed mööda (kust kaudu) tuli ja läks toimija, kus waritses parajat silmapilku tegutsemiseks, olid tal kaaslased ja mis osa need etendanud — toiminud ühes, pidanud wahti, kannud saaki ära, ühiselt wõi igamees isesihis tulnud wõi lahkunud jne. Mõnikord wõib määrata jälgede järele umbkaudu ka toimimisaega, näit. jalajäljed kastes, kui teadupärast oli õhtu-poolne öö tuulne. Tunnistajate ja kahtlusalususe seletusi kontroleerides pandagu tähele, kas ülekuulatawate poolt kirjeldatud kohad lähewad ühte jälgede leiukohaga, wastasel korral wõttes ette selgitusi (ülekuulatawate seletuste täpsuse ning tõepärasuse suhtes).

Jalajäljed kahtlust juhtimas. Pannakse tähele jälje suurust ja kaju, sammu pikkust, kõnnakjoont, jäljenurka ja osalt iseäralisi tundemärke.

Loeteldud jäljetunnuste kasutamiswiisi walgustab Dr. A. Weingart oma töös „Kriminaltaktik“ järgmiselt: Suurem hulk kuritöid toimub nii, et keegi ei näe toimijat teopaigal. Sarnastel juhtumustel waja esimeses joones asuda tema tundemärkide selgitamisele jälgede ning muude märkide ning teadete kaudu. Siin tuleb talitada samal kombel nagu siis, kui meid palutakse otsida üles suurema rahwakogu hulgast meile tundmatu isik. Seesugusel juhtumusel laseme kirjeldada endile muidugi otsitawa wälimust, ülikonda, kõnnakut ja selle järele silmitseme rahwahulgas, kes wastab kõige rohkem saadud kirjeldusele. Seejuures peame eriti meeles seesugused tundemärgid, mis haruldased, s. o. kõige enam iseloomustawa-

mad ja wäljapaistwamad, sest nende waral on hõlpsam leida otsitaw.“

Jälje suurus ja kuju. Suuruse ja kuju järele wõime teha eeskätt wahet meeste- ja naisterahwa jälgede wahel; tuletame meele oma katsetest ja tähelepanekutest, et suuremale kehakaswule wastab harilikult ka suurem jalajälg; paneme tähele, kas jälg on tekkinud puhtasti wäljatöötatud jalanõust, nagu neid kannab suurem jagu linna- ja alewi elanikke, wõi enam-wähem kohmakast „maasepa tööst“, mis rohkem lugupidamises rasketöö tegijate ning maaelanikkude hulgas; wõrdlemisi sügawamale tunginud jalajäljed annawad tunnistust suuremast kehakaalust, wõi jälle sellest, et kõndijal oli seljas raske kandam (w. ka „Jälgede wõltsimine“).

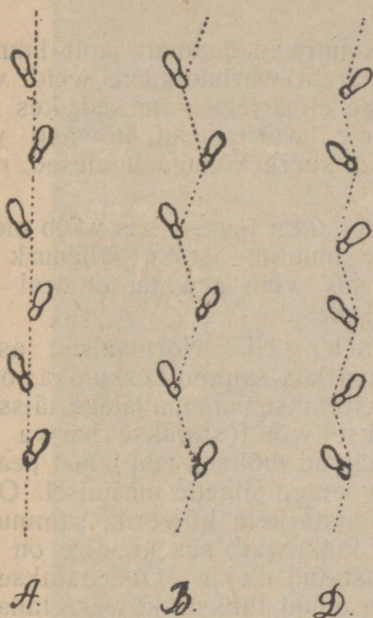
Sammu pikkus täiendab oma poolt eelmisi andmeid. Harilikult astub pikema kaswuga inimene ka pikemad sammud ja überpöördult, nii et pikk jälg ühenduses pika sammuga tähendab juba enam-wähem tõenäoliselt pikakaswulist inimest. Kuid sammu pikkus iseendast on wõrdlemisi muutlik andmes: pikakaswuline inimene astub ka lühikeste sammudega, kui ta liigub pimedal ajal wõõras kohas, on lühikese nägemisega, wäsinud wõi kui ta tõuseb märke; seewastu wõiwad käia lühikese kaswuga inimesed harjumuse tõttu tihti ebamääraselt suurte sammudega, näit. inimesed, kellelt elukutse nõuab palju jalakäimist. Sammu pikkus kaswab peale selle weel joostes; wiimase wõimaluse tunneme, kui tuletame oma katsetest meele, et kerge jooksu ajal tungib warbaots sügawamale maapinda, kuna kiire jooksu ajal kand jätab sügawamad jäljed.

Kõnnakjoon. Joont, mis ühendab mõlema jala jälgede kontsad, nimetatakse kõnnakjooneks. Harilikul astumisel on see joon sirge; on ta aga murtud, siis on astunud harkjalu (Joon. nr. 1).

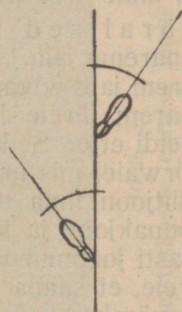
Harkjalu kõnniwad inimesed, kellel raske kandam õlal, sest sedawiisi on kergem hoida alal keha tasakaalu. Kes igapäew kannab raskeid koormaid, sellele wõib saada harkjalu kõndimine harjumuseks, nagu pakikandjad, sadamatöölised jne. Enamasti käiwad harkjalu weel ülemäära paksud inimesed, raugaealised, raskejalgsed naisterahwad, jookswatõbised ja pea kõik elukutselised merimehed.

Hoopis omapärase kõnnakpildi saame siis, kui kõndimisel tõstame ühe jala risti teise ette. Niisugusel juhtumusel on kõnnakjoon ka murtud, kuid jälg aseneb nurga sees, kuna ta

harkjalu kõndides jääb välispoole nurka (wõrdle D ja B joon. 1). Seesugune kõnnakwiis on meesterahwaste hulgas wõrdlemisi haruldane; rohkem wõib panna seda tähele nais-terahwaste juures, kes kannawad kõrgeid kontse.

Joon. 1.

Joon. 2.

Samasuguse kõnnakjoone saame aga ka siis, kui hoiame kõndimise ajal warbaotsad kõwasti sissepoole (w. „Jäljenurk“). Kuid mõlemaid nähtusi on kerge hoida lahus: esimesel juhtumusel on pöördud liikumissihhi poole jala sisemine külg, teisel — wälimine.

Jäljenurk. Sihti, mida mööda liigub kõndija, nimetame sihtjooneks; nurka, mille moodustab läbi jälje kontsa ja warbaotsa mõeldud sirgjoon wastu sihtjoont — jäljenurgaks. (Joon. nr. 2.)

Jäljenurk kujuneb jalapöia hoidmiswiisist astumisel: enamwähem warbaots wälispoole, rööbastikku, warbaots enamwähem sissepoole. Jalapöia hoidmiswiis on väga harwa juhuslik; enamalt jaolt alistub ta jalgade- ning kehahoidmisele

ning harjumusele. Nõnda märkame, et rööbastikku jalapöidadega astuwad inimesed, kes oma elukutse tõttu peawad igapäew kandma raskeid pakke, samuti inimene, kel parajasti raske kandam õlal wõi kes kõnnib libedal jääl wõi mõnel muul libisewal pinnal, kuigi teada, et see inimene normaaltin-gimustes astub teisiti.

Warbaotsaga sissepoole kõnniwad enamalt jaolt inimesed, kel kõwerad sääred — O sääred, warbaotstega weidi wälis-poole — enamalt jaolt parema elujärjega inimesed, kes pane-wad rõhku oma kõnnaku ilule, warbaotsad kõwasti wälis-poole — tömpjalgsed inimesed, suure kõhuga inimesed, raske-jalgsed naisterahwad.

Kui ühe jala jäljenurk läheb lahku teisest, siis wõib oletada, et kõndija oli wigase jalaga; muutub järsku jäljenurk ühe-suguste omadustega pinnal, siis wõib arwata, et seal wõeti kandam õlule wõi wabaneti sellest.

I se ä r a l i s e d t u n d e m ä r g i d. Normaalselt astudes langeb parema jala jälg pahema jala sammu keskpaika; on aga näit, parem jalg wigane, siis astutakse pahema jalaga täissamm, kuna parem järele lohistatakse wõi tõstetakse harwa pahe-mast weidi ette. Sedawiisi jääwad mõlema jala jäljed pea üks-teise kõrwale, mis arwesse wõetagu jälgede uurimisel. On jäl-gede sihtjoon ilma nähtawa otstarbeta kõwerik, sammu pik-kus, kõnnakjoon ja jäljenurk kõikuwad, siis kõndija on olnud nähtawasti joobnud wõi uimastatud olekus. Otsustatakse näit. jälje järele, et saapa konts on olnud tublisti kõwer, talla alla löödud wärsked lapid, konts ja tald omapäraselt naelutatud jne., siis näidatagu seesuguseid tundemärke ümbruskonna ela-nikkudele (maal) wõi inimestele, kelle keskel wõis liikuda arwataw toimija (näit. äriteenijad, kui toimija wõiks olla kaas-teenija) kui ka kingseppadele, mis mõnikord annab häid taga-järgi. Tõmpjalal puudub täiesti tallaõõnsus, mistõttu palja tõmpjala jäljed eralduwad kergesti teistest. Leitakse seesu-gune jälg, siis päritagu järele, kellel teatakse olewat ümbrus-konnas tõmbid jalad. Samuti talitatagu palja jala jälgede leid-misel, kui puuduwad mõned warbad wõi talla all leiduwad armid.

Politseikoerad toimijat jälgimas. Wiimasel ajal on meie politseis tarwitusele wõetud õpetatud koerad, kes oma eriti tundliku ninaga suudawad otsida kurjategija üles wiimase jälgede lõhna tõttu, kui selleks olemas teatawad eeltingimused. Eeltingimused on järgmised: toimija peab olema tulnud teo-

Joon. 3.
Üleswõte meie teenistuskoerte esimese lennu väljalaske puhul.

paigale wõi sealt lahkunud jalgsi; teopaigal peab leiduma toimija jalajälg, vähemalt asi, mis ta kindlasti puudutanud, kõige parem aga mõni ese, mis temast jäänud maha; toimimisest ei tohi olla möödunud üle 1½ päewa.

Jalajälg, puudutatud wõi toimija päralt olevad asjad teopaigal on koerale tarwilised lõhna saamiseks ja need täidawad oma otstarbe jälle ainult siis, kui neid pole kellegi poolt puudutatud pärast toimija lahkumist; kõige parem, kui seesugused asjad kaetakse kastikestega, et takistada lõhna haihtumist. Tuulne ilm, vihm, rahe, lumesadu, udu ja kaste soodustawad haihtumist ja raskendawad seega wõi teewad koguni võimatuks koera kaastöö.

Kui nüüd teopaigal on olemas kõik eeltingimused politseikoera kaastööks, siis ärgu wiiwitatagu pilkugi koera väljakutsumisega ja wõetagu ühtlasi abinõud käsile lõhnaallikate alalhoiuks.

Millised tagajärjed saabuwad nüüd üldkokkuwõttes?

Me wõime jalajälgede järele enam-wähem otsustada, kas kahtluse alla tuleb meeste- wõi naisterahwas, kas kahtlusalune wõiks olla suure wõi väikese kaswuga, kõhn wõi lihaw, kohaline elanik wõi kaugemalt tulnu, kerge- wõi rasketöö tegija, terwete- wõi wigaste jalgadega, me wõime aimata tema kõnnakut, lõpuks — iseäraliste tundemärkide waral jõuame talle weelgi ligemale, saame mõnikord tema nimegi kuulda.

Tegelikus elus tuleb küll harwa seesuguseid juhtumusi ette, kus jalajäljed iseseiswalt kõneleksid nii mõjuwat keelt; kuid jälgimisel kogutakse ju ka muid andmeid ja ühenduses nendega etendawad jalajäljed kurjategija otsimisel alati tähtsat osa. Olgu sellest üks näide meie politsei praktikast:

Õhtul linnast koju poole minewale talunaisterahwale tungis metsawahel kallale tundmatu noormees, tarwitas naisterahwa kallal sugulist wägiwalda ja riisus temalt kaasasolewad asjad. Ohwri seletuse järele olnud wägiwalla tarwitaja keskmise kaswuga, noorewõitu ja kannud sõduri riideid; muud tundemärgid teadmatud. Teopaika waadeldes leidis krim.-ametnik sealt wõrdlemisi selge parema saapa jälje, mis tuletas oma kujult ka tõepoolest meelega sõjawäes kantawaid saapaid. Jälje põhjas märkas ametnik omapärast õõnestust, mis lubas oletada, et tald oli kulunud sealt kohalt läbi ja rullunud kokku. Läheduses asus rühm sõdureid. Ametniku nõudel sõdurite ülem laskis astuda kõik mehed ritta ja paremad jalad sirutada kontsa ette. Ühel sõduril oligi kulunud tald eespool kirjeldatud wiisil läbi ja kohe ette wõetud wõrdlemisel osutus tema saabas

ka muus osas sarnasena teopaigalt wõetud gipsist jäljele. Sõdur oli seewõrra üllatunud asja ootamatust awalikukstulekust, et tunnistas ilma pikema jututa üles oma süü ja juhatas kätte riisunud asjad.

3. Jalajäljed kahtlustatawa süüdiolekut tõendamas. Asitõendusliku väärtuse omandawad teopaigalt leitud jalajäljed alles pärast nende wõrdlemist kahtlusaluse jalaga (palja jala jäljed) wõi jalanõuga (kaetud jala jäljed) sarnasuse kindlaks-tegemise eesmärgiga.

Wõrdlemist toimetatakse järgmiselt:

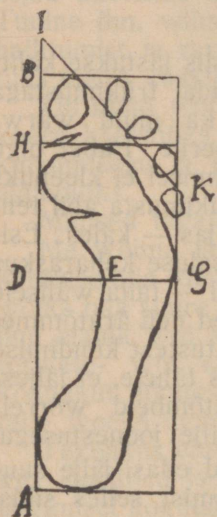
Leiti teopaigal pinnapealne paljajala jälg, siis lastakse kahtlusalune esiteks palja jalaga (jalgadega) astuda trükimustaga õhukeselt kaetud plaadile (wõib tarwitada ka muid wärwaineid) ja siis põrandale laotatud walgele paberile. Paber olgu kinnitatud nurkepidi põranda külge, et ta astumisel ei kleepuks jala külge ega nihkuks paigalt. Äratõmbed trükimusta abil tehtagu neljas teisendis: kolm paigalseistes ja neljas — käies. Esimesed kolm erinegu sedawiisi, et ühel kahtlusaluse keharaskus oleks mahutatud ühetasaselt kogu tallale teisel — talla wälisele äärele ja kolmandal — sisemisele äärele. Need neli äratõmmet annawad tõetruu kujutuse kõikidest talla muutustest kõndimise ajal (prof. Tregubow). Pandagu aga seejuures tähele, et jäljestataw isik ei saaks wigurdada. Saadud äratõmbeid wõrrel-dakse nüüd kordamööda teopaigal tehtud jälje joonestusega.

Kuna äratõmbed esimeses joones annawad edasi jälje suuruse ja kuju, siis tuleb alata nende wõrdlemist selles sihis, milleks wõtta ette mõõtmine.

Enne aga tuletame oma katsetest meele, et palja jala jälg kindlal pinnal, mis tekkinud paigalseiswast jalast, on märksa lühem edasiliiikuwa jala jäljest, mis tuleb sellest, et kõndimisel ka suure warba ots puutub kuni küüneni wastu maad, samuti on esimene teisest weidi laiem. Tald wenib kõndimisel laiemaks, kui kantakse õlul rasket kandami.

Et mõõta teopaigalt wõetud jälje joonestuse ja trükimusta abil wõetud äratõmmete suurus, tõmmatakse nende ümber ja nendest üle jooned nagu seda näeme joon. nr. 4. Sirgjoon AB näitab jälje kogupikkust, AH — talla pikkust ilma suure warbata. Kuna suure warba pikkus muutlik, siis on AH wõrdlemiseks iseäranis tähtis. DG kujutab jälje laiust, DE — talla õõnsuse suurust. Suure ja wäikese warba wäliseid ääri puudutaw IK moodustab AB pikendusega wõrdlemise mõttes huwitawa nurga BIK.

Suuruse mõõtude wõrdlemise kõrwal, mis nagu nägime wõiwad lõppeda mõnesuguste lahkuminekutega, wõrdleme edasi äratõmmete kuju. Selleks jaotame nelinurgad nii äratõmmete kui ka teopaiga jälje joonestuse ümber põikjoontega mitmeks ühelaiuseks wäljaks ja wõrdleme siis põikjoonte wahel olewaid piirjoonte osi nii ühel kui teisel üksaawal (w. joon. nr. 5). Sedawiisi ei wõi enam ükski iseärasus jääda silma-

Joon. 4.

Joon. 5.

Suure õõnsusega jalg.

Normaaljalg.

Tõmpjalg.

Sakid tallaõõnes kujutawad kortse.

paari wahela. Lõpuks joonestame mõlemad wõrdlusesemed läbipaistwale paberile ja waatame, hoides neid üksteisele asetatult wastu walget, kas jooned kattuwad wastawalt (prof. Niceforo).

Iseäralised tundemärgid, kui need olemas (puuduwad warbad, sügawad armid, kortsud) hõlbustawad tunduwalt jälgede wõrdlemise.

Wõrdlusmaterjaali saawutamiseks õõnsa paljajala jälje jaoks lastakse kahtlustatu paljajalu kõndida samasuguste omadustega pinnal ja ligikaudu samasugustes tingimustes nagu tekkis jälg teopaigal. Saadud jälgede hulgast walitakse wälja

mõned niisugused, mis tuletavad oma sügawusel ja asendilt kõige enam meele teopaigal leitud jälgi ja walmistatakse nendest kujundid, muidugi ikka sama aine abil, mis tarwitati teopaigal. Wiimased kui ka teopaigal tehtud kujund päewpildistatakse nüüd ühesugustes tingimustes, ja wõrreldakse päewpilte samade meetodite järele, mis kirjeldatud juba pinnapealsete jälgede wõrdlemise puhul.

Leiti teopaigal jalanõu jäljed, siis huwitawad meid eeskätt kahtlusaluse jalanõud ja nimelt need, mis kanti kuriteo toimimisel. Kõigepealt waatame muidugi järele, kuidas näewad need saapad wälja, mis kahtlusalusel parajasti jalas; kui wiimased lähewad silmnähtawalt lahku leitud jälgedest, siis waadata kahtlusaluse korteris läbi kogu tema jalanõude tagawara (läbiotsimine). Ärgu unustatagu sel puhul järelepärimast kahtlusaluse kodukondsetelt ja lähematelt naabritelt, kas kõik tema päralt olewad jalanõud nähtud wõi on mõni paar puudu. Wõrreldakse jalanõude jälgi sama moodi nagu õõnsaid paljajala jälgi. Iseäranis suurt rõhku pannakse kulumiswiisile, pooltalladele, plekkidele, naeltele ja muudele eritunnustele. Ialgi aga ärgu torgatagu kahtlane jalanõu wõrdlemise mõttes teopaigal leitud jälge, nagu seda juhtub tulema mõnel pool weel ette mõne muidu päris aruka politseiniku poolt.

Nagu sellekohased katsed tõendawad on wärske jälg hariplikult weidi suurem jalanõust, mida tarwitati astudes, kuna wanem jälg seewastu wõib wajuda wastawates tingimustes koomale. Jälg lumes suureneb $+ 5^{\circ}$ temperatuuris poole tunni jooksul kuni 0,75 sm pikkust mööda. Ka puudulikult määritud saapatallad wõiwad märjaks saades wenida 4—5 mm. wõrra pikkust mööda, seepärast tuleb juhtumustel, kui kuritegu toimus niiskel ajal, wõrdlemiseks wõetud saabaste tallad leotada enne katsete tegemist wees (kui need wahepeal ju kuiwanud).

2. KÄE- JA NÄPUJÄLJED.

Kurjategija käsi on tema wihasem waenlane (dr. R. Heindl).

Kuritegu toimides kurjategija enamasti ikka peab puudutama oma kätega mõnd teopaigal olewat asja, millest wõiwad tekkida kahesugused jäljed: k ä e l a b a ja s õ r m e o t s a d e jäljed.

Käelaba jäljed on sarnased jalajälgedele nii oluliselt kui käsituswiisilt. Wõrdlemisel tuleb panna iseäranis rõhku sõrmede pikkusele, wõrreldes neid nii üksikult kui omawahel, peo-

pesa kortsudele, wigastele wõi puuduwatele sõrmedele, haawaarmidele ja muudelegi iseärasustele.

Hoopis omapärastena seewastu esinewad sõrmeotsade-, ehk politsei praktikas laialisemalt tarwitusele wõetud nimega — näpujäljed. Need pealtnäha tähtsusetu, ähmased jäljekesed on wiimase 25—30 a. jooksul endale wõitnud kindla koha wanade, põliste jälgimiswahendite hulgas ja tänapäew ei osata kujutada ette jälgijat, kes ei tunneks neid.

Näpujälgede kui tummade tunnustajate tundmaõppimisel tarwitame sama järjekorda, mis jalajälgedelgi, s. o. tutwume nende olu- ja liigitusega, waatame kus leida neid ja kuidas otsida neid, kuidas jõuda selgusele, kelle oma on leitud näpujalg, kuidas wõtta neid kaasa ja lõpuks — kuidas kasutada neid juhtiwa andmena wõi jälle süütõendusena.

Näpujälgede olu ja liigitus. Inimese peopesa ja sõrmede sisepoolne nahk on üleni kaetud paljale silmale nähtawate õrnade waokestega, mis criti selgejoonelised näpuotsadel. Nagu näitasid sellekohased uurimused, milles praegusel ajal kahtlemata kõige suuremad teened Saksa õpetlasel dr. R. Heindl'il, seisawad tähendatud waokeste harjad koos 2—5 reast tibatillukestest kompamisnäsakestest, kuna igale harijoonele wastab naha sisepinnal näärmerida. Harijooi nimetatakse üldise nimega papillaarjoonteks, nende käsitlust politsei praktikas — **d a k t i l o s k o o p i a k s.**

Daktiloskoopia kasutamine kurjategijate jälgimisel tugeneb kahele põhilausele: 1) Inimese sõrmenaha wäline papillaarjoonestik on elu kestel muutmatu; 2) iga inimese sõrmenaha joonestik on ainupärane. Esimese põhilause kohta on uuemad uurimused ja tähelepanekud tõendanud, et näärme- ja papillaarjoonestik tekib inimloodel juba emaihus ja nimelt kolmanda ja neljanda loodekuu wahel. Selle juures tekiwad näärme-read kõige enne sõrmeotsa wälisel äärel, a s e n e d e s tihedalt üksteise kõrwale, ja nihkuwad, sealt samm-sammult alla poole, kuni liikmeni. Arenemise kestel tekkiwad jooned ei tungi mitte ennemalt kujunenute waele, waid lüliwad end järjest wiimase, s. o. ennemini tekkinu taha, kuni terve sõrmlüli on kaetud joonekestega ja papillaarjoonestik täis arenenud. Edaspidine joonekestete juuretekkimine, kadumine wõi mingi muu olewa joonestuse muutus pole ülemalkirjeldatud iselaadilises arengus wõimalik (dr. Heindl). Lapse kaswades paisuwad papillaarjooned küll kord-korralt suuremaks ja jämedamaks, kuid arwult ja kujult jääwad nad

muutmatuks. Samuti on arwurikkad katsed tõendanud, et juhtuwate naharikete, näit. põletamiste puhul asemele kasvaw uus nahk omab karwapäält samasugused papillaarjooded nagu ennegi. Kui aga naharikked ulatuwad sügawamale, näit. löikehaawad, siis tekib joonestiku keskele küll haawa arm, mis aga enamalt jaolt ei wähenda näpujälje asitõenduslikku wäärtust, waid ümberpöörduvalt, mõnikord isegi seda suurendab, pakkudes silmapaistwama pideme wõrdlemiseks.

Mis puutub teise põhilauseesse — iga inimese sõrmenaha joonestik on ainupärane, — siis paistab see esimesel silmapilgul kaunis hüpoteeetilisena. Wahest leidub siiski ilmas kaks inimest, kelle papillaarjoonestikud on täiesti identsed? Pealegi paistawad joonte mustrid pealiskaudsel silmitsemisel paljudel inimestel olewat ligilähedalt ühesugused. Siin peab nüüd algul kohe tähendama, et papillaarjoonestiku wõrdlemisel ei wõeta arwesse mitte ainult joonte üldist kuju, waid palju enam nende iseäralisi tunnuseid — hargnemisi, katkemisi, laienemisi, saarekesi ning punktikesi joonestiku keskel. Wiimased wõimaldawad aga tõepoolt lõpmatu rea erisuguseid kombinatsioone. Ameeriklase Galdino Ramos wäljaarwamise järele tarwitseks praegusel maakeral elanikkude arwul ühe inimese kümne sõrme papillaarjoonestik uuesti korduda alles 4660337 aastasaja pärast, kui iga sõrme joonestikus wõetakse arwesse ainult 20 eritunnust. Loodus ei armasta ennast korrata!

Kuid praktiliselt on seesugustel kalkulatsioonidel wähe tähtsust; siin wõiwad olla otsustandwad ainult katselised tõendused. Katsed ja wõrdlused, mis wõetud ette Heindl'i ja weel mitme teise uurija poolt suuremates Euroopa keskkohdades, kus kogunenud sajad-tuhanded daktiloskoobilist kaarti, tõendasid ilma erandita, et seni weel ei ole registreeritud kahte inimest, kellel ühesugused papillaarjoonte mustrid. Otsiti ka ajaloost tuge. Dr. Heindl, kellele ses suhtes wõlg-neme jällegi iseäralist tänu, kirjutab: „Wõib lugeda tõendatuks, et näpujälgi kasutati Hiinas juba 7. aastasajal p. Kr.: nimelt on a. 650 ilmunud Kia-Kung-Yen'i raamat, mis peensus-teni käsitab papillaarjoonestiku tähtsust isikute kindlakstege-misel. Samuti leidsin kindlad tõendused 8-dast aastasajast ja hilisemaist ajajärkudest. Seepärast wõib öelda, et lause „iga inimese sõrmejalg on ainus omasugune ja püsiw elu kestes“ on kontroleeritud wähemalt kaheteistkümne aasta-saja kestel. Palju, wäga palju on olemas teaduslikke põhilauseid, mille kontroll-iga hoopis lühem.“

Kuidas tekiwad näpujäljed? Sõrmeotsade papillaarjoonte ehitus annab neile pitseri omadused: wajutame sõrmeotsad pehme, siduwa aine, näit. poolhangunud küünlaraswa, kitti, wõisse jne., siis märkame puudutatud kohti waadeldes, et sinna on tekkinud papillaarjoonestiku plastiline kujutus; puudutame edasi määrinud sõrmeotstega, näit. tahmaga, wärwiga, werega — mõnd siledat pinda, siis jääwad puudutatud kohile wärwilised jäljed, mille jooned täpselt wastawad sõrme papillaarjoonte, muidugi, peegelpildis. Kuid ka pealtnäha puhas sõrmeots jätab puudutades papillaarjoonte jälje järele ja nimelt seetõttu, et sõrmeotsade nahk alati on niisutatud õhukese raswa ja higi korruga, arwatud wälja juhtumused, kus sõrmi otsekohe enne puudutamist pestud seebi ja piiritusega. Seesugused jäljed on paljale silmale tihti nägematud; nimetame neid üldiselt tarwitatawa nimega latentseid (warjatud) näpujäljed. Lõpuks weel üks omapärane liik näpujälgi. Need on n. n. negatiivsed jäljed, mis tekiwad sellest, et sõrmeotsadega puudutatakse õrna tolmukorruga kaetud asju. Siis kleepub tolm papillaarjoonte külge, kuna waokeste kohad jääwad terweks. Tolmuwabu jooni seesuguses jäljes reprodutseerides saame papillaarjoonestiku õige pildi.

Kõlwuliste näpujälgede saawutamise peatingimusteks on: sõrm ei tohi puudutamisel libiseda, mis teeks joonestiku segaseks; wärwiwat ollust ei tohi olla sõrme küljes liig paksult — joonestuse asemel tekib ühetasane wärwiplekk; waokesed ei tohi olla täitsa ummistunud kleepiwate ollustega — waiguga, pigiga ja muuga ning eeskätt — wastuwõtlik pind.

Kust ja kuidas otsida näpujälgi? Kurjategija näpujäljed leiduwad peajasaliselt teopaiga tsentris. Seal kurjategija paratamatult peab puudutama oma kätega üht wõi teist asja, seal leidub ka pea alati wastuwõtlikke pindu. Missuguseid asju kurjategija pidi puudutama ühel wõi teisel juhtumusel, resp. wõis puudutada, seda otsustagu jälgija asjaolude kohaselt. Esimesel joonel tulewad wõtta arwesse: ukse- ja aknalingid, aknalauad, ukse- ja piitjala pind luku ümbruses, purustatud aknaklaasi tükid, lahtimurtud hoiupaigad — rahakapid, kirjutuslauad, kummutid, kuritöö toimimiseks tarwitatud tööriistad, muud kurjategija poolt mahajäetud asjad, majakraam, mis jäänud kurjategijale teel ette wõi muudel põhjustel tema poolt nihutatud paigast. On kuritegu toimitud pimedal ajal wõi pimedas ruumis, siis waadatagu järele lambiklaasid, -kuplid

ning -jalad, tikutopsi hoidjad, küünlajalad, elektri sisseseade wõtmed; on kurjategija puutunud söökidesse, mis tuleb ette mõnikord, siis — tarwitusel olnud söögi- ja jooginõud, kui ka wastawate omadustega söögijäänused. Edasi ei tohi jätta silmapaari wahele ka muidki kohalolewaid siledapinnalisi asju, nagu klaas- ja portselaanasjad, poleeritud puu ja metall, paremat sorti paber, raamatute kaaned jne.

Eriti olgu juhitud weel tähelepanu seesugustele kohtadele, mis ei torka harilikult silma, nagu laua ääre alumine külg, sahtli põhi ja wälised küljeseinad (igakord ei tõmmata sahtlit wälja griffi pidi, waid põhjast ja külgedest sõrmedega toetades), kappide laed wälispoolt (toimija kobas wõtmeid otsida), toolide seljatoed jne.

Otsimisel on väga otstarbekohane tarwitada elektri taskulampi, juhtides walguse waadeldawale kohale küljest, mistõttu latentseid jäljed torkawad paremini silma. Kahtlasi kohti waadeldagu läbi hea luubi (suurendusklaasi). Leiukohad märgitagu millegagi wõi weel parem — kaetagu kinni kuni lõpliku käsitamiseni.

Nägematude jälgede ilmutamine. Higi ja raswaolluste mõjul tekkinud näpujälgede ilmutamisel on kahesugune otstarwe: elektrilambi ja luubi abil leitud jäljed walmistada kaasawõtmiseks ja wõrdlemiseks ette ja esialgsel otsimisel leidmatuks jäänud jäljed teha awalikuks. Kogemused tõendawad, et ilmutamine leidis ka seal kõlwalisi latentseid jälgi, kus kõige hoolsam walgustamine ja luup midagi ei seletanud, näit. paberil.

Tehnika tunneb pika rea mitmesuguseid ilmutamiswiise, millistest walime aga wälja ainult niisugused, mis praegu osutuwad kõige enam otstarbekohasteks. Nendest oleks eeskätt nimetada ilmutamist mitmesuguste pulbrite abil. Higised wõi raswased papillaarjoonte jäljendid on kleepiwad ja kui nüüd näpujäljele wõi üldse jäljekahtlasele kohale raputada ükskõik missugust tolmpent pulbrit, siis jääb pulber jäljendi külge kinni, kuna higi- ja raswawabadelt kohtadelt wõib raputada tema kerge waewaga maha. Pulbri walikul tuleb panna aga tähele järgmist:

1) On jälg seesuguse asja küljes, mis wõimalik wõtta kaasa, siis on ükskõik, missugust pulbrit tarwitatakse, muudkui walgel pinnal wõetagu tumedawärwilised pulbrid ja ümberpöördult.

2) Walgel paberil on ilmutamiseks kõige kohasemad pulb-

rid grafiit ja tsinnober, wärwilisel paberil — lycopodium, kriit, gips.

3) Kõikidel muudel juhtumustel on soovitaw tarwitada tumepruuni bronkspulbrit, mis iseäranis soodus äratõmbelehtede jaoks.

Pulbrid on saadawal rohukauplustes ja osalt ka apteekides.

Pulberdamine sünnib järgmiselt: jäljele wõi jäljekahtlasele kohale raputatakse õhuke, aga tihe kord pulbrit. (Wäga sündsad on pulbri hoidmiseks kahekordse kaanega plekktopsikud, mille sisemine kaas on torgitud pipratoosi taoliselt auke täis): Siis pöördakse pulberdatud asja pealmine külg laialilaotatud ajalehe kohal järsku liigutusega alla poole, nii et liigne pulber langeks jälje küljest otse maha. Jääb seejuures weelgi liigset pulbrit jälje külge, siis püüame selle kõrwaldada kergete löökidega wastu asja tagukülge. Lõpuks wõib puhastada jälje wiimastest liigsetest pulbrijäänustest õige pehme ja puhta juukspintsliga; wiimast abinõu aga ei tohi tarwitada kunagi paberil ilmutatawate jälgede juures.

Tahetakse ilmutada näpujälgi seesuguste asjade küljes, mida wõimatu keerda ümber, nagu ukсед, ahjud, aknaraamid, siis pulber kantakse pehme juukspintsliga abil jäljekahtlasele kohale. Liigne pulber kõrwaldatakse sel juhtumusel teise puhta pintsliga. Lõpuks pandagu pulbritega ilmutades tähele ka seda, et jäljealune pind oleks täiesti kuiv, kuna niiskel pinnal pulber jääb peatuma ka joonte wahedesse. Niiske jälje hoitagu seni kuiwas (kuid mitte kõrge temperatuuriga) kohas, kuni ta saab päris kuiwaks ja alles siis raputatagu pulbriga üle.

Peale eespool kirjeldatud mehhaaniliste ilmutamiswiiside on pandud uurijate poolt ette weel suur hulk keemilisi toiminguid. Nendest paneme tähele ainult ilmutamiswiisi joodauruga, kuna muud wiisid osalt annawad ebakindlad tagajärjed wõi jälle nõuawad ülearu keerulist laboratoorset käsitlust.

Joodauruga ilmutamine annab häid tagajärgi ainult paberist aluspinnal. Teda tarwitatakse wanemate — mõnepäewaste, mõnenädalaste — jälgede ilmutamiseks, kus pulberdamine ei täida jälje kuiwamise tõttu enam oma otstarwet. Ilmutamiswiis on lihtne: wõetakse wastawas suuruses madal, laia põhjaga nõu (umbes niisugune nagu neid tarwitatakse päewpildistuses), raputatakse nõu põhjale ühetasane kord joodkristalle (keskmiselt 500 gr), asetatakse ilmutataw paberleht kahtlase küljega alla poole joodile ning kaetakse nõu

klaasplaadiga, et takistada aurude väljapääs. Ilmutamise kestvus oleneb toa temperatuurist (mida kõrgem temperatuur, seda kiirem protsess), jälje värskusest ja joodpuru hulgest. Mõnikord on juba 1 minuti pärast tagajärjed nähtawal, teinekord kulub selleks tunduvalt kauem aega. Aegajalt võetakse paber välja, et jõuda selgusele, kas ilmutamine jõudnud lõpule. Ilmutamine on täielik, kui kõik jälje peensused tulnud selgesti nähtavale, ilma et paber ise seejuures oleks omandanud pruunika värvi. Joodauruga ilmutatud jäljed tuleb kohe päewpildistada, sest juba mõne minuti pärast hakkavad nad kahvatuma ja umbes poole tunni pärast joonestik on kadunud hoopis. Ilmutamist võib muidugi korrata. Joodiga ilmutatud jälgede aurumist võib tunduvalt takistada sellega, et ilmutatud paberleht pannakse kahe täitsa ühesuuruse klaasplaadi wahale, mille serwad kleebitakse õhukindlalt kinni kahekordse paberiga. Sedawiisi võib joodjälgi hoida alal rohkem kui kuu aja jooksul.

Kelle oma on leitud näpujalg? Plastilised ja wärwilised näpujäljed wõiwad hoiduda olude kohaselt väga kaua alal; ka latentseid jäljed lasewad endid ilmutada heades tingimustes weel kuude pärast. Teopaigal on aga enne kuriteo toimimist oma asjatalituste pärast käinud harilikult palju inimesi, kes on puudutanud seal oma kätega üht ehk teist asja. Kas on nüüd üldse wõimalik jälgede keerises, mis walitseb teopaigal waatluse puhul, teha wahet, millised neist tekkinud kurjategija näppudest?

Kui jäljed leiduwad kuriteo toimimiseks tarwitatud tööriistade küljes ja selgub ühtlasi, et kuni politsei tulekuni keegi pole puutunud wiimaseid, siis on äärmiselt tõenäoline, et meil on tegemist kurjategija näpujälgedega. Samale otsusele jõuame, kui leiame näit. negatiivsed jäljed ruumist, mis seisnud kaua aega tarwitamata. Muudel juhtumustel jääb see küsimus senikauaks lahtiseks, kuni leitud jäljed wõrreldud kõikide inimeste näpujälgedega, kes teadupärast ja ausal põhjusel käisid sündmuspaigal enne toimimist wõi ka pärast seda. Selleks tuleb walmistada mõnesuguse wärwiwa aine abil tähendatud isikute sõrmeotsade papillaarjoonte äratõmbed, wõi politsei keeles — neilt wõtta näpujäljed.

Näpujälgede wõtmise (daktiloskopeerimine) sünnib järgmiselt: siledapinnalisele metall- ehk klaasplaadile tipitakse tiku otsaga mõned tilgad trükimusta ja hõõrutakse kummist rullikese abil (wõib tarwitada ka harilikku neljakandilist radeer-

kummi) plaadile laiali, nii et wiimane kattuks õhukese ühetasase wärwi korraga. Siis wõetakse daktiloskopeeritawa sõrmed, mis enne seda hästi puhtaks pestud sooja wee ja seebiga ja põhjalikult kuiwatatud, kordamööda, alustades parema käe pöidlalt, weeretatakse need esiteks kergelt, ilma wajutamata trükimustasel plaadil ja selle järele kohe walgel, paremat sorti paberil. Sedawiisi jääwad paberile kõigiti tõetruud papillaarjoonte kujutused.

Tapmiste puhul — muidugi siis, kui leiti kuriteopaigal kahtlasi näpujälgi — tuleb teha äratõmbed ka ohwri sõrmedest. See toiming läheb eelmisest lahku ainult selles, et siin ametnik weeretab trükimustase plaadi surnu sõrme õmber ja kordab sedasama papile wõi õhukesele lauaticikesele kinnitatud paberilehega.

Kogemused tõendawad, et ei oleks sugugi ülearune, kui jälgi teeks äratõmbed ka oma enda sõrmedest ja wõrdleks neid leitud jälgedega, eriti aga siis, kui ta waatlust toimetades ei kannud kindaid.

Lääne Euroopa praktika tunneb üksikuid juhtumusi, kus kurjategijad poetasid sündmuskohale maha wõltsitud näpujäljed. Need juhtumused on jäänudki haruldasteks ja tagajärjed on olnud tähtsuseta, mispärast kaldun arwama, et oleks ilmaaegne neid kirjeldada lähemalt. Palju enam on olnud kuulda, et kurjategijad siin ja seal näpujälgede kartusel on töötanud kinnastatud kätel.

Kuidas leitud näpujälgi kaasa wõtta? Kui teopaigal leitud näpujalg on seesuguse asja küljes, mis on wõimalik lahutada suurema waewata ja kuluta kohalt ning toimetada asjatundja töötuppa, ilma et jälg wõi asi kannataks seejuures, siis wabaneb jälgi muudest jälje konserweerimise talitustest. Ta kaalugu aga hästi läbi, kuidas pakkida sisse kaasawõetawad asjad, et nende küljes olewad õrnad jäljed ei saaks rikutud. Wäga otstarbekohane näit. on tasapinnalisi asju pakkida sisse nõnda, et mõlemale poole näpujälge asetatakse madalad korgid wõi puuklombikesed ja nendele, üle jälje, õhuke laualiistuke, mis seotakse mõlemast otsast aluse külge kinni; lambitsilindrist poetame läbi kaks parajat nõõri, mille otsad kinnitatud küllalt ruumika pappkarbi põhjale ning seome wabad otsad kahele poole karbi ülemise ääre külge; alustassi asetame kahe lauaticiki wahele ja seome nõõriga kokku jne. Wäga kohased oleks siin asitõenduste kastid nagu need tarvitusel Prantsuse krim. politseis.

On aga jälg asja küljes, mida on wõimata lahutada kohalt, siis wõetakse appi asjaolude kohaselt: päewpildistamine, äratõmmete walmistamine fooliate abil ja kujundamine.

P ä e w p i l d i s t a m i n e. Endamisi mõistetakse, et päewpildistamine wõib anda häid tagajärgi pildistades plastilisi, wärwilisi wõi mehhaanilisel wõi keemilisel teel ilmutatud jälgi. Kuid ka ilmutamata latentsete jälgede salapärased jooned, mis inimese silmale waewalt nähtawad, püüab kõiknägija päewpildiaparaadi objektiiv kinni, kui antakse talle aga küllaldaselt ja õigest kohast walgust. Pidades seda silmas, soowitatakse vähemalt tähtsamate kuritööde puhul teopaigalt leitud näpujälgi, kui see iganes wõimalik, päewpildistada. See maksab ühtlasi ka nendest jälgedest, mis leitakse kaasawõetawatelt asjadelt. Üleswõtteid tuleks teha kaks: üks asjast, mille küljes leidub jälg, ja teine — eriti jäljest.

Kahjuks põrkab aga teopaigal wajalik päewpildistamine mitmete oluliste takistustega kokku. Kõigepealt ei ole alati wõimalik hariliku aparaadiga ligi peaseda pildistatawale objektile, näit. jälg rahakapi sisemuses, teiseks ei ole wõimalik igakord saawutada üleswõtmiseks nõutawat walgust, kolmandaks wõiksid jäljed leiduda tugewasti reflekteeruwatel pindadel — peegliklaasi, poleeritud metalli küljes ja sealt üleswõtet tehes saaksime aparadi ja iseenda üleswõtte peegelpildis, neljandaks kannatawad kumeratel pindadel (napsiklaasidel, rohupudelikestel) leiduwate jälgede üleswõtted perspektiiviliste puuduste all, wiiendaks on wõimatu hariliku aparaadiga päewpildistada wärwilisi jälgi, mis leiduwad samawärwilisel aluspõhjal ja lõpuks puudub teopaigal wõimalus ilmutada tehtud üleswõtteid kohe, et kontroleerida, kuiwõrra need on õnnestunud. Teaduslik päewpildistus on, tõsi küll, paljugi ära wõitnud loeteldud takistustest, wõttes tarwitusele erilise konstruktsiooniga aparate ja mitmekesisid walguse filtmeid, kuid igapäewasele reamehest jälgijale püsiwad need weel mõne aja kestel kättesaamatutena, mispärast loobume nende lähemast kirjeldamisest siin. Asjast huwitatuile wõib soowitada dr. Heindli suurepärasest raamatut selle aine üle „System u. Praxis der Daktyloskopie“.

Kui aga tingimused wähegi soodsad, siis wõetagu suuremate kuritegude puhul teopaigal näpujälgede päewpildistamine hariliku aparadi ja plaatedega ette, seda enam, et wärwiliste ja osalt ka plastiliste jälgede jäädwustamiseks ei jää tihti üle muid abinõusid. Walgustada lühikest aega ereda küljewalgusega ja ilmutada pilt aeglaselt mõjuwas kontsentreeritud

wedelikus. Weriste näpujälgedele päewpildistamisel wõetagu ka seda arwesse, et neid wõib pildistada ilma walgusfiltrita ainult walgelt, helehallilt, koobaltsiniselt, ultramariiniselt ja magentasiniselt aluspinnalt.

Äratõmbed fooliate abil. Wäikesemate kuritegude puhul, samuti üldse juhtumustel, kus päewpildistamine wõimatu, tehtagu leitud jälgedest äratõmbed spetsiaal-fooliatega. Spetsiaal-fooliatega peame mitmel erisugusel wiisil valmistatud lehti, mille üks pool kaetud kleepuwa ainega. Kui seesugune leht wajutada pulbriga ilmutatud jäljele, siis kleepub pulber jälle küljest lehele, andes edasi jälje täpse kuju ümberpööratud pildis. Foolia külgetõmbamisjõud peab olema seejuures muudugi suurem kui jäljeollusel — higil, raswal, ilmutamiseks tarwitatawa pulbri wärw peab erinema foolia wärwist ja foolia ei tohi liig kõwasti kinni jääda jäljealuse pinna külge.

Meil on praegu tarwitusel Berliini fooliad. Need on 12×8 sm suurused läbipaistwad tselluloidlehed, ühelt poolt kaetud samuti läbipaistwa kleepuwa ollusega. Kleepuw külge on kaetud pealt äratõmmatawa õhukese tselluloidlehega, mis wiimast kaitseb määrdumise ja prügistumise eest. Äratõmmete tegemine fooliate abil on lihtne: lõigatakse fooliast kääridega wälja parajas suuruses nelinurkne tükike, tõmmatakse sellel kaitseleht pealt ära, auratakse kleepuwale küljele, külgetõmbuwuse suurendamiseks, weidi hingeauru ning wajutatakse siis hästi tumedawärwilise bronkspulbriga ilmutatud jäljele, nii et foolia kleepuks igast kohast tihedalt jäljealuse pinna külge. Esmalt litsutagu foolia keskpaig külge wastu ja siis ääred, et hoida ära õhumullikeste tekkimine foolia all. Selle järele wabastatakse foolia ettewaatlikult jälje küljest ja kaetakse kaitselehega. Soodsatel tingimustel wõib sel kombel ühest näpujäljest teha mitu äratõmmet, muudugi iga kord jälge uuesti pulberdades. Fooliale kantud wärwiline jälg kõl bab asjatundjais kätes wäga hästi päewpildistamiseks ja wõrdlemiseks.

Berliini foolia üks paremustest seisab selles, et ta on läbipaistew. Kui tema abil tehtud äratõmme hoida wastu walgust, nii et kaitseleht jääb wäljapoole, wõi asetada äratõmme kaitselehega allapoole walgele aluspinnale, siis näeme leitud jälje otsekohe kujutuse. Läbipaistmatute fooliatega saame aga alati jälje ümberpööratud kujutuse, mis teeb wõrdlemise keerulisemaks.

Lõuna-Saksamaal ja Austrias on tarwitusel n. n. Schneideri fooliad. Neil on klepuwaks olluseks mustaks wärwitatud glütseriinliim, kuna jälgede ilmutamiseks tarwitatakse ainult argentoraati (alumiiniumpulber), mis paistab oma heledalt wärwilt hästi wälja foolia mustal pinnal. Schneideri fooliad on väga tundlikud; nende ainus puudus on see, et nad ei paistu läbi, kuid see wiga kõrwaldub päewpildistamisel.

Brasiillane Dubois, keda peetakse näpujälgede fooliate mõtte leidjaks, kattis harilikud paberlehed õhukese ühetasase sulatise korruga, mille koosseis 50 gr waha, 50 gr parafiini ja 20 tilka glütseriini.

Dr. Stockis soowitas 1910 a. wõtta tarwitusele äratõmmete tegemiseks päewpildistusest tuttawad kloorhõbeda wõi broomhõbeda paberid, mis kinnitatud harilikus kinnitamiswedelikus, siis loputatud ja kuiwatatud. Enne tarwitamist kastetakse paber mõneks minutiks leigesse wette (mitte üle $+ 30^{\circ}$), kuiwatatakse kuiwatuspaberi wahel ja tehakse siis äratõmme eespool juhatatud wiisil.

Kaht wiimast talituswiisi wõiks tarwitada ainult siis, kui Berliini fooliad pole mõnesugusel põhjusel kättesaadawad.

Äratõmmete tegemisel tuleb panna weel järgmist tähele:

1) Enne leitud jälje pulberdamist ja äratõmbe tegemist tehtagu, kui lubab ruum, jälje lähedusse samale aluspinnale oma sõrmega näpujalg ja proowitagu, kuidas ilmutamispulber ja foolia töötawad. Tulewad ilmsiks puudulikud tagajärjed, siis peetagu aru, milles wiga seisab.

2) Ärgu puudutatagu sõrmeotsadega foolia klepuwat pinda ega ka kaitselehe sisepoolset külge.

3) Ligistikku seiswad jäljed, mis wõiwad olla tekkinud ühe ja sama käe mitmest sõrmest, wõetagu alati ühele fooliale.

4) Klepuwatel pindadel nagu nõgised talli- ja köögiaknad, õlised masinaosad j. m., ei saa ette wõtta jälje pulberdamist, kuna pulber jääks siin ühetasase korrana kinni kogu jälje pinna külge. Seesuguseid jälgi on kõige kohasem päewpildistada; kui see aga ei anna tagajärgi wõi on muudel põhjustel läbiwiimatu, siis katsutagu hea õnne peale foolia abil äratõmmeid teha pulberdamiseta. Oma helewalge pinna tõttu kõlbab selleks kõige enam pimedas fikseeritud kloorhõbeda-paber. Kui aga iganes wõimalik, siis wõetagu niisugune jälg kaasa ühes alusega.

5) Wärwiliste jälgede äratõmbed fooliate abil õnnestuwad ainult harukorral; need wõetagu seepärast kaasa ühes alusega wõi püütagu päewpildistada kohapeal.

6) On negatiivsed jäljed walkja tolmu sees, siis tarwita-tagu kloorhõbeda-paberit, mis enne kinnitamist walgustatud, wastasel korral aga pimedas kinnitatud paberit.

Kujundamine wõetakse ette ainult plastiliste jälgede juures, kui puudub wõimalus päewpildistada neid heade tagajärgedega wõi wõtta kaasa ühes alusega. Kujundamiseks kõlbab ainult wedelawõitu gipssegu; puuderdamine ja õlitamine, nagu panime neid tähele jalajälgede juures, jääwad siiu ära. Wõetud kujundist tehakse hiljem päewpiltlik üleswõte, mida tarwitatakse wõrdlemiseks.

Näpujäljed juhtiwana andmena ja süütõendusena. Kui tule-tame meele daktiloskoopia põhilased: inimese sõrmenaha wäline papillaarjoonestik on elu kestel muutumatu ja iga inimese sõrmenaha joonestik on ainupärane, siis selgub nagu endamisi, missugune tähendus on teopaigal leitud näpujälgedel jälgimisprotsessis: lähewad teopaigal leitud näpujäljed ühte kahtluse all seiswa isiku näpujälgedega, siis wõib pidada tõendatuks kahtlustatu wiibimist teopaigal; leidusid jäljed pealegi seesuguste asjade küljes, mis seisawad otsekoheses ühenduses toimimisega, näit. tapmiseks tarwitatud nuga, lahtimurtud kirjutuslaud, siis oleks kahtlusalusel küll õige raske tõendada, mil muul wiisil wõisid sattuda tema näpujäljed mainitud asjadele kui mitte toimides kuritegu; lähewad leitud jäljed ühte kellegi waremalt juba registreeritud kurjategija näpujälgedega, siis on meil küllalt põhjust kahtlustada wiimast teo toimimises, kui muu seas ei selgu, et ta käis teopaigal ausa asjatoimetuse pärast.

Wiimasel juhtumusel on meil tegemist näpujäljega ka tema juhtiwas osas. Tähendatud osa kasutamine sünnib daktiloskoobilise ja monodaktiloskoobilise kartoteekide abil, mis kirjeldame hiljem registreerimiswahendite hulgas. Peale selle on weel katseid tehtud papillaarjoonte arwu, paksuse ja kuju põhjal järeldusi teha kuriteo toimija east ja kaswust. Leiti, et 5 mm pikkune põikjoon katab sündinud lapse näpujäljest 15—18 papillaarjoont, kaheksaastasel lapsel — 13 joont, kahe-teistkümnne aastasel — 12 joont ja kahekümne aastasel — 9—10 joont. Harukordselt suurtel (täiskaswanu) kätel langeb joonte arw 7—6. Siin peab panema aga ka seda tähele, et naisterahwaste papillaarjooned on weidi õhemad kui meeste-rahwastel, samuti on nad õhemad wäikese kaswuga inimestel. Elatunud wanakeste näpujäljed on tihti läbistatud paksudest, walgetest joontest, mis tekkinud sõrmeotsade naha kortsu-

dest. Nende papillaarjooned ise on nagu kulunud ja rebenenud mitmelt poolt. Kuid samasuguseid nähtusi tuleb ka mõnesuguste elukutsete tagajärjel ette noorematel inimestel. Sööga ei saa teha eelmiste tähelepanekute põhjal mingisuguseid kindlaid järeldusi.

Hoopis suurem praktiline väärtus on näpujälgedes tähelepandawatel armidel, mis võib kasutada otsitawa toimija isikukirjelduse täienduseks. Ka võib otsustada mõnikord asjaolude kohaselt, et toimijal puudub üks või teine sõrm. Samuti on tähtis, kui mitme kuriteo puhul leitakse üksteisele sarnased näpujäljed; siis on kindel, et üks ja sama isik on võtnud nendest osa, näit. murdwarguste puhul.

Teopaigal leitud näpujälgede sarnasuse kindlakstegemine kahtlusaluselt võetud näpujälgedega sünnib mõlemate jälgede üksikasjalise võrdlemise teel. See äärmiselt wastutusrikas ülesanne peab jääma lõppkujus alati küllaldaselt ettevalmistatud asjatundja hooleks. Kuid meie praegustes oludes tuleb seda veel küllalt tihti ette, kus jälgijal pole käepärast näpujälgede saladustes kogenenud eksperti ja siis peab ta ise oskama võtta ette vähemalt esialgse võrdlemise.

Kõige pealt tuleb võrdlemiseks valmistada teopaigalt leitud algupärandist ja kahtlusaluselt võetud jälgedest päewpiltlikud ülesvõtted ühesugustes tingimustes; algupärandi otsekohene võrdlemine on täiesti lubamata, õrn jälg võiks minna seejuures kergesti rikki. Foolia abil tehtud äratõmbed on ses mõttes küll wastupidawamad, kuid võrdlemise otstarbel on waja tõmmata üle jälje mõned jooned nagu näeme pärastpoole, mida ei tohi teha aga foolial. Seepärast päewpildistamine alaline eeltingimus.

Wõrdlemisel pannakse tähele: 1) mustrit või joonestiku üldpilti, 2) üksikute joonte omapärasusi, 3) sünnipäraseid ja juhuslikke wigastusi, 4) higiaugukeste arwu ja asendust.

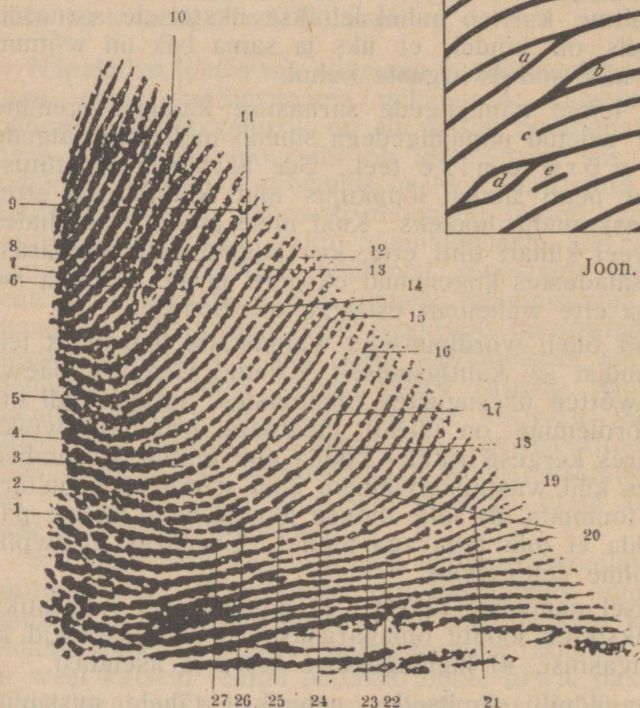
Joonestiku üldpilti silmitsedes pannakse tähele, missugusesse algrühmitusse kuuluvad wõrreldawad jäljed, s. o. kas nad kuuluvad loogakujuliste, silmuste või keeriste hulka (rühmituste lähem kirjeldus registreerimise wahendite osas). On wõrreldawad jäljed kumbki erisugusest rühmast, siis ei või olla mingisugusest sarnasusest nende wahel juttugi ning iga-sugune edaspidine võrdlemine oleks ilmaaegne. Wastasel korral, s. o. kui mõlemad jäljed kuuluvad näit. silmuskujuliste hulka, võetakse tingimata ette lähem võrdlemine wiimase kolme tunnuse kohaselt.

Üksikute joonte omapärasus awaldub järgmiselt:

Kaks nahajoont ühinevad üheks jooneks (a), üks joon hargneb kaheks jooneks (b), joone algus eraldub kõrwaljoonte algustest (c), joon hargneb ja ühineb jälle sealsamas, moodustades ellipsikujulise rõnga (d), üks joon on seewõrra lühike, et sarnaneb saarekesele (e), joone lõpp eraldub kõrwaljoonte lõppudest (f).

Joon. 6.

Joon. 7.

Et teha kahe jälje joonte omapärasuste identiteet kindlaks, tuleb otsida üles ja märkida omapärasuste asupaigad, nagu seda näitawad joonestused 7 ja 7-a.

Weel näitlikum on, kui omapärasused nii ühel kui teisel jäljel seotakse omawahel peenikeste joonekestega ja loetakse ära nende wahel olewate joonte arw ning wõrreldakse resul-

taate (waata joon. 8). a ja b wahel on näit. sama palju jooni kui a^1 ja b^1 wahel, (nimelt 4); a ja c wahel sama palju kui a^1 ja c^1 wahel (3); b ja c wahel jälle sama palju kui b^1 ja c^1 wahel (0) jne.

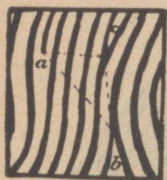
Koha kindlakstegemine, kus tuleb uus omapärasus ilmsiks, on igatahes palju tähtsam kui omapärasuse kuju üksikasjaline

Joon. 7-a.

wõrdlemine. Kuju võib olla sõrme alla sattunud wõõrasolluste wõi jälle tugewama wõi kergema surwe tõttu jälje sünnitamisel tunduvalt moonutatud wõi puudulikult wäljakujunenud, kuna asupaigad ja nende wahel seiswate joonte arw kannatab wähem sellest pahest. Jälgede samasuse võib pidada tõestatuks, kui nii ühes kui teises jäljes läheb ühte wähemalt 12 joonte omapärasust oma asendilt ja ligikaudselt kujult, plus ühesugune üldmuster. Kirjeldatud meetod wõimaldab

teha kindlaks samasus ka siis, kui teopaigal leiti ainult wõrdlemisi wäike osake näpujäljest. Omapärasuste otsimist alustatakse harilikult pahempoolsest deltast, muude mustrite juures — mustri alumise joone pahempoolsest otsast ja minnakse siis joonhaawal edasi, kuni uuritud läbi terve muster. Eriti hea pideme pakuwad wõrdlemisel mustrite tsentrid ja deltad, kui need on olemas mõlemas jäljes.

Joon. 8.

Sõrmenaha rikked — armid, purunenud papillaarjooned, kortsud — kui need leiduwad mõlemas jäljes, pakuwad hea wõimaluse samasuse kindlakstegemiseks; kui aga teopaigalt leitud jäljes on arm näha, kuna see puudub daktiloskoobilises registratuuris leiduwas, muidu sarnases jäljes, mis wõetud mõni aeg tagasi, siis pole põhjust pidada seetõttu tõestatuks jälgede ebasamasus, kuna arm wõis tekkida pärast isiku tookordset registreerimist.

Selgete näpujälgede samasuse wõib teha peale selle veel kindlaks nahajoontes pesitewate higiaugukeste (pooride) järele. Wiimastele kui identifitseerimisabinõule juhtis tähelepanu Lyoni krim.-politsei laboratooriumi direktor dr. Locard, nimetades nende käsitluse poroskoopiks. Püsiwa uurimise järele leidis dr. Locard, et poorid oma kujult, suuruselt, asendilt ja arwult sõrmeotstel ei esine kunagi ühtwiisi, waid alati lähewad lahku kõikide katsealuste juures. Kahtlastel juhtumustel, eriti siis, kui leitakse teopaigal puudulik jälg, kasutagu ka seda wõrdlemisabinõu. See töö jäetagu aga alati spetsialisti hooleks.

Meie jälgimispraktikas ei ole tulnud sisiaajani veel ette juhtumusi, kus näpujälg oleks etendanud juhtiwat osa. Küll aga on teada mitmed juhtumused, kus teopaigalt leitud näpujälg, sarnanedes kahtluseluse wastawa sõrme jäljele, kinnitas jälgijatele kahtluseluse süüdioleku, mille tagajärjeks oli süü ülestunnistamine.

3. SÕIDURIISTAJÄLJED.

Kurjategija wõis tarwitada aastaajakohaseid liikumisabinõusid, millest wõisid tekkida wastawad jäljed teopaigale wõi selle lähemasse ümbrusse, eriti maal, kus maapind ses suhtes wastuwõtlikum kui kiwidega prügitatud linnatänawad. Arwesse wõiwad tulla kõikisugu liikumisabinõud. Kas leitud jäljed

tekkinud ühenduses kuriteoga, seda peab nagu muudegi jälgedele puhul, ikka selgitama wastawate järelepärimistega.

Mida peab panema eriti tähele sõiduriistade jälgedest?

Wankrijälgedel (maksew ka käsiwankritest ja kärudest) mõõdame witsade laiuse, pahempoolsete rataste kauguse parempoolsetest ning rataste übermõõdu. Wiimase saame kätte, kui ratta witsa küljes on mõni iseäraline tundemärk, näit. naelaase wõi mõni muu wigastus; kaugus ühest seesugusest märgist jäljes kuni teise samasuguseni ongi ratta übermõõt. Edasi paneme tähele witsade kulumiswiisi (uuel witsal terawad, wanal ümmargused ääred), kokkukeetmisekohti ning muidki mõlke ja wigastusi. Harilikult katawad tagumised rattad esimeste jäljed kinni, kuid pöörukohtadel, teekäänakutel on näha ka esimeste rataste jäljed. Jälje sügawus lasceb aimata koorma raskuse, hobuse sammu pikkus — liikumise kiiruse, kabja jäljed — liikumissihi.

Jalg- ja mootorrataste ning autode jälgi iseloomustawad peaasjalikult mantlite toime (joonelised, ruudulised, siledad jne.), nende kulumiskraad, soomus, haawad, pealepandud lapid ja rataste übermõõt.

Lohisewate liikumisabinõude (saanide, regede, kelkude) jäljed sisaldawad harilikult õige kasinalt wördlemiskõlwulisi tundemärke. Ometi mõnikord wõib otsustada jalasi jämeduse järele, kas on tegemist töö-reega wõi saaniga, samuti on kelkude jalaste wahe laius tihti lahkuminew. Seda huwitawamad aga on reejäljed, mis leiti teopaigal pärast wärskei lumesadu; need wõiwad soodsatel tingimustel wälja wiia kurjategija asupaika. Mõnikord on kurjategija sunnitud ajama oma reega läbi sügawa lume, mistõttu jääwad järele ree pak-kude ja tiibade jäljed. Wiimased tuleb mõõta täpipealt ja kirjeldada lähemalt.

Peale kirjeldamise ja mõõtmise tuleb walmistada kõiki-dest iseloomustawaniatetest kohtadest kujundid samade ainete abil ja samal wiisil nagu jalajälgedele puhul. Iseloomustawate kohtade kaugus üksteisest mõõta, mis on hiljem wördlemisel suureks kasuks.

Seisab keegi muudel põhjustel kuriteo kahtluse all, siis waja esimeses jones leitud jälgedele kujundid wõrrelda tema sõiduriistadega. Selleks lastakse näidata teda ette oma sõiduriistad. Tarbekorral peab selgitama wastwate järelepärimiste teel, kas kahtlusalune ka tõepoolest näitas ette kõik sõiduriis-

rad, mis olid olemas temal käsilolewa kuriteo toimimise ajal, kas ei ole wõetud nende juures hiljuti ette parandusi wõi ümbertegemisi, kas kahtlusalusel ei olnud tarwitada üüritud wõi lainatud sõiduriistu jne.

Mõnikord wõib kasutada sõiduriistade jälgi ka juhtiwate andmetena, näit. rataste wahe laius on suurem kui kohapeal tarwitatawatel wankritel — leitud laiusega wankreid tarwitawad linna tööwoorimehed; maal leitakse kummiwitsadega wankri jäljed — nähtawasti on tegemist linnameestega; teopaigal on jalgratta jäljed — kellel on ümbruskonnas jalgratas? witsa kokkukeetmise koht on eriti krobeline — keegi ümbruskonna seppadest wõib tunda sellest oma kätetöö ja meeletuletada, kellele ta rautas seesuguse wankri j. m.

4. LOOMADE JÄLJED.

Ühenduses sõiduriistade jälgedega wääriwad tähelepanu ka hobuse kapjade jäljed. Pandagu tähele rautamise iseäraldusi — haakide arw, wäljakukkunud naelad, kulumine, raud pooleks murdunud, teatawal jalal puudub raud jne. Jälgi pikemas ulatuses silmitsedes (mis paraku pole alati wõimalik) püütagu leida kõige nelja jala jäljed (tihti tagumiste jalgade jäljed katawad esimesi). Kasutamine sarnane eelmistele jälgedele. Warastatud koduloomadele seowad wargad teopaigalt lahkudes mõnikord kapjade ja sõrgade ümber nartsud, mis raskendab tunduwalt jälgede otsimist. Selgub kohapealsetest jälgedest, et kurjategijal on kaasas olnud koer, mis wahetewahel tuleb ette, siis päritagu järele, kas ei nähtud liikumas weidi enne wõi pärast kuriteo toimimist kedagi koera saatel.

5. WERE JA SPERMA JÄLJED.

Werd leiame teopaigal järgmisel kujul: loikudena, pritsmetena, tilkadena, pühitud wõi määritud plekkidena. Esimesel silmapilgul paistab nagu olewat liigne pöördä werejälgedele tähelepanu, kuna need ju igasuguse weretöö loomulikud saatjad, kuid tegelikult nad wõiwad esineda protsessis tähtsana tunnistajatena. Wõtame näiteks juhtumuse, kus mõrtsukas tunnistab enese ohwri surmamises küll süüdi, kuid kinnitab aga ühtlasi, et ta teinud selle kawatsemata ja enesekaitse pärast. Sel puhul muidugi laseme tema kirjeldada üksikasjaliselt kogu asjakäigu, tema oma ja ohwri seisukohad löömise ajal jne. Kui nüüd asjatundja arst wõrdleb ohwri haawu ja

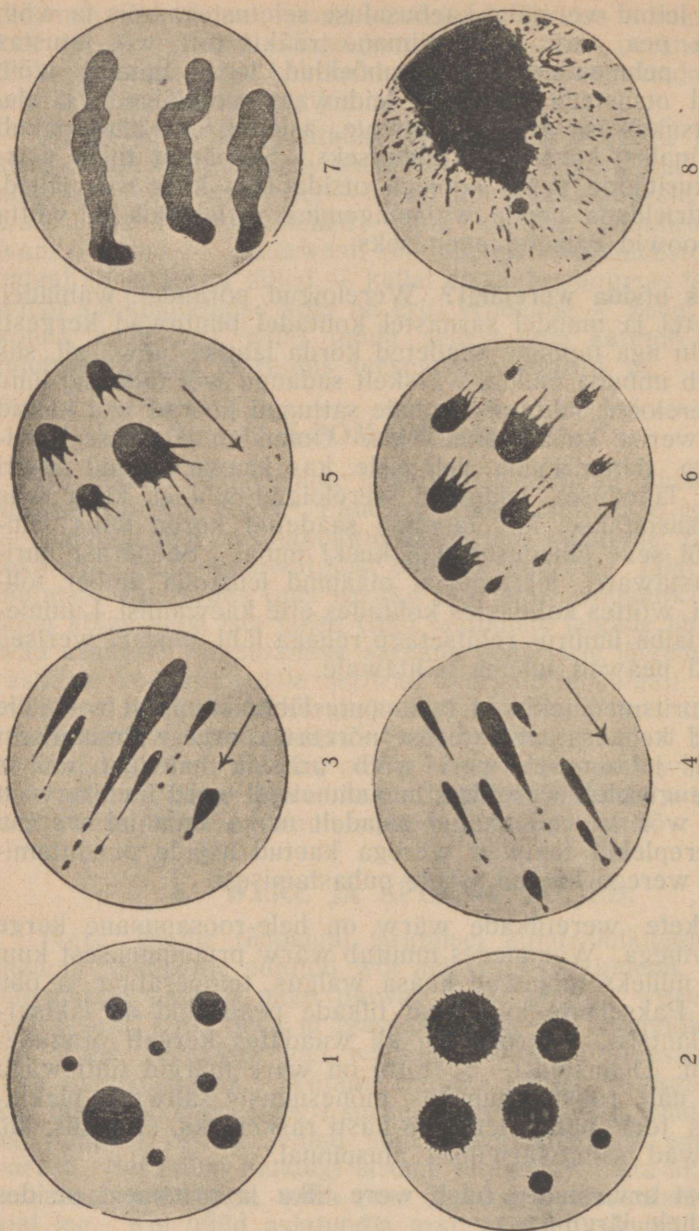
teopaigal leitud werejälgi kaebusaluse seletustega, siis ta wõib otsustada pea alati, kas wiimane rääkis tõtt, wõi jutustas karistuse pehmenduseks wäljamõeldud loo. Samuti wõib mõnikord otsustada teopaigal leiduwate werejälgede järele, kas mõrtsukas ise saanud haawata, asjaolu, mis alati pakub häid wõimalusi kurjategija leidmiseks. Seepärast tuleb wastawate kuritööde puhul hoolega otsida üles kõik werejäljed, täpselt kirjeldada nende wäljanägemine ja leiupaik ja wõtta kaasa proowid katsete tegemiseks.

Kuidas otsida werejälgi? Wereloigud põrandal, waipadel, woodiriietel ja muudel sarnastel kohtadel puutuwad kergesti silma. On aga tapmine saadetud korda lahtise taewa all, siis weri wõib imbuda mulda, wärskelt sadanud wõi tuisanud lumi matta wereloigu, juhtumisi kohale sattunud koerad wõi kassid lakkuda werise koha puhtaks jne. Ometi on jälgimise huwides väga tähtis jõuda selgusele, kas haawu surnud ohwri leiupaiga läheduses leiduwad wereloigud wõi ei, kuna selle järele otsustatakse, kas tapmine saadetud korda laiba leiukohal wõi selle läheduses wõi kuski mujal. Seepärast uuri-tagu wastawatel juhtumustel maapind leiukoha ümber toll-tollilt läbi, wõttes kahtlastes kohtades ette kaewamisi. Lummetuisanud laiba ümbrus rehitsetagu rehaga läbi, misläbi werised lumetükid peawad tulema nähtawale.

Werepritsmed tekiwad tuiksoonte läbilõikamisest wõi jälle haawatud kehaosa wõi werest nõretawa asja wiibutamisest (esimesel juhtumusel weri wõib pritsida haawast umbes meetri kaugusele), weretilgad moodunewad werd immitsewast haawast wõi werega kaetud asjadelt maha sadanud werest, kuna wereplekid tekiwad werega kaetud asjade pundutamisest wõi werega kaetud asjade puhastamisest.

Wärskete weretilkade wärw on hele-roosapunane kerge roheka winega. Wananedes muutub wärw pruunpunasest kuni mustani, milleks mõjuwad kaasa walgus, temperatuur ja õhu niiskus. Paksemate kuiwanud tilkade pealispind on lakisarnaselt klantsiw, mikroskoobi all waadates kergelt pragunenud (prof. Dennstedt). Seetõttu on were märgid tihti väga sarnased näit. rooste-, tubaka-, mõnesuguste sahwtide plekkidele, mis teeb nende leidmise hästi raskemaks, eriti siis, kui nad asuwad samawärwilisel aluspinnal.

Eelmist arwestades tuleb were tilku ja pritsmeid otsides panna tähele järgmist:

Joon. 9.

Püstitloodis hoota (1) ja hooaga (2) langenud weretilgad. Kaldsihis suurema hoota tekkinud pritsmed (3, 4). Kaldsihis hooaga ülewalt alla (6) ja alt üles (5) tekkinud pritsmed. Seinal laiiali walgunud pritsmed (7). Üksteise otsa sadanud pritsmed (8). Nooled näitawad liikumissihti.

1) Were tilku ja pritsmeid otsida pōrandalt, seintelt, mööb-
lite, eesriiete ja waipade küljes, wäljas — kiwide, puutüwede,
rohukōrte jne. küljes. Wereplekid wōiwad leiduda peale
nimetatud kohtade weel pühkimiseks tarwitatud rätikute,
paberi, woodiriiete, ohwri pealisriiete woodri ja taskute,
laua alumise ääre, sahtli põhja jne. küljes.

2) Otsides tarwitada ohtralt kunstlikku walgust — elektri-
lamp, küünal, tikud, — kuna weremärgid torkawad sedawiisi
paremini silma. Kahtlased tumedawärwilised pinnad uurida
läbi tollhaawal.

3) Leitud werejäljed (ka kahtlased täpid) katta kinni wōi
märkida kuidagi ära, et need ei wōiks jääda hiljem kirjelda-
misel kogemata wahele.

Werekahtlaste plekkide järelekatsumiseks on wäga ko-
hane n. n. benzidiinproow. Selleks wōetakse ühepalju benzi-
diini ja wesiniku ülihapendit, millele lisatakse juure wäike osa
100% äädikaeetrit. Saadud seguga niisutatakse werekahtlast
plekki (soowitaw niisutada wäike osa kahtlasest plekist).
Kui plekk sisaldab tõepoolest werd, siis muutub ta punakas
wärw 20 sekundi jooksul siniseks.

Kirjeldamine. Were loikude asupaigad, kuju ja suurus
täpselt mõõta, protokollis kirjeldada ja nendest walmistada
joonestused. Sama maksab ka tilkadest ja pritsmetest. Neid
on joonestada kõige parem üles läbipaistwa paberi abil.
Muidugi oleks päewpildistamine siingi kõige otstarbekohasem
abinõu, kuid ta on käsitataw ainult heledawärwilistel aluspin-
dadel.

Proowide kaasawõtmine. Kohus wajab kindla tõenduse,
et leitud tilgad ja pritsmed olid tõepoolest werejäljed, kuna
wastasel korral kaebealune wōiks waielda neile wastu. See-
pärast tuleb wõtta leitud weremärkidest proowid kaasa (see
maksab ainult tilkadest ja pritsmetest). Kui iganes wõimalik
wōetagu weremärgid kaasa ühes asjadega, millel nad leidusid,
pakkides asjad nõnda sisse, et weremärgid ei õrduks maha.
Kui weremärke leidub laudpōrandal, palkidest seinal wōi puu-
tüwel, siis lõigatakse proow wastawas suuruses laastu näol
wälja. Laast olgu aga seewõrra paks, et ta wäljawõtmisel ei
painduks, misläbi weremärk wōiks puruneda ta küljest maha.
Kõige raskem on wõtta weremärke krohwitud seinalt. Siin
annab häid tagajärgi järgmine wiis: werepritsmele kleebi-
takse gummirabikumi abil tükike linast riiet wōi paremat
sorti paberit ja lastakes kuiwada täiesti kinni. Siis kaabitse-

take noa otsaga kinnikleebitud koha ümber parajas sügawuses soon ja murtakse sedawiisi eraldatud krohwitükk seinast wälja. Werele sattunud gummiarabikum ei sega põrmugi jälje keemilist wõi mikroskoobilist katsumist. Ainult äärmisel korral, kui werepripsmed on näit. ahjupottide küljes, wõib kaapida neid pärast kirjeldamist ja ülesjoonestamist puhtale siledale paberile ja sel kujul toimetada laboratooriumi. Muidugi ei jõuaks wõtta keegi kõiki werepripsmeid üksshaawal kaasa ja seda pole ka tarwiski; jätkub juba, kui igast pripsme-grupist wõetakse kaasa mõned pripsmed. Mulda imbunud weri wõetakse kaasa ühes mullaga (poti, purgi, ämbri sees). Enne seda põrutatagu paar korda kōwasti wastu maad, et peletada werd õgiwad ussikesed.

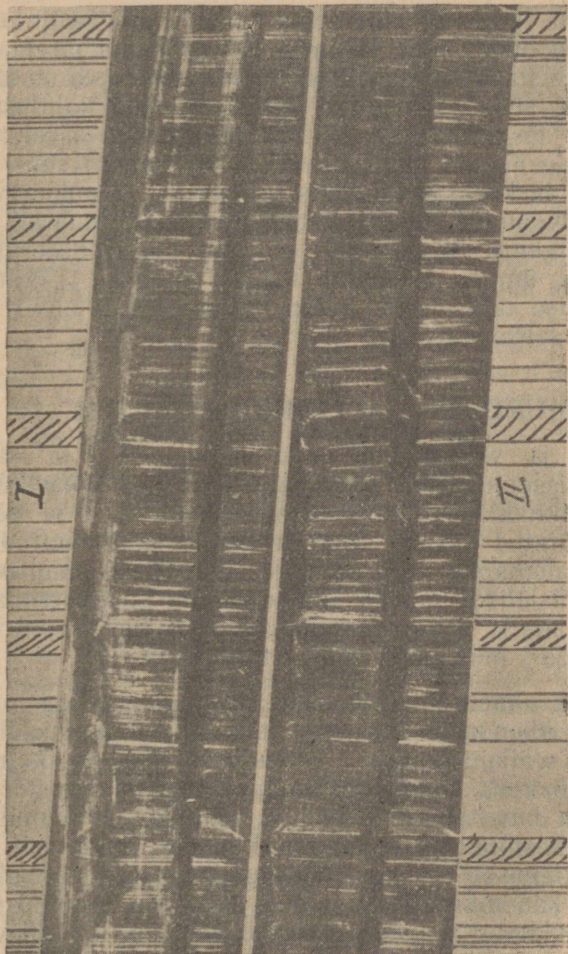
Meie krim.-politsei praktikast tulefame meele järgmise juhtumuse, kus werejäljed etendasid tähtsat osa.

Linna tänawal leiti kotti topitud laip, mis otsustades lagunenismärkide järele, juba mitu päewa wana. Mõrtsukatöö kahtlus langes kellelegi noormehele, kuid puudusid tõendused. Noormehe korteris pandi toime waatlus, kusjuures leiti laua jalgadelt, seinapaberilt ja põrandaharja harjastelt kuiwanud werepripsmeid. Samas olewa kapi sisemuses märgati kahtlasi plekke, mis sarnased ärapestud wereplekkidele. Were-märkide läbi kitsikusse aetuna noormees tunnistas oma süü üles. Ta tapnud ohwri oma toas, toppinud laiba kotti ja ase-tanud kappi, et toimetada ta hiljem kōrwale. Ohwri peahaa-wast läbi koti imbunud werest jäänud plekid kapi seintel, mis ta pesnud küll maha, kuid ometi wõidi märgata neid tähelepanelikul waatlemisel.

Sperma (seemne) märgid tuleb arwestada kuritegude puhul, mis ühenduses sugulise wägiwalla tarwitamisega. Esinewad enamasti ärakuivanud plekkide näol ihu- wõi woodipesu küljes. Spermaplekkidel on tihti iseloomulised terawalt joonestatud maakaarditaolised piirjooned, nad on halli, kollakat, mõnikord ka punakat wärwi, mis äärtel tumedam ja wiltulangewa walguse all omapärase klantsiga. Ärakuivanud spermaplekid on karged, nagu tärgeldatud. Ohwri pesu ja riiete küljes toimetab spermaplekkide otsimist muidugi kohtuarst; ametnikul on waid waja juhtida ta tähelepanu sellele, kui muud andmed lasewad oletada sugulise wägiwalla tarwitamist. Peale selle tuleb otsida neid weel mööblite, waipade jne. küljest. Spermakahtlaste plekkidega asjad rullitagu kokku nõnda, et plekid jääksid sissepoole ja saata ajawiitmata laboratooriumi.

6. KUULIJÄLJED.

Teopaigal leiduwate kuulijälgede (otsida seintes, laes, põrandas, mööblites; wäljas — wälisseintes, lähedal kaswawate puude tüwedes jne.) asupaigad pandagu täpsete mōõdu-

Joon. 10.

Kuulide wōrdlemine: I laiba lahkamisel leitud kuul, II kahtlusaluse laske-
riistast lastud kuul. Jooned näitawad kratsinguid kuuli pinnal.

andmete järele protokoll. On kuul tunginud läbi wōi hästi sügawale, siis tehtagu augu järele kindlaks ka kuuli jooksu-
siht, milleks toppida paraja jämedusega sirge kepike üht otsa
pidi kuuliauku ja siis mōõta, missuguse nurga all kuul tungi-

nud seinä. Kui kepi sihis otsida üles kohad, kust rewolwriga sihtides rewolwri toru ja kepp satuwad ühe sirgjoone peale, siis wõib kujutada ligikaudu ette ka laskmise koha ja laskja seisaku. Lõpuks raiuda seinä kinnijäänud kuul peitli abil wälja, aga nii et ta ei wigastuks seejuures.

Kui kuul on tunginud läbi seinä teise ruumi wõi koguni wälja, siis waja otsida teda laskmise sihis. Kuuli järele asjatundja wõib otsustada, missugust süsteemi laskeriista on tarwitatud, tihti ka seda, kas leitud kuul on lastud kahtlusääluse päralt olewast laskeriistast. Ühtlasi waadatagu järele, kas teopaigale ei ole jäänud padrunikesti, millel samuti suur tähtsus tarwitatud laskeriista kindlakstegemiseks. Kuulihaawade otsimine ja hindamine ohwri küljes jäetagu kohtuarsti hooliks. Kerge tahma ja poolikult põlenud püssirohuterakete ring kuuliaugu ümber tunnistab ligidalt laskmist. Wiimane asjaolu on erilise tähtsusega, kui ta tuleb ilmsiks ohwri küljes leiduwatel laskehaawadel.

7. MURDMIS- JA LÖHKUMISJÄLJED.

Purustatud ja wäljasaetud lukud, läbipuuritud ja -saetud uksetahwliid, sissetõugatud, plaastriga wõi kitti kõrwaldades wäljawõetud aknaklaasid, läbimurtud seinad, laed ja põrandad, lahtikangutatud kastid, kapid ja sahtlid, lahtilõigatud wõi läbisulatatud rahakapid, need on kõige igapäewasemad murdmis- ja lõhkumisjäljed, millega jälgija puutub kokku teopaigal. Neid uurides, jälgija pangu endale jägmised küsimused ette: kus, mida, kuidas, millega ja mis otstarbel lõhuti?

Kus ja mida nimelt lõhuti? Täpselt registreerida protokollis kõikide ühenduses kuriteoga tekkinud lõhkumisjälgede asupaigad ja wäljanägemine. Ühenduses lõhkumiskoha ja -objektiga wõib kerkida muude kohapealsete tingimuste tõttu esile weel rida huwitawaid küsimusi, näit. kas lõhkumiskoht on walitud juhuslikult wõi tundes kohalisi tingimusi hästi (wiimasel juhtumusel — kes wargapoistest tunneb kohalisi tingimusi wõi kas märgati mõni aeg enne teo toimimist kedagi „maad kuulamas“); kas lõhkumise koha ja -objekti walik (eriti ruumi sissetungimise puhul) ei lase aimata, et see wõis sündida sissetungija harjumuse ja wastawate abinõude ommise tõttu (teatawa määrani peawad elukutselised kurjategijad kinni kord juba walitud sissetungimiswiisist, warustudes nõutawate tööriistadega; samuti on pandud tähele, et sissetungi-

miswiisi walikul mõjub kaasa ka kurjategija endine elukutse — endine lukksepp walib lõhkumisobjektiks meelsamini lukud, tiser — uksetahwid, müürsepp asub julgesti müüri kallale jne.); kas lõhkumisega wõis saada toime üks isik wõi pidi neid asjaolude kohaselt olema mitu; kui kaugele umbes wõis kosta lõhkumise läbi sünnitatud müra; kas lõhkumist wõidi toimetada pimedas wõi oli tingimata waja kunstlik walgustus (kas on sellekohastest jälgedest näha, missugust walgustusabinõu nimelt tarwitatud); kas on lõhkumine ühes kohas pooleli jäetud ja teisel wõetud uuesti ette ja millised wõiksid olla selle tõenäolikkud põhjused jne.

Kuidas lõhuti? Jälgija pangu tähele töötamiswiisi ja püüdku otsustada, kas on tegemist oskamatu wõi asjatundja mehe kätetööga. Kõige parem näidata murdmisjälgi wastawale asjatundjale ja kuulata tema kogenenud arwamist. Kas lõhkumiswiis ei tuleta meeles mõne tuntud murdwarga tööd (wiibib see wabaduses?) Kas lõhkumisjäljed on loomulikud (näit. ukse tahwel on wälja lõigatud, kuid jälgede järele otsustades on lõigatud seestpoolt küljest), kas kahjukannatajal on põhjust kuritegu simuleerida jne.

Millega lõhuti? See on kahtlemata huwitawamaid küsimusi. Ühest küljest on lõhkumiseks tarwitatawate abinõude walik lõpmata laialine, teisest küljest wõib wiia küsimuse õige wastamine jälgija tihti ligemale teo toimijale.

Murdmisjälgede wäljanägemise järele (tuleb protokoleerida) püüame otsustada, missuguseid tööriistu on tarwitatud ning kui oma kogemused kipuwad jääma kasinaks, kutsume appi wastawa asjatundja. Õnneks puutume siin kõige enam kokku igapäewases töös-toimetuses tarwitatawate, seega üldiselt tuttawate tööriistade jälgedega, mis kergendab seisukoha wõtmist märksa.

Olles selgusele jõudnud, missugust tööriista tarwitati, otseme edasi wastust küsimusele: kelle oma on tarwitatud tööriist? Siin esinewad järgmised wõimalused: sisse-murdja tarwitas teopaigal juhtumisi kättepuutuwat tööriista ja jättis selle sinna maha; ta wõttis teopaigalt leitud ja tarwitatud tööriista kaasa; ta tõi tööriistad kaasa, mis lahkudes jättis maha wõi wõttis kaasa; kaasatoodud tööriistad olid tema isiklik omandus, kellelki laenatud wõi sisse-murdmiseks warastatud; oma tööriistad wõisid olla eriti käsilolewaks sisse-murdmiseks muretsetud wõi jälle majapidamises wõi elukut-ses tarwitatawad. Juhtumisel, kui sisse-murdmiseks tarwita-

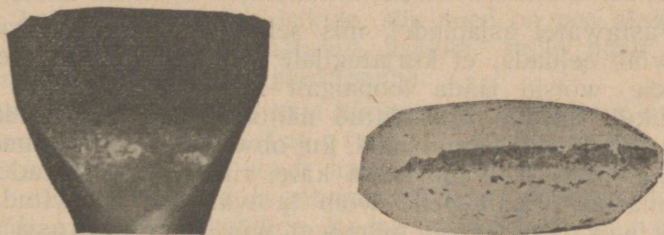
tud tööriistad toimija poolt wõetud kaasa, paneme kahtlusse langewale isikule ette, näidata oma tööriistade kogu, korraldades tarbekorral läbiotsimise, seejuures alati selgitades wastawate järelepärimiste waral, kas nähtud k õ i k kahtlusaluse pärralt olewad tööriistad, kas enne kuriteo toimimist ta ei walmistanud endale tööriistu, ostnud wõi laenanud neid ja kus wiimased seisawad jne. Murdmisjälgedele sarnased tööriistad tulewad hoolsalt wõrrelda jälgedega. Eriti soodsad on wõrdlemiseks terariistade tarwitamisest tekkinud lõikepinnad; töötamisel murduwad terast wäikesed tükikesed wälja ja sedawiisi tekkinud hambad jätawad lõikepindadele märgatawawad sooned. Lähewad wiimased ühte kahtlase terariista hammastega, siis wõib pidada sarnasuse tõendatuks. Kui on tarwitatud teopaigalt wõetud tööriista, siis tuleb selgitada, kus seisis see tööriist, kas kurjategija wõis sattuda juhtumisi tööriista asukohta wõi ta pidi olema hästi tuttaw kohaga jne.

Näide meie praktikast. Aidalõhkumine maal. Ukse lukk puuritud wälja, kusjuures paaris kohas puur sattunud naela ja augud seal jäänud poolikuks. Poolpuuritud aukudest selgub, et puuritera olnud hambuline. Kahtlus langeb kellelegi, kelle juurest leitakse puur, mille teras hambad, mis wastawad poolpuuritud aukude põhjas leitud soontele. Kitsikusse aetuna kahtlustatu tunnistab enda süüdi ja juhatab warastatud kraami kätte.

Mis otstarbel lõhutud? Lõhutakse peajasaliselt kahel põhjusel: et peaseda lukustatud ruumi ja et awada waranduse hoiunõu. Esimesel juhtumisel huwitab jälgijat eeskätt awause suurus. Katsed tõendawad, et normaalse kehaehitusega inimene wõib poetuda läbi igast august, kust mahub läbi ta pea ühes ettesirutatud käewarrega. On nüüd murtud awaus iseäranis wäike, siis on põhjust arwata, et sissetungija oli peenikese kehaehitusega, wissisti poisike. Edasi tuleb waadata hoolsasti üle awause ääred, kus wõiks leiduda karwu ja narmaid kurjategija ülikonnast. Wõetagu arwesse ka seda, kas läbimurtud awaus wastab sellele otstarbele, milleks nähtawasti ta tehtud. Ühest tubakawabrikust teatati politseile, et wabriku laost olewat warastatud 50 pd lehttubakat. Kohale saadetud ametnikule näidati auk lao müüris, mille kaudu tubakas wiidud wälja; ukсед aga olid puutumatud. Auk müüris oli parajasti nii suur, et sellest hädawaewalt mahtus läbi keskmise kaswuga inimene, kuid ei milgi tingimusel suured tubakapuntrad. Wargad oleks pidanud seega rebima lahti

tubakapuntrad ja andma välja läbi augu kahluwiisi. See oleks aga olnud seewõrra aegaraiskaw ja tähelepanu äratav, et antud aja jooksul ükski waras ei oleks suutnud teostada seda. Ametnik juhtis wabriku administratsiooni tähelepanu märgatud asjaoludele ja wiimase poolt ettewõetud lao rewideerimine tegi kindlaks, et tubakat ei puudunud üldse, waid puudujääk tulnud arwepidamise eksitusest, ning sedawiisi tekkinud arwatawa puudujäägi warjamiseks laoametnikud simuleerinud murdwarguse.

Murdmiskohad tuleb päewpildistada ja tarwitatud tööriistade jälgedest wõtta gipsi, pehme waha wõi plasteliini abil kujundid. Kujundades gipsiga määratagu jälg enne waseliinõliga, kuna muidu gips jääks jälje külge kinni.

Joon. 11.

Murdkangi ots ja sama murdkangist sünnitatud jälje gipskujund.

8. WÕITLUSJÄLJED.

Kriimustused, muhud, worbid, sinised plekid jne. ohwri, wäljakatcutud juuksed ja habemekarwad, lõhkirebitud riided, segiaetud mööbel, äratallatud maapind leiupaigal wõi selle ümbruses — annawad põhjuse oletamiseks, et ohwri ja mõrtsuka wahel on olnud wõitlus. Wõitluses wõiwad aga kannatada mõlemad pooled ja seepärast tuleb ohwri küljes wõitluse jälgi leides neid eeldada ka mõrtsuka küljes. Seisab keegi seesugusel juhtumusel kuriteo kahtluse all, siis waadatagu järele, kas tal leiduwad wõitlusjäljed ning kutsutagu tarbekorral appi arst. Wastasel korral kuulata ümbruskonnas järele, kas ei märgatud pärast kuriteo toimimist kellegi küljes arwatawaid jälgi wõi märke. Raskemate wigastuste puhul otsib mõrtsukas wissisti abi arstilt wõi welskerilt, mispärast pole ülearune pöörduda eespool tähendatud järelepärimistega

wiimaste poole. Waadatagu läbi ohwri sõrmeküünte alused; leidub seal wärskeid nahajäänuseid, siis wõib olla enamwähem kindel, et mõrtsuka katmata kehaosadel leduwad kriimustused. Juhiwad eelmised järelepärimised kellelegi tähelepanu, siis waja slgitada kohe, missugustel asjaoludel tekkisid märatud jäljed.

Kriimustusi ja suuremaidki wigastusi wõib juhtuda kurjategijale muudeski kuritegudes, näit. murdwaras wõib läbi lõhutud akna ronides kriimustada oma käed ja kaela wastu klaasi serwi, lõhkumisel saawad haawata käed (weretilgad wõi pühitud weri teopaigal), teolt peletatud kaabakas wõis wigastada jalad kiirel põgenemisel wõi hüpates kõrgelt alla jne.

9. TEOPAIGALT KÜLGEHAKANUD AINED.

Wastawatel asjaoludel, mis selguwad teopaiga waatlemisel, wõib eeldada, et kurjategijale wõi tema päralt olewatele asjadele wõisid jääda teopaigalt mõnesugused ained külge. Tegelikult kordub tähendatud nähtus kõige sagedamini tapmistepuhul, eriti juhtumustel, kui ohwer surmatud külma tapariistaga. Siis jääb mõrtsuka käte, riiete ja tööriistade külge weremärke. Peale selle wõib ta wärskelt wärwitud seinte wastu wõi mõnd muud tolmawat wõi wärwiwat asja puudutades oma riided määrida, hoowipealne pori kleepub tema jalanõude külge. Kõikide seesuguste wõimaluste puhul tuleb panna kahtlusaluse juures toime põhjalik ülewaatus, wõtta kaasa ning toimetada asjatundja kätte kõik kahtlased ülikonna osad kui ka tööriistad. Ärgu unustatagu kaapimast musta mõrtsukatöös kahtlustatawa sõrmeküünte alt puhtale paberile, kuna teopaigalt külgehakkaw weri wõib jääda peatumata sinna pikemaks ajaks. Kahtlusalused püüawad seletada werejälgede tekkimise riiete külge wäga mitmesugusel loomulikul wiisil, näit. werewooluga ninast, loomatapmisega; seesuguseid seletusi alati waja kontroleerida wastawate järelepärimistega ja ühtlasi panna tähele, kas werejäljed wõisid sattuda kahtlusalusest kirjeldatud wiisil nendesse kohtadesse, kust leiti need tegelikult. Mõnikord kahtlusalused awaldawad werejälgede „äraseletamisel“ suurematki leidlikkust. Nii keegi mees seletas tema pükste esilapi küljes leitud werejälgede puhul, et ta täitnud eelmisel päewal abikaasa kohuseid oma teisepoole wastu, kellel parajasti kuupuhastus, millest siis ka wereplekid pükste küljes. Naine oma poolt kinnitas mehe seletust, kuid arst, kellele ta saadeti läbikatsumi-

seks, wõis nentida, et kuupuhastuse jutt oli kindlasti wäljamõeldis. Ettewaatlikumad kurjategijad muidugi püüawad kõrwaldada külgehakanud ained, ehk kui see wõimatu, häwitawad kompromiteeriwad asjad hoopis.

10. TEOPAIGALE MAHAJÄETUD ASJAD.

Waatamata ettewaatlikkusele, mis kuulub iga kurjategija programmi, nad unustawad ometi tihti küllalt teopaigale maha ühe wõi teise oma asjadest. Põhjused — ärewus, soow wõimalikult kiirelt kaduda, ootamatu „segamine töö ajal“ pealejuhtuwa omaniku wõi juhusliku tunnistaja näol. Tuleb ka ette seesuguseid juhtumusi, kus kurjategijad jätawad seda wõi teist meelega teopaigale maha, et wiia jälgijad eksiteele. Kuna meelega mahajäetud asjade otstarwe on juhtida kahtlus kellelegi teatawale isikule, siis need on pea alati wiimaselt selle mõttega warastatud, asjaolu, mille peab selgitama hoolas ja igakülgne juurdlemine.

Teopaigale mahajäetud asju liigitame järgmiselt: kaasa toodud tööriistad ja ained — murdkangid, saed, puurid, peitlid, kirwed, noad, haartangid, muukraud, laske riistad, rätikud, nõõrid ja rihmad, millega kägistati, mürgijäänused, süütamiswahendid; kehakatted wõinende osad — peakate, sall, kindad, pealiskuub, kuuenööp, wäljarebitud ülikonna tükk wõi narmad; harilikult kaasa skantawad asjad — suitsumaterjaal, taskurätik, taskulatern, dokumendid, wihmawari, kepp; juhtumisi kaasa solnud asjad — söögiained, mujalt warastatud kraam, ajaleht.

Missugused kuirteopaigal leitud asjadest toodud sinna kurjategija poolt, selle peab selgitama wastawate järelepärimistega (kahjukannataja, tunnistajad); kas neid tarwitati teo toimimiseks ja mis määras nimelt, selgub nende wõrdlemisest lõhkumis- ja murdmisjälgedega ning üldse teo tagajärgedega. Edasi püüame selgitada, kelle päralt on mahajäetud asi? Kas mahajäetud asi on kahtluse all seiswa isiku päralt? Näitame asja kahtlusaluse kodukondsetele, naabritele, temale endale; teatakse olewat olnud temal seesugune asi, siis waatame järele, kas tal see asi on alles, kuulame järele, kas tal ei ole olnud mitu seesugust asja ning kus need seisawad, kas ta ei ole ostnud endale seesuguse asja, walmistanud wõi lasknud walmistada, kunas ja kelle juures nimelt, millega seletab ta oma asja puudumist ja kas tema seletused

leiawad tõenduse. Samuti selgitame asjaolude kohaselt, kas mahajäetud asi ei ole kahtlusaluse päralt olewa asja osa — wäljarebitud lapp kahtlusaluse kuue küljest, nõop tema ülikonna eest, leht tema taskuraamatust, wäljarebitud tükk tema ajalehest jne.

Teatawa määrani wõib mahajäetud asjad kasutada ka juhtiwa andmena. Selleks waadatagu järele, kas asjade küljes ei leidu nimetähti, õuemärke; pandagu endale küsimus ette, kes harilikult tarwitawad selletaolisi tööriistu; paistawad asjad olewat hiljuti ostetud, siis kuulatagu kauplustest järele, kellele need müüdi; kehakatete küljes leiduwate tolmude, plekkide ja nende kulumiswiisi järele wõib asjatundja otsustada omaniku ametit ja eluwiise; riiete küljest leitud juuksekarwad annawad tunnistust juusewärvist; otsitagu läbi taskud ja woodriwahed, mõnikord peituwad seal dokumendid, kirjaümbrikud, aadressid; näidatagu mahajäetud asju ümbruskonna elanikkudele, juhtumisi wõiks keegi tunda nende omanikku; mõnikord waja isegi ajalehtedes awaldada kirjeldusi wäljapaistwamate tundemärkidega asjadest jne. See kõik nõuab tihti rohket jooksmist ja energiat, kuid tasub enda selle eest jälle ausasti.

Mõned näited meie praktikast:

Tagawara rööbastel seisew kaubawagun on murtud öösel lahti. Waguni all liiwas leidub palitunööp. Kahtlusaluste palituid rewideerides selgub, et leitud nõop täiesti sarnane ühe kahtlusaluse palitu nõopidele, millistest üks puudub ka tööpoolest. Kohe selle järele ettewõetud läbiotsimised tõid päewawalgele ka warastatud kauba.

Walmisriiete lattu on murtud sisse ja wiidud ära mitu ülikonda. Muu seas waras on wahetanud oma wana sõdurisinelü ümber uue palitu wastu. Sineli taskust leitakse kellegi naisterahwa aadress ja sinelit wiimasele ette näidates tunneb ta selle omaniku. Juhatatud isiku juures läbiotsimisel leitakse warastatud ülikonnad.

Maal tulikahju kohal leitakse wäljarebitud tükk „Kosjalehe“ wiimasest numbrist. Postkontorist järelepärimisel selgub, et ümbruskonnas on ainult üks „Kosjalehe“ tellija, keegi noormees N. Wiimasest teateid kogudes selguwad temast mitmed kahtlustawad andmed tulesüütamises. Läbiotsimisel leitakse tema taskust „Kosjalehe“ number, millest rebitud wälja tuleasemel leitud tükk.

Mõrtsukad on jätnud teopaigale maha toidujäänuseid — sinki ja leiba. Seesugust leiba küpsetawad lähedal asuwa

alewi pagarid. Neilt pärides järele selgub, et päewal enne tapmist on ostnud leiba teiste hulgas ka kaks mustlast. Teisest kauplusest on samad mustlased ostnud sinki ja suitsu-materjaali. Saadud kirjelduse järele õnnestub tabada leiwa- ja singiostjad. Nende riiete küljes on wereplekid. Peale pike-mat puiklemist nad tunnistawad endid süüdi.

11. MITMESUGUSED JÄLJED JA MÄRGID.

Hambajäljed. Kui aeg lubab ja suupoolist käepärast, ei unusta kurjategijad teopaigal wõtmast ka kehakinnitust. See-tõttu tuleb waatluse puhul panna tähele teopaigal leiduwaid toidureste, otsides nende küljest hammaste jälgi ning selgita-des, kes nimelt pidanud söömaaga. Häid hambajälgi võib leida juustu-, wõi-, paksult määritud wõileiwa, pannkookide- ja muude sellesarnaste ainete küljest. Ristipoja- ja -õe mõrt-sukas, Hermann, oli hammustanud teopaigal wärskest küpse-tatud odrakaraskit, mille tahkjasse sissu ta hambad jätsid selged jäljed. Wõrdlemine oli seda kergem, et Hermannil puudus üks hammas, mis ka paistus leitud jäljest. Toidures-tid, mille küljes leiduwad kurjategija hambajäljed, tuleb wõtta kaasa ja toimetada eksperdi kätte; kui aga kaasawõtmine wõimatu, siis walmistada nendest gipsi abil kujundid.

Inimese wäljaheited. Erutatud olek, mis waldab kurjate-gijaid teo toimimisel, sunnib neid hoolimata kasinast ajast teopaigal tihtigi andma kümnist loodusele. Mõneltpoolt tahe-takse seletada tähendatud nähtus kurjategijate keskel walit-sewa ebausuga, nagu wõiks mahapoetatud „ohwer“ kaitsta neid politsei kätte langemise eest, wähemalt seni, kuni ta pole jahtunud, kuid arwestades nähtusega, et teopaigalt wõi kohe pärast toimimist tabatud kurjategijad reeglipäraselt mustawad ära oma püksid, millel igatahes ei wõi olla mingi-sugust ühendust ebausuga, paistab esimene wäide tõenäoli-semana. Seega ei saa wäljaheidete olemasolu järele teopaigal mitte alati kirjutada kuritegu elukutselise kurjategija arwele, nagu see ekslikult öeldud minu poolt kokku seatud „Pol. käsi-raamatus“. Kuid et ka seesugustel wisiitkaartidel ei puudu asitõenduslik wäärtus, kui need satuwad õige mehe kätte, seda tõendawad järgmised näited van Ledden-Hulseboschi järele:

„Ühel ööl olid wargad tunginud läbi katuse ja lae riide-kauplusse. Hommikul waatlust toimetawad politseinikud leid-sid muu seas katuse weerelt inimese wäljaheite hunniku, kae-

tud sinise flanelliide lapiga, millist nähtawasti tarwitatud serwietina. Hommiku eel oli tulnud tubli hoog wihma ja uhtnud kogu katuse ühes leiuga. Riidetüki küljest oli tulnud aga wärwi niiskuse tõttu, misläbi wäljaheite-puder omas kergelt sinika wärwi. Wiimast asjaolu silmates hüüdis üks ametnikkudest: „Kes selle siin jätnud maha, peab olema söönud pruunkapsast!“, milline oletus, tänu läheduses wiibiwale ajalehe sõnumisaatjale, kanti ju õhtuses lehes mööda linna laiiali, kui näide politseiniku haruldasest leidlikkusest. Leidis toimetati wiibimata laboratooriumi, kus selgus peale hoolikat analüüsi, et söödud ei olnud mitte pruunkapsast, waid sibulaid ja kartuleid, mille läbiseedimata osi wõidi tunda selgesti. Kriminaalpolitsei oli wahepeal saanud kellegi kohta juba „haisu ninna“ ning tutwunedes wäljaheite läbikatsutamise tagajärgedega, saadeti üks ametnik kahtlusaluse korterisse „maad kuulama“. Ametniku tulekul kõneles kahtlusaluse naine just parajasti naabrinnaga eilsest kuriteost. Ametnik segas end juttu ja lasi paista wälja nagu oleks esimese mehe wastu juba olemas halwad tõendused, muu seas üllatus katuseweerel pruunkapsastega. Naine wõttis ka kohe tuld ja kinnitas naabrinna kuuldes, et tema mees ei olewat wiimastel päewadel üldse söönud pruunkapsast, küll aga sibulaid ja kartuleid, mida ka naabrid wõiwad tõendada. Sellest pidet saades jätkati juurdlust, mis lõppis süüdlaste wastutuselewõtmisega.

Kahes külas, mis üksteisest pooletunni tee kaugusel, pandi ühel ja samal ööl toime sisse-murdmised. Mõlematel teokohtadel leiti inimese ekskremente, mis toimetati korralikult puhastatud plekknõudes laboratooriumi. Mõlemates portsioonides leiduwate toidujätiste kui ka seemidislaadi järele wõidi otsustada, et need ühe ja sama inimese sünnitatud. Peale selle leidis aga weel mõlemates kaht seltsi pärasoolika parasiidi mune, millised parasiidid tuntud troopikamaa rahwaste juures. Seetõttu langes kahtlus ühe endise India sõjawäe sõduri peale, kes ka tõepoolest ei suutnud teha selgeks, kust ta weetnud eelmise öö. Wahiall olles lasti teda lahendada oma loomulikku tarwet ühte ämbrisse, mis saadeti omakord laboratooriumi. Seedimislaad, ja mis peaasi — parasiitide munad olid endised. Lugu lõppis ülestunnistamisega.“

Mõnedel teistel juhtumustel on saanud äraandjaks serwietiks tarwitatud ja wäljaheite juure mahawisatud kirjaümbrik aadressiga, wäljaheidetes peituwad haigusidud jne. Tagajärgi annawad aga ainult wärskemad leidsed; mõnepäewast materjaali kaasa wõtta ei tasu enam waewa.

Sõlmed. Peale igapäewaste jook- ning umbsõlmede tuntakse weel rida mitmesugustes elukutsetes tarwitatawaid sõlmi nagu kangru-, kalamehe-, merimehe-, heinakoorma- jne. sõlmed. Wiimased, leituna teopaigal, lubawad teatawal määral oletusi teha tundmatu teo toimija elukutsest. On leitud sõlm jälgijale wõõras, siis waja teda näidata asjatundjale.

Wõõras lõhn. Mõnikord torkab esimestena teopaigale (kinnine ruum) juhtunud tunnistajatele (ka politseinikule, kui ta hiljaks ei jää) teopaigal ninna teraw lõhn, mis sinna lewinnenud kurjategija ülikonna küljest. Lõhna järele wõib aimata umbkaudu toimija elukutse; nii tunnistab liimi ja polituuri lõhn enamasti tiserit, petrooleumi ja määrdedeõlide lõhn — masinisti wõi lukkseppa, hobuste ja talli lõhn — kutsarit jne. Muidugi tuleb sellesarnaste oletustega olla ettewaatlik.

Oma kohast wäga huwitawad märgid juhtisid ühe mõrtsukatöö puhul mõrtsuka jälile. Mõrtsukas oli tunginud nimelt öösel möldri majakesse, tapnud möldri ühes naise ja lapsega rööwimise otstarbel ja pistnud põlema jälgede kaotamiseks maja. Nagu ime läbi pääsis eluga möldri juures elutsew 14 aastane tütarlaps, kes pärast mõrtsuka lahkumist ronis wälja põlewast majast ja jooksis lähedal asuwasse mõisa, kust sündmusest kohe telefoni teel teatati krim.-politseile. Juba enne päikese tõusu kohale jõudnud krim.-ametnikud kuulsid ellu jäänud tütarlapselt muu seas ka seda, et mõrtsukas olnud hobusega ja tõstnud enne ärasõitu eeskojast mõned kotid wilja wankrile. Walge tulles märgatigi wärskeid wankri jälgi, mis wiisid weski õuest lähemale maanteele. Ühtlasi pandi aga ka tähele, et wankrijälgedega ühes läheb wikiterade rada; nähtawasti olid olnud ühes kotis wikid, kuna kotil auk sees, mlille kaudu terad warisesid sõites wälja. Wikirada mööda minnes jõudsid ametnikud umbes kolm wersta kaugel olewasse tallu, kus õues seisis wanker wiljani ning wikikottidega. Peremehe taskust leiti möldri juurest rööwitud raha ja wäärtasjad ja nende hulgas ka tapetud abilupaari laulatustunnistus.

II. TEOPAIGA OMADUSED JA SEAL WALITSENUD OLUKORD.

Teopaiga omaduste ja seal walitsenud olukorra tähtsust puudutasime osalt juba teises peatükis „Kahjusaaja ülekuulamise“ puhul. Olgu juhitud siinkohal weel tähelepanu sellele, et teopaik pakub jälgijale hea wõimaluse kahjusaaja awal-

duste kontroleerimiseks, tõendades, ümber lükates wõi täiendades wiimase awaldusi.

Edasi köidawad jälgija huwi seesugused teopaiga omadused, mis soodustasid wõi raskendasid teo toimimist, näit. head waritsemiskohad, kerge sissepääs, käepärast olwad tööriistad, üksildane koht jne., wastupidi — käidaw koht, kōwa lukustus, lärmsisseseaded jne.

Erilise tähtsuse omawad aga teopaiga omadused ja seal walitsenud olukord tunnistajate otsimisel ja nende awalduste kontroleerimisel ning õietimõistmisel. Tundes teopaiga pilti ta üksikasjades, jälgija wõib kujutada endale ette, kus seisid käesolewal juhtumusel tunnistajad — kuuljad, nägijad — wõi kus wõisid nad seista, kust neid seega otsida. Me wõime otsustada kuiwõrd wahetumad, wõi wastupidi — takistatud olid tunnistajate tähelepanekud, näit. kaugused, walgustustingimused, ruumide jaotus, ruumide ehituswiis ja ehitusmaterjaal.

Teopaiga omadused ja seal walitsenud olukord lubawad mõnikord oletusi teha toimijastki näit. koha tundmine, seal walitsewate asjaolude teadmine (kes tundis? kes teadis? kes kogus teateid?)

See osa teopaigast tuleb lähemale käsitlusele raamatu teises jaos.

III. TEOPAIGA WAATLUS.

Et otsida üles jäljed ja märgid, mis tekkinud ühenduses kuriteoga, ning õppida tundma teopaiga omadusi ja seal walitsenud olukorda, wõetakse ette teopaiga waatlus.

Prof. Gross nimetab teopaiga waatlust oma kuulsas „Kohtu-uuriija käsiraamatus“ kohtu-uuriija proowikiwiks, kriipsutades alla waatluse suurt tähtsust. Kui tuletame meele käesolewa peatüki esimeses osas kirjeldatud tähtsamad teopaiga jäljed, märgid ning nende osa sündmuse kirjeldamises, kahtluse juhtimises wõi süüdi oleku tõendamises, kui wõtta arwesse kuriteo teostamisega ühenduses seiswad asjaolud, mis otsekohe tingitud teopaiga omadusist ja seal toimimise ajal walitsenud olukorrast, siis peame tunnistama, et teopaiga waatlus on tõepoolest eksamiiks, kus wõib awalduda kõige paremini waatleja tähelepanelikkus, hoolsus, oskus, teadmised ja leidlikkus, wõi ümberpöördult — silma torgata ta hoolimattus ja saamatus.

Waatlustoimingu jaotame järgmistesse järkudesse: 1) ettevalmistused, 2) sissejuhatawad talitused teopaigal, 3) tegelik waatlemine ja 4) waatluse tagajärgede fikseerimine.

1. WAATLUSE ETTEWALMISTUSED.

Liikumisabinõud. Waatlusele tuleb asuda wiiwitamata pärast kuriteo sõnumi saamist. Wastasel korral jäljed wõiksid minna teopaigal kaotsi. Meie oludes tuleb seda aga tihti küllalt ette, et teopaik asub wõrdlemisi kaugel toimija elukohast. Kui nüüd jälgijal endal ei ole alati sõiduwalmis peetawat liikumisabinõu, siis ta teeks hästi, kui ta lepiks naabruses asuwate liikumisabinõude omanikkudega juba aegsasti kokku kiire küüdi saamise suhtes. Tarbekorral oleks siis esimene korraldus — saata kedagi küüdi järele.

Manukad. Jõuda selgusele, kas teopaiga läheduses wõib leida ilma suurema ajakuluta seaduses nõutawaid tunnustajaid; eitawal korral tuleb kutsuda need tee äärest ühes wõi wõtta koguni oma elukohast kaasa.

Waatlustarbed. Toimetades teopaigal waatlust jälgija wajab, nagu nägime, hulga mitmekesiseid abinõusid ja aineid. Need tuleb wõtta muidugi kodust kaasa, sest kohapeal ei ole neid enamasti saadawal ja nende otsimine raiskaks igal juhutumusel hulga kallist aega. Kogemused on näidanud aga ka seda, et saades kuriteo sõnumi ja tehes rutuga ettevalmistusi kohapeale minekuks, jälgija tihti unustab mitugi hädatarwilist asja, mida oleks tarwis olnud wõtta kaasa ning kahetseb seda siis kohale jõudes ja tööle asudes kibedasti. Neil põhjustel on kõige parem, kui kõik need abinõud ja ained, mis jälgija tarwitab waatlusel, hoitakse walmis sellekohases tsumadanis wõi kastis.

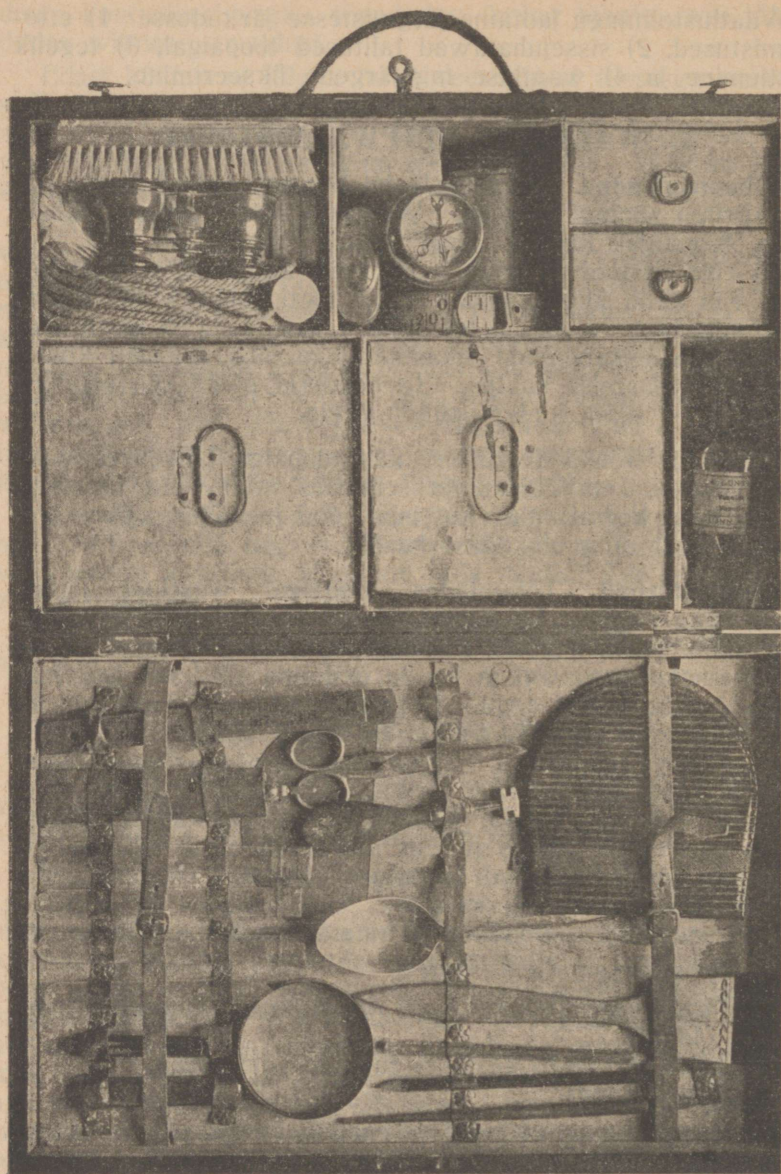
Tarwisminewate abinõude ja ainete nimekiri on järgmine:

A. Orienteerumiseks:

1. Tegewuspiirkonna kaart, wõimalikult suuremas mastaabis.
2. Telefoni liinide kaart ja raudtee sõiduplaan,
3. Hea kompas.

B. Kirjutamiseks ja joonestamiseks:

1. Umbes 15 poognat kirjutuspaberit,
2. Niisama palju kuiwatuspaberit (ka jälgede kuiwatamiseks tarwiline),

Joon. 12. Waatluftarwete kast.

3. Mõned poognad joonestuspaberit,
4. Tint, suled, pliatsid, kumm,
5. Mõõtpael ja mõõtpulk.

D. Jälgede otsimiseks ja kujundamiseks:

1. Elektertaskulamp wärske batareiga,
2. Toos tulitikke,
3. Hea suurendusklaas,
4. Bronkspulbrid ja näpujälgede fooliad,
5. Metall- ehk klaasplaadike, klaasike trükimusta ja kaučukist rullike näpujälgede wõtmiseks,
6. Kinnine plekknõu alabaster gipsiga,
7. $\frac{1}{2}$ naela waha ja sama palju parafiini,
8. $\frac{1}{4}$ naela talki ja watitopsike jälgede puuderdamiseks,
9. Klaasike waseliinõliga,
10. Klaasike kontoriliimi,
11. Plekknõu gipsisegu walmistamiseks ja lusikas,
12. Wäike pehme pintsel.
13. Riidehari.

E. Mitmesuguseks otstarbeks:

1. Ametpitsat ja kirjalakk,
2. Sidumisnööri,
3. Klaasinuga,
4. Mõned tühjad klaasikesed õhukindlate korkidega,
5. Mõned siledast paberist kirjaümbrikud,
6. Wäikesed käärid,
7. Mõnesugust pakkimispaberit,
8. Paar kergeid käeraudu.

Meie kriminaal-politseis on tarwitusel waatlustarbete alalhoidmiseks kastid, mille pikkus umbes 40 cm, laius 30 cm ja kõrgus 18 cm. Muidugi wõiwad kastid ka vähemad olla. Kastide hea külg seisab selles, et neid tarbekorral wõib tarwitada ka kirjutuspuldina, nagu puuduliku mööbliga korterites, wabas looduses jne. waatlust toimetades.

4. Waatlusele minnes oma otsekohesele ülemale sündmusest teatada ja kodukondsetele wõi naabritele wäljasõidu koht teatawaks teha, selleks juhtumuseks, kui keegi wahepeal peaks ilmuma uue kiire ülesandmisega.

2. SISSEJUHATAWAD TALITUSED TEOPAIGAL.

Teopaiga kaitse. Suuremate kuritegude puhul kogub wärskele teopaigale harilikult uudishimulikke waatajaid. Need head inimesed ei lepi nüüd ainult sellega, et silmitseda teopaika

eemalt, waid nad tükiwad lähemale, kohendawad kuriteo ohwrit, näpiwad mahajäänud asitõendusi, awaldawad oma, jumal teab kui asjatundlikke arwamisi, pillawad kogemata maha oma asju, sünnitawad uusi jälgi, lühidalt — rikuwad kõige armetumal kombel teopaiga esialgset wäljanägemist ja tekitawad oma arwamiste awaldamisega tihti kõige pöörasemaid kuulujutte. Waatlust toimetawale ametnikule oleksid nad igati raskuseks. kuna nad pea igal sammul wõiksid segada ta mõttekäiku.

Seepärast olgu teopaigale jõudes jälgija esimene mure, panna kindel piir kõrwaliste pealtwaatajate tegewusele. Oleks muidugi kõige lihtsam, kui nad saadetakse hoopis ära, kuid seda ei saaks teha siiski ilma pikema jututa. Esiteks seepärast, et nende hulgas wõiks leiduda isikuid, kes teaksid rääkida sündmusest midagi asjalikku ja teiseks nad wõisid muuta teopaiga esialgse pildi enne ametniku päralejõudmist. Seepärast on kohasem, kui nad koondatakse kuhugi erapoole tuisse paika teopaiga ligidal ja kohe selgitatakse, missugust osa keegi neist etendab. Selgub kellestki, et ta ei tea tunnistada midagi ega pole puutunud asjadesse, sünnitanud uusi jälgi wõi midagi pillanud maha, siis wõib saata seesugused kohe ära; teised jäägu esiotsa kohale.

Manukad. Seadus nõuab mõne iseäranis tähtsa jälgimistalituse puhul erapoole tute tunnistajate juuresolu, tahtes sellega kindlustada wastawate talituste tõe- ja seaduspärasust. Tunnistajate juuresolek peab olema kindlustuseks, et jälgimistalitusega selgunud asjaolud tuuakse sel kujul kohtu ette nagu nad tulid jälgimise puhul ilmsiks. Mõistagi, et nüüd tunnistajad peawad teadma selgesti, milles seisab nende ülesanne ja selle peab jälgija seletama neile igakord enne tööle asumist. Eriti waatluse puhul. Siin tunnistajad peawad jälgima hoolega waatleja toimetusi, tingimata nägema leiduwaid jälgi, märke ja muid asitõendusi ning panema tähele nende tunnuseid ja leiukohti. Ühtlasi waadetagu enne tööle asumist wälja ka sünnis paik, kust tunnistajad wõiksid teha oma tähelepanekuid, sest ei ole soowitaw neidki lasta liikuda teopaigal oma tahtmist mööda; nad wõiksid sel moel eksitada waatlejat ja ettewaatomatult rikkuda leiduwaid jälgi.

Walgustus. Kui edasilükkamatud asjaolud sunniwad wõtma waatluse ette pimedal ajal, siis muretsetagu kohale kõige paremad walgustamisabinõud, mis teopaiga läheduses iganes saadawal. Seesugust waatlust peab kordama tingimata hil-

jem päewa ajal, kuna teopaik seniks jäetakse ustawa walwe alla.

Tunnistajad kutsuda, kes esimestena nägid teopaika pärast kuriteo toimimist wõi jälle wiimastena enne toimimist; nende seletustest selgub kõige paremini, missugused muudatused tekkinud teopaigas ühenduses kuriteoga. Kui enne ametniku kohalejõudmist midagi on paigutatud ümber, siis seatagu teopaik samade tunnistajate kui ka ümberpaigutajate eneste näpunäidete järele tema esialgsesse seisukorda tagasi. Kui seejuures on wõimalik päewpildistada teopaik, siis tehtagu seda kaks korda, nimelt enne ja pärast asjade ümberpaigutamist.

3. TEGELIK WAATLEMINE.

Asudes tegelikule teopaiga vaatlemisele, seisatagu jälgija hetkeks ja jõudku selgusele, mis ta tahab leida käesolewal juhtumusel teopaigalt ja pidagu aru, kuidas oleks kõige otstarbekohasem teostada otsimist.

Tuletatagu meele käesolewa peatüki esimeses ja teises osas antud näpunäited, samuti käsilolewa kuriteoliigi kohta käiwad juhatused, mis leiduwad raamatu teises jaos, wõetagu kokku oma senised kogemused, tähelepanelikkus ja püsiwus ning asutagu siis tõhe.

Muuseas wõetagu juhtnööriks järgmine:

Kes toimetab vaatlemist? Kui teopaigale on saadetud rohkem kui üks ametnik, siis toimetagu nad tegelikku vaatlemist kordamööda, alustades kõige wilunumast, aga mitte kunagi kõik korruga. Hakkaksid kõik ühel hoobil omapead vaatlema, siis jääks neil üksteisele lootes kindlasti mõndki silmapaari wahele. Järjekorras seiswad ametnikud kasutagu oma aega teadetekogumiseks, tunnistajate otsimiseks jne.

Üldwaade. Kõigepealt tehtagu üldine ülewaade teopai-gast ja selle lähemast ümbrusest, pannes sealjuures tähele neid muudatusi, mis tekkinud ühenduses kuriteoga. Missugused muudatused seal sünnitatud kurjategija käega, seda jälgija ei wõi otsustada igakord omapead, selleks ta päriku waid järjest seletusi asjaomastelt tunnistajatelt — kahjusajaalt, tema kodustelt, naabritelt jne. Üksikute jälgede ja asitõenduste lähemale käsitlusele asutagu alles siis, kui esialgne vaatlemine ju lõpetatud.

Jälgede kaitse. Kõik esialgsel vaatlemisel leitawad jäljed ja muud asitõendused kaetagu kastikestega wõi muude warjawaate asjadega wõi tähendatagu nende asupaigad muul wäljapaistwal wiisil, et kaitsta neid ettewaatomata rikkumisest.

Kuidas waadelda? Waatlemine sündigu rahulikult, plaani- ja järjekindlalt. Sedawiisi waatleja saab endale rutemini täielise ja ühtlase pildi teopaigast. Sihitu ühest äärest teise jooksmine wiidab kallist aega ja jätab tunnistajatesse halwa mulje ametniku wõimetest.

Põhjalikkus. Enamasti kaob wõimalus korrata waatlust hiljemalt. Seepärast sündigu waatlemine põhjalikult; igale asjaolule pöördagu tähelepanu, kuigi see paistaks olewat esilgu tühine.

Ennakwaade. Ärgu unustatagu waatlemisel parandada ennakwaadet, mis tekkinud esialgsete puudulikkude andmete põhjal.

Oletused. Ärgu awaldatagu kuuldawalt oma oletusi, mis tehtud tähelepanud andmete põhjal. Kui need oleksid õiged, siis pole soowitaw, et neid kuuleks kurjategija kaaslane, kes juhtumisi wiibib teopaigal; kui aga oletused juhtuksid olema ekslikud, siis tunnistajad wõiksid tekitada neid edasi rääkides seltskonnas põhjendamata jutte. Kõige pöörasemalt talitaks aga see jälgija, kes sedawiisi tekkinud kuulujuttudest hiljem otsiks tõendust oma eksioletustele.

Teopaigal olewad asjad. Ühtki teopaigal leiduwat asja ärgu puudutatagu enne kui protokollis tõetriult kirjeldatud ta leiukoht ja asend. Seesuguseid asju, mille küljes wõiksid leiduda näpujäljed, wõetagu kätte sel kombel, et kahtlased kohad jääksid puutumata.

Asjatundjad. Kui mõne asjaolu selgitamine nõuaks asjatundja kiiret kaasabi, siis ärgu wiiwitatagu saatmast wastawale asjatundjale kedagi järele.

4. WAATLUSTULEMUSTE FIKSEERIMINE.

Waatlustulemustest on huwitatud prokuratuur, kohus ja kaitse, kel aga enamasti puudub wõimalus wahetumalt kasutada teopaika ennast. Siit tarwidus anda teopaik ja seal leiduwad andmed wõimalikult tõetriult ja elawalt edasi. Selleks

päewpildistatakse teopaik, joonestatakse temast plaan ja kirjeldatakse teda waatlusprotokollis.

Päewpildistamine. Päewpildistamine on paremaid teopaiga edasiandmise abinõusid ja ei tohiks jääda kunagi ära suuremate kuritegude puhul. On olemas erilise konstruktiooniga politseikaamerad, mis muidugi kõige kohasemad seesuguste üleswõtete tegemiseks, kuid kõlbawad wäga hästi ka harilikud kaamerad, muudkui oleks soowitaw, et statiiw wõimaldaks teha üleswõtteid ka otse allapoole pöördud objektiwiga.

Kõigepealt päewpildistatakse muidugi teopaiga üldine wäljanägemine; see sündigu aga vähemalt kahest isepunktist, et oleks wõimalik waadelda koha üksikasju mitmest küljest. Üleswõtmisel kitsas ruumis jääb pildistaja esimeseks mureks leida sobiwam punkt, kuhu paigutada aparaat. On loomulik walgus üleswõtmiseks kasin, siis tuleb walgustada magneesiumiga. Kitsas ruumis asetatakse taldrik magneesiumiga aparaadile, muidu aga on soowitaw walgustada korraga kahest küljest, et hoida ära liig terawad warjud. Et magneesium ei põleks ära ühe silmapilguga, selleks riputatagu teda taldrikule pika ribana.

Wäljas wõib saada teopaigast terve seeria üleswõtteid, kui igal järgmisel üleswõttel arwatakse kaasa osa eelmisest pildist.

Laipu, jalajälgi ja muid maas lebawaid vähemaid asju tuleb pildistada otse ülewalt alla, mitte aga küljest. Wastasel korral kannataks perspektiiv, mis annaks pildile moonutatud wäljanägemise. Pilte ei retušeerita.

Plaan. 1) Kuriteopaigast tuleb joonestada vähemalt kaks plaani: üks tsentrist ja teine — lähemast ümbrusest. Plaanid joonestatagu eraldi lehtedele ja lastagu kirjutada manukate poolt alla.

2) Joonestamiseks wõtta n. n. millimeeter-paber, mis seetõttu, et temal leiduwad mm ja cm jaotused, tunduwalt hõlbustab joonestamist. Nimetatud paberi puudusel wõib tarwitada ka igalpool müügil olewat $\frac{1}{2}$ cm ruutudega kirjutuspaberit.

3) Plaan joonestatakse kas isiklikult ettewõetud mõõtmiste, „silmnäo“ wõi ametlikkude maja- ja krundi plaanide järele. Igakord peab tähendama ära, missugust joonestamiswiisi on tarwitatud.

Lihtsamatel juhtumustel on „silmnäo“ järele, s. o. ilma kindlate mõõduandmeteta, valmistatud plaanist küllalt, kuid vähegi tähtsamatel juhtumustel tuleb tingimata joonestada mõõtmiste waral, kui võimalik, kasutades ametlikke plaane.

4) Ühtlustamise pärast tuleb soovitada wõtta mõõtmise ette meetrimõõtmistes; ainult hädakorral tarwitada süldi, jalgu ja tolle.

5) Joonestuses ettetulewad sirgjooned tõmmatagu alati joonlaua abil.

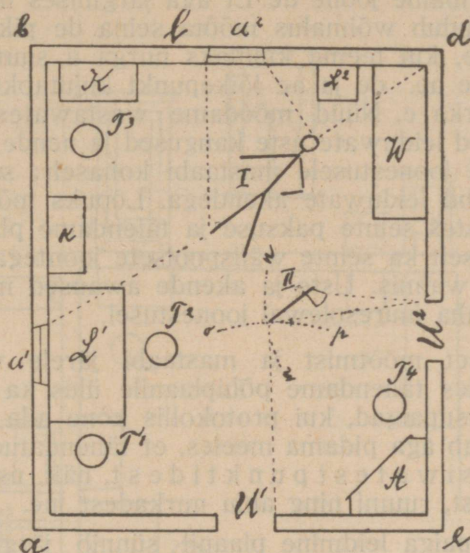
6) Joonestada kohase mastaabi järele. Mastaabi määrab ülesjoonestatava ruumi wõi maa-ala loomulik ulatus ühelt poolt ja joonestamiseks wõetawa paberilehe suurus teiselt poolt. Töö lihtsustamise otstarbel tuleb püüda wiia mastaap 10. kordsele wahekorrale: 1:10, 1:100, 1:1000 jne., s. o. 1 cm joonestusel tähendaks tegelikult 10 ehk 100 jne. korda suuremat kaugust. Näit. on waja joonestada hoone, mille pikkus 28 m ja laius 16 m, paberilehele, mille pikkus 36 cm ja laius 24 cm. Jättes pikkust mööda ääred kummaltki poolt 2 cm. wabaks, wõiksime 28 m joonestamiseks tarwitada 32 cm pikkust joont wõi mastaapi 1 : 87,5 mis ütle mata raske käsitada. Selle asemel wä hendame mastaabi kuni 1 : 100, s. o. 1 cm joonestusel tähendaks 1 m loomulikku pikkust ja tarwitame hoone pikkuse joonestamiseks seega 28 cm. Joonestus saab seetõttu küll weidi wäiksem, kuid seda tasub jälle tagasi tema täpsus, mis saawutame, käsitades lihtsamat mastaapi.

7). Plaani noolega tähendada ilmakaared (waata joon.).

8). Enne, kui asutakse joonestama, tuleb jõuda selgusele, mis nimelt waja joonestada. Teiste sõnadega — joonestataw pilt peab joonestajal enne peas walmima ja sealt kantakse ta paberile. Sellest järgneb, et kõige soodsam moment joonestamiseks on füüsilise waatlemise lõpp, kus juba enam-wähem selgunud teopaiga sisu. Joonestamine wõetakse ette enne protokoleerimist, et hiljem kirjeldamisel toetuda plaanile, milleks wiimasele üleswõetud asjad muidugi tuleb nummerdada. Sellega lihtsustaksime suures määras kirjeldamise. Näit. selle asemel, et kirjeldada „peasissekäigust pahemat kätt olewa kolmanda akna kohal“, ütleme plaani kasutades lihtsalt „akna No. 3 kohal“.

9) Plaani all wõi kõrwal tulewad tähendada numbrite tähendused. Numbrite asemel wõib ka tarwitada asjade märkimiseks tähti, kõige parem asjade nimetuse algtähti, näit. uks — U, ahi — A, aken — a jne. Kui ühesuguseid asju plaanil mitu, siis tähed omakord nummerdada, näit. U¹, U², U³.

Üksiku ruumi plaan. Ruumide joonestamisel on soovitatav alati tarvitada mastaabi 1 : 100, s. o. 1 cm. joonestusel võrdub 1 m.

Joon. 13.

Meil on vaja joonestada ruum, mille plaan siia juure lisatud. Kõigepealt mõõdame seinte ab ja bd pikkused. Esimene oleks 6 m, teine — 5 m. Mastaabi järele võrduvad 6 m — 6 cm ja 5 m — 5 cm. Nüüd otsime paberil kohase punkti ja tõmbame sellest joonlaua abil joone ab , joonel 6 cm kohal punkt b ära märkides. Seega oleks meil sein ab joonestusel üles märgitud, muidugi seestpoolt arwates. Selle järele tuleks tõmmata punktist b joon, mis tähendaks seina bd , kuid enne on vaja jõuda selgusele, missuguse nurga sünnitawad seinad ab ja bd ? Enamasti on ruumide nurgad täisnurksed, mis võib proovida täisnurkselt kokkumurtud ehk lõigatud paberilehe abil. Kui aga selgub, et nurk on kas tõmp või teraw, siis lõigatagu kääridega paberi äärest seni kaua liistukesi maha, kuni ta sünnib täpselt seina nurka. Seda wiisi leitud nurga kanname järgmiselt plaanile: asetame paberist nurga joonestuspaberile nõnda, et nurga tipp satuks punkti b ja üks serw ühtiks joonega ba ; waba serwa mööda mär-

gime näit. punkti l ja tõmbame siis punktist b läbi punkti l sirgjoone, millel märgime ära wiiendama cm kohal punkti d, mis järelikult tähendab nurka d. Samal kombel leiame nurga d suuruse ja tõmbame joone de. Et aga järgmises nurgas seisab ahi A, siis puudub wõimalus mõõta seina de pikkust. Sellest saame aga üle, kui teeme kindlaks nurga a suuruse ja sealt tõmbame joone ae. de ja ae lõikepunkt kujutabki käesolewal juhtumusel nurka e. Nüüd mõõdame wastawatest nurkadest seintes ae ja ed leiduwate uste kaugused ja nende laiused ning märgime need joonestusele mastaabi kohaselt; samuti teeme seintes ab ja bd leiduwate akendega. Lõpuks mõõdame akna ja ukse awaustes seinte paksuse ja täiendame plaani mõõduandmete kohaselt ka seinte wälispoolsete joontega. Sellega on põhijoonestus walmis. Uste ja akende awaused märgime üles nõnda nagu näha juuresolewal joonestusel.

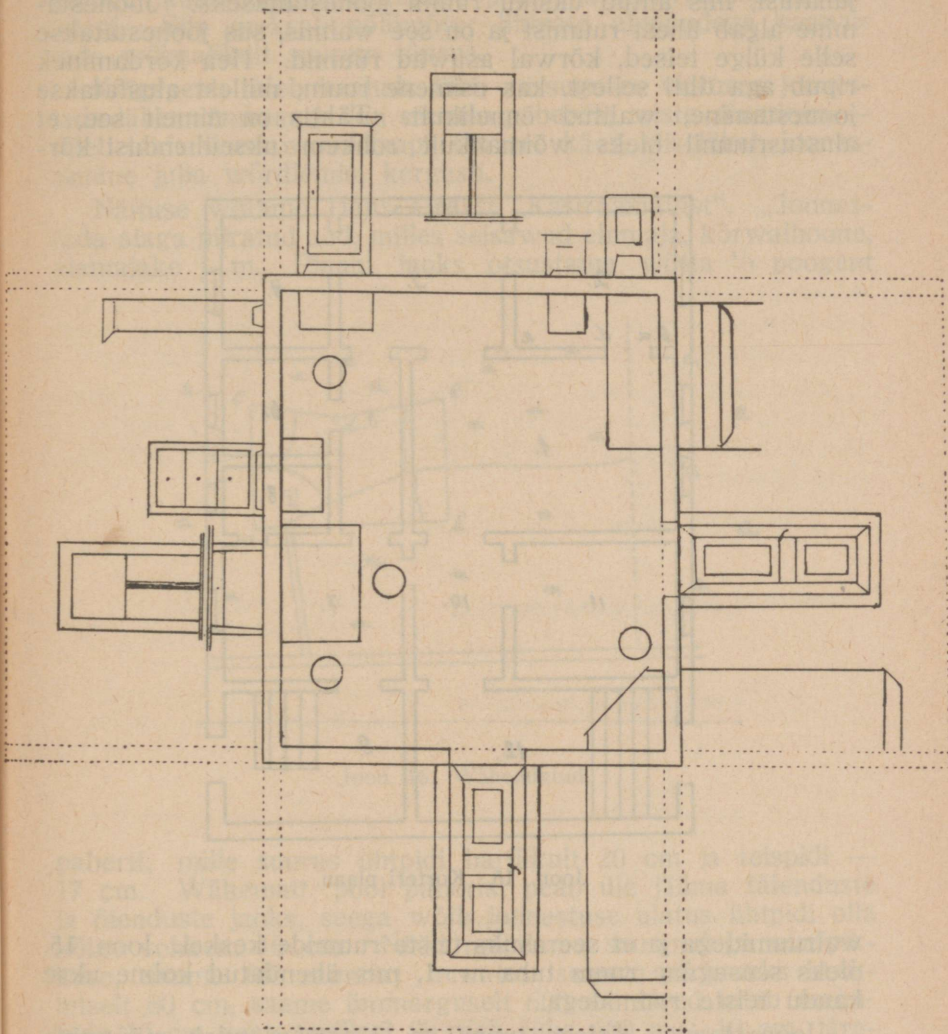
Sama täpset mõõtmist ja mastaabi järele vähendamist edasi tarwitades tähendame põhiplaani üles ka ruumis olewate asjade asupaigad, kui protokollis kõne alla tuleb nende olemasolu. Peab aga pidama meeles, et tähendatud mõõtmised tuleb teha p ü s i w a t e s t p u n k t i d e s t, näit. uste ja akende awauste juurest, ruumi ning ahju nurkadest jne.

Asjade asupaiga leidmine plaanil sünnib järgmisel lihtsal wiisil. Näit. tahame plaanil märkida põrandal leiduwa kirwe warre otsa asupaiga. Selleks mõõdame kirwe warre otsa kauguse ukse U^2 woodipoolse piitjala juurest ja leiame, et see on $2 \text{ m} = 2 \text{ cm}$. Wõtame tsirkli ja lahutame tema harud 2 cm laiusele, asetame ühe haru U^2 piitjala punkti ja tõmbame teise haruga looga mn. Nüüd mõõdame warre kauguse ukse U^1 ahjupoolsest piitjalast — $2,50 \text{ m} = 2 \text{ cm}$. 5 mm ja tõmbame tsirkliga looga op, wõttes raadiuseks 2 cm 5 mm . mn ja op lõikepunkt ongi kirwe warre otsa täpne asupaik plaanil.

Juuresolewal joon. tähendawad U^1 ja U^2 uksti, a^1 ja a^2 aknaid, A ahju, W woodit, K kummutit, K kappi, T^1 , T^2 , T^3 ja T^4 toole, L^1 ja L^2 laudu, I ja II laipa ja kirwest.

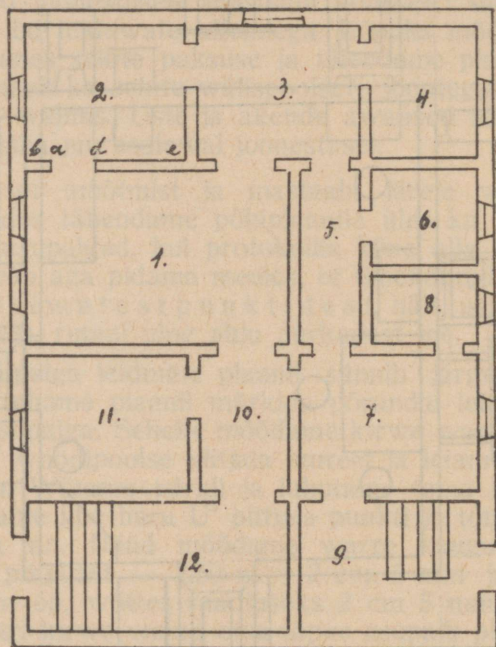
Mõnikord on tarwilik plaanil tähendada üles ka asjad ja märgid, mis leiduwad seintel, näit. werepiisad, murdmise kohad jne. Seesugusel juhtumusel walmistatakse põhiplaani lisaks weel n. n. ristprojektsioon, mida kujutab joon. nr. 14.

Muidugi tuleb mõõta seinte kõrgused ja seintel leiduwate asjade suurused ja kaugused ikka täpselt ja kanda mastaabi kohaselt plaanile.

Joon. 14.

Korteri plaan. Korteri wõi üldse mitme üksteise kõrwal asuwa ruumi koguplaani walmistamisel tuleb käsitada samu juhatusi, mis antud üksiku ruumi joonestamiseks. Joonestamine algab ühest ruumist ja on see walmis, siis joonestatakse selle külge teised, kõrwal asurwad ruumid. Hea kordaminek ripub aga tihti sellest, kas esimene ruum, millest alustatakse joonestamine, walitud õnnelikult. Tähtis on nimelt see, et alustusruumil oleks wõimalikult rohkem uksehendusi kõr-

Joon. 15. Korteri plaan.

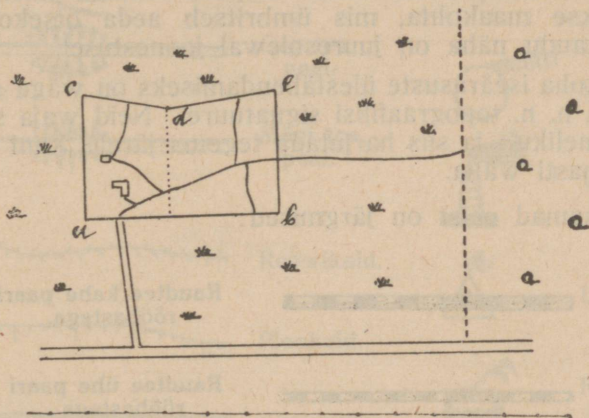
walruumidega ja et see asuks teiste ruumide keskel. Joon. 15. oleks seesugune ruum tuba nr. 1, mis ühendatud kolme ukse kaudu teiste ruumidega.

Joonestamise järjega tuppa nr. 2 asudes tuleb mõõtmine alustada mitte enam ükskõik missugusest ruumi nurgast, waid nr. 1 ja 2 waheseinas olewa ukse piitjalast küljeseina poole. Sedawiisi saame kõige täpsemalt kätte nurga b ehk e asukoha plaanil. Siit edasi läheb joonestamine harilikus korras.

Lähema ümbruse plaan. Matemaatiliselt täpsest maakoha ülesjoonestamisest ilma topograafiliste abinõudeta ei wõi olla juttugi, kuid kaunis ligikaudse plaani wõib walmistada selletagi. Siin maksab põhimõtte: lihtsate abinõudega saawutada wõimalikult suurem täpsus.

Kõigepealt tuleb kaaluda läbi, missuguses ulatuses joonestada lähem ümbrus ja kui suurele paberile, teiste sõnadega — tuleb leida wastaw mastaap. On see käes, siis läheb joonestamine juba wõrdlemisi kergesti.

Näituse wõtame Hans Grossi „Käsiraamatust“. „Joonestada aiaga piiratud aed, milles seisawad elumaja, kõrwalhoone, aiamajake j. m. Plaani jaoks otsustame wõtta $\frac{1}{a}$ poogent

Joon. 16. Wähendatud.

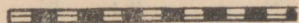
paberit, mille suurus ühtpidi harilikult 20 cm ja teispidi — 17 cm. Wähemalt pool paberist peab üle jääma täienduste ja õienduste jaoks, seega wõib joonestuse ulatus ühtpidi olla kõige rohkem 10 cm. Nüüd mõõdame sammudega aia pikkuse, saame 748 sammu; arwates sammu pikkuseks keskmiselt 80 cm, saame ümmarguselt 600 m. Need tuleb mahutada 10 cm peale, millest järgneb suhe 600 m : 10 cm, järelikult 60.000 cm : 10 ehk mastaap 6000 : 1, s. o. 1 cm joonestusel tähendab 60 m tõelikku ulatust, ehk 1 mm paberil — 6 m. Tahame joonestada nüüd maja, mille frondi pikkus 20 m, siis teeb see paberil kõigest 3 mm wälja ($3 \times 6 = 18$).

Mastaapi teades tõmbame paberile põhijoone ab ja mõõdame sellel 600 m — 10 cm ära. Edasi mõõdame jooned ac, cd, de ja eb, ikka arwates 6 m tõelikku pikkust 1 mm paberil, ja kanname leitud pikkused joonestusele. Nurka cde mõõta sünnitaks raskust. Tõmbame seepärast punktist d abijoone risti ab-le, mõõdame selle pikkuse kui ka joone ab poolitatud osa ja leiame seega murtud joone cde.

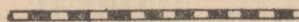
Samal kombel sünnib ka hoonete asukoha ja nende suuruse mõõtmine ja siis minnakse edasi aia kujutamisele. Mis seal tähelepanu teeniwad — teed, aiamajake, põõsad jne., see oleneb ära igakordsest joonestamise otstarwest. Liigest tuleb hoiduda kõrwale, siiski aga alati kaaludes, millel ehk edaspidi wõiks olla tarwidus. Lõpuks tehakse täiendus, s. t. kujutatakse maakohta, mis ümbritseb aeda otsekohe, nagu see ligikaudu näha on juuresolewal joonestusel.

Maakoha iseärasuste ülestähendamiseks on wäga soowitaw kasutada n. n. topograafilisi signatuure. Neid waja silmitseda tähelepanelikult ja siis harjutada tegema järele, kuni nad tulewad kenasti wälja.

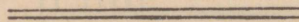
Tähtsamad neist on järgmised:

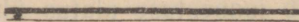
Raudtee kahe paari rööbastega.

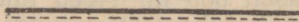
Raudtee ühe paari rööbastega.

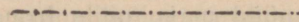
Kiivitee.

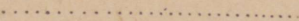

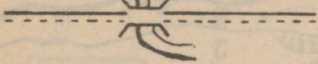

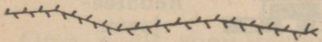

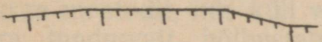

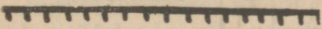

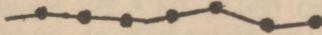

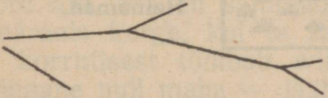
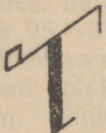

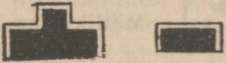
Postmaantee.

Kirikutee.

Külawahetee.

	Jalgrada.		Talu (kõik hooned ühes koos).
	Metsa- ehk põllutee.		Mõis.
	Raudsild.		Tuuleveski.
	Suurem puusild.		Wesiweski.
	Trumb.		Saeweski.
	Org tee peal.		Wabrik, tehas.
	Mägi tee peal.		Lubjaahi.
	Roowikaid.		Kõrts, wõõ- rastemaja.
	Plankaid.		Metsniku maja.
	Kiwimüür.		Postkontor.
	Kiwiaid.		Kirik.
	Kraawid.		Kae- wud.
	Elumajad.		
	Majapida- mise hoo- ned.		

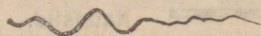
Hallik.

Üksikud puud.

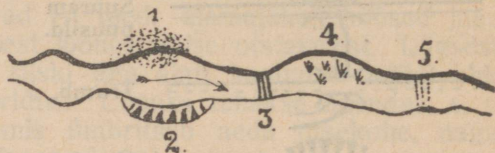
Mälestussammas.

Jõgi, oja.

Õlipaak.

1. Liivane kallas. 2. Järsk kallas. 3. Purded.
4. Kõrkjad, rohi jões. 5. Madal läbikäigu koht jões.

Tulitorn.

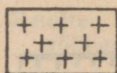
Kordon.

Raudteejaam.

Raadiojaam.

Surnuaed.

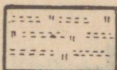
Sadam, laewa seisu koht reidil.

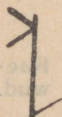
Heinamaa.

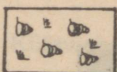
Piirimärgid, kupitsad.

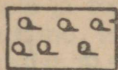
Karjamaa.

Teenäitaja.

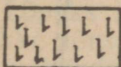
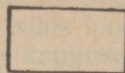
Mätlik maa.

Mets.

Liivane
maa.

Soo ja raba.

Juurwilja
või wilja-
puu aed.Raiesmik
metsas.

Pöld.

Kiwimurd.

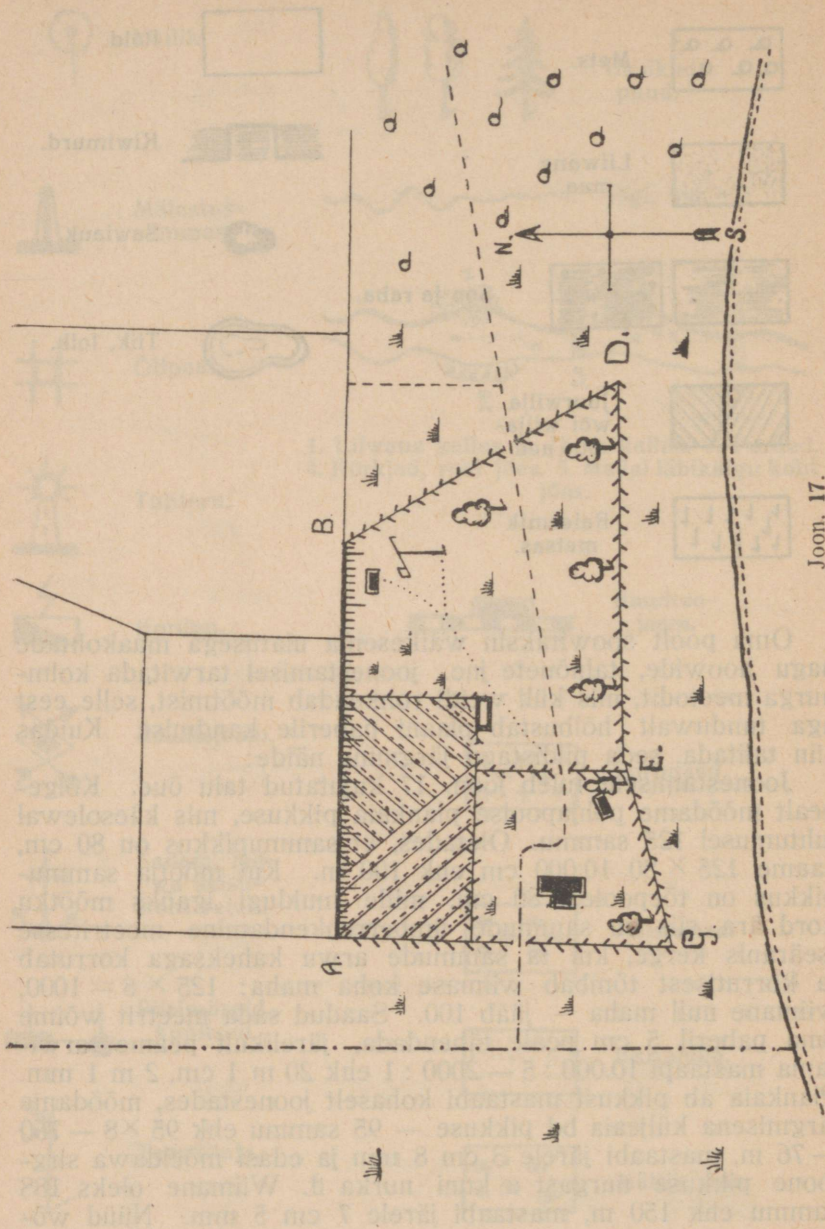
Sawiauk.

Tiik, loik.

Oma poolt soovitaksin väikesema ulatusega maakohtade nagu hoovide, taluõuete jne. joonestamisel tarvitada kolmnurga meetodit, mis küll weidi rohkendab mõõtmist, selle eest aga tunduvalt hõlbustab plaani paberile kandmist. Kuidas siin talitada, seda pildistagu järgmine näide:

Joonestamisele tuleb joon. 17 kujutatud talu õue. Kõigepealt mõõdame põhjapoolse plankaia pikkuse, mis käesolewal juhtumusel 125 sammu. Oletades, et sammupikkus on 80 cm, saame $125 \times 80 = 10.000$ cm ehk 100 m. Kui mõõtja sammupikkus on tõepoolest 80 cm, mille muidugi igaüks mõõtku kord ära, siis on sammude ümberrehkendamise meetritesse iseäranis kerge, kui ta sammude arvu kaheksaga korrutab ja korrutisest tõmbab viimase koha maha: $125 \times 8 = 1000$, viimane null maha — jääb 100. Saadud sada meetrit võime oma paberil 5 cm peale tähendada, järelikult peame tarvitama mastaabi $10.000 : 5 = 2000 : 1$ ehk 20 m 1 cm, 2 m 1 mm. Plankaia ab pikkust mastaabi kohaselt joonestades, mõõdame järgmisena küljeaia bd pikkuse — 95 sammu ehk $95 \times 8 = 760 = 76$ m, mastaabi järele 3 cm 8 mm ja edasi mõeldava sirgjoone pikkuse nurgast a kuni nurka d. Viimane oleks 188 sammu ehk 150 m, mastaabi järele 7 cm 5 mm. Nüüd võ-

Joon. 17.

tame tsirkli, lahutame tema harud esiteks 3 cm 8 mm kaugusele ja tõmbame punktist b nurga d sihis looga; selle järele lahutame tsirkli harud 7 cm 5 mm kaugusele ja tõmbame punktist a samas sihis teise looga. Mõlemate lookade lõikepunkt ongi nurk d. Mõõtes edasi aia de pikkuse ja nurkade ae kauguse sirgjoont mööda, leiame sama hõlpsasti nurga e ning edasi — nurga g. Muud mõõtmised on selle järele juba kerged.

Laialisemate maa-alade joonestamisel soovitab Gross walida põhijooneks mõne enam-wähem sirgjoones minewa piiri nagu maanteed, metsasiht, kraaw wõi jõgi ja siis selle külge joonestada kõik teised piirid. Täpsete nurkade leidmine teeb siin tihti suurt peawalu; on aga joonestajal kaasas tsirkel, transportiir wõi kompas, äärmisel juhtumusel taskukell, siis wõib ta ennast nende abil pärast väikest mõtlemist ilusti wälja aidata. Kuidas nimelt, selle jätan igauhe oma praktika wastata.

Lõpuks juhin weel tähelepanu sellele, et sammude pikkus mäkke tõustes ja mäest alla tulles on lühem kui käies horisontaalpinda mööda. Prof. Jordani katsete järele kujuneb sammude lühenemine järgmiselt:

Mäkke tõustes:

Kallakuse kraad.	Sammu wäärtus.	Lühenemine.
0°	100	0%
5°	0,91	9%
10°	0,83	17%
15°	0,74	26%
20°	0,66	34%
25°	0,58	42%
30°	0,50	50%

Mäest tulles alla:

Kallakuse kraad.	Sammu wäärtus.	Lühenemine.
0°	1,00	0%
5°	0,97	3%
10°	0,94	6%
15°	0,91	9%
20°	0,87	13%
25°	0,78	22%
30°	0,65	35%

Näitus: Mäekülg, mille kallakus 16°, on ülespoole minnes 146 ja alla tulles 112 sammu: mõõtja sammude pikkus oleks

horisontaalpinnal 0,78 m. Selle järele oleks tegelik samm pikkus minnes üles $0,78 \times 0,75 = 0,57$ m, tulles alla — $0,78 \times 0,90 = 0,70$ ning mäe külje pikkus: $146 \times 0,57$ m = 84 m, tulles alla $112 \times 0,70 = 79$ m, keskmiselt 82 m. Leitud kaugust plaanile kandes tuleb wõtta weel arwesse ka seda, et kaldsihis mõõdetud kaugus on pikem sama punkti horisontaalkaugusest. Seetõttu tuleb ligikaudu arwata maha kaldsihi pikkusest:

Kallakuse kraad.	Lüheneimine.	
10°	$\frac{1}{65}$	kaldsihi pikkusest.
15°	$\frac{1}{30}$	"
20°	$\frac{1}{17}$	"
25°	$\frac{1}{10}$	"
30°	$\frac{1}{7}$	"

Waatlusprotokoll. Teopaiga wäljanägemine, seal walitsetud olukord ja tõendusmaterjalide leid tuleb protokoleerida. Gross ütleb sellest: „Keegi ei nõua waatlusprotokollist, et ta oleks stiililt eeskujuline, kuid tingimata ta peab olema seatud kokku grammatiliselt õiges keeles, täpselt ja loogiliselt.“ Waatlusprotokoll wõib saada protsessi nurkkiwiks nii jälgimisjärgus kui kohtulisel arutusel, seepärast olgu ta erapooletu, tõepärane ja täielik. Selleks ta ei tarwitsegi olla igakord liig pikk ja nimelt siis, kui protokoleerija oskab olla kokkuwõtlik. Protokoleerimiseks mõned näpunäited:

1. Waatlusprotokolli kokkuseadmisel peetagu wõimalikult kinni ühisest kirjeldamisjärjekorrast. Sellest oleks kahtpidi kasu: protokoleerimine muutuks šabloonilisemaks, tekiks nii ütelda tutaw luukere, mille külge tuleb püstitada protokoll (tuttawat tööd tehakse alati paremate tgaajärgedega), teiseks — ühisest kirjeldamisjärjekorrast kinnipidamine kergendaks tunduvalt ka protokolli lugejate — kohtunikkude, prokuröride — tööd, wõimaldades neile protokolli sissu tungida — kujutada teopaika ette — juba tutawas järjekorras.

Minu poolt on kursustel ja koolis tarwitatud järgmine kirjeldamisjärjekord, mis seisab kooskõlas ka prof. Grossi ja dr. Weingarti poolt soowitatud järjekorraga:

a) Millal, kelle poolt, kelle juuresolekul ja kus pandud waatlus toime?

b) Mis moodustab teopaiga tsentri?

d) Teopaiga lähem ümbrus. Sellena tuleb mõista:

1. Kohad, kus tunnistajad seisid wõi wõisid seista.

2. Olukord ja teopaiga omadused, mis soodustasid wõi raskendasid teo kordasaatmist.

3. Jäljed ja märgid, mis näitawad kurjategija tuleku-
wõi mineku teed.

4. Muud jäljed ja märgid, mis leiduwad lähemas ümb-
ruses.

e) Teopaiga tsentri üksikasjaline kirjeldus.

g) Protokollu juure wõetud asitõenduste loetus.

2) Waatluse toimepanemise aeg anda täpselt üles —
aasta, kuupäew, kellaeg. Kui waatlus pannakse toime pime-
dal ajal, siis tuleb tähendada selleks põhjuse annud asjaolud
määruses, protokollis aga omakord nimetada seda, missugu-
seid walgustusabinõusid tarwitati waatluse toimetamisel.

3) Waatlust juhtiwa ametniku nimi ja ametnimi, samuti
ka manukatena waatlusel wiibinud isikute nimed ja elukohad
olgu pandud üles täielikult. Kui politseiametnik paneb waat-
luse toime kohtu-uurijat asendades, siis tähendab ta proto-
kolli alguses, et talitab Kr. Kp. S. par. 258 põhjal. Kui aga
selle kohta on tehtud erimäärus, siis mainib ta protokollis
ainult seda, et waatlus on pandud toime erimääruse teosta-
miseks.

4) Samuti tuleb tähendada täpselt teopaiga (waatluspaiga)
aadress: linnas — linna nimetus, tänow, maja, korter, maal
— maakond, wald, küla, talu; koht metsas või teel teata-
wate elamispaikade wahel jne.

5) Teopaiga tsentri all mõistame seda kohta kitsamas
mõttes, kus kuritegu kurjategija poolt wiidud lõpule:
koht, kus mõrtsukas andis ohwile surmawa löögi, ruum, kus
seisab lahtimurtud waranduse hoiupaik, tulikahju puhul
tulease jne.

Kahtlemata kütkestab teopaiga tsenter kõige rohkem
waatleja tähelepanu ja mitmed peawad seepärast kohasemaks
protokollu alustada tsentri üksikasjalise kirjeldamisega. Mina
aga olen arwamises, et tsentri üksikasjaline kirjeldus tuleks
jätta protokollu lõppossa, algul ainult tähendades, mis moodustab
tsentri: teataw tuba korteris, teataw punkt lahtise taewa all.
Sedawiisi kirjeldades ümbritseksime tsentri, kus harilikult lei-
dub kõige rohkem otsekoheseid andmeid, enamwähem selge-
majoonelise raamiga, mis võib tõsta ainult temast arusaamist,
lastes paista seal leiduwad asjaolud selgemini välja.

6) Teopaiga lähema ümbruse moodustab tsentrit ümbrit-
sew maa-ala, niikaugelt kui seal weel leiduwad kuriteo toi-
mimisega otsekoheses ühenduses tekkinud märgid ja muud
selgitawad asjaolud. Järelilikult võib olla tema ulatus igas
kuriteos isesugune. Kirjeldamine algagu tsentri lähedal seis-

watest asjadest ja kohtadest ja laienegu siis kordkorralt kaugemale. Näit. kui tsentri moodustaks teataw tuba korteris, siis tuleks kõigepealt kirjeldada teised toad samas korteris, selle järele naaberkorterid, mis asuwad samas majas, edasi — hoow wõi õue, lähedal asuwad hooned, aiad, põllud, nende wahel olewad teed ja jalgrajad, niipalju kuipalju need aitawad sündmuskoha pildi selgitamiseks kaasa.

7) Kohad, kus tunnistajad seisid wõi wõisid seista, oleksid näiteks kõrwaltoad, -korterid, naabermajad, läheduses asuwad töökohad, käidawad teed jne., kust wõttes arwesse kaugust ja walgustustingimusi toimimise ajal, wõidi näha wõi kuulata sündmust. Siin waatlejal tuleb otsustada enamasti iseseiswalt, missugused kohad ümbruses pakuwad ses mõttes huwi, sest tihti on waatlemise silmapilgul alles teadmata, kus keegi tunnistaja seisis tegelikult. Kõikide wõimalikkude tunnistajate wiibimiskohtade ülesmärkimine waatlusprotokollis aga wõib kergendada tunduwalt edaspidisel jälgimisel tunnistajate otsimise, nende seletuste õige mõistmise ja kontroleerimise. Tarbekorral tuleb wõtta juba waatluse puhul ette katsed, kas teatawast kohast ja toimimise ajal walitsenud tingimustel (kui need teada) oli wõimalik näha wõi kuulda sündmust. Muidugi ei ole tarwis seletada protokollis, et teatawast kohast tunnistajad wõisid panna sündmust tähele, waid küllalt on sellest, kui kohad nimetatud ning lisatud juure nende kaugus ja asend tsentri wastu.

8) Samuti kunagi ei pea ütlema protokollis, et „kurjategija on tarwitanud tulles wõi minnes seda wõi teist teed“, waid ainult tarwis fikseerida kõik need andmed, millest waatleja jõudis seesugusele otsusele. Need oleksid näit. murdmis- ja lõhkumisjäljed uste, akende, seinte, lagede jne. küljes, wõõrad jala- wõi sõiduriista jäljed, mahajäetud wõi rutuga mahapillatud asjad jne. Kui on otsitud hoolega üles kõik jäljed ja märgid, mis tekkinud ühenduses kuriteoga ja need kirjeldatud küllaldase selgusega, küll siis otsustawad protokollis lugejad juba isegi, missugune suhe neil kuriteoga.

9) Ka tsentri kirjeldamisel maksku kindel järjekord. On teopaiga tsentriks näit. tuba, siis walitagu kõigepealt üks punkt, millest alustada kirjeldamine. Seesugusena wõiks soowitada ust, mille kaudu astuti tupp. Nüüd tuleb panna üles ruumi kuju ja seinte pikkused. Sellejärele kirjeldatakse kordamööda seinu ja kõike seda, mis seintega ühenduses: seintel leiduwad kuriteomärgid, seinte küljes wõi nende wastas olewad asjad jne., alustades sissetuleku uksest. Kui seinad kir-

jeldatud ja sellega tsentrile omakord loodud teataw raam, siis kirjeldatagu seda, mis näha põrandal ja lõpuks laes. Wabas looduses olewa teopaiga tsenter piiratagu algul mõeldawate joontega (wrdl seinte kirjeldamine) ja siis kirjeldatagu seda, mis leidub joonte wahel.

10) Ühe teatawa asja kirjeldamine protokollis sündigu alati ühes kohas, teiste sõnadega, järjekorralist asja wõi olukorda kirjeldatagu ühel hoobil seewõrra täielikult, et ei oleks tarwidust tulla täiendawa kirjeldamise otstarbel pärastpoole tema juure tagasi. Kord juba kirjeldatud asja meeletuletamine järgnewas kirjeldamises on lubatud ainult niipalju, kuipalju seda nõuab tema lähemate suhete määramine teiste asjadega. Ka siin tuleb pidada kinni ühisest järjekorrast: leiukoht, asend, wäljanägemine leiukohal, märkide kirjeldamine pärast lähemat waatlemist. Näit. teopaigal leitakse tapariist — kirwes: „2,75 m ukse U¹ luku-poolsest piitjalast kaugel, sama piitjalga ja ahju A¹ ainsamat nurka ühendawal sirgjoonel seisab põrandal kirwes warrega ukse U² poole ja teraga akna a³ poole. Lähemal waatlemisel selgus, et kirwe silmal leidub sissepressitud tehasemärk „NN“, tera on kulunud nüridaks, tera tahkudel ja laba külgedel mõlemal pool küüwanud weremärgid, wars saare puust, 20 cm kaugusel warre otsast silma poole leidub segane werise sõrme jälg.“

11) Asjade leiukohad tähendatagu üles kindlate mõõduandmete järele, arwates nende kaugust liikumatutest punktidest nagu ukse piitjalast, toa wõi ahju nurgast, teatawast kiwist, puust, majanurgast, kaewust jne. Sedawiisi on võimalik leida nende leiukoht ka juhtuwa teiskordse waatluse korral, kui asjad teopaigal juba paigutatud ümber. Tihti on waja asjade leiukoha tähendamiseks nimetada ka ilmakaar. Puudulik oleks näit. kirjeldus: „5 m. kaugusel kaewust leidub selge hobuseraua jälg“, waid juure tuleks lisada tingimata, kas peab arwama kaewu juurest põhja-, õhtu- wõi lõunapoolse. „Sõnade „paremal pool“, „pahemal pool“, „edasi“, „tagasi“ ja muude sellesarnaste umbkaudsete wäljenduste tarwitamist wõib lubada üksnes sel juhtumusel, kui eelmise kirjeldusega asja seisukoht tähendatud küllalt selgesti ja nimetatud sõnade tarwitamine seega wõiks hoida ära kirjelduse kordamise.

12) Kui mõnesuguse asjaolu kindlakstegemiseks on pandud toime katse, siis kirjeldatagu tehtud katse ja saadud tagajärjed täielikult, — näit. kas on awada võimalik aken wälispoolt

ilma lõhkumata, kas on võimalik ukse kaitseketi läbilõikamine välispoolt, kas leitud tööriist passib murdmisjälge jne.

13) Et hoida ära kahemõttelised väljendused, selleks kaalutagu iga lause enne protokollki kandmist, kas ta küllalt selgesti annab edasi väljendatawa mõiste.

14) Kui waatlejal on käsutada abiline, siis wiimane pandagu kirjutama protokollki, kuna waatleja ütleb talle teksti ette.

15) Waatlusprotokoll seatagu kokku tingimata teopaigal. Mõnikord püütakse hiilida sellest nõudmisest mööda sel kombel, et tehakse teopaigal lühikesed märkused taskuraamatusse, mille järele kirjutatakse siis mujal protokoll walmis. Seesugune talituswiis on äärmiselt ebaotstarbekohane, kuna sündmuskoha peensused läheksid sedawiisi kaduma.

IV. Läbiotsimine.

Politsei keeles tähendab läbiotsimine kuritekku puutuwate asjade otsimist teatawa isiku juurest, tema reisipakkidest, koormast, elumajast wõi selle kõrwalhoonetest, kui kogunenud juurdlusmaterjaali põhjal tekib sellekohane kahtlus. Kr. Kp. S. § 357 nimetab läbiotsimise eesmärgina teiste hulgas weel ka süüaluse leidmise, kuid tehniliselt see talitus kuulub rohkem arreteerimise mõistesse, moodustades wiimase lahutamatu osa.

Läbiotsimine riwab õige tunduwalt kodaniku isiku- ja kodupuutumast ning seesugusena seadus ei wolita wõtma teda muidu ette kui ainult tingimustel, mis ülesloetud Kr. Kp. S. § 357.

Teisest küljest toob kordaläinud läbiotsimine saawutatud asitõenduste näol (kuritekku puutuwad asjad) jälgimisse alati palju selgitust, ilmutades asjaosaliste isikute suhteid kuriteoga (toimimine, kaasaaitamine, warjamine) ja seetõttu kuulub ta mõjuwamate wõitlusabinõude hulka kuritegude jälgija arse-naalis.

Ka siingi on olnud soowitaw tagajärg jälgija leidlikkusest, püsiwusest ja plaanikindlast tegutsemisest, kuid kõige paremaks õpetajaks jääb praktika wilunud kaasametniku juhatusel. Sel põhjusel ei tohiks läbiotsimist kunagi teha noore, al-

gaja ametniku ülesandeks, kellel waremalt kunagi ei olnud juhust wõtta osa korralikust läbiotsimisest.

Läbiotsimise talituse jaotame kolme ossa: ettevalmistused, tegelik otsimine, järeltalitused.

1. ETTEWALMISTUSED.

1) Kui iganes wõimalik, tuleb enne tegelikule läbiotsimisele asumist seada tegewusplaan kokku. Eriti peab rõhutama plaani vajadust suuremate, ettekawatsetud läbiotsimiste puhul, kuna ilma selleta ametnikud kohapeale tulles kergesti wõiksid sattuda segadusse, misläbi kahtlustatawad isikud wõidaksid aega kompromiteeriwate asjade kõrwaletoiemamiseks.

Plaani kokkuseadmiseks on eeskätt waja teateid läbiotsimisele tulewate ruumide asukohast, arwust ja jaotusest, nende udest ja akendest, samuti aga ka ruumis elutsewatest elanikkudest. Kuidas seda teha, seda peab läbiotsimise korraldaja otsustama asjaolude kohaselt, kuid üht peab pidama seejuures kindlasti silmas ja nimelt — teadetekogumine sündigu täiesti kaudselt, s. o. nõnda, et kahtlustatawad ei saaks sellest kuidagi haisu ninna. Paistab see olewat wõimatu, siis juba parem sootumaks loobuda teadete muretsemisest.

Ruumide asupaiga, jaotuse, uste ja akende arwu kohaselt tuleb otsustada, kust poolt oleks minna kõige kohasem sisse, kuhu seada walwe üles, kui palju kulub selleks mehi; ruumide ja elanikkude arwu kohaselt aga — kui palju on abi tarwis tegelikuks otsimiseks ja elanikkude silmaspidamiseks wõi nende isoleerimiseks üksteisest, kui see asjaolude kohaselt paistuks olewat tarwilik.

Edasi otsustada selgunud asjaolude kohaselt, mil ajal oleks kõige kohasem wõtta läbiotsimine ette. Kohaseim aeg oleks muidugi see, mil ruumide omanik wiibib kodus, ent ometi tuleks wõimalikult loobuda läbiotsimistest pimedal ajal, kuigi sel ajal kõige rohkem lootust leida inimest kodust. Öösel on harilikult juba sissepeasuga aegaraiskawad sekeldused, walwe petmiseks awanewad suuremad wõimalused, peab tülitama naabruse elanikke une ajal, rääkimata silmapaari wahele jäämistest puuduliku walgustuse tõttu. Öine läbiotsimine oleks õigustatud ainult siis, kui wõib arwata, et otsitawad asitõendused toimetatakse öö jooksul kõrwale.

2) Wõtta kaasa tugewa patareiga elektri taskulamp, kimp mitmesuguseid wõtmeid, pitsat, kirjalakki, paberit protoko-

leerimiseks ja asitõenduste sissepakkimiseks. Taskulamp olgu kaasas, et otsida tarbekorral pimedad urkad läbi, kuhu ei pääse ka päewa ajal walgus ligi, wõtmed — lukustatud pani-paikade awamiseks, kui ruumide omanik peaks tõrkuma näitamast wabatahtlikult ette nende sisu. Teatawasti seadus wolitab küll niisugusel juhtumusel murdma lukke, kuid tihti passib kaasasolew wõti lukku ja teeb lõhkumise liigseks.

3) Seaduses nõutawad manukad wõtta kaasa ja nendele seletada nende ülesanded ära. Manukate suhtes peab tule-tama eraldi meele, et need wõib walida ainult kõrwaliste isikute hulgast. Selle nõudmise wastu patustawad läbiotsijad tihti küllalt, wõttes manukatena kaasa oma kaasteenijaid. Paraku nad on pidanud tihti kahetsema seda kibedasti, sest seesuguste läbiotsimiste wastu on tõstetud palju kaebusi.

4) Kui läbiotsimise eesmärgiks on muu seas kuriteo läbi omandatud asjade leidmine, siis on soowitaw wõimaluse korral wõtta ühes ka kahjusaaja.

2. TEGELIK OTSIMINE.

Jõudes kohale seatagu walwe üles, kui see nähtud ette. See sündigu kiiresti ilma sekeldusteta. Walwe ülesandeks on waadata järele, et läbiotsimise ajal keegi ei pääseks majast juhtiwa ametniku loata ning et sealt märkamatuks ei wisataks midagi wälja. Astudes sisse (manukate ja kaasawõetud amet-nikkude saatel) esitada end ruumide waldajale wõi selle ase-mikule lühidalt ja selgesti, teatada talle oma tuleku põhjus ja nõuda otsitawate asjade wabatahtlikku wäljaandmist. Ei leia tehtud ettepanek täitmist, siis asuda tegelikule läbiotsi-misele, kusjuures panna tähele alljärgnewaid näpunäiteid:

Mida otsida? Wastuse leiame käsilolewa kuriteo andmes-tikust: awaldusprotokollist, waatlusandmetest, tunnistajate seletustest, agentuurteadetest. Üldjoontes wõib liigitada läbi-otsimise teel otsitawaid asju järgmiselt: kuriteo toimimiseks tarwitatud wõi tarwitatawad tööriistad ja ained; asjad, mille küljes ilmsed kuriteo märgid (were- ja spermamärgid, wõit-luse jäljed, külgehakanud ained); asjad, mille osad leiti teo-paigal wõi ümberpöördult — teopaigal leitud asjade osad; asjad, mis sarnased teopaigal leitud asjadele (näit. ühesugusest riidest ja ühesuguste märkidega taskurätikud, suitsumaterjaal, mürk); wõrdlusmaterjaal teopaigalt leitud jälgedele; kuriteo läbi kaduma läinud asjad; kuritekku puutu wõi toimija isi-kut walgustaw kirjawahetus ja dokumendid, lõpuks muudesse

kuritegudesse puutuwad asjad (näit. kui toimetatakse läbiotsimist elukutselise kurjategija wõi warguste wastuwõtja juures). Arusaadaw, et läbiotsimist toimetaw ametnik ei saa jätta panemata tähele ka seesuguseid asju, mille pidamiseks nõutakse iseäraline luba; leitakse need muu hulgas, siis tuleb selgitada, kas pidajal on olemas wastawad load.

Eraldi panna tähele:

1. Läbiotsimist toimetaw ametnik peab olema hästi tut-taw awaldusprotokolliga (kadumaläinud asjade nimekiri, asjade tunnused), samuti ka waatlusprotokolliga (missuguseid töö-riistu tarwitati teo toimepanekuks, kuidas nägid wälja teo-paigal leitud jäljed asjad ja ained). Kõige parem seepärast, kui läbiotsimist toimetaks sama ametnik, kes tegi waatluse.

2. Kui kahtlusalusel oli wõimalik muuta kuni läbiotsimi-seni kompromiteeriwad asjad, siis tuleb wõtta ka see tingi-mata arwesse, näit. warastatud kangas wõidakse wärwida ümber wõi teha ülikonnaks, warastatud jalgratas wärwida ümber ja warustada teise firmamärgiga, warastatud lehm — teha lihaks. Wiimasel juhtumusel, näit., tuleb juba siis otsida ka liha, nahka ja sarwi.

3. Muudes kuritöodes kadumaläinud asjade allikaks on otsimiskirjad, kuid mõnikord wõiwad juhtida kahtluse sellele ka näit. järgmised asjaolud: kui läbiotsitawa juures leidub rohkemas määras ühesuguseid asju, kui seda tema elujärje ja elukutse kohaselt waja ning kui leitawad asjad ei wasta oma wäärtuselt ja otstarbelt läbiotsitawa elujärjele ja elukutsele. Muidugi teada, et tähendatud wastolud ei anna iseenesest weel põhjust asjade ärawõtmiseks, waid küsimuse peab otsus-tama asjade päritolu põhjalik selgitamine.

4. Kompromiteeriw kirjawahetus wõi dokumendid wõi-wad olla rebitud puruks wõi põletatud wähe aega enne läbi-otsijate tulekut; kuidas päästa seesugused dokumendid, sellest käesolewa peatüki lõpus eraldi.

Kuidas otsida? 1. Kui läbiotsimisest wõtab osa mitu amet-nikku, siis sündigu tegelik otsimine ühe (wanema) ametniku juhatusel. Juhtija walwaku, et otsijad ei jätaks midagi wähele, et kahtlusalune ega keegi teine ei saaks poetada kahtlusta-waid asju juba läbiwaadatud asjade hulka, et kahtlusalune ega tema perekonnaliikmed ei saaks rääkida omawahel kokku ega anda muul wiisil üksteisele märku. et manukad jälgiksid hoolega läbiotsimise käiku. Juhtija pangu teraselt tähele ka kahtlusaluse ülespidamist, kuna tihti wiimased muutuwad

närwiliseks, niipea kui otsijad jõuavad asjade peidukoha ligidale; samuti on soovitatav märkida üles leitud asjad ja nende leiupaigad, mis pärast hõlbustab protokollil kokkuseadmise. Üksik läbiotsija kasutagu walwe suhtes wõimalikult manukate kaasabi.

2. Läbiotsimine sündigu järjekindlalt ja põhjalikult. Mõnikord läbiotsijat waldab piinlikkuse tunne „pöördes ümber“ kaaskodaniku elamist-olemist, ja selle tundmuse mõjul ta jätab tegemata paljugi, laseb ainult silmad ruumis „ringi käia“, kobab kätega siin-seal ning lohutub mõttega: „Waewalt otsitawad asjad wõiksid olla peidetud siin.“ Enamasti juhtub see siis, kui puuduwad läbiotsimise ettewõtmiseks küllaldased andmed, kui kardetakse äritada ruumide waldajat põhjaliku tööga, mis wõiks kutsuda wiimase poolt wälja kaebuse põhjendamatu läbiotsimise pärast. Sedalaadi kõhklemised peab kaaluma läbi enne läbiotsimisele asumist ja kui andmestik tõepoolest puudulik, siis lükkama läbiotsimise parematele aegadele. On aga kord asutud läbiotsimisele, siis tuleb teha algusest lõpuni „puhas töö“. Mida mõista puhta töö all, seda kujutagu järgmine näide.

Otsitakse asju, mis wõiksid (omadustelt) olla peidetud riidetekappi. Kõigepealt waadatakse läbi kapipealne, -tagune, -alune. Asjad, mis leiduwad seal, tuleb wõtta kõik wälja, üksshaawal katsuda läbi ja panna kõrwale. Otsitawad asjad wõiksid olla kinnitatud lae-, tagumise külje- wõi põhja külge, mis katsuda läbi walgustades neid kohti. Mõnikord kapi peal wõi all wedelewad wanad raamatud wõi ajalehtede pakid; neid wõidi kasutada wäikesemate asjade peitmiseks — tuleb awada ja raputada lahti. Lõpetades wälise otsimise panna kuritekku puutumatud asjad tagasi ja asuda rewideerima kapi sisemust. Seal leiduwad näit. mõned ülikonnad; need wõtta üksshaawal wälja ning katsuda põhjalikult läbi. On otsitawad asjad seda laadi, et nad wõidi peita taskutesse wõi woodri wahele, siis pöörda taskud pahempidi ja nukerdada riie tollitollilt sõrmede wahel läbi. Kapi sisemised seinad walgustada ja kompida sõrmedega, nende külge wõi neid katwa paberi wahele wõidi mahutada otsitawad asjad. Lõpuks wõtta kapi sisemised ja wälimised mõödud ja otsustada, kas tal wõiksid olla kahekordsed seinad, laed wõi põhjad. Leiduwad kapi alumises osas sahtlid, siis tuleb tõmmata need täiesti wälja ja katsuda läbi eespool kirjeldatud põhjalikkusega nende sisemus, wälimus ja pesa. On see kõik sündinud ja läbiotsija wõib tunnistada endale pärast seda täie kindlu-

sega, et ei selles kapis ega seal leiduwate asjade hulgas ei leidu kohta, mis oleks jäänud vaatamata, siis oleks kapi otsitud põhjalikult läbi.

3. Läbiotsimisel leitawad kahtlased asjad pandagu kõrwale ühte hunnikusse. On ametnikke rohkemas arwus kaasas, siis juhtija wõib ühele neist (kogenenumale) teha ülesandeks asuda kahtlaste asjade läbikatsumisele (wõrdlemine kirjeldustega, were- ja wõitlusjälgedega ning külgehakanud ainete ilmutamine jne.).

4. Mitte kunagi käia ümber läbiotsitawa waraga hoolimatult, näit. loopida asju kuidas juhtub, rebida puruks, lõhkuda. On waja näit. wõtta woodri wahelt midagi wälja, siis arutatagu woodri õmblus parajalt kohalt lahti, põranda laual tõmmatagu esiteks naelad tangide abil wälja ja siis tõstetagu laud üles, kahtlasse seinapaberisse lõigatagu terawa noa otsaga rist ja käändagu siis ribad ettewaatlikult kõrwale, selleasemel, et rebida paber hoopis maha jne.

Kus wõiksid olla asjad peidetud? See otsustatakse asjade suuruse ja aine ning kohapealsete peitmiswõimaluste järele. Wäikesemaid asju wõib peita igale poole, suuremaid nende mahtuwuse kohaselt. Kuid ka wiimasel juhtumusel on peitmise wõimalused harilikult õige suured. Seetõttu oleks peitmiswõimaluste umbkaudnegi loetelu täiesti lootusetu.

Alamal paneme seepärast ainult mõnd wana tõde tähele, mille meelespidamine aeg-ajalt osutub kasulikuks.

1. Mitte üksnes seesugustest paikadest otsida, kuhu otsija ise oleks peitnud asjad (kui ta oleks olnud läbiotsitawa seisukorras), waid otsida igalt poolt, kuhu otsitawad asjad (asi) ära mahuksid. Nii weider kuigi see on, kuid mitmel korral jäid asjad leidmata just seetõttu, et nad olid peidetud liig hawasti, et nad seisid kõige aja nii ütelda otsija silma all, kuid jäid silmapaari wahela, kuna otsija koondas oma tähelepanu ainult hästi warjatud hohtadele.

2. Kui otsitawad asjad on koost lahti wõetawad (näit. masinad), siis otsitagu ka seesugustest kohtadest, kuhu mahuksid asja üksikud osad.

3. Wärskest sawitatud wõi lubjatud ning ühtlasi kõmisesewad kohad müüris lasewad aimata, et nende taga wõiks olla midagi peidus. Põrandalaua ülestõstmisest annawad tunnistust tangide armid naelapeade juures, kui ka mustuse puudumine laudade wahel. Tähendatud tunnused wõiwad olla warjatud, näit. woodi wõi kapi all, pimedas nurgas.

4. Arwestada tuleb ka seesugused kohad, kuhu asjad wõidi peita wiimasel silmapilgul, kui kahtlusalune ju märkas otsijate tulekut., näit. wäljakäigu kohad, laudlina alused, magawa lapse häll, kuigi mõnikord selle all kannataks asjade wäärtus.

5. Hiljuti kaewatud ja kinnitambitud kohad (keldripõrandas, hoowis) leitakse kõige hõlpsamini üles, kui kahtlane koht walatakse weega üle; kus wesi kiiresti alaneb ja õhumullikesed tekiwad, seal ongi otsitaw koht.

6. Elukutseliste kurjategijate ja warguste wastuwõtjate korterites leidub tihti õonestatud puuosadega mööblit, kahekordsete seintega kappe ja kummuteid, salakappe seintes ja muid sellesarnaseid peitlaid. Need ilmutada plaanikindla ja kannatliku kopsimisega.

Mõned näited meie politsei lähemast praktikast:

Läbiotsitawa kummuti sahtlis seisid lõngakerad. Kerides ümber neid saadi kätte kulduur ja mitmed sõrmused. Ka metall- ja paberraha on leitud lõngakeradest.

Teises kohas tehti kaks korda läbiotsimine, kuid ikka tagajärjeta. Kolmandal korral wõeti keldri põrandal ette weeproow. Siledale liiwasele põrandale walati kaks ämbrit wett ja ennäe! ühes kohas tekkis wäikesi, waewalt märgatawaid õhumullikesi. Sealt kaewates leiti poolteise jala sügawuses kaks plekk-karpi, milles kuldrahad ja laulatussõrmused.

Maal elukutselise rööwli ja murdwarga juures läbiotsimist toimetades leiti rehetoa ahjusuu ette asetatud suure paekiwi alt osa warastatud kraami — pinsak, saapad ja woodipesu. Sellest hoogu wõttes jätkati otsimist kahekordse hoolega. Tagajärg: elumaja pööningult katusest leiti kaks siidsalli, aida peal õlekubusid lahti tehes — ühest koost — warastatud kangas, kahtlusaluse jalas aluspükste all — warastatud püksid.

1920 a. löödi Raasiku wanas kõrtsis kohalikule elanikule K-le kakeluses pussiga kaks surmawat haawa. Kahtlus langes samas kõrtsis elutsewatele kraawikaewajatele, kuid kahtlusaluste juures kui ka nende asjade hulgas puudus tapariist — pussnuga. Tekkis kahtlus, et tapariist peab olema peidetud kuhugi teopaiga läheduses. Muu seas äratas otsijate tähelepanu kõrtsi leti ääres põranda sees olew wäike auguke, mis oli küll prahiga ummistunud ja kartulikotiga kinni kaetud. August prahti urgitsedes tuli sealt wiimaks ka päewawalgele otsitaw pussnuga, kaetud wereplekkidega. Tunnistajate waral tehti kindlaks, et pussnoa omanik oli üks kahtlusalustest, kes seda nähes tunnistas ka oma süü.

Elukutselise murdwarga juures linnas pandi toime ootamatu läbiotsimine. Waras, wana tuntud kelm, awas ise ukse, kuid palus läbiotsijaid talitada tagasihoidlikumalt, sest tema naine olewat parajasti nurgawoodis ja iga silmapilk olla oodata uue ilmakodaniku ilmumist. Naabertoast kostsidki tagasihoidatud hoiged ja õhus tunti kanget eetri haisu. Läbiotsijad ei lasknud endid sellest segada, waid asusid tuhnima, nagu kord ja kohus ruume läbi, seades igaks juhtumuseks aga haigetoa ukse ette walwe. Hoolas läbiotsimine ei annud mingisuguseid tagajärgi. Jäi weel üle haigetuba. Hoolitsewa mehe protestist hoolimata astutakse sisse. Tõepoolest, seal lamab kõigi reeglite kohaselt sängis toekas kogu, hoigab ja pärib kannatamatult ämmaemanda järele, kes nagu selgub, läinud weidikeseks wälja. Haigetoad olewad asjad ei sisalda otsitawaid asju. Läbiotsimata on ainult weel haige woodi, kuid kes julgeks tülitada inimest seesuguses seisukorras?! Ometi paistab weidi kahtlasena, miks ämmaemand julges jätta wiimasel silmapilgul abitarwitaja üksi. Tähendab seisukord ei wõi olla nii kardetaw, pealegi tuleb naabernaistele terve lugu üllatawana ette, sest keegi neist pole läbiotsitawa juures tähele pannud wastawaid märke. Wiimaks otsustatakse tõsta haige woodist wälja. Haige all olewale linale poetatakse ettewaatlikult weel teine tugewam lina lisaks ja neli meest tõstawad haige põrandale laotatud waibale. Waewalt puudutab lina maad, kui nurganaaine kargab hirmsa sajatusega üles, kahmab kõhult särki alla peidetud padja ja wirutab sellega lähemale läbiotsijale wastu pead. „Wai surra kah enam ei lasta inimest!“ kirub ta. Woodist madratsi alt tuleb aga nähtawale terve laager mitmelt poolt warastatud asju.

Siia juure peab tähendama, et kirjeldatud juhtumusel oleks olnud õigem kutsuda arst wõi ämmaemand kohale. Kui see inimene oleks lamanud ikka päris tõesti nurgawoodis, siis oleks ametnikkudel kindlasti kaela tulnud terve rida õelu kaebusi.

Tuntud salakaubawedaja majast otsitakse Saksa piiritust. Suures elutoas wedelewad põrandal kaks tühja wiinaankrut, otsad löödud kirwega sisse. Tuba oli lämmatawat piirituse haisu täis, wõiks arwata, et wana merehunt, nähes tulewat läbiotsijaid, purustas nõud ja walas piirituse maha, kuid ometi on toa ja teiste ruumide põrandad päris kuiwad. Nõudest seletab läbiotsitaw, ta leidnud need rannalt, korjanud üles ja tahtnud teha nendest kapalaudu. Otsiti suure hoolega, pöördi isegi põrandalauad ringi, kuid ilmaaegu. Wiimaks taipab kü-

sida üks otsijatest, mis pererahwal pliidi kateldes keemas. „Wesi,“ wastab läbiotsitaw, „wanamoor pruulib kalja.“ Katelde sisu uuritakse lähemalt ja siin selgub, et kateldes puhas piiritus. Salakaubawedaja oli toonud enne otsijate tulekut nõud parajasti mererannast koju, siis aga märgates otsijaid, löönud nõudel otsad sisse ja tühjendanud sisu pliidi juhtumusi walmispandud kateldesse, sest perenaine kawatsenud ikka tõepoolest hakata hauduma kalja.

Läänemaal otsiti kodukeedetud piiritust, mida ka leiti. Puudusid weel keetmisabinõud — torud. Neid otsiti, aga ilma tagajärjeta. „Kus on torud?“ hüüab wiimaks kannatuse katkedes läbiotsimist toimetaw ametnik. „Kus torud mujal kui p. . . .“, sähwab tüse pereema wastu, kes kogu aja woki ees järil istub ja waprasti ketrab. „Tõuse aga siis oma järilt üles“, ei jää läbiotsija wastust wõlga, „sealt pole ma tõepoolest weel otsinud“. Ühtlasi märkab otsija, et pereema istme moodustab laudadest kokkulöödud taburett, mille alla wäga hästi wõidi peita torud. Taburett pöördakse kohmetanud pereema silma all ümber ja tema sisemusest tulewad wälja otsitawad torud.

Keegi salakaubawedaja oli peitnud piirituse nõud sealauda alla kaewatud koopasse, katnud koopa sõnniku korruga, millelt röhkisid läbiotsijale seed wastu.

Isiklik läbiotsimine. 1. Isiklik läbiotsimine olgu sama põhjalik ja järjekindel nagu ruumidegi läbiotsimine. Läbiotsitaw tuleb täiesti riidest lahti wõtta ja siis ülikonna osad ükskhaawal läbi katsuda. Juhtumusel, kui kuriteo läbi kadumaläinud asju pealtnäha oli wõimatu peita riiete alla, ei tohiks pidada isiklikku läbiotsimist weel ülearuseks, sest taskutes wõi woodri wahel wõiwad leiduda tööriistad, kirjawahetus, kaaslaste aadressid, pandimaja piletid, bagaaži hoiuleandmise kwiitungid j. m.

2. Isiklik läbiotsimine on kohasem panna toime enne ruumide läbiotsimist, kuna muidu kahtlusalune saaks kergesti mahti kompromitteeriwaid asju enda küljest poetada juba läbiotsitud asjade hulka. Teiseks toob isiklik läbiotsimine awalikuks sõjariistad ja muud kalleletungimise abinõud, kui kahtlusalusel need juhtuksid olema taskus.

3. On otsitud riided ja kompsud põhjalikult läbi, siis tuleb wõtta ka läbiotsitawa keha awaused ja muud peitmise wõimalused keha küljes rewideerimisele, nagu suu, nina, kõrwad, pärasoolika awaus, kaenlaalused, kanikate wahe, juuksed,

naisterahwastel peale selle rindade alused (kui rinnad rippuvad) ja suguosad. Ühel naistaskuvarjal tõmmati Tallinna krim.-politseis viimasena nimetatud peidupaigast kulduur välja. Tollel korral sai äraandjaks uuri kett, mis välja rippus. Tartu krim.-politseis leiti ühel waleraha lewitajannal rindade alla peidetuna 9 tuhandemargalist waleraha.

4. Kõikide isiklike ja ruumide läbiotsimistel olgu tuletatud lõpuks weel meeles, et otsitawad asjad wõiksid olla toimetatud kahtlus- ja süüaluste sugulaste wõi tuttawate poole, antud pandimajadesse wõi raudtee bagaažihoiukohta hoiule. Keegi waras õmbles warastatud pangatähed mantli woodri wahele ja andis siis mantli pandimajja hoiule.

3. JÄRELTALITUSED.

Tegelikku otsimist lõpetades asutakse leitud asjade lõplikule läbikatsumisele. On nende hulgas tööriistad, mida wõidi tarwitada teo toimimiseks, wõi asjad, mille küljes otsekohe- sed teo märgid, siis tuleb nendega talitada näpunäidete järele, mis antud kolmandamas peatükis. Kuriteoga kadumaläinud asjadele sarnaseid asju wõrreldagu nüüd juba üksikasjalise- malt kahjusaaja poolt ülesantud tundemärkidega. Ei oleks üle- arune, kui läbiotsijatel oleksid kaasas warastatud asjade otsimiskirjad, sest nagu kogemused näitawad, heidab ühes asjas ette wõetud läbiotsimine tihti ka weel mitmele teisele kuriteole walgust. Üheks tähtsamaks selgitamiswahendiks on leitud asjade päritolu kindlakstegemine kõigepealt kahtlus- aluse ja selle järele tema perekonna liigete ülekuulamisega. Nendele tuleb panna igaühele eraldi küsimused ette, kes, kellelt ja kuna leitud asjad omandanud wõi kes ja kudas need walmistanud, kellele need kuuluvad jne? Saadud wastused tuleb protokoleerida ja nende tõepärasus kontroleerida. Tihti aga lähewad seletused üksteisest põhjalikult lahku wõi jää- wad saamata hoopis. Niisugusel juhtumisel puudus kahtlus- alusel nähtawasti wõimalus rääkida asjade päritolu suhtes oma kodukondsetega kokku (õigel teel omandatud asjade päritolu ei hakka wõimalikult keegi moonutama, weel vähem salgama). Mõnikord on wõimalik ilmutada kahtlus- aluse seletuste näitlik sobimatus katsete waral. Tõendab kahtlus- aluse näit., et küsimusmärgi all seiswa ülikonna, peakatte wõi jalanõud ta olewat lasknud endale walmistada, siis lastagu tõmmata teda ikka muu seas ka ülikond selga, peakatte pähe ja jalanõud jalga, et näha, kas need tõepoolest ka walmistatud tema mõõ-

tude järele. Kahjusaaja juureswiibimine läbiotsimisel hõlbustab muidugi tunduvalt warastatud asjade tundmise, wastasel korral peab näitama talle kahtlased asjad esimesel wõimalusel ette.

Protokoll läbiotsimisest seatagu kokku koha-peal. Protokoll sisaldagu andmed läbiotsimise aja, koha, läbiotsimist toimetanud ametniku, juureswiibinud manukate (nimed ja elukohad) ja asjaosaliste isikute kohta, edasi — ülewaaate ruumidest, kust otsiti, asjade leiupaigad ja peitmiswiis ning lõpuks ärawõetud asjade nimekiri ühes kirjeldusega.

Tööriistad ja otsekohesed toimimise märke kandwad asjad tuleb wõtta alati kaasa, kuna aga warastatud kraam asjaolude kohaselt kas antakse omanikkudele wälja wõi usaldatakse ustawale isikule hoiule (neid kohustades hoidma asju kuni kohtuliku arutuseni), wõi lisatakse jälle asitõendusena juurdluse juure.

Rikutud dokumentide peastmine.

Läbiotsijate tulekut märgates püüab kahtlusalune kompromiteeriwaid dokumente (näit. kuriteosse puutuw kirjawaetus, kuriteo läbi omandatud dokumendid), kui need olemas, mõnikord häwitada. Enamasti sünnib see dokumentide puruksrebimisega wõi jälle põletamisega. Kuid ka muudel juhtumustel wõib jälgija puutuda kokku dokumentide häwitamisega, näit., dokumentide jäänused laiba läheduses, kus need wõiwad walgustada küsimust, kas tegemist wägiwaldse surmaga wõi enesetappega, paberisööd tulesüütamise katse puhul. Alamal juhatused, kuidas talitada tähendatud leidudega.

Puruksrebitud paberi peastmine. Puruksrebitud paberi tükke otsides tähelepanelikult rewideerida paberikorwid, ahjude ja kappide pealsed, tuhk ahjudes, kaminates, pliidi all, üldse kohad, kuhu wõidi peita weel wiimasel silmapilgul paberitükikesed. Muu seas wõetagu ka arwesse, et paberitükikesed wõidi wisata läbi akna wälja. Juhtub läbiotsija sedawiisi kahtlastele paberitükikestele, siis kandku ta hoolt, et nimelt k o i k tükikesed korjatakse üles, kuigi mõni neist paistuks silmnähtawalt teist wärwi.

Leitud paberitükikesed pandagu paberist kotti wõi karbi-kesse. Niistund (niiskel maapinnal, wihma all seisnud) tükikesi ei peaks kunagi näppudega üles wõtma, misläbi nad murduk-sid kokku, mis pärastpoole raskendaks sorteerimist, waid

selleks otstarbeks oleks kõige kohasem tarvitada pintsette. Wiimased wõib walmistada kerge waewaga toorest witsaraost.

Kodus tuleb paberitükikesed, kui need olid niistunud, lasta kuiwada ja siis puhastada pehme pintsliga külgehakkanud mustusest. Sellele järgneb materjaali sorteerimine. Leidub saagi hulgas näit. mitmet sorti paberit, siis tuleb eraldada kõigepealt iga sort isehunnikusse. Edasi sorteerime iga grupi kirja järele — trüki-, masina, käsikiri, hektografeeritud kiri jne. Sedawiisi saame ühest suurest hunnikust mitu väikest, mis igaüks peaks moodustama nähtawasti isedokumendi.

Nüüd algab paberitükikeste kokkulappimine. Soowitaw on teha algus kõige väiksema hunnikuga, näit. kirjaümbriku tükikestega, kuna sedawiisi mõnikord leitakse wõti teiste dokumentide kokkulappimiseks. Kokkulappimiseks on waja kaks ühesuurust hästi läbipaistwat klaasplaati, millest üks asetatakse lauale, kuna teine jääb katteks. Siis wõtame paberitükikeste hunniku ja jaotame selle weel nelja jakku: tükikesed, millel kaks terawat äärt (dokum, nurgad) tükikesed, millel üks terawäär (dokum. ääred), tükikesed, millel terawad ääred puuduwad, kokkumurtud tükikesed (kokkukäänamise jooned). Edasi otsime wälja tükikesed, millel kuupäewa numbrid, teiste tükikestega wõrreldes — suuremad kirjatähed, millel ainult küljel kirjutus ja lõpuks niisugused, millel mõlemad küljed puhtad.

Kõigepealt püüame kätte saada kokkulapitawa dokumendi raami, milleks asetame neli tükikest, millel kaks siledat äärt, nurkadena klaasplaadile, umbkaudu määratawas kauguses üksteisest. Selle järele wõtame terawa murtusega tükikesed ja laome need, nõnda kuidas nad passiwad üksteise külge, nurgatükikestest moodustatud ruudu keskele, murtuse harjadega ülespoole. See oleks harilik poogna murtusjoon. Nüüd jääwad harilikult üle weel kokkumurtud tükikesed, millel ühel wõi koguni mõlemal küljel leiduwad kirjatähed. Need lapikesed moodustawad nähtawasti kirja kokkukäänmisjoone ümbrikusse panekuks wõi taskuraamatus kandmiseks ja tulewad laduda seepärast risti üle esimese murtudlapikeste rca, aga nii et ühel pool jääksid murtuste harjad alaspidi ja teisel ülespidi. Miks see peab olema nii, seda märkame kohe, kui laotame enda ette kokkumurtud kirjapogna. Edasi otsime lapikeste hulgast, millel ainult üks terawäär, niisugused wälja, mis moodustawad dokumendi ülemise ääre, siis alumise ääre ja mõlemad küljed. Lõpuks tuleb paigutada ülejäänud tõmbi-

äärtega tükikesed raami wastawatesse ruutudesse. Lõpmata tüütaw töö, kuid püsiwus wiib kindlasti sihile!

Tõmbiäärtega lapikeste kokkuladumise wõiwad kergendada muu seas järgmised asjaolud:

1. Kui suurem hulk lapikesi on kirjutatud mõlemalt küljelt täis, siis kuuluvad need, millel ainult ühel küljel kirjutus, tõenäoliselt dokumendi äärtesse.

2. Kuupäew kirjutatakse harilikult kirja ülemise parempoolsele äärele wõi jälle pahemale poole alla. Ta wõib tulla aga ka ette tekstis.

3. Suuremate tähtedega (mitte ära wahetada suurte alg-tähtedega) lapikesed kuuluvad nähtawasti ühte, samuti allakriipsutatud sõnad.

4. Kokkulappimist kergendawad märksa weemärgid ja jooned, kui need paberil olemas.

Lõpetanud kokkulappimise asume weerma teksti kokku. See sünnib sõnahaawal, tähendades iga sõna kohe üles kõrwalseiswale paberile. Seejuures wõib tulla ilmsiks, et mõni lapike on juhtunud ebaõigesse kohta, milline wiga tuleb parandada kohe. On üks külj sedawiisi loetud ja üles kirjutatud, siis katame lapikesed teise klaasplaadiga kinni, keerame ringi ja weerime kokku ka teisel küljel olewa teksti. Juhtub olewat kokkulapitud paberil asitõenduslik wäärtus, siis kleebitakse klaasplaatide ääred linase riide ribadega hoolikalt kokku, et nad ei saaks liikuda, päewapildistatakse mõlemast küljest ja lisatakse muude asitõenduste juure. Weel parem oleks, kui paberitükikesed kleebitakse üht külge pidi klaasile, kuid selleks wõetawale kontoriliimile tuleks segada hulka weidi sublimati, mis teeb kahjutaks liimis pesitsewad kirjale kahjulikud bakteriad (Wilh. Polzer, Grossi arh. 43).

Sõekspõlenud paberi peastmine. Põledes muutub paber esiotsa mustaks söeks ja tõmbub kortsu. Siis aga, kui juba kõik orgaanilised osad põlenud ja ainult mineraalsed osad jäänud tuha näol järele, muutub tema wärw kordkorralt walgemaks ning kooseis apramaks; jääb seesugune süsi weel lühikeseks ajaks tulle, siis wariseb ta peenikese tuha näol kokku. Järelikult wõib olla mõnesugusest käsitlusest juttu ainult mustakspõlenud paberisöe suhtes, kuna juba helendama lõõnud süsi wariseb kokku esimesel külgepuutumisel.

Seega olgu läbiotsija esimene mure, minnes seesugusesse majja, kus wõib eeldada dokumentide häwitamist põletamisega, sulgeda siibrid ja ahjuuksed kui ka maja ukсед ja aknad,

et lõpetada põlemist edendaw õhutõmbus. Enesest mõistetaw, et enne seda tuleb heita pilk ahju, et jõuda selgusele, kas seal üldse leidub wärskest põletatud paberijäänuseid.

Helendawal paberisöel on kirja tekst harilikult palja silmaga loetawana näha, arwatud wälja aniliintindiga kirjutatud tekst; mustal söel aga, olenewalt kirjutamiseks tarwitatud wärwolluste omadusist, paistab tekst ükskord heledamana, teinekord tumedamana, kuna mõnikord pole näha palja silmaga midagi, ent õpetatud päewpiltnik oskab tuua ka wiimasel juhtumusel nähtawale teksti, kui see oli üldse olemas. Seepärast waja wõtta wastawatel juhtumustel kahtlased paberisööed ahjust wälja ja toimetada eksperdi laboratooriumi.

Seda tehakse järgmisel wiisil:

Kui eksperdi laboratoorium asub ligidal, siis wõetakse söed kitsaste paberiribade abil ettewaatlilikult ahjust wälja, paigutatakse sama ettewaatlilikult papist karpidesse, mille põhja peale laotatud paras kord watti ja wiiakse sel kombel, hoidudes suure hoolega tõugete ja tuule tõmbuse eest, otsemat teed eksperdi juure.

Asub aga ekspert kaugemal, siis on eelpool kirjeldatud edasitoimetamiswiis liig hädaohtlik, mispärast waja kinnitada ahjust wäljawõetud söed enne edasisaatmist. Seks otstarbeks paigutatakse söed kahe ühesuuruse klaasplaadi wahele, mille serwad kleebitakse pärast seda wastupidawate paberiribakeste abil kinni. Kuid nagu juba öeldud, on paberisüsi harilikult tublisti kortsutõmbunud olekus ja seejuures äärmiselt abras. Et talle anda nõuetaw painduwus, soowitab Gross panna ahjust wõetud söe wette, näit. weega täidetud pesukaussi, ja oodata, kuni ta imbub weega läbi. Wahepeal hoitakse walmis waremalt juba kontoriliimiga määratud klaasplaat, ja niipea kui süsi hakkab waibuma, pistetakse klaasplaat, liimise küljega ülespoole, talle alla ning tõstetakse pikkamisi weest wälja. Weel parem, kui wee hulka segada wäike protsent glütseriini. Weest wäljawõetud süsi lastakse nõrguda, silutakse siis kortsud mõnesuguse sileda asjaga ettewaatlilikult tasaseks, lastakse pärast silumist weel tahe-
neda ja kaetakse lõpuks teise plaadiga.

Mõnikord süsi ei taha wõtta ka pikema ootamise järele endasse põrmugi wett, niisugusel juhtumusel wõetagu loetamiseks wee asemel põletuspiiritust, muidugi wäiksemas määras. Kleepainena tuleb siis tarwitatda kontoriliimi asemel piirituses sulatatud šellakki. Et aga jõuda selgusele, kumb

nimetatud wedelikkudest käsilolewal juhtumusel leotamiseks kõlwuline, tehtagu algul wäikese söetükikesega wees katse.

On tegemist kõrbenud raamatuga, näit. tšekiraamat, siis lõigatakse raamatu konts lahti, kastetakse kõrbenud osa ettevaatlikult wette ja asetatakse siis kuuma õhu kätte. Seeläbi tekkiwa wee auramise mõjul wallanduwad kõrbenud lehed ja nad wõib lahutada kerge waewaga üksteisest.

Areteerimine.

Areteerimisest kõneldes teeme wahet lihtsa, igapäewase wahialla wõtmise ja kardetawa roimari ettekawatsetud tabamise wahel. Nii üks kui teine nõuab muidugi küpset seaduslikku alust, kuid tehnika suhtes ei nõua esimene harilikult mingisuguseid erilisi kogemusi, kuna wiimase hea lõpu seewastu pea alati peab kirjutama jälgija (-te) plaanikindla tegutsemise, kiire otsustamise, külmawerelisuse ja osawuse arwele.

Püüdsin anda kursustel ka selleks jälgimistalituseks mõne näpunäite, mis aga siinkohal korrata ei oleks otstarbekohane. Tähendan ainult, et wiimast liiki areteerimiste puhul on parimaks kordamineku tagatiseks pealetungimis- ja enesekaitsewõtete tegelik tundmine, mida näit. pakuwad poks ja dsiudshitsu, kui ka oskus laskeriistadega käia ümber ja kaitsta ennast samade wastu.

Ettewalmistused areteerimiseks on peajontes samad, mis soowitatud läbiotsimiste puhul. Muidugi teada tuleb teha ettewalmistusi seda suurema hoole ja täpipealsusega, mida „kõwem poiss“, kelle wastu minnakse wälja.

Juhiksin weel tähelepanu areteeritute konwoerimise nõuetele, mille wastu patustatakse paraku ikka weel kord siin, kord seal. Kirjutasin sellest oma ajal „E. Pol.“ (nr. 13, 1922) ja kordan seal awaldatud nõudeid uuesti:

1. Otsi wahialla wõetud isik hoolega läbi ja wõta temalt kõik, millega ta endale wõi saatjale wõiks saada kardetawaks (enesestmõistetawalt ka asitõendused).

2. Otsi wahialune läbi, kui paigutad tema wanglasse ja otsi tema uuesti läbi, kui wõtad tema sealt wälja kuhugi saatmiseks.

3. Ära usalda wahialust silmapilgukski tema enda hooleks, pea silmas iga tema liigutust.

4. Ära luba kunagi sinu walwe alla antud wahialust selle korterisse, tuttawate juure, poodi jne. minna, ükskõik missuguste ettekäänete, lubaduste ja töotuste abil ta ei paluks seda. Saada teda ainult sinna, kuhu ta määratud.

5. Ära otsusta kunagi selle järele wahialuse üle, missuguses süüteoos süüdistatakse teda. On ta kord juba wõetud seaduse nõuetel wahialla, siis talita temaga nelja esimese nõuande kohaselt.

6. Tuleta käesolewaid näpunäiteid igakord meele oma kaasteenijatele, kelle hooleks usaldad wahialuse walwamise wõi saatmise.

V. Registratuur.

Wõtame järgmised juhtumused jälgimise toimingust:

1. Iälgiya on selgitanud kuriteo tundemärgid, teinud kindlaks teatawa isiku süüdi oleku teo toimimises, leiduwad isikud, kes tunnawad toimijat lähedalt, kuid toimija on pagenud rettu, aimates asja awalikukstulekut.

2. Toimija on mõistetud kohtu poolt süüdi ja paigutatud karistuseks wanglasse. Wanglast ta on aga enne tähtaja kätte jõudmist ära jooksnud ja wiibib redus.

3. Toimijana on tabatud ümbruskonnas wähe tuntud isik, ka kohaline politsei pole näinud teda waremalt; ta nimetab ennast teatawa nimega, näitab ette wastawad dokumendid. Ta saab karistusena mõnekuulise wangistuse. Wanglas tunneb keegi wangiwaht, kes toodud hiljuti ühe teise linna wanglast üle, temas põgenenud sunnitöölise, keda waremalt peeti kinni wangiwahi endises teenistuskohas.

4. Kahjusaaaja wõi tunnistajad on näinud toimijat, wõiksid tunda tema näo järele ära, kuid ei tea tema nime.

Sellesarnaseid näiteid wõiks tuua weel paljudes teisendites.

Kahel esimesel juhtumusel jälgija on sunnitud otsima põgenenud toimijat, kolmandal juhtumusel wajab ta abinõusid, millega teha kindlaks kahtlusalune isik ja wiimasel juhtumusel wajab ta kuriteokahtlaste isikute näopiltide ja tundemärkide kogu, mis näidata kahjusaaajale wõi tunnistajatele tundmiseks ette.

Tähendatud tarwete sunnil on tekkinud erilised registree-rimisbürood, mis rohkearwuliste kartoteekide kaudu muretsewad tarwilise ülewaate kuritegelisest elemendist.

Kõige wanemaks neist peetakse Pariisi krim.-politsei juures asuwat kohtuliku identifikaatsiooni kabinetti, mis asutatud 1829 aastal. Prof. Tregubowi andmetel see kabinett wõis nimetada juba 1915 aastal omaks üle 11 miljoni kurjategijate

registreerimiskaardi. Minul isiklikult oli wõimalus tutwuneda Saksamaa tähtsamate registreerimisbüroodega Berliinis, Hamburgis ja Dresdenis, samuti ka Stokholmi keskbürooga, mis küll palju nooremad kui Pariisi keskbüroo, kuid waatamata sellele korraldatud wäga eeskujuliselt.

Peab tähendama, et registreerimisbüroode tegewus tungis peagi omariigi piiridest wäljapoole, nimelt rahwuswaheliste kurjategijate silmaspidamise alal. See sünnib registreerimiskaartide wahetamise teel wastawate keskbüroode wahel, ettejuhtuwate tarwiduste korral ja on seetõttu juhuslikku laadi. Wiimasel ajal on aga märgata elawat kihutustööd riikidewahelise alalise keskbüroo asutamise kasuks, mis, kui ta teostuks, kahtlemata hõlbustaks tunduvalt rahwuswaheliste kelmide jälgimise.

Meil on asutatud kuritegelise elemendi registreerimiseks kõikides krim.-politsei kohapealsetes asutustes n. n. registratuurid, kuna daktiloskoobiline keskbüroo on seatud Pol. peawalitsuse juure. Tähendatud registratuure moodustawate kartoteekide otstarwe, korralduse ja käsitlusega tegeliku jälgimise puhul püüamegi tutwuneda käesolewas peatükis.

Registratuuri alusmüüri moodustawad daktiloskoobiline kartoteek ühes isikukirjeldusega ja päewpildialbumid. Peale selle on wõetud tarwitusele mitu abikartoteeki ning teadetekogu, mis seisawad rohkem üksikute jälgimisharude teenistuses. Wiimastest oleks nimetada: walerahalewitajate kartoteek, otsitawate isikute ja waranduste kartoteegid, kahtlaste isikute kartoteek, elukutseliste kurjategijate teatelehtede kogu, informatsioon elukutselisest kuritegewusest, juurdluskokkuvõtted ja peakartoteek.

1. DAKTILOSKOOBILINE KARTOTEK.

Näpujälgede kasutamisega tummadena tunnistajatena tutwunesime juba käesolewa töö III peatükis. Kuid sellega weel kaugeltki pole lõpnud daktiloskoopia osa kuritegewuse wastu wõitlemises; hoopis selle wastu, daktiloskoopia on leidnud laialdase käsituse kurjategijate isiku kindlakstegemise — identifitseerimise wahendina.

Nagu juba selgus peatüki algul toodud kolmandast näitest, on kurjategijatel, iseäranis elukutselistel, küllalt põhjust warjata oma õiget nime ja pugeda walenime taha warju: õienamata arwed minewikust, retsidiivi eest määrataw waljem karistus. Seetõttu tuleb waledokumentidega elamist ja see-

suguste järele ka kohtulikule wastutusele wõtmist rohkem ette, kui teaksime seda aimata. Wiimane asjaolu loomulikult peaks tõstma politsei huwi abinõude wastu, mis sihitud wõitlemiseks tähendatud pahega.

Kuidas wõib kasutada daktiloskoopiat identifitseerimise alal, see selgub ta põhilausest: iga inimese papillaarjoonestik on ainupärane ja papillaarjoonestik ei muuda oma kuju elu kestes. Praktilises käsitluses tähendab see järgmist: politseis wõetakse murdwargalt NN-ilt ta näpuotsade papillaarjoonte äratõmbed (näpujäljed); kümme aastat hiljem tabatakse tundmatu kahtlane isik, kellest arwatakse, et ta salgab oma õiget nime; talt wõetakse näpujäljed, mis osutuwad sarnasteks kümne aasta eest wõetud murdwarga NN näpujälgedele; järeldus: tabatud tundmatu isik on murdwaras NN.

Kahtlaste isikute daktiloskoobiliseks identifitseerimiseks järelikult on waja suurem kogu näpujälgede kaarte ja teiseks — identifitseerimisele tulewa isiku näpujäljed, et wõrrelda wiimaseid kogus leiduwate kaartidega, s. o. et otsida nende hulgast wälja samasuguste jälgedega kaart wõi teha kindlaks seesuguse puudumine.

Siit peale jaotamegi registratsioonilise daktiloskoopia kahte ossa: kurjategijate näpujälgede kaartide kogumine ja isiku kindlakstegemine kogutud kaartide waral.

Daktiloskoobiliste kaartide kogumine. Et koguda wõrdlusmaterjaali tulewikuks, selleks wõetakse kurjategijatelt, kellega jälgimiswõimudel tegemist, näpujäljed sellekohastele kaartidele.

Keda peab nimelt daktiloskopeerima, see pole määratud meil weel täpselt kindlaks ja, peab tunnistama, et seda küsimust täpselt piiritella oleks wõrdlemisi raske. Politseid huwitawad teadagi ainult seesuguste kurjategijate näpujäljed, kellega tuleb puutuda kokku ka weel edaspidi, kuid kes ütleb ette, milline kurjategija jääb püsima kuritegelisele teele ja milline pöörab tagasi ausale elule? Kanawargast wõib kaswada wälja elukutseline wargapoiss ja rööwlist — korralik inimene, nagu seda näitab tegelik elu.

Meil on seni käidud põhimõtte järele, et daktiloskopeerida tuleb kõik isikud, kes wõetakse wastutusele raskemates kuritegudes, ja kuritegudes; wäiksemates süütegudes wastutusele wõetutest aga ainult need, kelle kaswatus, iseloomu omadused ja elutingimused lasewad oletada, et politseil wõib tulla nen-

dega ka veel edaspidi kokkupuutumisi; peale selle veel kindla elukohata isikud.

Näpujälgede wõtmise toiming on kirjeldatud kolmandas peatükis juba üldjoontes. Ta on lihtne ja arusaadaw, kuid selleks, et walmistada igas suhtes kõlwalisi näpujälgi, on panna peale selle veel mõndki tähele. Toon siinkohal waremalt juba mainitud dr. Heindli teose järele tarwilisemad näpunäited.

M a t e r j a a l. P a b e r. Hädakorral kõl bab näpujälgede wõtmiseks iga heledawärwiline paber, kuiwatuspaber arwatud muidugi wälja. Kuid krim.-politseis tarwitatawate näpujälgede kaartide paberi walikul peetagu silmas, et walitaw paber oleks wõimalikult walge, wõimalikult sile, klantsita, küllalt wastupidaw, walmistatud hartsiliimiga.

W ä r w a i n e. Parim wärwaine on trükimust. Trükimust walmistatakse teatawasti õlist ja tahmast. Tahma odawamaks trükimustaks saadakse kiwisöetõrwa õli põletamisel, kallimad sordid walmistatakse aga lambitahmast. Õldest tarwitatakse odawamate sortide juures harts-, tõrwa- ja parafiinõli, kallimateks sortideks — linaõli. Näpujälgede wõtmiseks on kõlwaline trükimust, mis walmistatud lambitahmast linaõliga.

W ä r w i p l a a t, s. o. pind, millele wajutatakse sõrmed, et wärwida mustaks nahajooned, peab olema wõimalikult sile. Ainult laitmatult siledale pinnale on wõimalik hõõruda täiesti ühetasast ja õhukest wärwikorda. Teisest küljest jälle wärwiplaat peab olema walmistatud seesugusest materjaalist, mis wõtab trükimusta küll enda külge, kuid ei ime seejuures wärwi enda sisse.

Seesugusteks kõlbawad klaas-, portselaan- ja metallplaadid. Esimesed purunewad aga wäga kergesti kildudeks ja seetõttu siis juba parem tarwitada metallplaate. Wiimastest on kõige paremad poleeritud tsinkplaadid, mis on kõige wastupidawamad õhu- ja trükimustas tekkiwate hapete mõjule.

Wärwiplaadi peab hoidma piinlikult puhta. Sel otstarbel ta tuleks katta pärast tarwitamist igakord kinni, et õhus hõljuw tolm ei peaseks ligi. Tingimata on soowitaw puhastada plaat igapäew enne tööle asumist eelmise päewa trükimusta restidest, kus aga daktiloskopeerimised tulewad üle mitme päewa ette, — seal igakord enne jälgede wõtmist. Puhastamiseks (pesemiseks) kõlbawad petrooleum, terpentiin, bensiin, eeter, piiritus. Odawuse tõttu soowitan tarwitada esimest wõi teist.

Rull. Harilikult tarwitatakse trükimusta hõõrumiseks wärwiplaadile kummist rullikest, kuid dr. Heindl peab paremaks želatiini, glütseriini ja wäikese osa suhkrusegust walmistatud rulle nagu neid tarwitatakse trükikodades. Rulli pind peab olema tingimata terwe ja sile. Samuti tuleb rull hoida tolmu eest ja puhastada korralikult petrooleumiga wõi terpeniiniga.

Paras suurus: 5—10 cm laius, 3—4 cm läbimõõt.

Plaadike wärwi hõõrumiseks. Kui tippida trükimust otsekohe wärwiplaadile ja hõõruda seal laiali, siis jääb neisse kohtadesse, kuhu tipiti wärwi, wärwikord harilikult paksemaks kui mujal, hoolimata kõigest waewanägemisest.

Seepärast on tarwis hõõruda trükimust esiteks teisel plaadikesel laiali ja siis, hõõrudes rulli kordamööda ühel kui teisel plaadil, kanda wärw esimesele plaadile üle. Hõõrumisplaat ei tarwitse olla poleeritud pinnaga, selleks kõlbab lihtne siledapinnaline tsinkplekk. Muidugi peab ka wiimast hoidma tolmu eest ja puhastama teda aegajalt.

Parim jälgede wõtmise meetod. Umbes meetrikõrguse laua külge kruwitakse wärwiplaat ja wärwihõõrumislauake, aga nii, et wärwiplaadi pikem külge jääb laua serwaga ühte joone. Wärwiplaadi kõrwale asetatakse puhas näpujälgede kaart, parema käe jälgede lahtritega ülespoole. Kaardi alla on soowitaw panna paar lehte kuiwatuspaberit.

Nüüd tuleb wärwiplaadi katmine trükimustaga. Hõõrumisplaadile pannakse pilpaga wäikese ernetera-suurune tükike trükimusta ja kraabitakse wäikese puust labidakese abil üle plaadi igasse külge laiali. Siis wõetakse rull ja hõõrutakse sellega, risti ja pikuti lükates, wärw ühetasase kihina üle plaadi. Alles siis, kui wärw nii hõõrumisplaadil kui ka rullil näib igalpool ühetasane, wõib hakata kandma teda wärwiplaadile.

Papillaarjoonte kõrgus kõigub 0,1 ja 0,4 mm wahel. Naha waokesed on seega mõnikord ainult 0,1 mm sügawad. Kuna nüüd trükimust milgi tingimusel ei tohi sattuda waokestesse, waid peab ainult puudutama waokeste harju, siis peab teda wärwiplaadil olema wäga õhuke kord.

Et selgusele jõuda, kas wärwiplaadile kantud just paras wärwikord, tuleb teha ühe sõrmega proow walgele paberitükikesele. Äratõmme ei tohi olla ei liig kahwatu ega ka liig raswane.

Wiimasel juhtumusel, s. o. kui äratõmme liig raswane, pamine sileda paberilehe ja nimelt niisuguse, mis ei anna wälja

enda küljest kiudusi, wärwiplaadile, lükkame mõned korrad rulliga üle ja eemaldame siis paberi, mis wiib liigse wärwi endaga. Pärast seda hõõrume wärwikorra plaadil jälle ühetasaseks.

On aga wärwikord plaadil liig õhuke, siis waja wõtta hõõrumisplaadilt weel lisa. Ka wõib weeretada sarnasel juhtumusel sõrme wärwplaadil kaks korda järgemööda, muidugi igakord isekohal. Laste ja õrna käejoontega naisterahwaste daktiloskopeerimisel on wiimane wõte isegi soowitawam.

Daktiloskopeeritawa sõrmed tuleb pesta enne jälgede wõtmist sooja wee ja seebiga hästi puhtaks ja hõõruda rätikuga täiesti kuiwaks, et kõrwaldada mustus naha joonekeste wahelt.

Jälgede wõtmine sünnib järgmiselt:

Jälgede wõtja asub laua otsa, nii et wärwiplaat jääb tema juurest arwates parempoolsele laua äärele ja registreeritaw asub laua ette.

Nüüd wõtab jäljestaja registreeritawa isiku sõrme (alus-tades parema käe pöidlalt ja lõpetades pahema käe wäike-sõrmega) ning weeretab sõrme wiimase jatku parempoolsest küüne äärest kuni pahempoolse ääreni aeglaselt, kuid peatamatult ja w ä g a w ä h e s u r u d e s, esiteks wärwiplaadil ja kohe selle järele, samal kombel, kaardi wastawal lahtril.

Et saada täiesti laitusetu äratõmme, on tarwis panna peale selle weel tähele:

Registreeritaw peab hoidma oma käe täitsa lõ d w a l t; sõrm ei tohi libiseda weeretamise ajal;

kaardil ei tohi weeretada sõrme, peale esimest weeretamist, enam tagurpidi;

weeretada kogu esimest sõrme jatku, mitte ainult sõrme otsa.

Isiku kindlakstegemine kogutud kaartide waral. Nagu juba eespool mainisime, seisab daktiloskoobiline identifitseerimine selles, et kahtlase isiku näpujäljed wõrreldakse kogus olewate näpujälgedega kaartidega. Suuremas mastaabis on see muidugi teostataw ainult sel tingimusel, kui kogus olewad näpujälgedega kaardid hoitakse mingisuguse kindla korra järele sorteerituna, teiste sõnadega — kui kaartide kogu korraldatakse mõnesuguse alguses kindlaksmääratud klassifikatsiooni alusel. On kaardid sedawiisi korraldatud, siis identifitseerimist toimetaw ametnik ei tarwitse wõrrelda kahtlusaluselt äsja wõetud näpujälgi kõikide kogus leiduwate kaartidega, waid ta teab

juba kaunis täpselt, kus kohal kaartide kogus peaks seisma samane kaart.

Näpujälgede kogude korraldamise süsteeme on mõeldud välja sijaajani kahekümne ümber, kuid ainult mõned neist on püsinud eluwoimulistena. Wiimastest on wõetud meil tarwitusele Galton — Henry — Roscheri segasüsteem, mis wõimaldab saawutada suurima täpsuse ka kõige arwurikkamate kogude korraldamisel. Tähendatud süsteemiga tutvume lähemalt.

Kõigepealt peab tähendama, et näpujälgede klassiifitseerimise aluseks on wõetud igal pool korduvad iseloomustawad märgid, mis tulewad ette papillaarjoonestiku pildes. Mainitud iseloomustawate märkide tundmisest ja õigest arwestamisest oleneb nüüd muidugi kaartide tegeliku registreerimise täpsus. Need oleksid:

Delta ja wälimine terminus. Sõrmede kahe tagumise liigese sisepoolsel pinnal jooksewad papillaarjooned alati

Joon. 18.

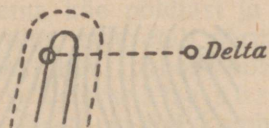
Joon. 19.

põigiti üle sõrme. Wiimase liigese pinnal muutub aga harilikult pilt: siin jooksewad tihti üksnes mõned jooned üle sõrme, pahemalt paremale poole, siis tulewad aga jooned, mis silmusekujulise tiiru tehes pöörduwad tagasi samasse sõrme ääre, kust algasidki. Sellega rikutakse joonte parallelism ja tekib paratamatult tilluke kolmnurgakujuline joonestus, mis asub pahemal wõi paremal sõrme äärel. Sama kolmnurga kujutust näpujäljel hüütakse delta k s. Delta wõib tekkida ühe joone hargumisest nagu seda näeme joon. nr. 18, wõi jälle kahe seni kõrwti jooksnud joone järsust lahkujooksust — nr. 19.

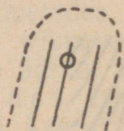
Kui delta ülemine ja alumine haru (külgjooned) sündisid joone hargumisest, siis moodustab hargumispunkt „välimise terminuse“, mis joon. nr. 18 x-ga märgitud. Kui esimesest seesugusest punktist tagapool veel peaks tulema ilmsiks mõni samasugune hargumispunkt, siis võetakse välimise terminusena ikka see punkt, mis lähemal joonestiku tsentrile.

Kui delta külgjooned tekkisid kahe kõrwutijooksu joone lahkujooksust, siis nimetatakse välimiseks terminuseks punkt, mis seisab joonte lahkujooksu koha vastas kõige lähemal. Seesugusena võib tulla arvesse üksik papillaarpunkt, wastaw punkt lahkujooksu koha eest möödajooksu pikemal või lühemal papillaarjoonel, isegi silmusekujulise mustri välimisel silmusjoonel või keerdmusteri välimisel keerdjoonel asuw punkt, mis aga lahkujooksu kohale kõige lähem, joon. nr. 19. y-ga märgitud.

Tsenter ja sisemine terminus. Mustri (papillaarjoonestiku pildi) tsentri määravad Galton — Henry järgmiselt kindlaks:

Joon. 20.

Joon. 21.

Joon. 22.

Silmusekujulise mustri tsentri võivad moodustada kas mustris leiduv kõige seespoolsem silmus, joon. nr. 20, või jälle kõige seespoolsemas terves silmuses asuvad sidumata jooned, n. n. wardad, joon. nr. 21 ja 22. On mustri tsentriks kõige seespoolsem silmus, siis asub sisemine terminus tähendatud silmuse sellel harul, mis seisab deltast kaugemal ja nimelt selles punktis, kust algab silmuse pärakeerd, (rõngaga märgitud punktid joon. nr. 20—22). On mustri tsentriks üks warras, siis on warda ülemine tipp sisemine terminus, on aga tsentriks mitu warrast, siis on nende paaritu arvu puhul sisemiseks terminuseks keskmise warda ülemine tipp, kuna paarse arvu puhul ühendame mõttes mõlemate sisemiste warraste ülemised otsad silmusepäraatolise kõwerikuga ja määrame sisemise terminuse samal viisil, nagu sisemise silmuse puhul.

Keerdmusteri tsentri ja ühes sellega ka sisemise terminuse moodustavad sisemise rõnga keskpunkt või spiraali sisemine

ots. Keerdmustri registreerimisel ei tule aga sisemine terminus üldse tähelepanusse, samuti ka mitte deltawabade loogakujuliste mustrite juures. Wiimaste tsentrit ei saa määrata sellekohaste toetuspunktide puudumise tõttu üldse kindlaks.

Seewastu etendawad aga sisemine ja wälimine terminus silmumustrite registreerimisel ülitähtsat osa nagu wõime panna seda pärastpoole tähele.

Papillaarjoonestiku mustrite wiis põhitüüpi. Loogakujulised mustrid. Loogakujulisteks hüütakse seesuguseid papillaarjooni, kus jooned algawad ühelt sõrme äärelt ja jooksewad pöörmata tagasi teise ääre wälja.

Loogakujulistes mustrites puudub delta. Mõnikord tuleb nendes küll ette deltataoline wigur, kuid niisugusel juhtumu-

Joon. 23.

Joon. 24.

sel ei tohi seista sisemise ja wälimise terminuse wahel ühtki waba joont.

Joon. nr. 23 on näha loogataoline muster puhtas kujus; joon. nr. 24 näib üks joon pöörwat tagasi ja paistab nagu wõiks arwata selle mustri sama hästi loogataoliste kui ka silmuste hulka; aga kui tuletame eelmise reegli meeles, siis selgub, et on tegemist loogakujulise mustriga.

Telgikujuline muster. Telgikujuline muster on loogakujulise teisend, nii siis ka tal puudub delta. Seda mustrit iseloomustab mustri keskkohas leiduw püstjooneke, millele terawnurga all toetuwad teised tsentris olewad jooned. See tõttu mustri süda omab terawa telgitaolise kuju, millest ka tuletatud mustri nimetus, w. joon. 25.

Et mitte wahetada telgikujulisi mustreid silmustega, mis wõib juhtuda mõnikord wäga kergesti, tuleb panna tähele, kas

mõni joon ei keera mitte ühel pool püstjoonekest tagasi. On see nii, siis kindlasti on tegemist silmusekujulise mustriga, w. joon. 26.

Joonte ühinemist terawnurga all telgikujulises mustris ei tohi wahetada kunagi joone tagasikeermisega. Tahetakse pi-

Joon. 25.

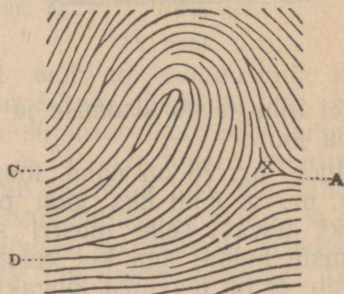
Joon. 26.

dada joont silmuseks, siis ta peab seisma alati ühel pool püstjoonekest.

Silmusekujulised mustrid. Neid iseloomustab asjaolu, et üks osa näpujälje joontest pöörab tagasi samasse

Joon. 27.

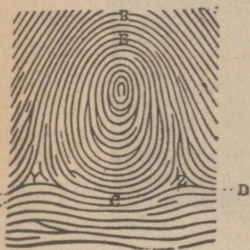

Joon. 28.

sõrme ääre, kust nad said alguse, tehes sealjuures ainult ühe käänaku. On aga käänakuid rohkem ühest, siis on tegemist keerdmustriga. Silmusekujulistel mustritel on ainult üks delta, w. joon. 27 ja 28.

Silmusjoonte wabad otsad wõiwad aseneda nii ühel kui teisel sõrmeäärel, järelikult kas sama käe pöidla wõi wäike-

sõrme pool küljes. Selle järele hüütakse neid siis ka pöidla wõi wäikesõrme silmusteks, mis kumbki kuuluwad isetiüpi. Sellel jaotusel on registreerimisel suur tähtsus nagu näeme pärastpoole. Peab pidama aga kindlasti meeles, et paberile wõetud jäljed kujutawad papillaarjooni peegelpildis.

Joon. 29.

Joon. 30.

Joon. 31.

Seega on parema käe sõrme silmusmusteri jälg, mille lahtised otsad jooksewad paremale poole, wäikesõrmesilmus ja sama-sugune pahema käe sõrme jälg — pöidlasilmus.

Kuna silmusmusteri ainsam delta asub alati silmusjoonte lahtiste otstele wastupidisel sõrme pool, siis wõib määrata wahe pöidla- ja wäikeõrme silmuste wahel kindlaks ka delta asupaiga järele ja nimelt: Leidub parema käe näpujäljes pahemal pool ainsam delta, on tegemist wäikesõrmesilmusega, leidub aga pahema käe näpujäljel delta pahemal pool, on tegemist pöidlasilmusega.

Näit., kui joon. nr. 27, 28 kujutatud näpujäljed on wõetud paremast käest, siis nad on pöidlasilmused, on nad aga wõetud pahema käe sõrmedest, siis — wäikesõrmesilmused.

Keerdmustrid. Kõik mustrid, milles leidub wähe-malt kaks deltat, samuti kõik muud mustrid, mis ei kuulu kumbagi eelmisse, liiki, nimetatakse keerdmustriteks, joon. nr. 29.

Keerdmustrid jagunewad omakord alamal järgnewatesse alltüüpidesse, millel ei ole registreerimisel küll mingisugust erilist tähendust, kuna seal kõik keerdmustrid pannakse ühte patta, kuid nende tundmine on siiski waja üksikute jälgede wõrdlemise puhul kui ka teise delta ülesleidmise hõlbustamiseks raskematel juhtumustel.

a) Joon. nr. 30 koosneb mustri tsender ellipsikujulistest rõngastest. Joon. nr. 31 kujutab lihtsat spiraali, joon. nr. 32

— kahekordset spiraali. Joon. nr. 33 mustrit wõiksime nimetada mandlikujuliseks.

Eelmistele järgneksid n. n. kokkupandud mustrid. Nendes esineb õieti mitmekesiseid kombinatsioone lookadest, silmus-

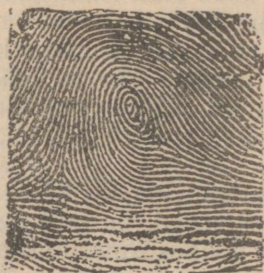

Joon. 32.

Joon. 33.

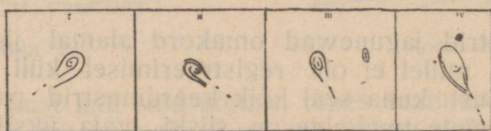
test ja keermustritest ühes ja samas jäljes, samuti mustrid, mis kujutavad õieti silmuseid ning kuuluvad üksnes mõne

Joon. 34.

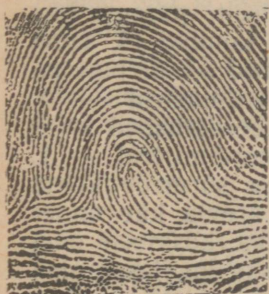
Joon. 36.

Joon. 35.

tsentris asuwa joone omapärasuse tõttu keermustrite hulka. Nendest wääriwad mainimist;

b) Tsentraaltaskud. Seda mustrit kohtame wõrdlemisi tihti. Tal on täieline silmusmusteri wälimus, ainult mustri tsentris leidub wähemalt üks loogakujuline jooneke, mille küür pöördud silmuse lahtiste otsade poole. Nõnda tekib mustri tsentris veel teine delta, (joon. nr. 34). Joon. nr. 35 on kujutatud kõik tsentraaltaskute tüübid. Joonestustel on nooltega tähendatud tsentrumit ümbritsewa silmuse telje (warda) siht. Tsentraaltaskutes lõikab tsentris asuw lookjoon, wõi wähemalt üks nendest, noole mõeldawa pikenduse läbi täisnurga all (ligikaudu täisnurga all), wastasel korral on tegemist silmusustriga. Nii kuulub joon. nr. 36 kujutatud muster silmuste, aga mitte keerdmustrite hulka.

Joon. 37.

Joon. 38.

Joon. 39.

Küljetaskud. Kui silmusjoonte ümber on asetse-
nud veel teised silmusjooned kahekordse käänakuga, kuid nii,
et mõlemate wabad otsad jooksewad ühele ja samale sõrme
äärele wälja, siis nimetatakse seesugust mustrit küljetaskuks,
joon. nr. 37.

e) Kaksiksilmused. Siin asetsewad kahed silmus-
jooned kas ülestiku wõi teine ümbritseb teist, kuid selle wa-
hega, et silmusjoonte wabad otsad jooksewad kummalgi ise-
külge, (joon. r. 38).

g) Ebareeglipärased mustrid. Need on haru-
dased mustrid, mille jaoks ei saa anda otsekohest piiritelu.
Mõnikord tuleb neis ette rohkem kui kaks deltat, (joon.
nr. 39).

Siin olgu veel kord tuletatud meele, et Galton-Henry re-
gistreerimiswiis ei wõta eraldi arwesse praegu loeteldud
keerdmustrite alltüüpe, nii et tegelikult jääb maksuma ainult

viis põhitüüpi, nimelt: loogakujulised, telgikujulised, pöidla-silmused, väikesõrmesilmused ja keerdmustrid. Meil tarwitusel olev süsteem ühendab peale selle veel looga- ja telgikujulised mustrid, mis ongi ju õigusepoolest ühetaolised, wõttes seega arwesse ainult neli põhitüüpi.

Galton-Henry registriwormel. Kümne sõrme jäljed wõetakse registreerimiskaardile nende loomulikus järjekorras, s. o. esiteks parema käe sõrmed, alustades pöidlaga ja selle järele pahema käe sõrmed, samas järjekorras.

Nüüd seatakse kokku algwormel ja see ongi, mis nõuwtab meid Galton-Henry süsteemist eriti. Algwormeli kokkuseadmisel wõetakse arwesse ainult keerdmustrid mõlematel kätel, hinnates neid wastawate numbritega järgmiselt: parema käe pöidla ja nimetissõrme keerdmustrid loewad kumbki 16, sama käe keskmise ja neljanda sõrme keerdmustrid — 8, parema käe väikesõrme ja pahema käe pöidla keerdmustrid — 4, pahema käe nimetis- ja keskmise sõrme keerdmustrid — 2 ning sama käe neljanda ja väikesõrme keerdmustrid — 1. Loogakujuliste ja silmusekujuliste mustritega sõrmede kohta kirjutatakse — 0. Nüüd wõetakse kokku parema käe nimetis- ja neljanda sõrme, ning pahema käe pöidla, keskmise ning väikesõrme numbrite summa, mis kirjutatakse lugejasse ning parema käe pöidla, keskmise ning väikesõrme ja pahema käe nimetis- ning neljanda sõrme summa ja kirjutatakse see nimetajasse, teiste sõnadega — paarisarwuliste sõrmede numbrite summa lugejasse ja paarituarwuliste sõrmede summa — nimetajasse. Et aga ka sel juhtumusel, kui keerdmustrid puuduwad sootumaks, saada arwuline murdwormel, selleks pannakse nii nimetajale kui ka lugejale igakord 1 juure. Nõnda kõiguwad murdwormelid $\frac{1}{1}$ (keerdmustrid puuduwad) ja $\frac{32}{32}$ (keerdmustrid kõikidel sõrmedel) wahel. Sellega on aga kaartide kogu juba jaotatud $32 \times 32 = 1024$ ossa.

Algwormeli kohaselt jaotatakse kogus olewad kaardid lugejate järele 1—32-te kasti ja iga kasti sisu omakord nimetajate järele 1—32-te ossa, teiste sõnadega, sorteeritakse kaardid wormelite järele, nii et esiteks kõik ühesuuruse lugejaga kaardid satuksid üksteise kõrwale ja edasi — igas ühesuuruse lugejaga grupis omakord üksteise kõrwale tuleksid ühesuurused nimetajad.

Sedawiisi saadud 1024-st grupist on aga veelgi wähe enam-wähem suurema kaartide kogu korraldamiseks. Kogudes, kus mõnikümmend tuhat karti, koguks ühte sahtlisse

ühise nimetajaga kaarte ikkagi veel mitu sada, mis raskendaks tunduvalt nõutava kaardi leidmise. Seepärast on vaja iga 1024-das grupp liigitada veel omakord. Kõige ideaalsem liigitus oleks muidugi niisugune, kus igasse lõpuliiki tuleks ainult üks kaart.

Meil tarwitusel olew lõpuliigitus on Galton-Henry poolt tulefatud eespool kirjeldatud nelja põhitüübi waral, parandatud omaaegse Hamburgi politseipräsidendi G. Roscheri poolt ja weidi muudetud omaaegse Wene politseipeawalitsuse ametniku Lebedewi poolt. Ta aluseks on uute alamklasside loomine wäikesõrme silmumustri delta ja tsentri wahel asuwate joonte lugemise- ning keerdmustrite deltade kõrguse wõrdlemise teel ja sedawiisi saadud alg- ja alamklasside nummerdamine.

a) Wäikesõrme silmuste alamklassid. Wäikesõrme silmumustris ühendatakse sisemine ja wälimine termini mõeldawa sirgjoonega ja loetakse, mitu papillaarjoont läbistab mõeldud sirgjoon (joon. nr. 40). Joonte lugemisel tuleb pidada meeles:

Joon. 40.

1) Mõlemaid termineid ei loeta ühes.

2) Samuti ei loeta ühes papillaarjooni, mis küüniwad küll sirgjoone ligidale, kuid jääwad temast ometi puutumata, näit. GH joonestusel.

3) Seewastu wõetakse arwesse joonte hargnemisest tekkinud jooned, kuigi sirgjoon läbistaks nad

õige ligidal hargumispunktile, näit. D joonestusel.

4) Ka tillukesed joonte fragmendid wõetakse arwesse, kui need seisawad sirgjoonel, samuti juhtumused, kui sirgjoon läbistab ühe ja sama joone kaks korda (seda tuleb küll harwate).

Sellejärele oleks joon. nr. 40 sisemise ja wälimise termini wahel 17 papillaarjoont.

Joonte lugemiseks on waja selle jaoks eriti konstrueeritud kolmjalgne luup, puust warrekesse kinnitatud nõel ja weidi harjumist.

Joonte arwu kohaselt delta ja tsentri wahel liigitas Roscher silmumustrid järgmiselt: esimene klass — 1—9 joont, teine

Wäikesõrme silmused, joonte arwuga 1—9	3
„ „ „ „ 10 ja rohkem	4
Keerdmustrid, kui pahemp. delta paremp. kõrgemal	5
„ „ „ „ „ ühekõrgusel	6
„ „ „ „ „ madalamal	7
Puuduwad sõrmed	0
Wigased sõrmed — null punktiga.	

Oletame, et meil oleks kaardil kellegi kümne sõrme jäljed järgmiste muustritega: paremal käel: pöial — keerdmuster, milles pahemp. delta paremp. madalamal, nimetissõrm — pöidla silmus, keskmine sõrm — wäikes. silmus joonte arwuga 15, neljas sõrm — wäikes. silmus joonte arwuga 6, wäikesõrm — keerdmuster, milles pah. delta par. kõrgemal; pahemal käel: pöial — telgikujuline muster, nimetissõrm — keerdmuster, kus deltagid ühekõrgusel, keskmine sõrm — keerdmuster, kus pah. delta par. kõrg., neljas sõrm — puuduab, wäike sõrm — pöidla silmus. Numbritesse tõlgituna saaksime järgmise numbrite rea: 7243516502. Hõlbustuseks kirjutatakse parema käe numbrid joonele, pahemal — alla $\frac{72435}{16502}$. Galton-Henry algwormel samast muustrite kombinatsioonist oleks $\frac{3}{23}$ seega saame lõpliku registriwormeli $\frac{3 \cdot 72435}{23 \cdot 16502}$.

Lõpuks, kui parema käe wäikesõrmel on silmusmuster, siis loetakse temas joonte arw delta ja sisemise terminuse wahel ja kirjutatakse saadud arw lugejasse, lahus parema käe sõrmede numbritest, näit. $\frac{9 \cdot 44453}{2 \cdot 44454}$. Nagu juba öeldud, jaotatakse kaardid kõigepealt esimese murru kohaselt 1024 liiki ja siis iga 1024-jas liik weel omakord Roscheri wormeli järele esiteks lugeja ning siis nimetaja numbrite tõuswa suuruse korras. Teiste sõnadega, kui meil on sorteeritud esimese murdwormeli järele wälja kõik kaardid $\frac{1}{1}$, milles wõiwad tulla ette ainult muustrid 0—4, siis sorteerime need omakord parema käe pöidla umbrite kohaselt nõnda, et kõik 0-lled tulaksid isegruppi, samuti 1., 2., 3., ja 4-jad. Edasi jaotatakse 0-lled parema käe nimetissõrme umbrite järele uuesti 0., 1., 2., 3., ja 4-jadeks, wiimased jälle omakord parema käe keskmise sõrme numbrite järele ja nõnda senikaua edasi, kuni wiimased alamliigid jaotatud pahema käe wäikesõrme numbrite järele. Seejuures asetame wäiksemad numbrid kartoteegis ettepoole ja suuremad tahapoole. Harilikult koguneb mõnd alamliiki

mitu kaarti, millel täiesti ühesugused numbrid wastawatel sõrmedel; need liigitame omakord arwude järele, mis näitawad papillaarjoonte arwu paremkäe wäikesõrmel leiduwa silmuse delta ja sisemise terminuse wahel, paigutades wäikesemad nendest ikka ettepoole. Sedasama moodi teeme kõikide teiste murdudega, kuni $\frac{32}{32}$ -ni jõuame.

MONODAKTILOSKOOBILINE KARTOTEЕК.

Sellenimelise kartoteegi otstarwet puudutasime möödamminnes juba III. peatükis: kurjategija nime teadasaamine teopaigalt leitud näpujälje järele, teiste sõnadega, teopaigalt leitud näpujälje kasutamine juhtiwana andmena, leitud jälje wõrdlemise teel kogus olewate jälgedega. Kuna teopaigal harilikult leiduwad üheainsama sõrme jäljed, harwa kahe wõi kolme naabersõrme jäljed, siis on harilik daktiloskoobiline kartoteek, mille registriwormel nagu nägime, koosneb kõige kümne sõrme mustrite kombinatsioonist, selleks otstarbeks liig kohmakas. Tähendatud asjaolu andis põhjuse esimese kõrwal weel teise daktiloskoobilise kartoteegi, n. n. ühesõrme jälgede kartoteegi sisseseadmiseks, mis käib järgmiselt:

Igalt tabatud murdwalgalt eeskätt, samuti ka mõnelt teiseltki kuritegelise kalduwusega isikult, kellest wõib arwata enam-wähem kindlasti ette, et ta ei jää kuritegewusele ka edespidi wõõraks, wõetakse peale tawalise registreerimise kaardi weel iga sõrme jälg eraldi kaardile. Ühesõrme kaardid on walmistatud samast materjaalist nagu tawalisedki kaardid, suurus 9×12 cm. Kaardi pahemale ülemisele nurgale kirjutatakse daktiloskopeeritu liignime esimene täht ja selleks otstarbeks tähestiku järjekorras peetawa nimekirja raamatu järjekorra number, paremale nurgale — käe ja sõrme nimetus lühendatult, kaardi alumisele äärele wõetakse wastawa sõrme jälg. Nimekirja raamatusse kirjutatakse registreeritu täielik nimi, elukoht ja juhatused muudele registratuuri-andmetele.

Kaardid hoitakse alal wastawa suurusega kastikeses. Wäga kohased on paksemat jagu papist walmistatud kastid. Kaartide klassifikatsiooni aluseks on tuntud neli põhimustrit ühes alamklassidega, kuid lähem käsitus läheb tunduvalt lahku eespool kirjeldatud kümnesõrme klassifikatsioonist.

Kuna monodaktiloskoobiline kartoteek ootab meil alles teostamist, — loodetawasti on tema teostamine aga lähema

aja ülesanne —, siis ei saa näha praegusel silmapilgul ette, missuguse süsteemi järele korraldatakse ta meil. Toon vaid tutvustamiseks Berliini ja Kopenhaageni süsteemid üldjoontes, milliseid peetakse praegu paremaiks.

Berliini süsteem jaotab näpujälgede mustrid nelja klassi: 1) silmused, mille delta pahemal pool, 2) silmused, mille delta paremal pool, 3) keerdmustrid, 4) loogad. Iga eelmine klass jaotatakse kümnesse alamklassi sõrmede järele: par. käe põial, nimetissõrm jne., pah. käe põial, nimet. sõrm jne.

Silmusekujuliste mustrite sõrmeklassid jaotatakse omakord 25-de liiki delta ja tsentri wahel seiswate papillaarjoonte arwu kohaselt, keerdmustrite sõrmeklassid — kuude liiki: rõngad, spiraalid, keerud, kaksiksilmused, küljetaskud, tsentraaltaskud.

Loogakujulised jaotatakse alamliikidesse järgmiselt: 1) harilikud loogad, 2) telgikujulised mustrid, 3) telgikujulised, millel üks silmus paremal pool telge, 4) telgikujulised, millel üks silmus pahemal pool telge, 5) telgikujulised, millel kummalgi pool telge üks silmus. Wiimased kolm liiki on wõimalikud seetõttu, et Berliini süsteemi järele loetakse silmuseks niisugused mustrid, millel delta ja sisemise terminuse wahel seisawad vähemalt kaks papillaarjoont, kuna üksik silmusejoon arwatakse telgikujuliste mustrite hulka.

Kopenhaageni süsteem, mis pandud ette Daani politsei-inspektori, tuntud daktiloskoopia harrastaja Hakon Jörgenseni poolt, jaotab mustrid samuti nelja klassi, kuid lahkuminewalt Berliini süsteemist ja nimelt: silmused, keerdmustrid, loogad ja juhuslikud mustrid.

Esimene klass: silmused jaotatakse edasi

1. Harilikkudeks silmusteks, kahekordseteks silmusteks ja silmus-kombinatsioonideks.

2. Iga eelmine grupp jaotatakse edasi kahte liiki: parempoolsed ja pahempoolsed silmused.

3. Iga eelmine grupp liigitatakse omakord kuude alamliiki: silmused 0, 1, 2, 3, ja rohkem kui kolme wardaga tsentris, kusjuures ühewardalised moodustawad weel omakord kaks alamliiki selle järele, kas warda ülemine ots jookseb esimesse silmusjoone wõi ei.

4. Igaüks sel kombel saadud 36. grupist moodustab edasi järgmised alamgrupid: silmused, mille delta ja sisemise terminuse wahel vähem kui 6, 6—11 ja rohkem kui 11 papillaarjoont.

5. Igaüks wiimastest 108. grupist jaguneb omakord nelja liiki: delta asupaiga järele: 1., 2., 3. wõi 4. tsoonis. Tsoonide

kindlaksmääramiseks tarwitatakse selleks otstarbeks valmistatud läbipaistwat mõõduriista. Kokku 432 silmuste gruppi.

Teine klass: ke e r d m u s t r i d jaotatakse:

1. Rõngasteks ja tsentraaltaskuteks.

2. Eelmised — kolme alamgruppi seda mööda, kas tsentrist kuni põidlapoolse deltani tõmmatud joon läbistab 1—5, 6—11 ehk rohkem kui 11 joont.

3. Eelmised — jällegi kolme gruppi seda mööda, kas mõlemaid deltasid ja tsentrit ühendavad jooned moodustavad nurga, mille suurus kuni 80° , 80° — 100° või rohkem kui 100° .

4. Eelmised — nelja gruppi sedamööda, kas mustri tsentri läbimõõt on 0—1 mm, 1—3 mm ehk rohkem kui 3 mm.

Edasi järgnewad weel kaheksa isesugust alamjaotust, kusjuures lõppliikide üldarw ulatub 18.000 peale.

Kolmas klass: loogad jaotatakse:

1. Harilikud loogad ja telgitaolised mustrid.

2. Telgitaolised jaotatakse omakord: ilma wardata, üewardalisteks, kahewardalisteks ja mitmewardalisteks mustriteks.

2-b. Harilikud loogad jagunewad: wäärsilmusteks, kolm-nurkseteks, poolkuutaolisteks jne.

Neljas klass: juhulikud mustrid, mis ei kuulu ühtegi eelmisse klassi.

2. KURJATEGIJATE PÄEWPILDID.

Igast registreeritawast kurjategijast valmistatakse muu seas päewpiltlikud üleswõtted, nimelt rindpildid eest- ja küljelt ning esimeste täienduseks koguüleswõte püstiseisust.

Kurjategijate pilte kasutatakse tegelikul jälgimisel kahe-
sugusel wiisil: retuläinud toimija või põgenenud wangi otsimiseks (kui tema isik on teada ja kui ta otsiwale ametnikule näopidi tundmata) ning kahjusaajale või tunnistajatele ettenäitamiseks, kui need silmasid toimijat teol või kohe selle järele, pidasid tundemärgid meeles, kuid ei tea tema nime (kindlakstegemiseks, kas toimija ei kuulu registreeritud isikute hulka).

Esimene kasutamiskiwiis võib ulatuda üle terve riigi ja mõnikord wälispoolegi riigi piire. See asjaolu nõuab, et üleswõtted tehtaks igalpool ühesugusel wiisil ja ühesugustes tingimustes. Ühised reeglid, mis praegu rõhutatud tarwiduse mõttes pandud maksma kurjategijate päewpildistamisest juba õndsas Bertilloni poolt ja kuni siiaajani igalpool püsinud, on järgmised:

1. Rindpildid eest- ja küljelt tehakse $\frac{1}{7}$ loomusuurusest (näo pikkus pildil 30—35 mm, juustest kaetud pealuu osa arvatud ühes), koguüleswõte püstiseisust aga — $\frac{1}{20}$ loomusuurusest.

2. Rindpildidel peavad tulema ka õlad üles, üleswõtted olgu täiesti eest- ehk küljelt, milgi tingimisel poolwiltu.

3. Küljelt üleswõte tehakse paremalt poolt; ainult siis kui pahemal näopoolel peaksid leiduma iseäranis tähtsad erilised tundemärgid, tehakse üleswõte pahemalt poolt.

4. Rindpiltide üleswõtmisel peab pea seisma n. n. normaalseisandis (w. „Isikukirjeldus“).

5. Koguüleswõte seewastu püütagu teha registreeritawa loomulikus seisandis. Ta kandku oma harilikku ülikonda ja peakatet.

6. Registreerimise otstarbel walmistatud pilte ei tohi milgi tingimisel retušeerida.

Teine kasutamiskiwi nõuab päewpiltide alalhoidmist niisugusel wiisil, mis kõige enam soodustaks tarwilise pildi ülesleidmist kahjusaja wõi tunnistajate poolt. Selles suunas on seni tehtud mitmesuguseid ettepanekuid, kuid peab tunnistama, et ükski neist pole puudusteta.

Kõige rohkem lewinud päewpiltide säilitamiskiwi seisab nende paigutamises albumitesse. Seejuures albumid on jaotatud kurjategijate erialade järele. Nii, näiteks Berliini politseis päewpildid on jaotatud järgmistesse albumitesse: 1. mõrtsukad ja rööwliid, 1-a. aborditegijad. 2. murdwargad meesterahwad, 2-a. murdwargad naisterahwad, 3. põönigutesse, keldritesse, wäikestesse poodidesse, tallidesse ja kuuridesse sisse-murdjad, 4. wõõrastemajawargad ja kelmid, meesterahw. 4-a. wõõrastemajawargad ja kelmid, naisterahwad, 4-b. öömajadewargad ja kelmid, meester., 4-c. öömajadewargad ja kelmid naister., 5. taskuwargad meester., 5-a. taskuwargad naister., 6. ladude ja turuwargad meester., 6-a. ladude ja turuwargad naister., 7. uimastajad, 8. magatajad wargad (awal. naister., kes meester. oma korterisse wõi wõõrastemaja numbrisse meelitawad ja seal paljaks warastawad), 9. matsikütid ja mängijad, 10. aferistid meester., 10-a. aferistid naister., 10-b. wõltsijad ja walerahategijad, 11. petjad meester., 11. petjad naister.. 12. awalikkude naister. eksploateerijad, 13. päderastid, wäljapressijad, 13-a. kombluswastaste kuritegude toimijad, 14. juhuslikud wargad, meester., 15. juhuslikud wargad, naister., 16. kaubapallide ja kastide wargad, 17. palituwargad, 18. jalgrattawargad, 18-a. autowargad, 19. elawa kaubaga

kaubitsejad, 20. tundmatud laibad, 21. suguosade paljastajad (exhibitionistid), 21-a. pornograafiliste piltide müüjad, 22. waraste ja warastatud asjade warjajad meester., 22-a. sama erialaga naister., 23. väljapressijad meester., 23-a. sama erialaga aister., 24. mustlased meester., 24-a. mustlased naister., 25. rahwuswahelised murdwargad, wõrastemajawargad ja kelmid, 26. rahwuswahelised taskuwargad meester., 26-a. rahwuswah. taskuwargad naister., 27. rahwusw. magariinwargad, 28. rahwusw. matsikütid, mängijad, wõltsijad, aferistid ja kelmid, 29. rahwusw. raudteewargad, 29-a. rahwusw. pangarööwliid. Peale selle veel kaksikkõide rahakapilõhkujaid, millest teine tarbekorral wõidakse saata välispoole Berliini.

Albumis seisab iga pildi all registreerimisraamatu wastaw järjekorra number, mille järele pildil kujutatud isiku nimi hõlpsasti kätteleitaw. Nime piltide alla ei kirjutata, kuna see albumi ettenäitamise puhul wõiks mõjuda kahjusaajasse wõi tunnistajasse eksitawalt.

Meie krim.-politsei registratuurides on tarwitusel peaasjaliselt albumid, kus juures suuremates osakondades on pildid liigitatud kurjategijate erialade järele. Wäiksemates osakondades, kus piltide arw ei ole kuigi suur, puudub liigitus ja pildid kleebitakse albumisse kronoloogilises järjekorras. Muidugi ei ulatu ka suuremates osakondades erialade arw Berliini liigituse lähedale, sest meie wõrdlemisi wäikestes oludes kurjategijate erialad ei saa kujuneda nii puhtajooneliselt välja kui mitmemiljonilise elanikkude arwuga suurlinnades.

Albumite wastu — rohkem küll albumite liigitamise wastu erialade järele — kõneleb esimesel joonel asjaolu, et spetsialiseerunud kurjategijad, ehk küll meelsamini peawad kinni walitud erialast, mille wõtted nad õppinud aja jooksul kuni peensuseni. ometi ei põlga ka muud tööd, kui awaneb selleks aga kohane juhus. Nii hobusewaras parajal juhtumusel ei jäta rewideerimata ka aita, samuti katsub spetsialist-taskuwaras „taskute tõstmise“ kõrwal, ütleme, kelmusega õnne jne. Teiseks koguneb suuremates kogudes, näit. lihtwaraste albumi, waatamata liigitusele, ikkagi veel nii suures määras päewpilte, et ettenäitamise puhul tunnistaja ei jõua waadata neid nõutawa tähelepanuga läbi.

Osalt kõrwaldab mainitud puudused Dresdenis aastat kuusteist tagasi tarwitusele wõetud päewpiltide hoidmiswiis. Seal ei kleebita päewpilte mitte albumisse, waid üksikutele kartongidele, mis hoitakse alal sellekohases kapis kartotegi

näol. Kapp on horisontaal- ja püst waheseinte abil jaotatud pesadeks, kuhu mahuwad parajasti kaardi suurusele wastawad sahtlid. Sahtlite horisontaalread wastawad registreeritute kaswule ja nimelt ülewalt alla arwates:

1.	horisontaalrida	x	—	1,79	m
2.	"	1,78	—	1,75	"
3.	"	1,74	—	1,72	"
4.	"	1,71	—	1,70	"
5.	"	1,69	—	1,67	"
6.	"	1,66	—	1,63	"
7.	"	1,62	—	1,59	"
8.	"	1,59	—	x	"

Sahtlite püstread aga wastawad kurjategijate erialadele. Näit. pahemalt paremale arwates — 1. mõrtsukad ja rööwliid, 2. murdwargad, 3. pööninguwargad jne. Kastides seisawad nooremate pildid eespool, kuna kõige wanema kaart tagantpoolt wiimane.

See süsteem pakub mõne paremuse, kuigi ta ei kõrvalda kõiki raskusi päewpiltide ettenäitamisel. 1927 aastast algades on meilgi osaliselt siirdunud fototeekidele (nii nimetatakse kaartidele kleebitud päewpiltide kogu), paigutades fototeeki eeskätt tuntud retsidiwistide ja muidu aktiivsemate kurjategijate pildid. Seejuures on kaardid jaotatud järgmise süsteemi järele:

Kehakaswu järele — 1) alla 1,55 m, 2) 1,55—1,60 m, 3) 1,61—1,70 m, 4) 1,71—1,75 m ja 5) üle 1,75 m, seega wiide gruppi. Kehakaswu grupid jagunewad omakord kurjategijate toimimisiseloomult: 1) rööwliid, riisujad, wägistajad, 2) murdwargad, muukijad, 3) taskuwargad, petturid, 4) teised alad. Saadud alamliigid jaotatakse wanuselt — nooremad ettepoole, wanemad tahapoole. Kaardid hoitakse alal harilikkudes kartoteekkastides, kusjuures alljaotused eraldatakse teisevärwiliste juhtkaartide abil.

Peale albumite ja fototeekide walmistatakse mitmel pool igast kurjategijast tagawaraks weel n. n. otsimiskaart, millel ühel poolel päewpilt ja teisel — isikukirjelduse andmed. Tegeliku otsimise puhul antakse see kaart wastawale ametnikule wälja.

Meil ei walmistata otsimiskaarte tagawaraks. Otsimise puhul kitsamas ringis kõlbawad selleks väga hästi fototeekkaardid, mille tagaküljele trükitud tähtsamad isikukirjelduse andmed; tuleb wõtta aga otsimine ette laiemas ulatuses, siis

otsitakse wälja otsitawa isiku päewpildi plaat ja walmistatakse siis juba tema pilte rohkemas arwus, mis saadetakse laiali ka teistesse politseiastustesse. Mulle näib, et see wiis on otstarbekohasem ja odawam.

3. ISIKUKIRJELDUS.

Arwult kolmas tähtsam registreerimise toiming on kurjategija isikukirjelduse kokkuseadmine. Sellest toimingust on ilmunud minu tõlkes ja wäljaandel ju 1922 aastal, prof. Reissi suurepärase õpperaamat „Isikukirjeldus“, mispärast pean täiesti ülearuseks isikukirjelduse meetodit ennast siinkohal lähemalt kirjeldada. Selle asemel püüame jõuda järgnewates ridades selgusele, kui suures ulatuses on wälisametnikul waja tunda isikukirjelduse meetodit, sest kahtlemata leidub mainitud õpperaamatus mõndki, mis osutuks wälisesteenistuses liigseks.

Teatawasti oli isikukirjeldus ta kokkuseadja, Alf. Bertilloni poolt mõeldud eeskätt identifitseerimise wahendina ja alles selle kõrwal ka wäliseks otsimiseks. Seetõttu on temas mõne kehaosa tunnused, kõigepealt kõrwa omad, arendatud wiimse peensuseni, mille omandamine näib wälisametnikule tõepoolest liigsena bagaašina.

Hiljemalt tarwitusele wõetud daktiloskoobiline registreerimismeetod surus isikukirjelduse kui identifitseerimiswahendi warstigi tagaplaanile, jättes täita temale sellel alal ainult kõrwalosad, näit. isiku wõrdlemine kauema aja eest üleswõetud päewpildiga, tundmata laipade kindlakstegemine, teopaigal nähtud tundmata toimija kindlakstegemine tunnistajate poolt meespeetud silmapaistwate tundemärkide waral.

Seewastu isikukirjelduse tähtsus on jäänud püsima rettu-läinud toimijate ja wallapeasnud wangide püüdmiswahendina. Selles osas moodustab ta ühest küljest hädatarwilise täienduse päewpildile, wõimaldades õppida otsitawa isiku päewpildi kiiresti ja põhjalikult pähe ning teisest küljest ainsama abinõu inimese tundmiseks, keda otsija pole näinud waremalt kunagi (muidugi päewpildi puududes, antud tundemärkide järele). Arusaadaw, et siin pearõhk langeb seesugustele tundemärkidele, mis inimese juures wabas olekus, milles ju otsitawa tundmine sünnib tegeliku otsimise puhul, weel tähelepandawad, t. s. mis wõiwad torgata teatawates walgustuse, kauguse ja liikumise tingimustes harilikul rõiwastusel weel silma. Seetõttu jääwad tegelikuks otsimiseks wajalisest isikukirjeldusest

wälja kõik peensused, mis wõib teha awalikuks ainult üleswõtmise toolil, samuti kõik keskwormid ja suurused ning jääwad peajasjalikult äärmised wormid ja suurused ning iseäralised tundemärgid.

Minnes sellest seisukohast wälja, kujuneks wälisteenistuses tarwiliku isikukirjelduse tundmise programmi järgmisena:

Otsaesine: 1. Kulmukaared. 2. Kallakus. 3. Iseärasused.

Nina: 1. Juure kõwerdus. 2. Selja wormid. 3. Aluse seis. 4. Pikkus. 5. Wäljaulatus. 6. Laius. 7. Iseärasused.

Kõrw: 1. Kõrwa osade nimetused. 2. Kõrwalapikese lõige (koller), ainult wiis lõiget, mis kujutatud „Isikukirjelduses“ lhk. 26. 3. Kõrwa põhikuju ja 4. Kõrwa eemalseis (sealsamas lhk. 33, 34).

Huuled: 1. Kõrgus. 2. Ettepoole ulatus. 3. Ilanaha laius. 4. Iseärasused.

Suu: 1. Suurus. 2. Iseärasused.

Koon: 1. Kooni seis. 2. Profiil. 3. Iseärasused.

Näo profiil: 1. Otsaesise-nina profiil. 2. Nina-suu profiil.

Näo koller: 1. Kõik wormid, mis õpperaamatus kirjeldatud.

Kulmud: 1. Asend. 2. Siht. 3. Kuju. 4. Iseärasused.

Silmalaud: Iseärasused.

Silmamuna: Iseärasused.

Kael: 1. Suurus. 2. Iseärasused.

Kortsud: 1. Silma kortsud. 2. Suu kortsud.

Juuksed: 1. Loomulik olek. 2. Juukse piire. 3. Wärw.

Habe: 1. Loomulik olek. 2. Kuju. 3. Wärw.

Õlad: 1. Laius. 2. Kallakus.

Kehahoid: Kõik, mis õpperaamatus kirjeldatud. Samuti kehaliigutused.

Hääl ja kõne ning iseäralised tundemärgid — nagu eelminegi.

Meil paigutatakse isikukirjelduse andmed näpujälgede kaardile, kus selleks trükitud wastaw wormulaar ette. Sama kaardi esiküljele paigutatakse peale selle weel teated isikust ja nimelt järgmiste küsimuste kohaselt: 1. Liignimi. 2. Ees-, isa- ja hüüdnimi. 3. Sündimise aeg ja koht. 4. Kus hinge kir-

jas. 5. Elukoht. 6. Perekonnaseis. 7. Sugulus ja tutvus. 8. Usk. 9. Rahvus. 10. Kodakondsus. 11. Elukutse. 12. Haridus. 13. Suhted wäeteenistusega. 14. Milles süüdistatakse registreerimise ajal. 15. Eelkaristus. 16. Muud teated. Kunas ja kus registreeritud ja registreeritu omakäeline allkiri. Keskbüroole saadetawale kaardile kleebitakse peale registreeritu päewpilt.

4. MUUD ISIKU KINDLAKSTEGEMISE ABINÕUD.

Kui isik waremalt registreerimata, siis ei aita meid ei daktiloskoopia, isikukirjelduste kaardid ega päewpildi albumid. Siin tuleb talitada lähikaudu järgmiselt:

1. Näitab isik ette isikutunnistuse (passi), siis kõigepealt proowida, kas ettepanud dokument on ehtne. Selleks waatame, kas ta on kirjutatud ühtlase käekirjaga ja ühesuguse tindiga, samuti — kas trükitud teksti osad wastawad tawalistele dokumentidele. Wäljakraapimised tulewad ilmsiks, kui dokumenti waadata wastu walgust. Järeletehtud ametkohtade pitsatid on töötatud wastawate tööriistade puudusel enamasti halwasti wälja, mis suurendusklaasi läbi waadates tuleb isearanis selgesti nähtawale. Lõpuks wõrdleme dokumendil olewat omaniku allkirja ettenäitaja allkirjaga ja paneme küsimused ette dokumendi sisu kohaselt.

Wana wilunud hobusewaras, kes näitas politseile kinniwõtmisel wõõra isikutunnistuse, kukkus sellega sisse, et ütles küsimusele oma õige isanime, mis ei käinud dokumendil tähendatud isanimega kokku.

Ühtlasi palutagu, et isik näitaks ette kõik dokumendid, mis on temal kaasas ja kui asjaolud nõuawad seda, wõtta isiklik läbiotsimine dokumentide leidmiseks ette. Harilikult kantakse peale isikutunnistuse weel kaasas üht wõi teist paberit, mis aitawad tõendada isikut, näit, wäeteenistusest wabastamistunnistus, mõnesugused kwiitungid raha maksmisest j. m.

2. Tõuseb ettepanud dokumentide ehtsuses kahtlus, siis waja pärida wastawatest asutustest ja isikutelt järele, kas on antud ettepanud dokumendid tõepoolest nende poolt wälja ning kellele ja kunas nimelt, kuidas näeb õige omanik wälja ja lähemad teated wiimase isikust, perekonnast ja wiibimisest.

3. Kui isikul dokumendid puuduwad sootumaks wõi kui ettepanud dokumendid osutusid ebaõigeks, siis panna temale ette, nimetada isikud, kes tunnewad teda lähemalt ja näidata wiimastele tema ette. Samuti pärida järele, kus ta waremalt

elanud ning lasta selgitada antud seletuste täpsust kohaliku politsei läbi. Lääne-Euroopa suuremates linnades avaldatakse aeg-ajalt kõikide elanikkude aadress-raamatud. Need on muu seas muutunud väga heaks isiku kindlakstegemise abinõuks politseis. Ütleb isik enda olevat elanud teatud ajal seal ja seal suuremas linnas, waadatakse kohe aadress-raamatust järele, kas seletus wastab tõele.

Tähelepanu tuleb pöörda ka nimetähtedele pesus, rahatasukul, taskukellal, paberossitoosil jne. Mõnikord ei sobi need öeldud nimega, ajades nimesalgaja kimbatusse. Mõnikord teewad waletamisele lõpu isiku taskutest leitud kirjad, märkused taskuraamatus, ülesmärgitud aadressid, kaasasolewad päewpildid.

4. Kui ettepanud dokumendid äratavad kahtlust, tuleb waadata ka otsimiskirjadest järele, kas ettepanud dokumendid ei ole otsitawad, seega kellegi poolt kaotatud wõi kellelki warastatud. Isikute otsimiskirjadest omakorda waadata, kas ei otsita seesuguste tundemärkidega isikut.

5. Kui isik ütleb olevat enda pärit teatud maakohast, kus kõneldakse omapärast murrakut, siis kutsuda keegi sealt-poolt inimene, kes wõiks otsustada, kas isik waldab selle maakoha murrakut.

6. Kui muud abinõud ei wii sihile, siis walmistada isikust päewpilt ja see saata ühes isikukirjeldusega wastawatele politseiasutustele kohalikkudele elanikkudele ettenäitamiseks.

Iseäralised tundemärgid isikut selgitamas. Mõnikord aita-wad mõnesugused kehal leiduwad iseäralised tundemärgid lähemalt walgustada nimesalgaja isikut. Nendest oleks nimetada:

a) Elukutse märgid kätel. Kätt waadeldes (katsudes) wõime teha ilma pikema jututa wahet k o w a , k a r e d a töömehe käe ja p e h m e , h o o l i t s e t u d käe wahel, mille omanik seisab kehalisest tööst kaugemal. Juba see ainus wõimalus tähendab mõnikord väga palju. Peale selle on enamasti

s i l m a t o r k a w a l t w a l g e d — möldri, pagari, lubja-ning tsingitöölise käed;

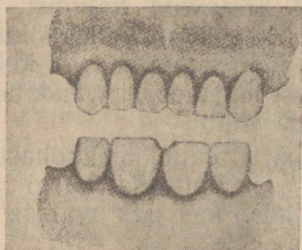
s i n i s e k s w ä r w i t u d — wärwija käed;

m u s t a k s w ä r w i t u d — söetöölise, ahjukütja (ettewõtetes), sepa ja lukksepa käed;

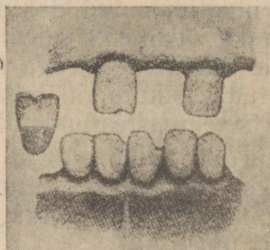
p u n a s e d w õ i r o h e l i s e d — maalri ja wärwiwabriku töölise käed;

pruunid ja kollased — parkali ja tislari sõrmeotsad ja sõrmeküüned.

Mõned elukutsed tekitavad kätenahal, wastawalt tööriistade tarwitamise wiisile, omapärased kühmud, mida lähemal silmitsemisel wõib näha palja silmaga ja tunda sõrmeotstega katsudes. Kühmud tekiwad nimelt sellele kohale käenahal, kuhu wastu tööriist toetub töötamisel kõige rohkem. Seetõttu nahk wanub ajajooksul paksuks. Näit. waadelge kantselei-ametniku parema käe keskmise sõrme pöidlapoolset külge küüne ligidal, käärikühme rätsepa parema käe sõrmedel, õmblejannade pahema käe sõrmeotsi. Kes tahab omandada sellel alal suuremaid kogemusi, astugu töökodadesse ja waa-

Joon. 41.

Joon. 42.

daku hästi järele, kuidas käiakse mitmesuguste tööriistadega ümber, pannes eriti tähele, missugune käeosa surub töötamisel kõige rohkem tööriistale. Ka sõrmuse kandmine jätab wastawad märgid sõrmedele. Eksperdina tarwitada arsti.

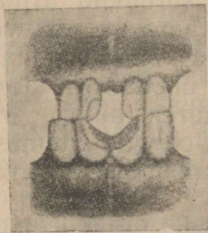
b) Elukutse märgid hammaste küljes. Kingsepad ja sadulsepad tarwitawad oma töö juures alata naelu. Et teha naelte wõtmine käepärasemaks, pistawad paljud nendest näputäie naelu suhu ning poetawad need sealt keele otsa abil ükshaawal esimeste hammaste wahele, kust wõetakse siis tarwidust mööda nael ja pannakse paigale. Sealäbi rikkuvad esihambad ajajooksul, nagu wõib näha seda joon. nr. nr. 41, 42.

Klaasipuhujad tarwitawad teatawasti oma töö juures pikka metalltoru, mida peab keerutama puhumise ajal ringi. Toru suuspeetaw ots hõõrub ajajooksul esihammastesse pesad nagu wõime näha seda joon. nr. nr. 43, 44.

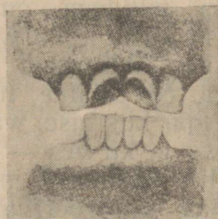
Rätsepa wõi õmblejanna esihambaid kujutab joon. nr. 45. Põhjus: töötades teritawad nad esihammaste

wahel niidi otsi, nõelasilma pistmise jaoks, kusjuures tõmmatakse niidiots kokkupressitud hammaste wahelt paar korda läbi.

Eriti iseloomustawad on esihammaste rikked suhkru-
pagarite juures, joon. nr. 46. Põhjus: töötamisel sissehin-

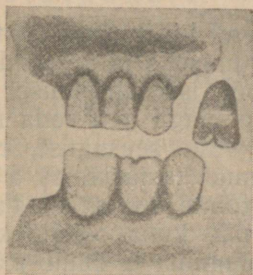

Joon. 43.

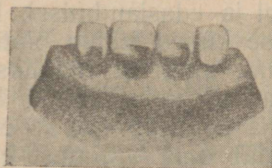

Joon. 44.

gatud suhkrutolm koguneb hammastele ja seal käärides sööb ajajooksul esihammaste igemetesse ja juurepoolsetesse osadesse õonestused.

Joon. 45.

Joon. 46.

Metallitöölistel, kui nad ei puhasta oma hambaid korralikult, on hambad kaetud igemetest alates kuni keskpai-
gani tuhmroheka korruga, mis püsib isegi kaua aega pärast elukutse wahetamist. Põhjus: töökojas hõljuwat metalli tolmu kogub hammastele, kus ta ühineb ja oksüdeerub puhastamata hammastel alaliselt leiduwa limaga.

Tarbckorral paluda asjatundjaks hambaarst.

d) Elukutsest tingitud kehahoid. Siin tulewad arwesse mõnesugused elukutsest tingitud ebamäärasused,

kuid neid peab õppima tundma jällegi wastawaid ametmehi teraselt silmitsedes ja wõrreldes nende kehahoidu normaalhoiuga. Kirjeldused jääksid siin ka kõige paremal tahtmisel tuhmiks.

Tätoweerimised — on suures lugupidamises merimeeste keskel, kuid ka paljud teised surelikud armastawad kaunistada piltidega oma nahka. Kantakse tätoweerituna nime algtähti, harwem — täielist nime, enamasti aga kujutusi. Wiimased on pea alati ühenduses tätoweeritu elukutsega. Nii leiame merimeeste juures ankru wõi jälle koduriigi lipu kujutuse, wasar ja tangid ehiwad enamasti lukkseppa, saag ja kirwes — puuseppa, ristipandud kirwed looma pealuu all — lihunikku jne.

Kantakse tätoweeritud pilte käewartel, rinnal, seljal ning puusadel.

Asjatundlikult tätoweeritud pildid ei kustu kogu elu kestes. Tahetakse kõrwaldada need, mis isiku warjamise pärast mõnikord tarwilik, siis tuleb põletada nad kangete rohtude abil wälja, kuid niisugusel juhtumusel jääwad järele armid. Wiimaseid päewpildistades wõib tunda tihti endise kujutuse. (Wilh. Polzer, Handb. f. d. prakt. Polizeidienst.)

Wälimuse muutmine. Siia kuuluwad küsimused on tähtsad ühelt poolt otsitawate isikute kätteleidmiseks ja äratundmiseks (isiku kindlakstegemiseks), teiselt poolt isikukirjelduse kokkuseadmisel ja edasiandmisel. Esmalt peetagu aga seda meeles, et inimese küljes leidub õieti wäga wähe seesugust, mida ei saa muuta, ning ka reegliski muutunud tõsiasja, et algaja wõi oskamatu kelm saadab kuriteo toime muutamata wälimusega ja põgeneb maskeerituna, kuna oskaja kurjategija muudab oma wälimuse enne toimimist ja ilmub pärast seda oma loomulikku olekus. Wiimane teeb targemini kui esimene, kuna temal tuleb kanda maski lühikest aega.

Üksikult olgu nimetatud:

Riided. Wõrreldagu üht ja sama inimest kord silmatorkawas moenarri ülikonnas ja siis õige soliidses, elegantises ülikonnas, edasi, kord lihtsas töömehe ülikonnas ja hiljem peenikesis riideis, samuti — kord hästi kirjus rüüs ja siis waimuliku mehe laadi mustas ülikonnas, ning igauks märkab kohe, milline wahe on wäljanägemisel.

Näowärw on tähtsamaid punkte ning praegusaja moodsaate teatriseminkidega saab saata siin palju korda. Kui keegi wärwib oma näo õige kahwatuks, kõndimisel tõmbab ennast

küüru ja wahete-wahel ikka jälle kõhatab ning esineb hiljem õitswa wäljanägemisega, siis on õige keeruline asi tunda temas endist kopsuhaiget rauka. Pealegi wõib anda näole kui tarwis, õige kestew wärw, näit. margantshapu kaaliga wõib näo soowitawa määrani pruuniks wärwida; see wärw kannatab hõõrumist ja pesu ning kaob alles aja jooksul.

Juukseid ja habet wõib praegusel ajal väga hästi wärwida, täiendada, ka katta kinni, ja kui keegi näit. kunstliku palja pealaega ilmub (ütleme õhtul, lühikeseks ajaks) ja toob hiljem oma suurepärase juuksekaswu jälle nähtawale, siis on sellest küllalt, et jääda tundmatuks. Millised kriukad siin üldse wõimalikud, on juba üldiselt tuttaw.

Kehakuju ei saa moonutada üksinda peenemaks ja jämedamaks, sirgeks ja kõweraks, küürakaks ja loomulikuks, waid ka märksa lühemaks, kui keegi näit. tõmbab selga pika ülikuue ja kõnnib kõwerdatud jalgel.

Kehaliikmeid wõib moonutada samuti. Nõnda ühe käega inimene wõib panna puuduwa käe asemele kunstliku käe ja keegi, kel kaks terwet kätt, teise käe peita ja esineda pealtnäha ühekäelisena.

Soolatüükaid, sündimismärke, tedretähti, näo kestamist jne. wõidakse sünnitada kunstlikult, kuid nende kõrwaldamine (kui nad olemas) on weidi raskem. Arstikunst saab aga sellega hakkama ja nende lõiked paranewad wõrdlemisi lühikeseks ajaga.

Hambad. Puuduwate hammaste asemele pannakse uued ja olemasolewad wõib muuta wärwimisega wõi plaastri pealepanekuga lühikeseks ajaks nägematuks. Nii pole panna midagi imeks, kui keegi, kelle suust inetumad hambatüükad haigutawad wastu, tunni aja pärast uhkeldab laitmatu närimisaparaadiga, mis pealegi täitsa ehtne.

Nina ei saa küll teha wäiksemaks, sellewastu wõib teda aga wabalt suurendada ja muuta ta kuju. Wärwitud waha, smingi ja puudri abil tehakse siin lausa imet.

Silmade wärw näib seiswat wälispool moonutamise hädaohtu, kuid ometi pole see nii. Keegi naisterahwas oli wahetanud pangas wale rahapaberi õige wastu ja teda kirjeldati kui silmatorkawalt suurte mustade silmadega isikut. Tõepoolest olid tal wäikesed helesinised silmad. Ta oli wõtnud enne pangamajja minekut tubli portsjoni beladonnat (atropiini), mille mõjul silmaterad paisusid seewõrra suureks, et sinisest irisest jäi ainult kitsas waewalt märgataw riba.

Harukordselt suuri silmateri pidas pangaametnik mustadeks irsteks.

Iseenesest mõistetaw, et keegi ei lepi tähtsa kuriteo puhul ainult ainsa eespool kirjeldatud pettuse tarwitamisega. Kujuteleme endile nüüd, et ta astub muudetud riietega, hästi moonutatud keelemurdega, wõõra häälega ja suurema arwu loeteldud kehaliste muudatustega üles, siis saame aru, kui palju meie kinniwõtmise käsud ja isikukirjeldused on mõnikord wäärt. Siia juure tuleb weel see, et otsitawal kelmil läheb pahatihti korda saada teada oma isikukirjeldus, mille järele otsitakse teda, näit. ajalehtedest, juhuslikult isikult, kellelt politsei pärinud neid järele jne.

Siin pole muuta aga midagi. Seisukorda wõib parandada waid seeläbi märksa, kui peetakse alati meeles, missugused muudatused on wälimuse juures ülepea wõimalikud, kui neid isikukirjelduste käsitamisel ja isiku kindlakstegemisel tuletakse ikka jälle meeles ja kui palutakse tarbekorral wajalikke näpunäiteid mitte üksnes arstidelt, waid ka kosmeetikutelt, juukselõikajatelt-habemeajajatelt ning mitte wiimases reas riidetumiskunstis osawatelt naisterahwastelt. Teraw, kogenenud silm, kiire otsustamiswõime ja leidlik kombineerimine peawad aitama ka siin. (Dr. H. Gross, Die Erforschung d. Sachv. strafb. Handl.)

5. WALERAHA LEWITAJATE KARTOTEEK.

Sellenimelise kartoteegi ülesandeks on waleraha walmistajate ja lewitajate organisatsioonidesse kuuluwate isikute ilmutamine ja ühtlasi ülewaate muretsemine waleraha liikumisest riigis. Kuni wiimase ajani peeti meil waler. lewitajate kartoteeki kõikides krim.-politsei registratuurides; nüüd on awaldatud uus korraldus, mille järele peetakse üle riigi ainult üks seesugune kartoteek ja nimelt Tallinna krim.-politsei juures.

Kaartide kogumine. Iga politsei asutus wõi ametnik, kes protokoleerib waleraha lewitamise juhtumuse, seab lewitamiselt tabatud isikust kindlaksmääratud wormi järele kaardi kokku ja saadab selle wiwitamata Tallinna krim.-politseile. Kaart sisaldab andmed lewitaja täielise nime, wanuse, elukoha ja ameti kohta, samuti teated millal ja kus ta pakkus waleraha, kellele pakkus, kellelt ütleb raha saanud olewat, missugustel asjaoludel pakkus raha, ning lõpuks ärawõetud raha (-de) kirjelduse.

Registreerida tuleb nimelt kõik lewitamiselt tabatud isikud, vaatamata sellele, kas lewitamine sündis teadlikult või teadmatuses. Kui selgub juurdlusega, et üht ja sama raha on annud mitu isikut üksteisele järgemööda edasi, tuleb registreerida kõik edasiandmisest osavõtnud isikud.

Kartoteegi korraldamine ja kasutamine. Kaardid hoitakse alal eraldi meeste- ja naisterahwaste kohta kindlas tähestiku järjekorras. Iga uus kaart tuleb paigutada wiibimata oma kohale. Sedawiisi kogunewad juhtumusel, kui üks ja sama isik korduvalt tabatud lewitamiselt, kõik temast walmistatud kaardid kartoteegis üksteise kõrwale, ja seda wiimast asjaolu peabki nüüd kartoteegi pidaja alati hoolega silmas. Märkab kartoteegi pidaja uut kaarti kohale paigutades, et samast isikust juba waremalt kaardid olemas, siis teatab ta eelmistes kaartides tähendatud lewitamise juhtumustest wiibimata sellele ametnikule, kes toimetab juurdlust wiimase lewitamisjuhtumuse üle. Seetõttu awaneb aga juurdlejal võimalus wõtta seesugune lewitaja erilise tähelepanu alla. Sellest järgnew kasu on käegakatsutaw. Kartoteegi puududes tragi lewitaja wõiks kukkuda järgemööda kas wõi kümnes kohas sisse, s. o. olla tabatud lewitamiselt, ilma et politsei saaks aimu tema tõelikust tegutsemisest; pole ju kuigi raske sissekukkumise puhul etendada „tüssatasaanu“ osa, kes teadmatuses wõtnud waleraha õige pähe wastu ja pakkunud seesugusena ka edasi. Kuid nagu juba nägime, rööwib kartoteek lewitajailt seesugused mugawused.

Et hoida üleearune kirjawahetus, teadustab Tallinna krim.-politsei välispoolt sisse tulnud kaartide puhul saatjat ainult sel korral, kui kartoteegis küsimuses olewast isikust waremalt kaardid olemas. Wastasel korral sealt poolt ei järgne mingisugust wastust kaardisaatjale.

Kuu jooksul sissetulnud kaartide järele seab Tallinna krim.-politsei kuu lõpus kokku ülewaate walerahade liikumisest, mille saadab wastawatele asutustele. Ülewaade seatakse kokku tabelina, iga waleraha tüübi st eraldi, milleks kasutab kaartidel leiduwad walerahade kirjeldused. Kui näit. kuu jooksul on lewitatud 1000 margalisi paberrahasid, mis pärit mitmesugustest wabrikutest, siis walmistatakse iga wabriku saadustest eraldi ülewaade. Ülewaates näitawad püstlahtrid lewitamiskohta maakondade järele, horisontaal- lahtrid aga lewitajate päritolu, samuti maakondade järele.

Ülewaated võimaldawad pidada politsei juhtidele walerahade liikumise wastawalt silmas ja juhtida edaspidiseid

tähelepanekuid õigesse kohta. Eriti tähtis on see uute tüüpide turule ilmumise puhul.

Kaartide kokkuseadmisel pandagu tähele:

1. Et hoida ära segadused kartoteeki paigutamisel, samuti kaartide ümberkirjutamise vajadus, kirjutatagu kaardid selge ja arusaadava käekirjaga.

2. Lewitaja isik teha täpselt kindlaks, kasutades selleks kõike võimalikke abinõusid. Õnnestuks lewitajal esineda wale nime all, kaotab tema registreerimine muidugi igasuguse tähtsuse.

3. Lewitatud waleraha tundemärgid anda täielikult ja täpselt üles. Kahjuks on aga mitmed politseinikud seni piirdunud ainult ärawõetud waleraha kupüüri nimetamisega, paremal juhtumusel veel numbri juurelisamisega. Sellest on wähe. Waja jõuda selgusele, millest läheb ärawõetud waleraha just õigetest lahku, näit. märkida wärw, joonestuse wead, paberi omadused, ning wõrdlemise tagajärjed kaardile.

4. Kaart saata wiibimata ära. Samuti kartoteegi pidaja ei tohi wiirwitada milgi tingimusel wastusega, kui registreeritu tabatud ju waremalt lewitamiselt. Wõimalust mööda anda järelepärimised ja ka wastused telefoniga.

6. ISIKUTE JA WARANDUSTE ÜLERIIKLIK OTSIMINE.

Isikute ja waranduste üleriikliku otsimise korraldamine kuulub meil Politsei peawalitsuse kriminaal-osakonna ülesannetesse ja teostatakse nimetatud osakonna juures asuwa Üleriikliku otsimistoimkonna kaudu. Praegu ametlikult makswa korralduse järele iga ametasutus wõi ametnik, kellel käsilolewa juurdlemise wõi asjaajamise huwides tekib tarwidus wõtta ette isikute wõi waranduste üleriiklik otsimine, on õigustatud saatma Otsimistoimkonnale sellekohase kirjaliku nõudmise, n. n. otsimise alustamislehe. Wiimased on walmistatud nelja isesuguse wormi järele, nimelt:

Worm A. „Otsitaw isik“. Sisaldab järgmised küsimused: otsitawa isiku liig-, isa-, ees- ja hüüdnimi, wanadus, kus hingekirjas, kus sündinud, tema isikukirjeldus, täieline otsimise põhjus, juhatus sellest, mis tuleb teha tema leidmise korral ja kes otsib.

Worm B. „Hobuste ja teiste koduloomade otsimine“. Küsimused: nimetus, karw, sugu, wanadus, kõrgus, wäärtus, (hobustel) lakk, tukk, saba, pass, iseäralised tundemärgid, millal ja kust warastati, omanik, wiimase elukoht, kes otsib.

Worm D. „Isikutunnistuse wõi muu dokumendi otsimine“. Küsimused: nimetus, omaniku täieline nimetus, wanadus, kus hingekirjas, elukoht, millal, kelle poolt ja mis numbri all dokument antud välja, millal warastatud (kaotatud), kus warastatud (kaotatud), kes otsib.

Worm E. „Waranduste otsimine“. Küsimused: omanik, selle elukoht, millal ja kust warastati, asjade nimetus ja kirjeldus, kes otsib.

Waranduste nimetuste ja kirjelduste jaoks on planketil tähendatud neli liiki: I liik — wäärtasjad, wäärtpaberid, raha, II liik — kehakatted, kangad, nahad, III liik — majapidamise tarbeasjad ja IV liik — tööriistad, masinad, sõiduabinõud, laskeriistad,

Worm E teisiku moodustawad leitud asjade omanikkude otsimislehed.

Sissetulewad otsimise alustamislehed sorteeritakse Otsimistoimkonnas eelpool tähendatud wormide ja liikide kohaselt ning paigutatakse järjekordsetesse otsimisringkirjadesse, mis saadetakse postiga kõikidele politsei asutustele ja ametnikkudele. Isikute otsimisringkirjadele lisaks (ringkirjad sisaldawad otsitawate nimed tähestiku järjekorras) saadetakse kõikidele krim.-politsei asutustele weel isiklikud kaardid igast otsitawast isikust, trükituna paraja paksusega kartongile ning samasugused kaardid harilikul paberil kõikide aadresslaudade jaoks.

Otsimisringkirjad õmmeldakse politseiasutustes liigitusele wastawatesse wihikutesse. Igal wormil kui ka worm E liikidel on oma aasta algusest peetaw nummeratsioon. Igal worm E liigi ringkirjal on pahempoolsel weerel, wastawa otsimispunkti ees, otsitawate asjade nimekiri, mis hõlbustab õige tunduvalt ringkirjade tegelikkude käsitamist.

Isikute otsimisringkirjadele juurelisatud isiklikud kaardid hoitakse alal kartoteegi wiisi kindlas tähestikulises korras, kuna aga suuremates linnades isiklikud kaardid paigutatakse ka aadresslauda, et teha otsitaw ilmsiks, kui ta peaks registreeruma aadresslaua piirkonnas.

Leidmise korral talitatakse leitud isikuga wõi asjadega nõnda kuidas kirjutab otsimiskiri seda ette. Ühtlasi teatab leidja sellest Otsimistoimkonnale, kes paneb seisma siis wastawa otsimislõpetamise ringkirja väljaandmisega edaspidise otsimise. Lõpetamisringkirja järele kustutakse igalpool, kus peetakse otsimiskirju, lõpetatud otsimised maha ning kõrwaldatakse kartoteegist wastawad kaardid.

Wäiksemates linnades ja alewites, kus olemas aadress-lauad, oleks otsimiskaartide paigutamine aadresslaua liigne; siin wõrrelgu aadresslaua ametnik järjekordset otsimisringkirja aadresslauaga, et leida otsitawad sissekirjutatud elanikkude hulgast ja andku oma poolt igapäew juuretunud isikute nimestik krim.-politseile, kes waatab otsitawate isikute kartoteegist järele, kas juuretunud isikud on tagaotsitawad. Samuti talitagu konstaablid maal wallawalitsustes peetawate elanikkude nimekirjadega.

Isikute ja waranduste üleriiklikule otsimisele tohib a s u d a ü k s n e s s i i s, kui kohapealsed otsimised ei annud tagajärgi, s. t. kui otsitawat ei leitud piirkonnas, kus temast tuntakse tarwidust ning kui ühtlasi ei õnnestunud saada teada tema wiibimispaika. Üleriiklik otsimine on seotud tunduwater kuludega ja paneb liikuma suure aparaadi, seepärast ei tohi wõtta seda kunagi ette kergemeelselt, niitelda, mugawuse pärast. Teiseks peetagu meeles, et otsimise kordaminek oleneb tähtsas määras sellest, kuiwõrra täielikud on otsitawast isikust wõi asjast käiwad andmed. Otsimisalustamise wormulaarid sisaldawad rea küsimusi, millele tingimata tarwilikud täielikud wastused. Loetagu siis igakord wastaw wormulaar tähelepanelikult läbi ja peetagu aru, kuidas saawutada nõutawad andmed.

Eelpool kirjeldatud otsimiskirjade wõrdlemine elanikkude nimekirjadega juhatab kätte ainult otsitawad isikud ja pealegi ainult seesugused neist, kes ei põikle kõrwale elanikkude registreerimise kohustusest. Neid aga, kel põhjus hiilida mööda registreerimiskohustusest, samuti teadmata põhjustel kadumaläinud isikuid, kui ka otsitawaid warandusi tuleb otsida teissuguste abinõudega.

Waranduste otsimist puudutame lähemalt raamatu teises jaos waranduse ärakiskumiste kuritegude puhul; siin aga paneme lähemalt tähele a) tagaotsitawate kurjategijate ja b) kadumaläinud isikute üleriiklikku otsimist.

a) Kurjategijate otsimine. Kurjategija wõib tarwitada redushoidumiseks mitmesuguseid abinõusid. On tarwamises, et teda waritseb tabamishädaoht, siis otsib ta enamasti ulualust kahtlaste isikute juures, kus ei panda erilist rõhku majja elama asunud isikute registreerimisele politseis wõi wallawalitsuses. Niisugused oleksid näit. isikud, kellega istutud waremalt ühes kinni, kahtlase kuulsusega naisterahwad, warguse wastuwõtjad, halwa kuulsusega wõõrastemajad jne. Läks tal korda omandada wale isikutunnistus, siis esineb ta

sellega korraliku mehena. Viimasel juhtumisel tarwitatakse tihti warastatud isikutunnistust, milles muudetud liignime lõpp. Kui aga kurjategija on arwamises, et jälgijatel ei õnnestu teha kindlaks tema süüdiolekut, siis elab ta rahuliselt oma õige nime all, kuigi ta lahkus esimeses hoos kodukohast.

Peale eespool kirjeldatud tüübiliste peiduurgaste jääb kurjategijale tihti üle weel muidki „pelgupaiku“, kus hoiduda wähemalt esiotsa warjul palawama tagaajamise eest. Neid on tabatud näit. lähemate sugulaste ja heade tuttawate juurest ilma sissekirjutamata, suwel metsades, kuhu tuttawad muresesid neile söögipoolist, mõnikord wõõrastegi juures, keda nad saanud kuidagi oma mõju alla, olgu lihtsa ähwardamise tõttu wõi mõjudes mõne soowimata asjaolu juhusliku tunnistajana. On tulnud isegi ette seda, et kurjategijad pärast suurema kuriteo kordasaatmist poetusid wanglasse, muidugi mõne tühisema eksimise eest ja wale-nime all (näit. jooanudoleku eest).

Aktiivne otsimine peab nüüd loomulikult wõtma kõige tähelepanelikumana walwe alla kõik seesugused paigad, kus kurjategijad harilikult warjuwad. Selleks peab iga politseinik tutwuma oma tegewuspiirkonnas asuwate kahtlaste paikadega ja wõtma nendes järjekindlalt ette järelewaatusi (mis igakord ei tarwitse kanda ametlikku laadi). Hilja õhtul ja wara hommikul on aeg järelewaatuseks kõige kohasem, sest siis on majaanikud harilikult kõik kodus. Järelewaatustel selgitatakse, kas kõik majaanikud kantud majaraamatusse, kas juuretulnutel on olemas dokumendid, kas uute elanikkude hulgas ei ole niisuguseid, kelle tundemärgid sobiwad mõne otsitawa kurjategija omadega. Tegewuspiirkonnas liikudes päritagu usaldawatelt isikutelt teateid kahtlastest paikadest ning palutagu pidada neid oma poolt lähemalt silmas üht wõi teist kohta.

Ühtlasi on waja hoolitseda selle eest, et kuski ei jääks lohakile elanikkude registreerimise määruste täitmine. Wõetagu järjekindlalt wastutusele igaüks, kes wastawalt ei registreerinud juuretulnud wõi wäljaläinud elanikke. Sellega suruksime registreerimist kartwa elemendi pesitsema ainult eespool nimetatud kahtlastesse paikadesse.

Teine aktiivne otsimiswiis seisab otsitawa luuramises awalikkudes paikades, näit. tänawatel, kinodes, jaamades, joogikohtes, laatadel jne. Selleks wajab jälgija otsitawa päewpildi ning isikukirjeldusmeetodi põhjalikku tundmist.

b) Kadumaläinud isikute otsimine. See wõetakse ette, kui keegi isik kaob selgitamata põhjustel oma kind-

last elukohast ootamatult ning tema hilisemast olemasolust puuduvad igasugused teated. Otsimise alustajateks on seesugustel juhtumustel kadumaläinud isiku lähemad omaksed wõi tuttawad, kellega ta seisis enne kadumist lähemas läbikäimises.

Meil on tulnud seni harwa ette isikute jäljeta kadumist, mis seletataw sellega, et meil puuduvad suurlinnad oma kiirelthoowawa eluga; kuid üksikud sellesarnased juhtumused pole meilgi wõõrad.

Asudes isikute jäljeta kadumise juhtumuste selgitamisele, tuleb panna alati suur rõhk kadumise põhjuste ilmutamisele. Põhjustest wõiks nimetada: hukkumise õnnetu juhtumuse läbi, enesetappe, kuriteo ohwriks langemise, waimuhaiguse, noorte tütarlaste sattumise naistega kaubitsejate lõksu, wangilangemise ning ettekawatsetud põgenemise. Wiimasel wõiwad olla omakord mitmekesised põhjused, näit. wäljakannatamata kodune elu, kartus auwastaste tegude awalikukstuleku eest, põgenemine armukesega, soow wabaneda wanemate mõju alt, süüdiolak kuritegudes, mille awalikukstulekut karta jne.

Wõttes wastu teadaannet isiku jäljeta kadumisest, selgitatagu: isiku täielik nimi, wanadus, päritolu, üksikasjalised tundemärgid ning edasi — millal nimelt — päew, tund — isik läks kaduma, kus ja kelle poolt nähtud wiimati, missuguseid riideid kandis, oli ta nõrga terwisega, puudulikult riides (talwel pakasega), lühikese nägemisega, puuduliku kuulmisega, nürimeelne, awaldas ta enesetappe mõtteid, (kellele, kunas ja kus), kas ta põdes parandamata haigust, kannatas raskemeelsust, oli tööpuuduses, armastas õnnetult, sai suure warandusliku kahju, oli temal wihamehi wõi kandis ise wiha kellegi wastu, sai ta kirju ning mis sisulisi nimelt, oli tal kaasas suurem rahasumma, kas kadumaläinud tütarlaps otsis teenistusk kohta, armastas toredaid riideid ja kergelt elu, missugune oli tema kodune elu, kellega seisis lähemas läbikäimises, eriti intiimses, kas temaga ühel ajal ei läinud kaduma ka mõni teine isik, kas olnud waremalt ka kauema aja kodust ära, millal, kui kaua ning kus wiibinud neil kordadel, kadunu eluwiisid, harjumused, elutingimused, reisile ettewalmistused jne.

Sel kombel kogutud andmestiku kohaselt peab kujunema tegelik otsimine. Lasewad oletada kogutud andmed esimest kolme kadumise põhjust, siis tuleb asuda laiba otsimisele. See alaku kadunu elukoha ümbrusest, otsitagu läbi ümberkaudsed kõrwalehitused, tarwitamata kaewud, metsad, jõe- ja järwekaldad, loigud, raudtee tammid jne. Seesuguse otsimise juures

on suureks abiks politseikoerad. Tihti annawad laiba asukohast märku õhus keerlewad wareste parwed.

Kui otsimine ümbruskonnas ei anna tagajärgi, siis tuleb panna käima üleriiklik otsimine, ka seesugusel juhtumusel, kui andmestiku järele otsustades kadunu ei wõinud sattuda kaugele. Alati jääb weel küllalt wõimalusi üle wastupidiseks: enesetapja sõidab kõikidest märkamata teise linna, kuritöö ohwriks langenu laip toimetatakse korwis, kotis wõi tunnis edasi, õnnetumal kombel hukkunu laiba kannab jõewool teise maakonda jne. Arusaadaw, et otsimiskiri peab sisaldama kõik andmed kadumamineku tingimustest ning otsitawa tundemärgid. Edaspidine otsimine seisab nüüd selles, et saadud otsimiskirja järele püütakse teha kindlaks tundmata laipade isikud, kui kuski leitakse seesuguseid.

Teistel põhjustel kadumaläinud isikute leidmiseks tuleb käsitada asjaolude kohaselt samu abinõusid, mis soowitatud redusolewate kurjategijate otsimiseks. Et aga jäljetult kaduma läinud isikute otsimisel tihti tuleb kasutada kõik otsimiswiisid, ükskõik missugune kadumise põhjus paistaks kõige tõenäolisemana, on enesestmõistetaw.

7. KAHTLASTE ISIKUTE KARTOTEEK.

Kuritegude jälgimisel, eriti siis, kui on tegemist waranduse ärakiskumisega, omab alati suure tähtsuse kiire ja täpne ülewaade nendest teopaiga ümbruses elutsewatest isikutest, kes ju waremalt karistatud samalaadiliste kuritegude eest. On paraku wana tõde, et kes kord juba sattunud libedale teele, see ei pease sealt enam naljalt kõrwale. Ametnikule, kes kauemat aega töötab ühes ja samas piirkonnas, kulub tähendatud ülewaade pikapeale pähe ja see on kahtlemata kõige praktilisem kuritegelise elemendi arwelpidamise moodus, kuid algajal ametnikul, kui ka wanemal ülemineku puhul uude tegewuspiirkonda, kulub enne hulk aega, kuni ta isiklikkude tähelepanekute waral omandab tarwilise ülewaate tegewuspiirkonnas asuwatest enam-wähem aktiivsematest kurjategijatest. On aga mõndki korda kuulnud ka „wanu rebaseid“ kibedalt kõrwatagust sügawat, kui mõne tuntud kohalise „tegelase“ nimi neil „keele peal“ seisab, sealt aga ei taha tulla kuidagi kaugele. Seetõttu on „kohaliste tegelaste“ kirjalik arwelewõtmine muutunud küllalt põhjendatuks.

Kirjalik arwelpidamine teostatakse meil praegu krim.-politseis peetawate kahtlaste isikute kartoteekide abil. Sellekoh-

sed kaardid seatakse kokku krim.-komissari tegewuspiirkonnas elutsewatest isikutest, 1) kes korduvalt andunud kuritegewusele ja selle eest karistatud, 2) kui ka isikutest, kes küll alles kohtu poolt karistamata, kuid oma kahtlase ülalpidamise tõttu nõuawad siiski politseilist silmaspidamist. Kaardile märgitakse: täielik nimi, wanus, alaline elukoht, elukutse, haridus, sugulased, tutwused, juurdlskokkuwõtete numbrid, süüteod, mille eest pandud wangi wõi milles kahtlustatakse, walwealla

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV	
10.	Nimi															11.
9.																Wanadus
8.						Elukoht					13.					
7.																
6.	Perekond, tuttawad															
5.																
4.	Kuriteod, tegewus, liikumine															
3.																
2.																
1.																

Joon. 47.

andmised, töötamiswiis, jookswad agentuurteated tema tegutsemisest. Kaardid hoitakse alal kindlas tähestiku järjekorras.

Abikartoteek kahtlaste isikute kartoteegi juure. Abikartoteek peetakse kahtlaste isikute elukohtade järele tähestiku korras. Kaardile kirjutatakse: ülemisele äärele Tallinnas ja Tartus — tänaw, wäikesemates linnades — linnajagu, maal — alew, wald; allpool — kahtlaste isikute nimed, kes elutsewad kaardi ülemisel weerel tähendatud territooriumil. Iga nime taha märgitakse: Tallinnas, Tartus — majanumber, linnajagu-

des — tänaw ja majanumber, alewis — maja, wallas — küla ja talu.

Soowitakse nüüd teada saada, kas teataw isik kuulub aktiivsete kahtlaste isikute hulka, siis annab sellele wastuse kahtlaste isikute põhikartoteek; soowitakse aga teada, kes kahtlastest isikutest elutsewad teatawal territooriumil ja kus nimelt, siis näitab seda abikartoteek. Soowikorral wõib kinnipeetawate kaardid eraldada kinnipidamise ajaks erikasti ning paigutada isikute wabanemise puhul sealt jälle tagasi põhikartoteeki.

Eespool kirjeldatud kartoteegi asemel wõib kahtlasi isikuid arwele wõtta ka joon. nr. 47 kujutatud kaartide abil.

Joon. nr. 47 kujutatud kaardi andmestikuline sisu sarnaneb täpselt eespool kirjeldatud kaardile ja ei nõua uut selgitust; küll aga paistuwad olewat esimesel silmapilgul mõistatuslikud numbriskaalad kaardi mõlemal küljel ja ülemisel äärel. Nende tähendus on järgmine:

Kaardi küljed on jaotatud kahekümneks ruuduks, mis märgitud araabia numbritega. Sellele arwule wastawalt jaotame nüüd ka maakonna rajoonideks, näit. nõnda: nr. 1. ruudule wastaks linn, nr. 2. — kaks wõi kolm kõrwuti asuwat walda, nr. 3. — järgmised 2—3 walda jne. Waldade koondamine rajoonidesse tuleks toimetada nõnda, et näit. nr. 2. kuuluksid wallad, mis seotud omawahel majanduslikult kõige rohkem (nendest läbikäiwate suuremate teede tõttu, näit.). Sedasama tuleks panna omakord tähele ka nr. nr. 2 ja 3 waldade gruppide suhtes jne. Kui waldade ja külgnumbrite wahekord ei peaks jääma alguses kohe meeles, siis kirjutame need paberilehekesele üles, mille nimetame wõtmeks. Kui nüüd registreeritud isik elaks linnas, siis lõikaksime kõik teised ruudud (kõrwad) peale nr. 1 maha, elaks ta ühes nendest waldadest, mis moodustawad rajooni nr. 2, siis kõik teised kõrwad, peale nr. 2 jne. Allesjäänud kõrw näitaks siis alati, missuguses rajoonis elutseb registreeritu. Kartoteegis paigutame kõik kaardid, millel ühesuguse numbriga k ü l g k õ r w a d, üksteise kõrwale ja — meile on kindlustatud täieline ülewaade teatawas rajoonis elutsewatest kahtlastest isikutest. Juhtuks registreeritud isik muutma oma elukoha, siis tarwitseb lõigata senine kõrw maha ja kleepida wastawasse kohta uus kõrw kontoriliimi abil asemele.

Ülemisel serwal seiswad 14 ruutu tähendawad kuritegude liike, millistes registreeritu kukkunud seni sisse, näit. I mõrtsukad, II — põletajad, III — rööwliid — riisujad, IV — murd-

wargad jne. On pannud registreeritu senini ainult murdwargusi toime, siis jäetakse kõrw nr. IV alles, kuna teised kõik lõigatakse maha; on ta koguni olnud tegew mitmesugustes kuritegudes, siis võib jätta ka wastawas arwus ülemisi kõrwu ta kaardile külge, samuti edaspidi täiendada kõrwu juurekleepimisega. Neli wiimast ruutu ülemisel weerul jätta elukutseliste kurjategijate töötamiswiisi tähendamiseks, näit. puurijad, murdkangiga töötajad, muukijad. Ülemised kõrwad lubaksid teha ülewaate erialastest tegelastest esiteks teatawas rajoonis, siis aga ka terwes maakonnas.

Kaarte võib hoida alal kas ühises kastis või kolmes isekastis, eraldades wiimasel juhtumusel wanglaswiibijaid, wanglast wabanenuid ja walwealuseid. Et aga tihti on tarwilik leida kõnesolewaid kaarte ka nime järele, siis tuleks märkida, peakartoteegi kaardile rajooni number.

Erilise tähelepanu teenib weel lahter pealkirjaga „Kuriteod, tegewus, liikumine“. Sinna märgib registreerija järjekindlalt jookswad teated isiku elust ja tegewusest. Teated kogutakse muidugi ametnikkude poolt, mida nad aga ei tarwitse wõtta mõne iseseiswa ülesandena, waid see sündigu muude ülesannete täitmise kõrwal. Sõidab ametnik näit. kuriteo lahendamiseks maakonda wälja, siis märkigu ta endale wabaduses wiibijate ja walwealuste kartoteegist üles need kahtlased isikud, kes elutsewad eelseiswa teekonna piirides. Teekonnal puutub ta tingimata kokku paljude inimestega, kes talle wõiksid anda soowitawaid teateid „hoolealuste“ elustolust. Tähtis on ainult, et wiiakse jutt õigel ajal ja wiisil sellele.

8. ELUKUTSELISTE KURJATEGIJATE TEATELEHTEDE KOGU.

Teateleht, mis trükitud suure kirjutuspogna kaustas, sisaldab järgmised andmed: elukutselise kurjategija täielik nimi ja hüüdnimi, sündimise aeg ja koht, kus hingekirjas, elukoht, perekond, usk, rahwus, kodakondsus, õpitud amet, haridus, suhted wäeteenistusega, missuguses wäeosas teenis wabadussõjas, iseloom, eluwiis, isikukirjeldus, päewpilt, kus seni elanud, sugulus ja tutwus, eriti kõige lähemad tuttawad, kellega istunud wiimasel ajal ühes kinni, kaaslased senistes kuritöödes, missuguste walenimede all elanud, eriala kuritegewuses, töötamiswiis, eelkaristus, jooksew süütegude kirjeldus ja wanglaswiibimised, kelle poolt ja kunas seatud algusleht

kokku. Ühe sõnaga, midagi teenistuskirja taolist! Need teatelehed on määratud kurjategijate jaoks, kelle tegewus ulatab välispoole oma maakonna piire ning seetõttu paljundatakse need kaheteistkümnes eksemplaaris ja saadetakse kätte kõikidele krim.-politsei asutustele. Jookswaid teateid „teenistuskirja sissekandmiseks“ on kohustatud saatma kõikidele teistele asutustele see asutus, kellel oli kõige wiimaks kokku puutumine registreerituga. Kuna elukutselised kurjategijad tihti tegutsewad „kampus“, mille liikmed wõiwad asuda igaüks isemaakonnas, siis on seesugustel üleriiklikkudel teatelehtedel alati suur tähtsus kurjategijate organisatsioonide paljastamiseks. Samuti pakuwad kõneall olewad lehed head pidet wõõrastes linnades ja laatadel opereeriwate taskuwaraste ja petturite tabamisel. Lehed hoitakse alal kaustades tähestiku järjekorras.

8. JUURDLUSKOKKUWÕTTED.

Kriminaal-politseis walmistatakse igast toimetatud juurd-lusest enne ärasaatmist kohtule wõi kohtu-uurijale kokkuwõte. Wiimane sisaldab järgmised andmed: sündmuse toimumise ja ülesandmise aeg ning koht, kahjusaaaja nimetus, sündmuse lühike kirjeldus, kadumaläinud asjade loetus, kes on kaebealune, juurdlemisel selgunud asjaolud ning kogutud asitõendused, missugused asjaolud ja mis põhjusel jäid selgitamata, kaebealuse wastu tarwitatud takistusabinõud, kes, kus ja kunas pannud läbiotsimised toime ning missuguste tagajärgedega, kes wõtsid osa juurdlemisest, kuhu saadetud juurd-lus. Kokkuwõttelehed hoitakse alal kaante wahel, awalikustehtud juurdluste järele — kronoloogilises järjekorras, awalikustegematud — erikaustades, mis korraldatud wastawalt kahtlaste isikute abikartoteegi jaotustele. Sedawiisi awaneb kena wõimalus ülewaate saamiseks teatawas rajoonis awalikustegemata jäänud sündmustest; peale selle kasutawad ametnikud kokkuwõttelehti mäluwärskendamiseks kohtusse tunnistajaks ilmudes kui ka asja uuesti üleswõtmisel peale pikema aja möödumist.

9. INFORMATSIOON ELUKUTSELISEST KURITEGEWUSEST.

Igast kuriteost, mille toimimiswiisist järeldatakse, et see on saadetud korda elukutselise kurjategija poolt, kui seejuures toimija isik on tundmatu, teatab asjaomane krim.-komissar

ringkirjaga kõikidele teistele krim.-komissaridele. Peale toimumisaja ning koha ja kuriteo läbi omandatud asjade üldise loetluse, (näit. toiduained, kasukad, walmisriided, kangad, pesu, lauahõbe, raha jne.) tuleb panna erilist rõhku toimumiswiisi ja tarwitatud tööriistade, aga ka muude iseloomustawamate jälgede ja märkide kirjeldamisele.

Informatsioon-ringkirja saajad krim.-komissarid tutwustawad kõiki oma alluwait ametnikke ringkirja sisuga ning ringkiri õmmeldakse kausta, mis seisab registratuuripidaja hoole all ja on ametnikkudele alati kättesaadaw.

Leitakse kuski, et saadud kirjeldus sobib ringkirja saaja asutuse tegewuspiirkonnas praegu elutsewa wõi seal waremalt tegutsenud kurjategija kätetöoga, siis teatatakse sellest wiibimata ringkirja saatjale, lähemate andmete juurelisamisega. Ühtlasi selgitatakse, kus wiibis kahtlustataw isik ringkirjas tähendatud teo toimumise ajal, ning kui asjaolud nõuawad, wõetakse tema juures ette wastawad jälgimistalitused.

Rändawa elukutselise kurjategija paljastamise ja tabamise puhul teatab asjaomane krim.-komissar sellest wiibimata kõikidele teistele krim.-komissaridele, neile aga, kellelt saadud kuriteo kirjeldused, mis sobiwad tabatu töötamiswiisiga — telefoniteel, misläbi awaneb wõimalus, selgitada õigel ajal kõik selle isiku poolt toimitud kuriteod.

10. PEAKARTOTEK.

Sellenimelise kartoteegi ülesandeks on juhatada kätte kõik materjaal, mis olemas registratuuris kurjategijast. Kaardile märgitakse: daktiloskoobilise kaardi formel, registrecrimisraamatu number wõi fototeegi formel (näit. 168 — III — 1893, tähendab: isik on 168 sm pikk, tegewusala poolest taskuwaras wõi pettur, sündinud 1893 aastal), märkus elukutselise teatelehe olemasolust, juurdluskokkuwõtete numbrid, kahtlaste isikute kartoteegi kaardi olemasolu. Kaardid hoitakse alal kindlas tähestikulises järjekorras.

TEINE JAGU.

VI. Ühiseid jooni kõikide kuritegude jälgimisel.

Selle järele kuiwõrra toimija isik on teada juba jälgimise (juurdluse) alustamise silmapilgul, wõib jagada jälgimise seisukohalt sündmused kahte liiki: endastselguwad sündmused ja n. n. pimedad sündmused.

Endastselguwad sündmused. Siia kuulub suurem osa awalikke kuritegusid ja üleastumisi, s. o. seesuguseid, kus teo iseloomu kohaselt toimija on sunnitud tegutsema kas kahjusaaja wõi tunnistajate nähes wõi nende teadmisel, kuna teisi ei ole tegu üldse mõeldaw, näit. awalikud wõõra waranduse ärakiskumised, kelmused, raiskamised, omawoli, kela- rikked, auhaawamised, korra- ning määruste rikkumised j. m., ning salaja toimitawatest kuritegudest nagu tapmised, tule- süütamised, walerahategemised, wargused — need, kus tun- nistajad juhuslikult nägid toimimise ja toimija ning wiimase isik on tuntud.

Kui aga awaliku süüteo toimijaks oli isik, keda kahjusaaja ega tunnistajad ei tunnud nime- ega näopidi, kui nad ei waju- tanud küllalt täpselt meele wiimase wälimust, järelikult ei jaksa tunda teda uuesti kohtamisel wõi ettenäidatawate päew- piltide järele, siis kaotab seesugune awalik sündmus oma endastselguwa omaduse.

Endastselguwate sündmuste jälgimist ei saagi nimetada jälgimiseks selle sõna tõsisel mõttes. Siin on kogu sündmus- tik, toimija isik kui ka asjaolud, mis wäljendawad toimija süüdi- olekut ja tema süü suurust, juba teada tunnistajate sele- tustest ja asitõendustest, millele enamasti seltsib toimija oma- poolne ülestunnistamine. Jälgijal jääb harutada lahti ja proto- koleerida küllalt täpselt sündmuskangas, mis muide wõib olla arutu pikk ning põhjustada hulga tööd.

„Pimedad sündmused“. Nendeks peame eeskätt kõiki salajas toimitavaid kuritegusid (wargused, tulesüütamised j. m.), kui toimijal tõepoolest õnnestus teostada neid ilma kellegi märkamata, ning eespool tähendatud awaliku iseloomuga sündmustest seesuguseid, mis toimiti isiku poolt, keda kahjusaaja wõi tunnistajad ei tunnud. Siin puuduwad algul iga-sugused otsekohesed andmed toimija isikust.

„Pimeda sündmuse“ jälgimise algul on wõimalik teha enam-wähem täpselt kindlaks üksnes teo wäline külg, samuti panna tähele üht-teist, mida pärastpoole wõiks kasutada süütõendusena, kuna toimija tõeline isik wõrdub alles X-le. Allikad, mis jälgijal kasutada sel puhul, on kahjusaaja, mõned sündmuse eelloo teadjad (tunnistajad) ja teopaik. Nimetatud allikate põhjalikust kasutamisest algab siis ka jälgimine ja seda wiisi saawutatakse enamasti alati küllaldased wastused küsimustele: kus? millal? mis? kuidas? millega? ning ligikaudu. mis otstarbel? Seitsmes küsimus: kes? jääb esialgu wastamata. Järelikult laskub siin pearõhk küsimusele: kes?

Tegewus, mille abil saawutatakse wastus küsimusele: kes? kujuneb ligikaudu järgmiselt: Sündmuse toimimise asjaoludest ja teopaigal leiduwatest jälgedest ja märkidest jälgija teeb oletusi tundmatust toimijast ja wõtab tehtud oletuste kontroleerimiseks ette teadetekogumisi ning korraldab tähelepänekute tegemist, kuni jõuab wälja toimijani. Seda rada mööda on läinud meie politsei „pimedate sündmuste“ jälgimispraktika ja sellele ta peab jääma ka edaspidi; muid inimwõimetele kättesaadawaid abinõusid ei tunta weel sel alal. On aeg-ajalt kuulda katsetest, rakendada telepaatiat jälgimise teenistusse, kuid pole kuulda weel kordaminekuid. Meie praktikast on teada mõned juhtumused, kus kahjusaajad pöördusid waraste awalikukstegemiseks kaarditarkade poole, ent tagajärjed pole sugugi paremad kui wäljamaa kriminalistide katsetel telepaatiaga.

Jälgimise heaks kordaminekuks selle järele, mis öeldud eespool, on tarwis, et selgitataks õigel ajal üksikasjaliselt ja põhjalikult sündmuse toimimise asjaolud ja teopaiga jäljed ning märgid ning nende põhjal toodaks esile ja kontroleeritaks ühe-wõrra hoolega kõik wõimalikud oletused toimija isikust.

Tuntud saksa kriminalist dr. Weingart liigitab tähendatud asjaolud järgmiselt: I. Asjaolud, mis seotud teo kordasatmisega; siia kuuluwad: teopaigal wiibimine, toimimiseks tarwitatud tööriistade wõi muude teopaigale mahajäetud asjade omamine, wastawate omaduste, teadmiste

ja oskuste omamine. II. Asjaolud, mis wiisid toimija teo kordasaatmisele: motiivid, toimimiseks awaldatud tahe. III. Mõjutused, mis teo kordasaatmine kutsus esile toimija enda juures: füüsilised mõjutused, psüühilised mõjutused.

Paneme lähemalt tähele, kuidas kasutada dr. Weingarti skeemi wastuse saawutamiseks küsimusele: kes?

Teopaigal wiibimine. Esialgse ülekuulamise ja waatlus selgitasid, et kuritegu pandi toime teatawal kohal ja teatawal ajal. Siit otsekohene järeldus: toimija wiibis (teatawal) toimimise ajal (teatawal) teopaigal. Teadetekogumine selgitagu: kas nähti kedagi toimimise aja paiku teopaigal või selle otsekoheses läheduses? Kui aga toimija wiibis teopaigal, siis samal ajal ta puudus oma tawalises wiibimispaigas (välja arwatud muidugi juhtumused, kus toimija tawalik wiibimispaik ja teopaik langewad ühte). Kõige rohkem wiibib inimene kodus, ülesannete täitmisel või seltskonnas. Teadetekogumine selgitagu: kes puudus toimimisajal oma tawalises wiibimispaigas (kodus, ülesannete täitmisel või seltskonnas). Muidugi ei lähe meie seesugust otsimiswiisi käsitama kogu ilma wastu, waid wõtame eesjoones teadetekogumise alla ikka need kaaskodanikud, kellelt võib uskuda kõige ennem kuriteo toimimist, nagu elukutselised kurjategijad, kord juba karistatud isikud, muudel põhjustel kuriteokahtlane element (w. kahtlaste isikute kartoteek) ja alles lõpuks juhuslikud isikud. Kuid puudumine harilikus wiibimispaigas iseendast ei ütle weel midagi; ta annab meile ainult põhjuse selgitamiseks, kus nimelt wiibis isik teo toimimise ajal ja seda eeskätt juhtumustel, kui muudki andmed juhiwad tähelepanu sellele inimesele.

Toimimiseks tarwitatud tööriistade või muude teopaigale mahajäetud asjade omamine. Siin tulewad arwesse kõik III peatükis tundmaõpitud sõiduriistade-, loomade- ja murdmise jäljed ning teopaigale maha jäetud asjad. Teopaigalt wõetud tööriistad ei saa rääkida ses punktis kaasa. Teadetekogumine selgitagu: kes tarwitab oma igapäewases töös-toimetuses seesuguseid tööriistu, abinõusid või asju, kelle käes nähti neid, kas wastawatel isikutel on nende tööriistad, abinõud, asjad alles, kes ostis või müüs, tellis või walmistas neid jne. Teadetekogumisel näidatakse teopaigal leitud asjad kui ka jälgede kujundid ette, kirjeldatakse nad, tarbekorral kirjeldatakse ja awal-

datakse pildid ajalehtedes. Mida haruldasem ja omadustelt silmatorkavam asi, seda rutem jõuame sihile.

Wastawate omaduste, teadmiste ja oskuste omamine. Toimija kehalistest omadustest wõib otsustada väga mitmesugusel wiisil, näit. teopaigal leidub suur jalajälg, pikk samm — suure kaswuga inimene; jala- wõi käejälgedest paistawad silma tema kehalised wead (lonkab, sõrmed puuduwad jne.): edasi, teopaigal on näha, et toimija on pugenud läbi kitsa awause — wäike kehaehitus; on ulatanud redelita wõi aluseta wõtma kõrgelseiswaid asju — suur kasw; tõstis üksinda paigalt rasked asjad — tugew jõud jne. Teadetekogumine selgitagu, kellel on wastawad kehalised omadused (tingimusega, et sobiksid ka muud andmed)?

Toimija iseloom ja intelligents peegeldub tihti teo tagajärgedest, näit. julmus, usaldawus, osawalt maskeeritud ettewalmistused, täpselt ettenähtud asjaolud ühenduses teo kordasaatmisega jne.; ärgu unustatagu juhtida siis teadetekogumist ka selles suunas.

Teadmised. Tihti wõib järeldada toimimise aja, koha ning tööriistade walikust ning teopaigal walitsenud olukorrast, et toimija pidi olema tuttaw mõnesuguste asjaoludega, näit. waranduse olemasoluga, hoiupaigaga, majarahwa eluwiiside ja päewaprogrammiga jne. Teadetekogumisega püütagu selgitada, kellel olid sellekohased teadmised?

Oskused. Pandagu hästi tähele, kas wõib tunda teo kordasaatmiswiisis mõne wana tuttawa elukutselise kurjategija töötamiswiisi, kas kaasteenijad tunnewad käesolewas kuritöös ära mõne neile tuntud elukutselise töötamiswiisi, kas toimija on tarwitanud mõnes elukutses omandatawaid wõtteid, näit. elukutsepäraseid sõlmed, kas ta tarwitas tööriistu wõi aineid, millega ümberkäimine nõuab erilist ettewalmistust jne. Siit järgnewad jälle uued sihid teadetekogumiseks.

Kuriteo motiiv. Kuidas tekib toimijas kuriteo kordasaatmise otsustus? Dr. Weingart kirjeldab seda järgmiselt: „Mingisugusel põhjusel tekib inimeses teataw püüd wõi äritub wastaw iseloomu omadus; siit edasi järgneb soow, rahuldada tekkinud püüd wõi iseloomu omadus. Selleks ta otsustab saata korda teo, mis, nagu talle näib, toob talle soowitud rahulduse. Näit. B haawab A au; A otsustab maksta talle kätte ja peab aru, kuidas teostada see kõige paremini. Lõpuks ta otsustab laimata B-d ülemuse ees nimeta kirja läbi.

Ta kirjutab kirja walmis ja saadab ära. Siin wõime märkida järgmised elemendid: tõuke andis kannatatud aulhaawa-

mine, saadud tõukest tekkis püüd maksta kätte, lõppsihina järgnes otsustus laimata B-d ja sellega sünnitada viimasele kahju. Küsimusele, mis oli siin motiiviks, vastaksid ühed—kannatanud autunne, teised — kättemaks, kolmandad — soow laimata ja sünnitada kahju. Õieti on aga kõik kolm elementi ligidalt seotud üksteisega ja tegelikult võime panna need tähele pea kõikides kuriteomotiivides.

Tõugetandwatena võivad esineda väga mitmekesised sündmused ja asjaolud, näit. auhaavamine, puudus, kitsikusse-sattumine (näit. võlauskujate läbi, wastaspoole läbi protsessis, isiku läbi, kes kardetawa saladuse kaasteadja), armukadedus, soodus juhus, käepärast olewad abinõud, ahwatlus, teiste eeskuju, lõpuks kuriteo kirjelduste lugemine ja sellesisuliste kinopiltide nägemine. Mõnikord ulatawad tõugetannud asjaolud kaugele minewikku, teinekord jälle asenewad nad ekslikudel ettekujutustel ja oletustel.

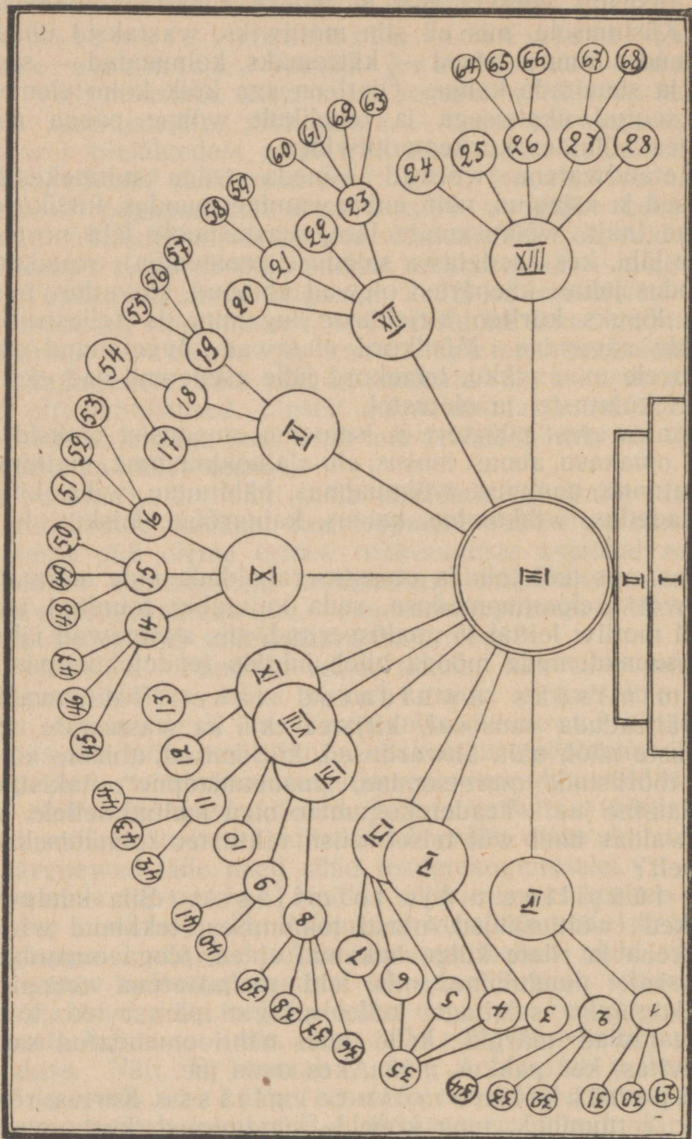
Mõjutatawatest püüetest ja iseloomu omadusist oleksid nimetada: omakasu, ahnus, ihnsus, elu-alalhoidmistung, matkimis-himu, autunne, auahnus, võimuahnus, häbitunne, wiha, kättemaks, kadedus, wihkamine, kartus, kahjurõõm, laiskus, lõbuhimu.“

Kuidas, mis teel toimija otsustas rahuldada oma mõjutatud püüde või iseloomuomaduse, seda kujutabki toimitud tegu. On nüüd motiiv leitud ja analüseeritud, siis awanewad jällegi mitmed suunad, mida mööda tuleb juhtida teadetekogumist.

Toimimiseks awaldatud tahe. Tahteawaldus võib wäljenduda suusõnal, kirjateel kui ka wastawate ette-walmistuste näol, näit. ähwardused, kiitlemised, abiliste kaup-lemine, tööriistade muretsemine, „maakuulamine“, takistuste kõrwaldamine jne. Teadetekogumine olgu juhitud sellele, kas keegi awaldas ühel või teisel wiisil tahte teo toimimiseks ja kes nimelt?

Teo füüsiline mõju toimijassee. Siia kuuluwad keharikked (wõitlusjäljed, muud toimimisest tekkinud wigas-tused), keha ja riiete külge hakanud ained, teoga omandatud saak, asjade puudumine, mis leiti mahajäetuna teopaigal. Teadetekogumine selgitagu, kellel märgati pärast teo toimi-mist wastawad märgid, kelle käes nähti omandatud saaki, kes tarwitas, kes pakkus müüa, kes ostis jne.

Teopsüühiline mõju toimijassee. Kartus, rõhu-tud olek, rettuminek, tung kõnelda sündmusest, kuriteo asja-olude teadmine, ülestunnistamine (sõpradele, ametwõimudele), enestape. Ka selles suunas arendatud tähelepanekute tege-

Joon. 48.

Teadetekogumise kava „pimedal juhtumisel“.

Eelseiswal joon. nr. 48 kujutatud skeem tuleb joonestada ümber suu-
rendatult, näit. terwele kirjutuspoognale ja kirjutada numbrite asemele
järgmine tekst: I. Kahjusaaja ning esialgsete tunnistajate seletused.
II. Waatlusandmed. III. Andmestiku põhjal tehtud oletused. IV. Wiibi-
mine teopaigal. V. Toimimisabinõud. VI. Muud wisiitkaardid. VII. Toi-
mija omadused. VIII. Toimija teadmised. IX. Toimija oskused. X. Mo-
tiivid. XI. Toimimiseks awaldatud tahe. XII. Teo füüsiline mõju toimi-
jasse. XIII. Teo psüühiline mõju toimijasse. 1. Nähti teopaigal. 2. Puu-
dumine tawalises wiibimispaigas. 3. Tööriistad, ained. 4. Weo- ja liikumis-
abinõud. 5. Harilikult kaasaskantawad asjad. 6. Juhuslikult kaasas olnud
asjad. 7. Wõoras lõhn. 8. Kehalised. 9. Waimlised. 10. Koha. 11. Olu-
korra. 12. Tawalised. 13. Eri. 14. Majanduslised. 15. Meeleolulised.
16. Patoloogilised. 17. Suusõnal. 18. Kirjateel. 19. Teoga. 20. Saadud
keharikked. 21. Külgehakanud ained. 22. Asjade puudumine, mis leiti
teopaigalt. 23. Saak. 24. Rahutus. 25. Rettumine. 26. Jälgede häwitami-
mine. 27. Ülestunnistamine. 28. Enesetapmine. 29. Toimimise eel. 30. Toi-
mimise ajal. 31. Pärast toimimist. 32. Kodus. 33. Asjaajamisel. 34. Selts-
konnas. 35. Omamine, ost-müük, tellimine, walmistamine. 36. Kehalised
wead. 37. Kehakasw. 38. Jõud. 39. Osawus jne. 40. Julmus. 41. Usal-
datawus. 42. Aja walik. 43. Objekti walik. 44. Abinõude walik. 45. Puu-
dus. 46. Ahnus. 47. Teenistuse saamine jne. 48. Kättemaks. 49. Armu-
kadedus. 50. Kirg jne. 51. Nõdrameelsus. 52. Sunni-ideed. 53. Usuhul-
lustus jne. 54. Äwardused, kiitlemised jne. 55. Maakuulamine. 56. Abi-
nõude muretsemine. 57. Takistuste kõrwaldamine. 58. Teopaigalt. 59.
Saagist. 60. Tarwitamine. 61. Müük. 62. Wedu. 63. Warjamine. 64. Abi-
nõude tarwitamine. 65. Saagi tagasitoomine. 66. Tunnistajate otsimine jne.
67. Tuttawatele. 68. Ametnikkudele.

Ülesse pahemasse nurka kirjutatagu: „Juhtnõör: Kes? Mis? Kus?
Millega? Mis otstarbel? Kuidas? Millal?“ ning paremasse nurka: „Abi-
nõud: Agentuur, tähelepanekud, luure“.

Kes wähegi süweneb antud skeemi, see märkab kohe, milline kasu
tast juurdlusandmestiku sorteerimisel ja selle põhjal wastawate sammude
ettewõtmisel toimija isiku ilmutamiseks.

mine ja teadetekogumine annab mõnikord üllatawaid taga-
järgi.

Sedawiisi korraldatud laialdase teadetekogumise tagajär-
jed on harilikult järgmised: nende arw, kellest sobib teataw
üksik anne, on tihti kaunis suur, kellest sobiwad 2—3 and-
mest, on juba hoopis wähem, kuni lõpuks jääb üle üksainus
isik, kellega sobiwad kõik andmed.

Jälgija teeks hästi, kui ta märgiks iga kuriteo puhul pabe-
rile, missugused loeteldud asjaoludest on selgunud käsilole-
wal juhtumusel ning märgiks iga asjaolu juure üles tehtud
oletused (Püütagu leida kõik wõimalikud oletused!). Üles-
märgitud oletuste kohaselt juhitaagu nüüd teadete-
kogumist, ja selles peitubki juhusliku ja süstemaatliku
teadetekogumise wahe: esimesel juhtumusel wõetakse tea-
detekogumine ette huupi, hea õnne peale, teisel juhtumusel
aga talitatakse igal sammul teadlikult, sihikindlalt, arwesta-

des kõiki käsilolewal juhtumusel wõimalikke oletusi. Oletame, et jälgija on loonud endale oma tegewuspiirkonnas tutwuskonna, kelle abi ta wõib loota teadetekogumise puhul; tegutsedes plaanipäraselt ta teeb asjaolude kohaselt oma poolt sellele wõi teisele tuttawale ülesandeks koguda nõutawa teate, teha tähelepanekuid, pidada silmas teatawat isikut ning korjab pärastpoole tagajärjed kokku; kindla plaanita teateid kogudes piirdub ta aga paljalt küsimustega: kas keegi on käsilolewa asja kohta juhuslikult midagi kuulnud wõi märganud? Wahe on käegakatsutaw.

VII. Wõõra waranduse ärakiskumine.

Kriminaal-seadustik jagab wõõra waranduse ärakiskumised kahte pealiiki: awalikud ja salajased ärakiskumised. Esimeste all tunneme edasi rööwimisi ja riisumisi, wiimaste all — wargusi ja kelmusi.

Näpunäited, mis waja panna tähele nimetatud süütegude jälgimisel, jaotame kahte gruppi: ühed käsitawad sündmuse (teo wälise külje) selgitamist, teised puudutaksid toimija ning ärakistud wara awalikukstegemist.

1. SÜNDMUSE (TEO WÄLISE KÜLJE) SELGITAMINE.

Rööwimiste ja riisumiste puhul. Kõigepealt hoolega ja mitu korda lugeda läbi. N. S. §§ 1627—1643, wõi seaduseraamatu puudusel — „Juhis“ lhk. 92—94, et osata teha kindel wahe rööwimise ja riisumise kuritegude koosseisude wahel.

Lühidalt öelduna olgu tuletatud weel kord meele, et praegu makswa seaduse järele (N. S. § 1627) loetakse rööwimiseks igasugust wõõra wara ärakiskumist kallaletungimise näol awaliku wägiwalla abil, kui kurjategija on warustatud sealjuures mingisuguse sõjariistaga. Samuti loetakse rööwimiseks ka seda, kui kurjategijal puudub eespool nimetatud teo kordasaatmisel küll sõjariist, kuid tema sellele waatamata siiski saadab korda ohwri kallal kas tapmise, tapmise katse, peksmise wõi piinamise, sünnitab wiimasele wigastusi wõi haawu, wõi kui kurjategija kas ähwardustega wõi teiste tegudega loob sarnase olukorra, et see kujutab enesest tõsise ja awaliku hädaohu rööwitawa isiku elule, terwisele wõi wabadusele, kusjuures kõik need teod on otsekohele seotud rööwimisega ja on pandud toime selleks, et teostada rööwimine.

Riisumiseks loetakse makswa seaduse järele (N. K. § 1637) kuritegusid kahesugusel kujul: 1) igasugune wõõra wara ära-kiskumine teise käest wägiwalla teel wõi isegi ähwarduste abil, kusjuures aga need ähwardused ja see wägiwald ei kujuta endast mingit hädaohtu riisutawa isiku elule, terwisele ega wabadusele ja 2) igasugune wõõra wara teise käest ära-kiskumine wägiwallata ja ähwardusteta, kui see ära-kiskumine sünnib süüdlase poolt teadlikult ja awalikult, kas waranduse omaniku wõi teiste isikute silma all.

Rööwimise wõi riisumise kui teo selgitamine algab tawaliselt kahjukannataja ja tunnistajate ülekuulamisega. Kuna seadus süütegude tunnustena näeb ette rea tingimusi, siis ülekuulaja püüdku wastawate küsimuste ettepaneku teel (kui ülekuulatawate awaldused jätawad soowida selles mõttes) selgitada peensusteni, kas käesolewas sündmuses esinewad kõik rööwimise wõi riisumise tunnused, missuguses kujus ja mis määras nimelt. Kui selgub, et on tegemist rööwimisega, siis tuleb pöörduda peale asjaolude, mis enesest kujutawad rööwimise kui niisuguse koosseisu, weel tähelepanu sellele, kas käsilolewa teoga ei ole seotud weel mõni muu järgmine asjaolu:

Toimimise koha eriline tähtsus, nagu näit., kirik, elumaja, asundus, tänaw, meri, üksik koht.

Kallaletungimise objekt — post, üldtarwitatawad sõidu- ja weoabinõud.

Toimija (-te) poolt ülesnäidatud karmus — keharikked, haawad, piinamine.

Üldine hädaohtlikkus — ühekordne kokkurääkimine wõi kokkulepe kurjategijate wahel käesolewa kuriteo toimepanekuks; tegutsemine alalise kurjategijate salga näol.

Toimija julmus — kui rööwimisega on ühenduses tapmine wõi tulesüütamine (kui rööwel ei pannud wiimaseid toime otsekohe, meelega, waid need osutusid tema teiste tegude tagajärjeks).

Toimija parandamatus — samasuguse süüteo kordumine.

Toimimise aeg — öösel, päewal.

Riisumiste puhul tuleb kinkida tähelepanu peale nende asjaolude, mis moodustawad otsekohe kuriteo koosseisu samuti nagu rööwimiste puhulgi, weel järgmistele kõrwalasjaoludele:

Kas kuritegu ei ole saadetud korda kirikus;

Kas kuritegu ei ole saadetud korda selleks asutatud salga poolt, kusjuures kurjategijad tungisid kallale mingisugusele inimeste eluasemele, milles inimesed asusid kuriteo ajal;

Kas kuritegu ei ole saadetud korda mõne üldise õnnetuse puhul, näit. tulikahju või weeuputuse ajal.

Peale selle tuleb teha riisumise kuriteo selgitamise puhul alati täpselt kindlaks, missuguses kujus nimelt pandi toime riisumine: kas nii, nagu see nähtud ette riisumise mõiste piiritletu punkt esimeses, või sarnaselt nagu seda kirjeldab punkt teine.

Niihästi riisumise-röövimise kui ka iga teise kuriteo puhul, mis toimitud salgana tegutsewate või muidu mitme kurjategija osawõtmisel, tuleb panna küllalt rõhku ka sellele, et juurdlus selgitaks peale muu ka selle, kes oli salgas tegutsewate kurjategijate juhiks ja kuiwõrd ning mil moel nimelt wõttis igaüks neist osa ühiselt toimitud kuriteost. Samuti ei tule unustada ka nende isikute kindlakstegemist, kes aitasid kaudselt kaasa kuriteo kordasaatmisele, näit. ässitasid teisi kuriteole, warjasid kuriteo kawatsust, pärast kuriteo toimimist andsid oma juures ulualust toimijaile, wõtsid wastu ja toime-tasid edasi kuriteoga omandatud warandust.

Kuna loeteldud tunnused wõetakse arwesse karistuse suuruse määramisel, mis wõib ulatuda eluaegse sunnitööni, siis on küllalt selge, missugune suur tähtsus on teo tunnuste täpsel selgitamisel.

Seega tuleb selgitada ülekuulamisel:

a) Kas ohwer (tunnistaja) märkas otsekohe asjade ärakiskumist, või leidis ta alles hiljem, et asjad on ära; kus seisis ärakistud asi ja kuidas nimelt sündis ärakiskumine. Tarbekorral lasta ülekuulatawat demonstreerida ärakiskumist.

b) Missuguseid abinõusid või wõtteid tarwitas või wõis tarwitada kallaletungija, et sundida ohwer loobuma oma waranduse kaitsmisest (millega nimelt oli kallaletungija warustatud, tarwitas ta neid tegelikult, ahwardas nendega või ei kasutanud ta neid hoopiski). Tarbekorral jällegi lasta demonstreerida.

d) Kui ohwri wastu on tarwitatud füüsilist wägiwalda, siis, milles seisawad selle tagajärjed — wigastused, haawad, muhud. Wiimased lasta waadata arsti poolt üle. Wägivalda wahendite hulka kuuluwad ka uimastawad ained — nende mõju tagajärjed samuti lasta teha arstil kindlaks.

e) Kus ja millal nimelt sündis omanduse vägiwaldne ärakiskumine.

g) Kui ärakiskumisest wõtsid osa mitu isikut, siis selgitada, kas nad sattusid juhuslikult kokku, wõi oli kawatsetud neil kuritegu juba waremalt ja räägitud kokku, kes oli salga moodustamise mõtte algataja, mis määras wõttis käesolewast kuriteost see wõi teine salga liige osa, mis määras sai üks wõi teine salga liige osa rööwitud wõi riisutud warandusest jne.

Teiste kwalifitseeriwate asjaolude väljaselgitamine ei peaks sünnitama raskusi.

Waatlusega selgitada, kas teopaigal leiduwad jäljed ja mahajäetud asjad tõendawad, täiendawad wõi muudawad ülesantud asjaolusid.

Kui kaebealune seletab, et tema pidanud ennast ärakistud asja omanikuks wõi kiskunud asja ära oma seadusepäraste õiguste kindlustamiseks (näit. saadaolewa wõla tasumiseks), siis tuleb kontroleerida tema seletused õige põhjalikult. Nii-sugusel juhtumusel wõib olla tegemist omawoli tarwitamisega, mis teo väliselt küljelt on samuti awalik ärakiskumine.

Warguste puhul. Läbi lugeda R. N. S. §§ 169—172, N. S. §§ 1644—1664, „Juhis“ lhk. 94—103.

See tegelikus elus kõige enam kordu w süütegu läheb rööwimistest — riisumistest sellelt lahku, et siin teo toimija püüab tegutseda salaja, s. o. nõnda, et ei omanik ega keegi kõrwaline isik ei näeks asja ärawõtmist. Kahjusaaja wastu sihitud füüsilise wõi psüühilise wägiwalla element, mis iseloomustab awalikke ärakiskumisi, peab puuduma siin täiesti. Seejuures wõiwad omanik wõi kõrwalised isikud isegi näha asja ärawõtmist, (wiimased teades, et tegemist on seadusewastase omandamisega), kuid ärakiskuja peab olema arwamises, et ta tegutseb salaja. Nimetatud asjaolude suhtes ei tohi jätta hea juurdlus kohtunikku kahewahele.

Peale selle on seadusandja märkinud üles rea asjaolusid, mis kui nad seisawad ühenduses wargusega, pildistawad warga kurja tahte määra ja seeläbi tingiwad temale suurema wõi vähema karistuse. Tähendatud asjaolud puudutawad: toimimise kohta — kirik, palwemaja, kalmistu, ametlik koosolek; toimimise aega — öösel (ümbruskonna elanikkude tawalisel magamisajal); omaniku poolt waranduse kaitseks seatud tõkete kõrwaldamist — lukkude lahtimuukimine wõi lahtitegemine walewõtmega, lukkude murdmine, warandust warjawate tõkete (plangud, hooned, kirstud

jm.) lõhkumine (eraldi lukkude murdmine wõi tõkete lõhkumine, mis takistawad sissepääsu elumajja wõi sellega ühenduses olewatesse ruumidesse), läbi akna sisseronimine (ilma lõhkumiseta), tõketest üleronimine; asjaolud, mis raskendawad omanikul oma waranduse walwamist — rahwarikas koosolek, peremehega ühes elutsewate teenijate ja muude palgaliste poolt toimitawad wargused peremehe järelt, eraldi kokku rääkides kõrwaliste isikutega, wõõrastemaja peremeeste wõi teenijate poolt — külaliste järelt, reisijate kraami wargused üldtarwitamiseks määratud liikumisabinõudelt ja erasõiduriistadelt; warguse objekti — hobune, suurem koduloom (sarwloom), dokument (kui dokument warastati kasutamise eesmärgiga); üldist hädaohtlikkust — kokkurääkimine mitme isiku wahel, salk; warga parandamatust — recidiiv — sama süüteo kordumine; wargusega tekkinud kahju suurust — alla 100 m., üle 100.000 m., kui muud kwalifitseeriwad asjaolud puuduwad; warga südametust — wargused üldõnnetuse puhul, ülespidamiseks hädatarwiliku waranduse warastamine; lõpuks sõjariistus olek.

Ülekuulamisega tuleb selgitada seega, kas warguse toimimisega on seotud üks wõi teine loeteldud asjaoludest, milline (-sed) nimelt ja mis kujus.

Eriti hoolsat ja üksikasjalikku selgitamist nõuawad:

a) Tõkete kõrwaldamine: missugused warandust kaitswad tõkked on rikutud, missuguses seisukorras olid need enne warguse toimumist, milles seisawad warga poolt sünnitatud rikked; kui aga awalikud rikked puuduwad, siis — missugused warandust kaitswad tõkked olid olemas ja kuidas sai waras nendest jagu.

b) Walwet raskendawad asjaolud: majawarguste puhul — milles seisis teenistuslik wahekord warga ja kahjusaaaja wahel, kas wargusest ei ole wõtnud osa kõrwalised isikud ja mis wiisil nimelt; reisijate kraami warguse puhul — kas reisija kraamiwargus pandi toime sõiduabinõude liikumise ajal, enne wõi pärast lõppjaama jõudmist.

d) Dokumendi wargus: missugune dokument warastatud ja missugustel asjaoludel nimelt; kas waras wõib saada kasu warastatud dokumendist ja mis teel nimelt; kas waras kasutas dokumenti wõi tegi selleks katse, kas waras teadis dokumendi olemasolust wõi wõttis ta selle juhuslikult ühes muu kraamiga.

Waatlust warguse kui sündmuse selgitamise wahendina wõib kasutada peaaegselt juhtumustel, kus tegemist warandust kaitswate tõkete kõrwaldamisega (sellega ei wähenen waatluse tähtsus põrmugi warga ja warastatud asjade leidmise wahendina). Siin tuleb jõuda muidugi omakord nõutawa täpsusega selgusele ja protokoleerida, mis ja kuidas on lõhutud, wõi missugustest tõketest ja kuidas nimelt on üle saadud.

Murdwarguste puhul elumajast wõi sellega ühendatud ruumidest tuleb selgitada muu seas, kas seda elumaja warguse ajal ka tõepoolest tarwitati elamiseks wõi seisis ta juba mõne aja tühi, ning teiseks, kui jutt on elumajaga ühise katuse all olewatest ruumidest: kas ruum, kuhu murti, on ühendatud sisemise uksega wõi käiguga elamiseks tarwitatawate ruumidega ja kuidas nimelt.

3. Kelmuste puhul. Lugeda läbi R. N. S. §§ 173—176, N. S. §§ 1665—1676, „Juhis“ lhk. 103—107.

Kelmus erineb eelmistest omakasupüüdlitest wõõra waranduse ärakiskumise wiisidest sellega, et tema teostamiseks tarwitatakse pettust. Siin pole tegemist ärakiskumisega otsekoheses mõttes, waid sellena tuleb mõista kahjusaajalt pettusega omandatud waranduse wõi waranduslikkude õiguste wastuwõtmist kelmi poolt, kuna kahjusaaja kelmi petliku talituswiisiga oli wiidud arwamisse, et warandus wõi waranduse õigused kuuluwad seaduspäraselt wiimasele ja selle tõttu annab omanik asjad wõi õigused ise ära.

Selgitades kelmust kui sündmust tuleb seega alati tõsta tarwilise selgusega esile, milles nimelt seisis wõõra waranduse ärakiskumiseks tarwitatud pettus, teiste sõnadega — milles kahjusaaja leiab olewat enda petetud ja kas see talituswiis tõepoolest oli waranduse wõi selle õiguste äraandmise põhjuseks. Seepärast paneme üldjoontes tähele, milles awaldub pettus kui niisugune.

Pettuseks nimetatakse tõeolude teadlikku ja tahtlikku moonutamist, mille eesmärgiks kellegi teise isiku eksitussewiimine. Pettus, kui kelmuse element, püüab tõeolude moonutamisega tekitada petetawas ebaõige arusaamise faktidest ja nende tagajärgedest seadusliku kasusaamise mõttes ning teda kihutada taga oma waranduse ja õiguste suhtes tegema kahjulikke korraldusi, millest aga petja omakord saab kasu. Moonutatud tõeolud peawad sisaldama juba sündinud nähtusi, kuna näit. petlik l u b a d u s, mis peab leidma teostamise alles tulewikus, ei moodusta weel kelmust. Samuti tuleb hoida lahus

tõeluse moonutamise arwamise awaldamine mil-
lestki, mis wõib olla tehtud küll sihiliselt, kuid siiski ei sisalda
otsekoheseid, kindlamääralisi awaldusi. Näit. arutelu
äri soliidisusest, kauba headusest (arwamise awaldamine),
sellewastu aga — awaldamine, et maja on kellegi teatawa
isiku omandus, kuna ta ei ole seda tegelikult (pettus). Wiima-
sed erandid maha arwatult wõiwad olla pettuse sisuks igasu-
gused asjaolud, nii jaatawad kui eitawad, materjaalsed kui
mittematerjaalsed, fakti enda küsitawus kui ka tema olemasolu
omaduste-, hulga-, koha- ja aja suhtes. Wormilt pettus
wõib esineda samuti wäga mitmekesises kujus: kõige enamasti
suusõnaliselt, siis aga ka kirjateel ja wastawates toimustes,
näit. segades jahu hulka liiwa, kittides kinni ja wärwides üle
lõhkiseid hobuse kapju, ettewõtte kontori awamises, mida
tõepoolest ei olegi olemas jne. (Tagantsew).

Kelmusi toimub tegelikus elus seewõrra rohkearwulistes
teisendites, et oleks otse wõimatu loetella neid. Makswad karis-
tawad seadused on püüdnud liigitada nad waid ligikaudu, —
ainus wõimalus teed rajada saagiahnuse kihutusel käimapan-
dud inimliku mõttewärgi kurikawalamate, seejuures tihti ra-
bawterawmeelsete saawutuste rägastikus. Karistawad sea-
dused nimetawad järgmisi kelmuse awaldusi:

1) Ainete wõi asjade ostmine-müümine-
wahetamine walemõõduga wõi walekaaluga.
Siin tuleb selgitada teo wälise küljena: missuguseid aineid wõi
asju mõõdeti-kaaluti, missugust mõõtu-kaalu tarwitati, milles
seisab pettus mõõdu-kaalu tarwitamisel, näit. mõõt-kaal
sissewõtmisel suurem, wäljamüümisel — wäikesem ja mis-
tõttu nimelt, kaalukaasi allatõukamine kaalumisel, kaubale
kaalu raskendawate odawainete juurelisamine, poolikult täi-
detud pudelid, puuduliku kaaluga (terwed) leiwad, piirituse
müük ühes nõuga, mis waheseinaga lahutatud ja millel allpool
wesi jne., kui suur on wahe õige- ja petmiseks tarwitatud
mõõdu-kaalu wahel, kui suur on petmisega saadud kahju, kelle
poolt ja millal wõltsiti mõõt-kaal, kas petja tarwitas erilisi abi-
nõusid ja wõtteid pettuse warjamiseks ja milles need seisid.

2) Petmine aine wõi asja omaduste suhtes.
Siin wõetakse arwesse juhtumused, kui müüja tarwitas ostja
petmiseks kõrgema hinna saamise eesmärgiga kauba oma-
duste suhtes iseäralisi ettewalmistusi, mis petlikult andsid
kaubale kõrgemawäärtusliku kauba wäljanägemise wõi katsid
kinni tema tõelised puudused ja nimelt seewõrra, et ainult
kõige hoolsam ja seejuures asjatundlik järelewaatus oleks

wõinud teha awalikuks pettuse. Paljas kauba kiitmine ei sünnita kelmust, kui seejuures ei ole tarwitatud eespool kirjeldatud wõtteid. Näit. tärkliskliistrist ja musta wärwimullast walmistatud segu, millele lisatud pisut masina õli juure, müümine tōkatina, piiritusele wee hulka segamine ja saadud segu müümine puhtpiiritusena, lõhkiste hobuse kapjade kinnikittimine ja ülewärwimine ostja silmapettekaks jne.

Juurdlusega ükiskasjalikult wälja selgitada petmiseks tarwitatud wõtted, samuti wahe tõelise wäärtuse ja makstud hinna wahel.

3) Petmine arwe õiendamisel ja rahawahe tamisel. Siia kuuluwad näit. kohemaksetawa, kuid alles maksmata kauba wäljawõtmise ettekäände all, et arwe juba õiendatud kelleltki teiselt isikult, kirjaoskamatule allkirja andmine wäiksema summa peale, et sellega peaseda tõelise summa tagasimaksimisest, arwe maksmine kahest isepoolst kokkukleebitud rahaga, raha tagasiandmine wäheemas määras kui õigus jne.

4) Kätteusaldatud asjade ümberwahetamine. Tuleb selgitada, kudas ja mis otstarbel asjad usaldati kaebealuse kätte, missugustel asjaoludel sündis ümberwahetamine ja kui suur on kahjusaaaja kahju. Kelmuse moodustawad ümberwahetamised, mis wõetud ette kasupüüdliku eesmärgiga; seega ei saa süüdistada isikut, kes pani ärawahetatud asja asemele sama- wõi koguni kõrgemawäärtusliku asja. Kui aga keegi wõtab omandamise eesmärgiga salaja teise päralt olewa uue palitu ja jätab selle asemele oma wana palitu-räbala, siis on tegemist wargusega, kuna sedalaadi kelmuse üheks tingimuseks on asja kätteusaldamine omaniku poolt.

5) Raha wõi asjade wäljameelitamine wale teadete abil. Siin tuleb pidada silmas järgmised asjaolud: petmiseks ettetoodawad asjaolud peawad käsitama olemasolewaid wõi juba möödunud fakte, mitte aga lubadusi, mida töötatakse teostada alles tulewikus (wiimased omandawad pettuse ilme üksnes siis, kui nende usutawaks tegemiseks tarwitati iseäralisi ettewalmistusi wõi wõtteid, näit. toodi ette fiktiivtunnistused wõi lasti kellegi teise poolt anda waleteateid); tarwitatud waleteated peawad olema seewõrra weenwad (hästi maskeeritud), et kahjusaaajale tõepoolst wõis paista ülearusena nende põhjalikum kontroleerimine; waleteadete põhjal sooritatud tehing enesest peab olema seadusepärane; wäärfaktide ettetoomine peab sündima raha wõi asjade omandamise sihiga. Näit. käsiraha wastuwõtmine kau-

balt, mida pole olemaski, kauba väljavõtmine (ikka omandamise eesmärgiga) aegunud wolitusega, kautsjoni väljapetmine olematute teenistuskohdade lubamisega, olematute äride osanikuksvõtmise teel raha väljapetmine jne.

6) Makstud dokumendi mittetagasiantmine wõlgnikule. Makstud dokumendi endale jätmine ei ole enesest süütegu, kuid niipea, kui wõlausaldaja hakkab nõudna seesuguse dokumendi järele wõlga teist korda, muutub ta kelmuseks. Mainitud fakt peab olema tehtud tsiwiilkohtu korras kindlaks ja alles pärast seda wõib wõtta tema arutusele kriminaalkohus.

7) Pandi kinnipidamine panditud asja omandamise sihiga, laenu tagasimaksmise puhul, kui kinnipidamine sünnib pettuse abil.

8) Wõõra waranduse kasutamisele andmine kasupüüdlise sihiga, näit. wõõra korteri üürileandmine ja üüri wastuwõtmine, seletusega, et maja, kus korter asub, on üürileandja päralt; wõõra liikuja wara müümine, mis kunagi ei ole seisnud müüja waldamises, kui müügiks ei tehta wormilist akti jne.

9) Asjade müümine keeldud wõi kuriteoga omandatud asjade nime all, näit. keegi müüb teisele paki, milles peawad tema seletuse järele olema wale-kassatähed, kuid tegelikult leiduwad seal puhtad paberilehed.

10) Wale-mänguabinõude tarwitamine mängimisel, kaasmängijate jootmine uimastawate jookidega, mänguabinõude wahetamine jne. mängu summa wõitmiseks.

Peale selle seob seadus kelmuse toimepaneku mitmesuguste asjaoludega, mis tingiwad kelmile kergema wõi raskema karistuse. Need on:

Kelmusega sünnitatud kahju suurus — alla 100 m., üle 100.000 m.

Kelmi parandamatus — waremalt kelmuse wõi warguse eest karistatud.

Kelmi isik — tema usaldustwääriw amet, wahekord kahjusaaajaga.

Kahjusaaaja isik — laps, rauk, pime, kurtumm.

Üldine hädaohtlikkus — kokkurääkimine mitme isiku wahel, esinemine kellegi wolinikuna wõi teenijana wõi wale nime all, esinemine riigiametnikuna, eriti wiimasena wormi kandes.

Erilised ettewalmistused, eraldi ebausklkkude kommete ärakasutamine.

Ettewõetawad ülekuulamiseid peawad olema sihitud loomulikult selle poole, et selgitada, missuguse kelmuse awaldu-sega on käesolewal juhtumusel tegemist ja millised asjaolud iseloomustawad teda iseäranis; tihti küllalt tuleb selgitada aga esimeses joones, kas üldse tegemist on kriminaalteoga, sest nagu wõisime panna eespool tähele, seisawad kelmused tsiwiilwahekordade rikkumistele õige lähedal.

2. TOIMIJA (-TE) NING ÄRAKISTUD WARA AWALIKUKSTEGEMINE.

Allpool järgnewad näpunäited on mõeldud peaasjaliselt „pimedate“ waranduse ärakiskumiste juhtumuste jaoks; seejuures käsitatakse rööwimis-riisumis-wargus-kelmuste jälgimist ühiselt, kuna nende selgitamiswahendid ja -wõtted „pimedal“ juhtumusel on lähedalt üksteisele sarnased.

I. ANDMESTIKU KOGUMINE JA OLETUSTE TEGEMINE.

Wäljamõeldud ärakiskumised. Teises peatükis pöörime juba kord tähelepanu sellele, et mõnikord eksituse wõi teadmatuse tõttu teatatakse politseile wargusest, mida aga tõepoolest pole olnudki. Peale seda tuntakse weel üht liiki olematute waranduse ärakiskumise süütegude ülesandmisi, millega aeg-ajalt tülitatakse politseid, nimelt ülesandja poolt teadlikult wäljamõeldud ärakiskumised, kuriteo simulatsioon.

Simuleeritud süüteo taga peitub alati mingisugune omakasupüüdlik eesmärk; kõige enamasti tuuakse need esile kätteusaldatud wõõra wara raiskamise kinnikatmiseks, samuti aga ka wõõra wara otsekoheoseks omandamiseks, näit. ametnikud, kassapidajad on löönud läbi wõi pannud kõrwale kätteusaldatud summa ja simuleeriwad selle katteks riisumise wõi warguse; sedasama wõib juhtuda ka ärijuhtidega ja waranduse hooldajatega. Ärimees simuleerib waranduse ärakiskumise, et pigistada sellega wõlausaldajatelt wälja soodne kokkuløpe, waranduse kinnitaja — et petta wälja warguse wastu kinnitamise tasu, wäärtpaki saatja — et nõuda postiwalitsuselt olemasolematu saadetise hind, reisija — et nõuda wõõrastemaja omanikult teenijate hoole alla usaldatud asjade eest tasu, kuna tegelikult tema reisikohwer oli tühi juba hoiule andes jne. Seepärast on põhjust küllalt hoida silmad-kõrwad walwel seesuguste ülesandmistete puhul, kus kaduma läinud muu seas kätteusaldatud wara, wõi kus ülesandjal on wõimalik saada simu-

latsiooni läbi muul viisil ainelist kasu. Enesest mõistetaw, et kirjeldatud asjaolud ei tähenda mitte igakord simulatsiooni.

Et paljastada simulatsioon, selleks tuleb panna tähele järgmist:

1) Kuidas ülesandja kirjeldab sündmust? Tõsine kahjusaaja tarwitab harilikult ülekuulaja abi juhtivate küsimuste näol, et tuletada meele sündmuse üksikasju ja seada nad õigesse ritta. Tihti ta pole oskanud panna tähelegi seda wõi teist peensust olnud kuriteost ja seda tuleb pärida alles teistelt wõi teha kindlaks kohapeal. Ta seletused, näoilme ja erutus on loomulikud ja loogilised, täiesti mõistetawad sündmuse iseloomu ja asjaolude kohaselt. Ta on wõtnud sündmuse hariliku tajumise teel vastu ja wäljendab selle oma arusaamise ja arenemisastme piirides. Simulant sellewastu peab mõtlema esiteks wälja sündmuse üksikasjad, konstrueerima oma ettekujutuses sündmuse sisu ja õppima lõpuks pähe oma waimusünnituse.

Siin ähwardabki simulanti hädaoht: ta konstrueerib tihti liig täieliku pildi, püüdes warustada ennast ette sobiwa wastusega igale wõimalikule politseiniku küsimusele, ta kannab liig sorawalt ette oma päheõpitud osa, nagu näitleja lawal, ta sise mine kaasaelamine sündmuse meeletuletamisel tundub tehtuna.

Tähelepanelik ja kogenud jälgija märkab peagi seesugused wastolud, kui need olemas ja püüab lahendada nad juba ülekuulamisel hästiwalitud küsimustega, kuid harwa siiski paljastub simulant palja ülekuulamisega. Siin tuleb selgitada veel teadetekogumisega:

2) Kas see asi oli olemas tõepoolest, mille ärakiskumisest tehti awaldus? Kahtlasel raha kaotsimineku puhul näit. selgitada, kuidas oli wiimasel ajal ülesandja rahaline seisukord, kas ta ei kaewanud kellegi vastu kitsikust, kas ta ei otsinud laenu, kas kassaraamatu saldo krediidid poolle ei seisnud juba kauemat aega ülemäära suur, kas ülesandja ei elanud wäikese palga juures juba kauemat aega pillawalt, kas ta — näit. kaupmees — ei ole annud wiimasel ajal kellelegi suuremas arwus edasi kaupa jne.

3) Kas kuriteo jäljed ja märgid on ehtsad? Mõnikord kriimustab rööwimise-riisumise simuleerija ennast mõnelt poolt wõi laseb endal kuuli läbi riiete j. m., et teha usutawamaks wägiwalla tarwitamine. Siin pandagu tähele, kas esitatud kriimustused ja muud märgid wõisid tekkida

nõnda nagu seda kirjeldas ülesandja, tarbekorral kutsuda appi arst ja muud asjatundjad. Kui röövimine-riisumine pidi sündima kohas, kus jälajälgede tekkimine möödapääsematu, näit. pehmel maal, lumes, siis selgitada tingimata waatlusega, kas jäljed olemas ja kas need sobiwad ülesandja kirjeldusega.

Eriti põhjalikult toimetada teopaiga waatlust, kui on tegemist simulatsioonikahtlase murdwargusega. Siin samuti tuleb pöörduda tähelepanu sellele, kas ei leidu teopaiga pildis midagi üleearust, ebaloogilist. Selleks mõned näited:

Kustki kaubatarwitajate ühisuse kauplusest olewat warastatud akna lõhkumisega mitmesugust kraami, muu seas ka poolteist puuda heeringaid, mis pandud nähtawasti kotti ja wiidud läbi lõhutud akna wälja (uksed olid puutumata). Waatlusel on näha soolweest märg kotiasse heeringanõu kõrwal, samasugused asemed akna all põrandal ja wäljas akna kohal maas. Nõu juurest wiib soolwee tilkade rida akna juure, kuid soolwee tilgad puuduwad aknalawal, kus seisawad muu seas pakkimispaberi lehed. Selle asemel läheb soolwee rada akna juurest ukseni ja sealt wälja.

Üksikus kohas elutsew isik tahab olla rööwitud paljaks. Rööwliid olewat lasknud tema peale läbi akna, tema aga hüpanud laskmise ajal kõrwale ja kuul tunginud ainult tema pindsaku hõlmast läbi, jäädes peatuma wastas olewasse seinale. Kui nüüd waatluse puhul seinas olewa kuuliaugu juurest tõmmatakse nõör läbi aknaruudus olewa kuuliauwause kuni selle kohani, kus ülesandja seletuse järele seisnud laskja ning ülesandja seatakse seisma kohale, kus ta olewat seisnud laskmise ajal, siis selgub, et auk pindsakus on hoopis kõrgemal tõmmatud joonest. Ülesandja wõlgneb mitmele isikule suurema summa ja on hiljuti saanud raha, millest oleks jatkunud wõla tasumiseks, kuid saadud raha on langenud saagiks „rööwliitele“ ...

Küpseealine talunik annab üles, et sõidul linnast koju poole tunginud temale 6—7 mehest koosnew salk tundmatuid isikuid kallale, jaganud temale hoope ning kiskunud temalt wägivaldaga ära rahakoti ja taskukella. Tal õnnestunud lüüa aga kallaletungijad põgenema ja saada isegi tagasi oma taskukella. Näitab palitu sisemist tasku, mille kallaletungijad rebinud lõhki, ta pea ja keha küljes leiduwad kriimustused ja muhud, ta kirjeldab wõrdlemisi täpselt kallaletungijate wälimust. Temaga ühes wankris sõitnud naaber kinnitab ülesandmist. Otsitakse suure hoolega roimareid, kuid asjata.

Wiimaks leidub tunnistaja, kes näinud kahjukannatajaid kuski peatuskohas, kuid kümme-kilomeetrit ülesantud südmuskohast kodupool, järelilikult pärast kallaletungimist. See tunnistaja teadis rääkida, et ülesandja, kes olnud tublisti joobnud, tema nähes ise rebinud lõhki oma palitu tasku. Ta seltsiline olnud aga purujoobnud ja maganud wankril. Siit edasi selgus ikka rohkem andmeid, mis tegid küsitawaks sündmuse olemasolu. Wiimaks tunnistas ka ülesandja, et kogu lugu olnud wäljamõeldis. Ta seletas: Peatuskohast edasi sõites ta kukkunud wankrist wälja, kusjuures kriimustanud enda. Tah-tes wõtta selle nalja peale lonksu wiina, selgunud, et wiina-pudel tühi. Ta äratanud kaaslase, et küsida sellelt wiina. Kaaslane pärinud, kuidas ta oma näo ära kriimustanud ja — ta luuletanud terve loo kallaletungimisest. Nähes, et kaaslane wõtab asja tõsiselt, wäljendades suurt waimustust tema wahwusest, tekkinud temas mõte, teha asi politsei kaudu laiemalt tuttawaks. Kaaslane tunnistaja aga seletas, et tema wõtnud joobnud peaga asja seewõrra tõsiselt, et hakanud uskuma hiljemalt, nagu ta oleks waadanud sündmust oma silmaga pealt.

Wiimane näide on huwitaw ja mitte wähem õpetlik oma omapäraselt motiivilt. Motiivide hulgas oleks nimetada peale selle veel kättemaksu, millest wõiks tuua mitmed näited.

Lõpuks peab tähendama, et ei puudu ka juhtumused, kus wäga paljud ja pealtnäha kaaluwad asjaolud wägisi sunniwad oletama simulatsiooni, kuid hiljem selgub ometi, et tegemist on tõsise kuriteoga. Seepärast olgu tuletatud veel kord meele, et simulatsiooni otsust ei tohi teha iganes kergel käel ja teiseks — simulatsioonikahtlast sündmust jälgitagu sama hoolsasti nagu iga teist sündmust.

Teopaigal wiibimine. Millal sündis ära kiskumine? Peale näpunäidete, mis leiduwad lhk. 13 ja 14 — wõetagu arwesse, millal nähti asja wiimast korda ja millal märgati tema kadumist; kunas oli soodus silmapilk (aeg) ära kiskumiseks ja mistõttu nimelt, (kui wargus on korda saadetud näit. mõne päewa jooksul, siis on tihti wõimalik arwata sellest ajast enam-wähem kindlasti maha aeg, millal teo kordasaatmine oli takistatud mitmesuguste asjaolude tõttu, näit. keegi — omanik, tema teenijad — wiibis teopaiga läheduses ja oleks näinud wõi kuulnud tingimata toimimist); kas keegi juhuslikkudest tunnistajatest ei märganud asja alles-

wõi äraolekut, hoiuruumide puutumatus wõi nende rikkeid kahjusaaaja poolt ülesantud toimimise aja jooksul, näit. kahjusaaaja nägi oma heinakuhja wiimati esmaspäewal ja märkas warguse laupäewal; tema naaber aga, kes wahepeal käis oma heinamaal, nägi kahjusaaaja kuhja puutumatu olewat neljapäewal; kunas nähti ärakistud asja wõõrastes kätes, näit. omanik märkas warguse laupäewal, warastatud asja aga pakuti müüa kellelegi juba kesknädalal enne seda.

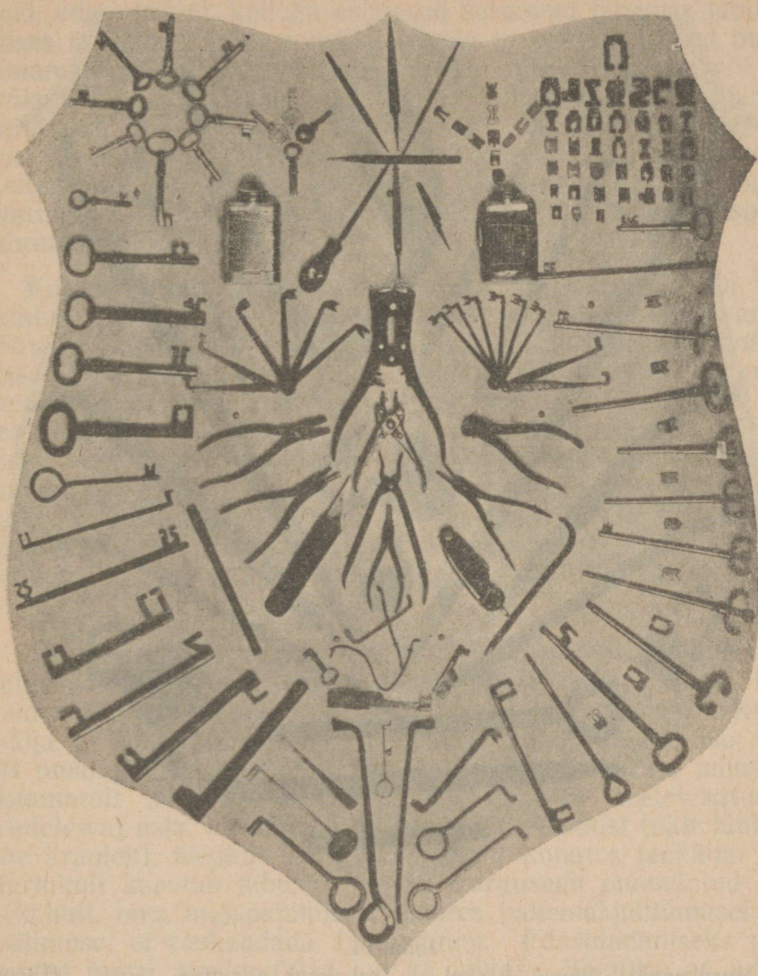
Toimimise ajast wõib teha asjaolude kohaselt mõnegi eelduse toimijast, näit. on tehtud toimimise aeg täpselt kindlaks, siis on sellega käes ka toimija wiibimine teatawal ajal ja kohal, samuti tema liikumine enne ja pärast kriitilist silmapilku teatawas rajoonis (teopaiga lähemas ümbruses), kus wõidi märgata teda. Märkajate — nägijate, kuuljate otsimine (lhk. 15, 16) on sellega juhitud piiratud rajooni ja seega märksa lootustandwam. Mida ebatäpsem toimimisaeg, seda rohkem tööd muidugi jälgijal. On tegemist elukutselise warga-riisuja kätetööga (w. allpool — kuidas saadetud ärakiskumine korda), siis ei wõi wõtta toimijana muidugi mitte arwesse neid elukutselisi kurjategijaid, kes wiibisid toimimise ajal kuski kindlas kohas, näit. wanglas, haigemajas, küllalt kaugel sündmuskohast (asjaolud, mida ikka peab kontroleerima); jääwad üle need, kellel oli wõimalik saata sel ajal tegu korda.

Kus saadeti ärakiskumine korda? Peale üldosas waatluse jaos antud näpunäidete — kui pandi wargus toime reisil liikumise ajal, siis selgitada, kus olid kõige soodsamad tingimused warguse kordasaatmiseks, näit. kus ja mis tingimustel peatati, kus oli elawam liikumine, kus puudus omaniku walwe jne.

Tööriistade, abinõude ja asjade omamine. Lugeda läbi esimesest jaost lhk. 74 ja 81.

Omadused, teadmised, oskused. Peale esimeses jaos antud näpunäidete paneme tähele weel järgmist:

Mis nimelt ära kistud? Kas on wõetud paljude ühesuguse wäärtusega asjade hulgast ära ainult üht sorti asjad, näit. riided; wõib olla sündis see seepärast, et wargal on just seesuguse kraami jaoks usalduswäärne wastuwõtja ning edasi-toimetaja. Kas asjade kogu ja kaalu järele otsustades wõis panna warguse toime üks isik wõi pidi olema neid rohkem; kas kraami ärawiimiseks oli waja weoabinõu ja kas on tar-

Joon. 50.

Korteriwaraste spetsiaaltööriistad: 1) lõiketangid uksekettide läbilõikamiseks, 2) haartangid lukus oleva võtme roo-otsa haaramiseks, 3) lehwikukujuline muukraudade kompleks, 4) kogu tagawara keeli muukide jaoks; all ja äärtel — muukraudad ja walewõtmed. (Ülesw. krim.-muuseum.)

Kes teadis warastatud asjade olemasolu ja hoiupaika? Kui kelleltki, kes teadupärast keh w mees, warastati suurem

Joon. 51.

Murdkangid; üleval keskel — rahakapi awamise „sõrg“. (Ülesw. krim.-muuseum.).

summa, mille ta sai just päeval enne wargust, siis on põhjust arwata, et waras teadis rahasaamisest. On postiasutuses awatud just see paun, milles seisid rahasaadetised ja teised jäetud hoopis puutumata, siis peab arwama, et waras oli tuttaw postkontori asjaajamisega. Seesugusel juhtumusel tuleb wõtta eeskätt arwesse alaliselt kohapeal tegutsewad isikud, selle järel isikud, kes käiwad asjatoimetuse pärast sagedasti koha-

peal, edasi isikud, kellega esimesed seisawad lähemas läbikäimises ja kellele need wõisid lobiseda tarwilikud teated pahaaimamata edasi. Keda märgati tegemas ettewalmistusi wõi kes wõis teha ettewalmistusi äratamata tähelepanu (kui asjaolud näitawad, et on tehtud ettewalmistusi)? Kellel teatakse olewat seesugused oskused, mida tarwitati sissemurdmiseks? Kellel ümbruskonnas on kalduwused seesuguse kuriteo kordasaatmiseks ja kelle töötamiswiisi ning eriala näitab käesolew juhtumine?

Kuidas sündis ärakiskumine? Siin tuleb arwestada waranduse ärakiskujate töötamiswiisid ja nimelt iga warga-röowli-riisuja-kelmi töötamiswiis omaette. Minu äranägemise järele on see just kõige olulisem osa „pimeda“ waranduse ärakiskumise süüteo jälgimises, kuid õnnetuseks on just see osa kõige lootusetum raamatust õpetamiseks, nagu mainisin selle juba käesolewa raamatu eessõnas. Seda peab õpetama praktika. Siinkohal wõime tutwuda aga peajoontes nende põhjustega, mis sunniwad warast-röowelt jne. pidama kiini kord juba walitud töötamiswiisist ja tegewusalast, ning üksnes kasinates joontes kirjeldada tüübilisemaid töötamiswiise ning tegewusalasid.

Juhuslik ärakiskumine. Juhuslik waras (röowel-riisuja-kelm) on kõigepealt ikkagi kuritegeliste kalduwustega isik, kuid wahe seisab selles, et ta ei läinud kodust selle mõttega wälja, et rikastuda ligemise omanduse kulul, waid temas tekkis omandamise tahe alles siis, kui ta sattus paraja juhusega ootamatult silm silma wastu, näit. silmates järelewaatuseta wedelewat asja, kasutades asja omaniku usaldust (näit. lühiajaline äraolek), üksikus kohas juhuslikult kohates teekäijat jne. Harilikult kasutab juhuslik waras wargusega omandatud asja isiklikult, oma majapidamises, muutes pahemal juhtumisel asja wälimuse, et raskendada äratundmist. Edasimüümiseks puuduwad temal wastuwõtjad kui ka julgus. Seetõttu on juhuslikku warast, kui tal asi õnnestus wähegi, teha kaunis raske awalikuks. Kõige paremaks rohuks juhuslikkude warguste wastu oleks publiku alaline hoiatamine waraste eest, soowitades kanda hoolt waranduse panipaikade lukkude korrasoleku eest ja hoida endal silmad-kõrwad lahti.

Spetsialiseerumise põhjused. „Harjutus teeb meistriks“. See wanasõna maksab tähtsal määral ka elukutseliste kurjategijate peres, sundides pidama nimetatud kutselasi kinni kord

juba walitud ja „sissetöötatud“ tegewusalast. Nii wõime panna tegelikus elus tõepoolest tähele, et waras, kel õnnestunud teha riiehoiu ruumist paar head „otsa“, katsub ka edaspidi õnne sealsamas, aidawaras teeb ikka jälle kutsumata külas-käike aitatele jne. Muidugi, mõjuwad eriala walikuks kaasa muudki asjaolud, näit. waremalt omandatud oskused, saagi warjamise ja rahakstegemise wõimalused, warga kehalised ja waimlised omadused, sugu. Endine lukksepp töötab meel-samini muukraudadega, rauasae ja lõiketangidega; jalgratta-waras on enamasti ka rattasõitja; kel suur kohmakas käsi ja pikaldane olek, ei see hakka kunagi taskuwargaks; kaupluse-wargus (letilt, müügiajal) on ala, kus naisterahwad tööta-wad harilikult, kuna neil oma riiehoiu tõttu on hõlpsam peita warastatud kraam ja wiia kauplusest wälja jne. Samuti on pandud tähele, et elukutseline waras tihti peab pedantselt kinni kord juba tarwitusele wõetud töötamiswiisist: üks töötab alati enne keskööd, teine hommikul kella 8—10, kui perenaised lähewad turule, kolmas tawalikul söögiajal, kui majarahwas istub söögilauas; üks tarwitab murdmiseks alati murdkangi, teine awab lukud muukraudadega, kolmas saeb, neljas puurib.

Erialad on kujunenud enam-wähem puhtas kujus wälja suurlinnades. Nii tunnewad näit. Saksamaa suurlinnade poliit-seiwalitsused ligi paarkümmend wäljakujunenud warguste ja kelmuste eriala, näit. autowargad, jalgrattawargad, palituwar-gad, rahakapilõhkujad, pööninguwargad, korteriwargad, sau-nawargad jne. Suurlinna iseärased elutingimused pakuwad igapähele nimetatud spetsialistidest juba seewõrra rohkesti te-gutsemiswõimalusi oma erialal, et tal kaob tarwidus tegutseda wahete-wahel ka mõnel muul alal. Sedasama ei saa ütelda wäikesematest oludest. Meil näit. on kujunenud küll ka wälja teatawad erialad, kuid juhtub tihti seda, et teadupärast eri-alane waras paneb toime wargusi ka muudel aladel, kui sel-leks on käepärast soodus juhus.

Erialadest on meil tuttawamad järgmised:

T a s k u w a r g u s. Taskuwaras on riieatud wõrdlemisi korralikult, pealtnäha usaldustärataw inimene, elawate liigu-tuste ja kõnega. Sagedasti ta kannab ülikuube wõi hoiab käes kokkukäändud ajalehte (warjamise otstarbel). Ta lõi-kuswäljaks on raudteejaamad, rongid, elawalt käidawad kaup-lused, teatrite riiehoiu ruumid, turud, laadad, kaupluste waateaknad, lühidalt — igasugused rahwakogumise paigad. Paremat juhust „tõstmiseks“ (nii nimetawad nad oma tege-

wust) pakuwad talle naisterahwaste laiad wälistaskud (kuhu waatamata kõikidele hoiatustele ikka ja ikka jälle pistetakse muretult rahakott), redikülid, palitute põuetaskud (ikka enamasti siis, kui jäetakse nõöbid lahti) ja peaašnjalikult ohwri haja-meelsus ja muretus. Töötab taskuwaras enamasti abilisega. Wiimase ülesanne wõib olla mitmesugune: temale antakse edasi warastatud saak (muidugi sama osawalt nagu warastadeski), ta awitab juhtida ohwri tähelepanu warguse momendil mujale (tähtsam wõte taskuwarga tehnikas), tarbekorral ta wõib kutsuda isegi esile kunstliku rahwakogumise, etendades näit. kokkuräägitud plaani järele rahwaliikumise keskel joobnudolekut, langetõwe wõi mõnd muud publiku tähelepanu ja uudishimu äratawat juhtumust, kusjuures päriswaras töötab edukalt kokkuwalguwa rahwa hulgas. Üksiku ohwri tähelepanu püütakse samuti juhtida kõrwale, näit. paludes ohwrit millestki juhatust, tõugates teda ootamatult, westes huwitawat lugu (wagunis), juhtides ta tähelepanu mõnesugusele korratusele ta riietuses (keegi naistaskuwaras pritsis wärwi eelrutawate daamide kleidisabadele ja juhtis siis armastuswäärselt tähelepanu sellele ebameeldiwale asjaolule, ning sel ajal kui ohwer püüdis kohendada oma rikutud kleiti, tühjendas nutikas taskuwaras tema taskuid).

Mõjuwamateks abinõudeks taskuwaraste wastu on publiku hoiatamine ja terane liikumise silmaspidamine rahwakogumise kohtades. Peab aga tähendama, et ainult harjunud silm suudab eraldada rahwahulgast taskuwarga. Wilh. Polzer ütleb sellest omas käsiraamatus wäga tabawalt: „Taskuwarga ülalpidamine ja tegutsemine alatasa liikuwas rahwameres peab torkama asjatundjale samal määral silma nagu iga wõhikugi tähelepanu osaliseks saaks inimene, kes walmistub hüppama edasilikuwale trammile keset elawat tänawat: oma pärane waade, millega jälgitakse lähenewat trammi, kiire sihikindel ligiastumine, käe ülestõstmine weel enne waguni kohalejõudmist, et paremini tabada trepi käsipuud jne. — liigutused, mis teatawa määranani sarnanewad taskuwarga töötamisele.“

Tabades taskuwarga teolt wõi katselt tuleks talitada järgmiselt:

1. Teatada publikule walju häälega taskuwarga tabamisest ja wõtta awaldused kahjusaajailt.

2. Tabatud waras otsida kohe põhjalikult läbi. Peale raha, rahataskute, uuride, paberossitooside ja müude kaasaskantawate wäärtasjade tema taskutes wõiwad leiduda weel wäi-

kesed käärid wõi tangid, mida taskuwargad tarwitawad uurikettide ja käekottide läbilõikamiseks. Mõned neist kannawad sõrmes väikese noateraga warustatud sõrmust, millega lõikawad tarbekorral tasku kohalt läbi ohwri pealisriided, et wõtta sel teel wälja rahatasku.

3. Kaljusaajatele näidata tabatud isik ette ja küsida, kas rad pole märganud teda oma läheduses ja millistel asjaoludel nimelt, näit. tuld küsimas, kitsas läbikäigu kohas mööda poetumas jne.

4. Teha kindlaks tabatu isik ja tema elukoht, wõtta wii-mases ette läbiotsimine; peale wäärtasjade wõiwad seal leida wõõrad kirjad ja dokumendid.

5. Saata tabatu otseteed kohtusse, et wõtta sellega temalt põgenemise ja teo kordamise wõimalus.

Korteriwargaid huwitawad peaaesjalikult korterites leiduwad hinnalisemad asjad. Mõni neist näikse eelistawat ainult teatawat liiki asju. Nii tuntakse korteriwargaid, kes eeskätt warastawad kas üliriideid, pesu, lauahõbedat wõi muid wäärtmetallist asju; mõned jälle pöörawad peatähelepanu kirjutuslaua laegastele, kummutitele ja kappidele, kus nende arwates korteriomanik hoiab oma rahatagawara. Suurem osa wõtab aga, mis juhtub kätte.

Töötamiswiisilt jagunewad korteriwargad samuti mitmesse liiki: ühed töötawad enamasti muukraudadega, teised murrawad ukсед wõi aknad sisse, kolmandad kasutawad lahti-unustatud uksi ja aknaid, mõned jälle püüawad korterisse peaseda mitmesuguste ettekäänete, näit. tööotsimise-, kerjamine- jne. all, ja kasutades elanikkude silmapilkset eemaldumist, kahmawad käepärast olewa asja ning kaowad.

Kauplusewargad. See wargatüüp töötab käidawamates ärides ja laatadel, tegutsedes meelsamini sel ajal, kui leidub äris kõige rohkem ostjaid. Waras poetab enda teiste ostjate wahel, laseb tuua endale ette mitmesugust kaupa, walib kaua, ja parajal silmapilgul, kui müüja eemaldub (näit. uut kaupa letile tooma), peidab ta üht-teist hõlma alla wõi annab oma seljataga seiswale abilisele üle. Kauplusewaraste hulgas leidub rohkesti naisterahwaid, kuna neil oma riietuse tõttu on kergem peita warastatud kraam. Wilunumad wargad katsuwad õnne kullasepa ärides, kus hoolimata peremehe walwsast silmast neil sagedasti õnnestub lüüa üle suure wäärtusega ehteasju. Waras, kellel mingisugune silmatorkaw tundemärk küljes, harwa walib oma erialaks kauplusewarguse;

seetõttu on nende püüdmine kaunis raske. Harilikult märgatakse wargus alles hiljem ja paremal juhtumusel kahtlustatakse „tundmatut isikut“, kelle tundemärgid lähewad ühte sadade isikutega.

Sisse kukuwad kauplusewargad enamasti sellega, et pannud harilikult toime terve rea üksteisele järgnewaid wargusi, nad tabatakse kustki teolt. Siis peab seadma muidugi kõrwuti kõik wiimasel ajal toimepandud kauplusewargused ja näitama kahjusaaajatele ette waraste ning wastuwõtjate käest ärawõetud asjad kui ka wargad ise.

Siinkohal mainime ka raha ja kauba omandamist ärimeeselt pettusega. Muudkui siin ei saa olla juttu mingisugusest püsiwast petmiswõttest, waid hoopis wastuoksi, kelmide edu oleneb sellest, kuiwõrra nad on leidlikud uute wõtete wäljamõtlemises. Illustreerimiseks toon järgmised wõtted:

Kauba tellimine telefoni teel. Kelm kõlistab ärisse mõne tuntud äri nimel ja palub anda kaup wälja isikule, kelle lubab saata järele. Ta määrab kellaaja, kirjeldab kauba wastuwõtja (kas endä wõi oma abilise), palub panna kauba ja arwe walmis jne. Õnnestub tal sel wiisil uinutada ohwri walwelolek ning saada jaataw wastus, siis ta ilmub määratud ajal kohale ja wiib kauba ära. Ehkki see wõte on juba kulu- nud, tuleb teda aegajalt ikka weel ette.

Ostetud kauba kojusaatmine. Kelm (usaldust äratawa wälimusega) walib paremast ärist auwäärse summa eest kaupa, mille palub saata antud aadressi järele, muidugi ühes arwega. Äriteenijalt, kes toimetab kauba kohale, wõtab kelmi abiline, kes näit. esineb teenri osas, kauba wastu, et anda härrale edasi ja tuua raha, ning kaob läbi tagumise käigu.

Rahawahetajad. Hiljuti opereeris ühe prowintsi linna ärides keegi wenelane järgmise wõttega: wõrdlemisi wiisaka wälimusega isand astub ärisse ja palub wahetada tuhandemargalise raha sajamargalisteks. Tema soow täidetakse. Asudes lugema raha ta palub wahetada peenemaks weel ühe sajamargalise ja sel ajal, kui kaupmees otsib peenraha, laseb kelm ühe wõi kaks sajamargalist libiseda käesolewasse wihmawarju. Kui kaupmees otsinud peenraha wälja, on ka kelm oma rahalugemisega lõpul ja awaldab imestunud ilmel, et temale antud vähem raha tagasi. Kohmetunud ärimees maksab raha juure ja saadab kelmi wabandustega pealegi wälja.

Aidalõhkujad on külaelanikkude kibedamaks witsaks. Neile kõl bab kõik, mida warjawad külameeste panipai-

gad — aidad: toiduained, tööriistad, riided. Töötawad sagedasti kahe-, kolmemehelises salgas, saagi ärawedamiseks tarwitawad hobust.

Erisuguseid töötamiswiise wõib panna ka aidalõhkujate juures tähele:

Ühed töötawad muukraudadega, teised puuriwad wõi saewad aidauksest luku ja riiwid wälja, kolmandad tükiwad põõningule, puuriwad kaks wõi kolm laepalki keskelt läbi, kangutwad siis otsad üles ja laskuwad läbi tekkinud awause aita. Ka seinte ja wundamendi läbimurdmist tuleb ette. Nagu muudki erialased wargad armastawad aidalõhkujad pidada kinni kord juba selgekssaanud töötamiswiisist, milleks mõjub oma poolt kaasa külaaitade enam-wähem ühesugune ehituswiis. Warastatud kraam toimetatakse harilikult kaugemale, sagedasti aga suurematesse linnadesse wanakraami turgudele (riided, tarbeasjad).

H o b u s e w a r g a d. See oma ajal nii elaw eriala ähwardab jääda wiimasel ajal meil hoopis soiku, mille põhjuseks eeskätt hobusepasside tarwituselewõtt. Siiski läheb meil aasta jooksul weel praegugi mõnikümmend hobust läbi wargakäte, suurem osa nendest küll lõunapoolsetes maapiiri äärsetes maakondades, kus on warastatud hobuseid kergem toimetada üle piiri.

Iseäralist tehnikat hobusewarguse toimepanek ei nõua, küll aga nõuab wastawaid ettevalmistusi warastatud hobuse esialgne warjamine ja tema müügiletoimetamine.

Warastatud looma warjamine pole kerge, sest hobust ei saa kotti peita ega kotis müüa. On märgatud wargus õigel ajal ja teatatud õigel ajal politseile, siis waras wõib olla kindel, et wargusest ühes hobuse tundemärkide kirjeldamisega teatatud juba igale poole ette ja vähemalt esialgu peetakse silmas maanteid. Seetõttu juhtub tihti, et waras ei wii warastatud looma esimese hooga mitte väga kaugele, waid warjab teda esialgu, kuni palawama otsimise möödumiseni, kuski ümbruskonnas, eriti siis, kui wargus pandud toime päewa ajal wõi hommikupoolisel ööl. Muidu wõiks juhtuda temale tulema wastu kahjusaja ise wõi keegi wiimase tuttawatest, kes tunneks hobuse ära. Warjamiseks kõlbawad, nagu kogemused näitawad, paks metsatihnik, maskeeritud ruumid talldes, selleks otstarbeks üleslaotud õõnsad heina-, põhu-, halgude- wõi haowirnad. Kui tingimused soodsamad, ruttab waras hobusega lähema wastuwõtja juure, kes selle omakord edasi toimetab wõi püüab realiseerida. Wastuwõtjaks on

harilikult keegi kahtlase kuulsusega hobuseparisnik, kellel muuseas alati tagawaras mõni wõltsitud wõi kärwanud hobusest järele jäänud hobusepass.

On olnud juhtumusi, kus waras sidus nartsud warastatud hobuse kapjade ümber, et kustutada jäljed, mis muidu oleksid jäänud wargusepaika ümbritsewale pehmele maapinnale. Lähemalt warastatud hobuste otsimisest minu kirjutuses „Isikute ja waranduste otsimine“, „E. Politseilehes“ 1922 a. nr. nr. 23 ja 24.

Motiiwid. Puudus. Isik on tööta-teenistuseta-waranduseta. Tal on üür wõlgu, mistõttu ähwardab wäljatõstmine, trahw maksta, mille maksmata jätmine toob kaasa kinnipaneku jne.

Soodusjuhused. Wäga paljude lihtwarguste ainus motiiw. Warastatud asjal ei ole omandaja suhtes mingisugust mõõduandwat tähtsust.

Ahnus ja lõbuhimu. Ühed warastawad selleks, et muretseda endale ülespidamist, teised aga selleks, et suurendada oma warandust wõi jälle selleks, et soetada endale lõbutsemiswõimalusi.

Kirg, näit. raamatute, kunstiteoste, wanade rahade, markide wõi muude haruldsuste wastu, samuti ka ehteasjade wastu.

Mingisuguse erakordse kawatsuse teostamine. Näit., keegi kawatseb abielluda, kuid tal puudub selleks raha, wõi jälle keegi soowib awada omaette äri, milleks warastab kaupa peremehe järelt jne.

Kellegi teise isiku kahtlustamine. Waras wiib warastatud kraami teise isiku juure ja juhib jäljed sinna poole, et maksta wihamehele kätte, et saada teise teenistuskohalt endale jne.

Patoloogilised motiiwid (haiglane wargusekirg) wargaametid pidanud esiwanematelt päritud kirg, mis tuleb mõnikord nähtawale muidu päris korralikkude isikute juures ja kihutab neid taga panema toime otse mõttetuid wargusi.

Kui muudel asjaoludel kahtlus langeb mitmele isikule, siis tuleb jõuda selgusele, kellel neist wõis olla kõige rohkem tarwidust warguse toimepanekuks. Kui näit. majaanikkude ühisest puude hoiuruumist läheb kaduma puid järjekindlalt, siis langeb kahtlus kõikidele isikutele, kellel waba juurepääs tähendatud ruumi. Nende hulgast on aga kõige tõenäolisemalt waras see (need), kellel raha puudub puude juureostni-

seks wõi kes teadupärast ahne iseloomuga. Kui nüüd selgitada, kuipalju kahtlusarused puid tarwitawad ja kuipalju ning millal nad ostnud puid juure, siis selgub ka, kuiwõrra kahtlus põhjendatud. Kui ühes äris läheb wahetpidamata kaduma kraami, siis püütakse selgitada, kes äriteenijatest elawad laiemalt kui neile wõimaldaks nende teadaolewad sissetulekud, kes peab armukesi, wiibib alati lõbustuskohis, wõtab osa hasartmängudest, ühe sõnaga — elab üle jõu.

Kellel wõis olla just see motiiv, mida eeldatakse kõige tõenäolisemalt?

Kõrwalised asjaolud lasewad aimata mõnikord, et wargal pidi olema hoopis erakordne motiiv, näit., waras pidi tahtma rahuldada mingi teatawa tarbe, wõi tema püüdis toimetada asja nii, et hoida ära teatawad kõrwalnähtused. Siis tuleb otsida seda, kellel wõis olla seesugune omapärane motiiv. Sellesarnased motiivid wõiwad leida aset järgmistel juhtumustel:

1. Waras wõtab paljude ühesuguste asjade hulgast ainult ühe, näit., terwest rahapakist on wõetud ainult üks raha, ehteasjade kastist ainult üks asjakene. Seesugune tagasihoidlikkus on kahtpidi seletataw: waras ei soowinud kahjusaajale teha liig suurt kahju, wõi — ta loodab, et wäikesel wiisil wõttes wargus jääb tulemata awalikuks. Sarnast taktikat tarwitawad harilikult kahjusaajale lähedalseiswad isikud — perekonnaliikmed, kaaselanikud, teenijad; neil on ka põhjust karta, et esimeses joonel langeks kahtlus nendele. Wõõras waevalt hakkaks arutama sedawiisi, ta wõtaks juba kõik, mis on wõtta.

2. Warastatud asjadel on ainult kitsa ringi jaoks tarwitamise wäärtus. Siis on äärmiselt tõenäoline, et keegi sellesse ringi kuuluw isik peab olema waras. Kui näit., on warastatud haruldased raamatud, siis tuleb warast otsida esimeses joonel isikute hulgast, kes seesuguseid korjawad, sest harilik waras ei pea raamatutest kui halwasti minewast kaubast kuigi suurt lugu. Iseasi, kui ühes raamatutega on warastatud ka muud hinnalist kraami; siis raamatud wõisid juhtumusi sattuda muu kraami hulka, wõi jälle waras wõttis need kaasa eesmärgiga, juhtida politseid walejälgedele.

Toimimiseks awaldatud tahe. Suusõnal wõi kirjal eel wõib warguse-, rööwimise jne. toimimise tahe awalduda näit. kaaslase kauplemises, saagi wastuwõtja otsimises, juhtumused peast kiitlemises jne. Suuremalt jaolt awaldub see aga

Ette walmistustes. Peaaegu kõik suuremad wargused ja kelmused, tihti aga ka rööwimised-riisumised, saadetakse korda alles peale tarwiliste eeltööde tegemist. Eeltööd wõiwad seista: a) teadete kogumises, b) tööriistade muretsemises, d) takistuste kõrwaldamises. Eeltööde tegijaks wõib olla kas waras ise wõi keegi tema abilistest; wiimased wõiwad olla kas alalised, käesol. juhtum. tellitud, wõi jälle juhuslikud isikud, kellel ei ole wargaga midagi ühist, keda waid wiimase poolt osawalt ära kasutati käesolewaks juhtumuseks.

a) Teadetekogumine wõetakse ette selleks, et jõuda selgusele, kas walitud ohwri üldse on olemas warastamiswäärilist wara, kus ja kuidas seda hoitakse, kuidas on peaseda kõige kergem ligi (ruumide ja lähema ümbruse plaan, uste ja akende seisukord), kunas on kõige soodsam aeg toimepanekuks (teated majarahwa eluwiisidest, kodust äraoleku aeg, magamisaeg), missugused erilised takistused on olemas (koerad, wahimehed, alarmiseseadad). Kogutud teadete kohaselt walitakse loomulikult koht, aeg, tööriistad ja abilised, wõetakse ette takistuste kõrwaldamised.

Teadetekogujad talitawad muidugi mitmekesiste pealtnäha täitsa süütute, ettekäänete all, näit. astuwad sisse, et paluda mingisugust tööd, lihtsalt kerjata, pakkuda müüa tühiseid wõi koguni „althõlma“ asju, küsida teed jne. Peenematel juhtumustel nad tungiwad majja ametmeeste nime all, kellel on õigus waadata ruume läbi, näit. elektri jaama kontrolöörina, ehituskomisjoni liikmena jne., loowad sõpruse majateenijatega, kojamehega wõi mõne teise selles majas elutsewa wõi sinna asjatoimetuse pärast käiwa isikuga.

Siia kuulub ka ohwri wäljawalimine, waritsemine ja kõrwalejuhtimine rööwimiste ja riisumiste puhul, mis sünnib enamasti kusagil joogi- wõi muus lõbustuskohas.

Kahjusaaja ei oska panna harilikult tähelegi seesuguseid ettewalmistusi ega siduda neid kuriteoga. Seepärast jälgija otse peab usutama ses suhtes kahjusaajat kui ka tema lähemaid kaaselanikke, sundides neid tuletama meele, kes külastanud neid wiimasel ajal ja mis moodi need pidasid endid üles. Tähendatud külaliste hulgas wõis olla waras ise wõi tema käsilane.

b) Tööriistade muretsemine, w. lhk. 81. Wõtme järeletegemiseks wargad püüawad wõtta õigest wõtimest wõi wõtmeaugust waha abil kujundi ja walmistawad wõi telliwad selle järele walewõtme. Järelikult wastawal juhtumusel tuleb juhtida teadetekogumine sellele, kas enne wargust wõtmas nähti

kedagi wõõrast wõtmejalge wõi kellel oli selleks soodus juhus ja kas kelleltki ei tellitud wastaw wõti. Oleks wäga ette waatamata, kui maja wõi panipaikade wõtmeid ja lukke lastakse parandada kahtlase kuulsusega lukkseppade juures.

d) Takistuste kõrwaldamine. Tige hoowikoer kõrwaldatakse mürgitamisega wõi meelitatakse eemale wõi rahustatakse emase koera abil, kasutades isase koera tuttawat nõrkust õrnema soo wastu; wahimehi kostitatakse wiinaga wõi kutsutakse wäljamõeldud ettekäände all kõrwale; warga kaaslane (kahjusaaja teenija) jätab ustel wõi akendel seespoolsed haagid ja riigid lahti; kodus wiibiw omanik kutsutakse mõnesuguse ettekäände all wälja. Ülekuulamisel teha kahjusaaja seesugustest wõimalustest tähelepanelikuks ja wõtta temaga üheskoos läbi wiimase aja sündmused ka selles suunas.

Teo füüsiline mõju toimijasse. Peale näpunäidete, mis leiduwad lhk. 84 tuleb pidada meeles, et ka warastatud asjad wõiwad jätta warga külge wastawad märgid. Nii said kellelegi wõiwargale saatuslikuks wõi soolwee plekid, mis saagi kandmisel jäid ta riieteale. Keegi kaubaputka lõhkuja sattus äärmisse kitsikusse, kui politseis pöördi pahempidi tema taskud, kust prügi hulgas tuli nähtawale kulumata äärtega šokolaadi killukesi, millest juurdlejad järeldasid, et õige wähe aega tagasi kahtlusaluse taskutes on murtud šokolaadi. Tegelikult oligi kadunud muu kraami hulgas ka lahtist šokolaadi. Kahtlusalune ei wõinud teha kindlaks, kellelt ta sai wiimaste päewade jooksul šokolaadi ja seetõttu ummikusse aetuna ta tunnistas wiimaks oma süü, ehk küll puudusid muud otsekohesed süütõendused.

Samal wiisil roohelbed tulid päewawalgele aidalõhkuja taskutest prügi hulgast. Teda süüdistati murdwarguses, kus juures oli murtud sisse läbi rookatuse, kuna katusesse oli lõigatud noaga paras awaus. Katuselõikamisel rootükikesed satustid warga pintsaku taskutesse.

Warastatud kraam. Kahjusaaja ülekuulamisega selgitatagu põhjalikult: mis nimelt langes saagiks wargale-rööwile jne., ärakistud asjade tundemärgid ja wäärtus, asjade hoidmiswiis.

Eriti pandagu rõhku sellele, et awaldusprotokollis leiaksid mainimise kõik asjad, mis läinud kaduma ühenduses kuriteoga. Kahjusaaja wõib olla jätab nimetamata mõned tühisemad asjad, olles eeskätt huwitatud wäärtuslikumate asjade tagasisaamisest, kuid jälgimispraktika näitab aga, et kurjategijad kukuwad

küllalt tihti sisse just väiksematest asjadest. Seletatagu see asjaolu kahjusaajale ja pandagu talle südamele täiendada kadumaläinud asjade nimestik, kui peaks selguma, et tema esialgne avaldus oli ses suhtes puudulik.

Kadumaläinud asjade tundemärgid selgitatagu seewõrra üksikasjaliselt, et võimalduks tunda nad teiste samalaadiliste asjade hulgast. Seda nõutakse kahel mõjuwal põhjusel: kadumaläinud asjade politseiline otsimine, nii lähemas ümbruses kui üleriiklik, oleks täitsa mõttetu, kui puuduksid otsitavate asjade küllaldased tundemärgid, ning teiseks — et võtta kahjusaajalt võimalus tunnistada kuritahtlikult omaks võõrad asjad, kui tema võetakse kaasa läbiotsimisele kahtlusaluse juure. Paraku jääwad ülesandjad väga tihti wastused võlgu tundemärkidest ette pandud küsimustele; ühel juhtumusel tuleb see sellest, et omanikul polnud juhusit õppida küllalt põhjalikult tundma kadumaläinud asja (alles hiljuti omandatud, vähe tarvitatud), teinekord jälle on tegemist puuduliku mälu- ja väljendusvõimega. Esimesel juhtumusel täiendatagu puudulikud tundemärgid teadetekogumisega kahjusaaja kodukondsetelt, samuti isikutelt, kes müünud kadumaläinud asjad, walmistanud, parandanud, ajutiselt tarwitanud või pidanud hoiul jne. Teisel juhtumusel püütagu wärskendada kahjusaaja mälu küsimustega, mis puudutaksid võimalikult kõik asja tundemärgilised omadused. Tundemärkide mitmekesisus on muidugi lõpmatu, ent siingi on võimalik rühmitamine, mis tunduvalt hõlbustab nende selgitamise. Soovitaksin pidada kinni järgmisest rühmitusest: 1) asja nimetus, 2) tarwitamisotstarwe, kui see ühisel nimetusel erisugune (nuga — taskunuga, lauanuga, lihunikunuga, habemenuga jne.), 3) aine, millest walmistatud, 4) wärw, 5) suurus resp. raskus, 6) kulumiskraad, 7) iseäralised tundemärgid (numbrid, firmamärgid, nimetähed, ilustused, parandused jne.).

Kadumaläinud asjade wäärtusel on jällegi kahesugune tähtsus: mõnedes süüteoasjades määratakse selle järele asja kohulik alluwus ja — wäärtus on teatawa määrani ka asja tundemärk. Pidades silmas asja kirjeldust ja selle turuhinda, ülekuulaja püüdku taotella ka see, et kahjusaaja ei hindaks oma kahju ei üle ega alla tõsist wäärtust. Protokollis tähendatagu iga asja hind eraldi ning lõpuks nende kogusumma.

Kui on põhjust arwamiseks, et kahtlusalune hoiab warastatud kraami enda juures kodus (tal puudusid näit. võimalused toimetada kraam mujale), siis pannakse tema juures toime

läbiotsimine. Peale näpunäidete, mis leiduwad lhk. 114 ja järgmistes, tuleb wõtta läbiotsimise kawatsemisel arwesse:

1) Mõnikord elukutseline waras wiib saagi esiotsa kellegi tuttawa juure wõi peidab waremalt selleks walmiswaadatud kohta, kust toob selle koju wõi toimetab müügile alles pärast esimese otsimise palawiku möödumist. Niisugusel juhtumusel on kohane korraldada luure kahtlusaluse käikudest, sest mõne aja pärast ta kindlasti läheb kraami järele.

2) Wärskeilt teolt tabatud waras püüab wisata warastatud asjad tähelepanu äratamata eemale, et puhta mehena tõendada oma süütaus. Seepärast otsitagu warastatud asju ka selle koha läheduses, kus waras tabati, kus ta wõis warjata ennast kohe pärast warguse toimimist, lõpuks teedel, mis kaudu ta põgenes wõi liikus juba wahialusena. Teda tuleb pidada teraselt silmas konwoerimisel, et ta ei saaks anda kompromiteeriwaid asju edasi oma kaas-wahialustele. On tulnud ette juhtumusi, kus wahialune poetas warastatud asja teda saatwa ametniku taskusse. Wiimaste wõimaluste wastu mõjub alati wahialuse põhjalik läbiotsimine kohe pärast wahialla wõtmist.

3) Kui läbiotsimisel ei leita warastatud kraami ennast, siis pandagu tähele, kas warga päralt olewate asjade hulgas ei leidu pandimaja kwiitunge, kas tema asjade küljes ei leidu warastatud kraamist jäänud jälgi wõi warastatud kraami osi.

4) Kui tekib kahtlus, et waras wõis neelda warastatud asja, näit. brilliantsõrmuse, siis antagu temale kõhtupäästwat rohtu ja lastagu wäljaheited teha sellekohasse nõusse. Wiimaseid weega uhtudes peab tulema päewawalgele otsitaw asi, kui see tõepoolest oli alla neeldud.

5) Kui kahjusaajale sünnitab raskusi tunda ära läbiotsimisel leitud asjades oma asjad, siis tuletatagu meele, et warastel on laialt wiisiks muuta warastatud asjade wäljanägemist: pesust kõrwaldatakse nimetähed ja firmamärgid, ülikondadele õmmeldakse külge uued kraed ja nõõbid, taskukella ketid warustatakse uute rõngastega ja brelokkidega, taskukellade numbrid muudetakse uute numbrite juure pressimise teel, kalliskiwid paigutatakse ümber uutesse raamidesse jne. Tuleb seega kahjusaaja tähelepanu juhtida sellele, kas ta ei tunne ära ettenäidatawate asjade osasid, millised, wõib olla, on jäetud muutmata. Kui kahtlusalune seletab, et tal on olnud kõneall olewad asjad juba enne käsilolewat wargust, siis kogutagu teateid, kas seesugune seletus wastab tõele.

Kes müüs wõipakkus müüa warastatud asju? Warastatud asjade nimekirjad antakse wastawatele ametnikkudele kätte, kes nende põhjal wanakraami turgudel ja -kauplustes wõtawad ette järelewaatusi. Samasugused nimekirjad saadetakse usalduswäärsematele wanakraami kaupmeestele, samuti pandimajadele ja nõuete kohaselt ka muudele ettevõtjatele, kellele wõidakse pakkuma minna warastatud kraami, näit. kullaseppadele, kallismetalli ülesostjatele, kellaseppadele, wäärtpaberite warguse puhul — rahaasutustele jne. Neid palutakse pidada kahtlase kauba pakkujad kinni wõi selgitada vähemalt nende isikud ja teatada sellest politseile. Suuremate wäärtasjade warguse puhul on soovitatud astuda ühendusse ka wäljamaa politseiasutustega.

Mida tõendab warastatud kraami omamine? Enamalt jaolt seda, et asjade waldaja on ka nende waras. Mõnikord aga tõstetakse eelmise järelduse wastu järgmisi wastuwaidlusi:

1) Kahtlusalune seletab, et ta ostis asjad tundmatult isikult. Kui seesugune seletus on wale ja läbiotsimine tuleb wargale ootamatult, siis kahtlusaluse perekonnaliigete ja lähemate naabrite ülekuulamine asjade omandamise ajast, wiisist ja nende hinnast toob wale enamasti päewawalgele, kui wõeti läbiotsitawatelt wõimalus rääkida omawahel kokku. W. ka lhk. 115, 117, 123.

2) Kahtlusalune seletab, et asjad on sattunud tema juure tema teadmata. Seda juhtub mõnikord, näit. waras, kes on arwamises, et teda märgati toimimisel, wiskab warastatud kraami kellegi teise päralt olewasse ruumi; sedasama wõiwad teha warga kaaslased pärast esimese sissekukkumist; osa kraami wiiakse salaja kellegi teise inimese kraami hulka, et juhtida kahtlus wiimasele; üks teenija paneb pererahwa asjad kaasteenija kraami hulka, et sundida lahkuma wiimane kohalt jne. Ettetoodud asjaolud tuleb selgitada ja kontroleerida seega hästi põhjalikult.

3) Kahtlusalune seletab, et ta leidnud asja alles mõne päewa eest ja pole jõudnud teha sellest seaduses nõutawat teadaannet. Tuleb wõtta arwesse, kus ja kuidas kahtlusalune hoidis kõneall olewaid asju, kas ta rääkis leiust oma lähematele naabritele, kas tema poolt on muudetud asja wälimust, asja tarwitatud jne. Näide. Läbiotsimisel leiti kahtlusaluselt jalgratas, mis oli warastatud paar kuud tagasi; ratas oli peidetud lahti wõetult ja ajalehe paberisse mähitult pööningule heinawirna taha. Kahtlusalune seletas, et ta leidnud ratta samas kujus oma

heinamaal olewast küünist. Kui aga lähemalt silmitseti pakkimiseks tarwitatud ajalehepaberit, siis selgus, et lehe küljes oli kahtlusaluse postiaadress. Kuid ka selletagi tal oleks olnud raske teha usutawalt selgeks, mis otstarbel ta peitis „leitud“ ratta pööningule.

4) Kahtlusalune seletab, et ta wõtnud asja eksikombel, pidades teda omaks. Seda wõtet tarwitawad sissekukkumisel kõige enam reisipakkide wargad. Tuleb selgitada, kas kahtlusalusel oli warastatud paki sarnane pakk ja kus see on. Teolt tabatud kauplusewargad seletawad jälle, et parajasti nad katsunud maksta kassas asja hinna, mida aga pole jõudnud teostada. Siin waadatagu järele, kas tabatul on nõnda palju raha kaasas, kuipalju oleks tulnud maksta kauba eest, wõetagu arwesse, kus tema tabati — leti ees wõi ukse peal jm.

Teo psüühiline mõju toimijasse. Psüühiline mõju suuremas määras wõib tulla nähtawale üksnes rööwimiste puhul, mis lõpsid tapmisega; seda mõju kirjeldame siis ka lähemalt tapmiste osas. Muidu aga wõiks olla waranduse ärakiskumiste puhul psüühilisest mõjust toimijasse tõsisemalt juttu wast ainult siis, kui waras oli näit. kahjusaaajale lähedal seisew isik — perekonna liige, sugulane, sõber, teenija, hoolealune jne. See wõiks awalduda näit. pelglikus olekus, rahutuses, asjade tagasipanemises, ülestunnistamises jne.

II. WARGA KAASLASTE AWALIKUKSTEGEMINE.

Kaaslaste hulgast wõtame lähema tähelepanu alla ainult ärakistud kraami wastuwõtjaid. Wastuwõtjatest ütleb dr. Weingart: „Wastuwõtja püüdmisel on väga suur tähtsus, kuna ilma nende kaastegewuseta oleksid jäänud panemata toime paljud wargused. Mõndki waras oleks jätnud wõtmata, kui tal oleks puudunud kindel müügiwõimalus; paljusid asju warastas waras üksnes seetõttu, et talle tehti wastuwõtja poolt sellekohane tellimine. Leidub warjajaid, kes otse hukutawad korralikke noori inimesi wargile; nad, näit., pöörduwad nooremate äriteenijate poole ja paluwad tuua neid mõnesuguseid kaubareste, makstes alguses nende eest head hinda; kiusatud hästitasuwast kõrwalteenistusest noored inimesed hakkawad tooma aeg-ajalt ka suuremaid tükke; nüüd aga leiab wastuwõtja tulnud olewat õige aja, kus ta wõib sundida wõrku langenud äriteenijaid jätkama wargust, ähwardades anda wastasel korral peremehele üles (näit. anoniimse kirjaga).

Missugusest ringkonnast otsida wastuwõtjat? Tuleb pidada silmas pruugitud asjadega kaubitsejaid, eriti neid, kes tegutsewad wanakraami turgudel, käsikauplejaid, raua- ja kallismetalli kauplusi, kullaseppi, würtspoode, söögimaju ja trahtereid. Wastuwõtjat peab püüdma ilmutada:

Warga ülekuulamisega. Algaja waras, samuti waras, kes soowib teenida puhtsüdamliku ja täielise ülestunnistamisega karistuse pehmenemise, näit. saada tingimisi karistus, asja kätteleidmisega wabaneda selle wäärtuse tasumisest, juhatab mõnikord politseile warjaja kätte. Eriti meelsasti ta teeb seda siis, kui ta peab warjaja süüdlaseks oma sissekukkumises, näit. wiimane awateli tema wargile. Elukutselised kurjategijad sellewastu pea kunagi ei awalda oma warjajat, seletades, et saak olewat müüdnud tundmatule isikule. Neil on mõjuwamaks põhjuseks seejuures enamasti asjaolu, et sama warjaja wõttis neilt saaki wastu ka teistes wargustes, milles aga neid ei süüdistata praegu weel. Andes wastuwõtja üles wõiksid selguda ka teised wargused. Harwa elukutseline waras sõanduks pakkuda warastatud kraami tundmatule isikule, kuna seejuures teda ähwardaks wõrdlemisi suurem sissekukkumise hädaoht.

Luure abil. Kogutakse teateid, pannakse isiklikult tähele wõi tehakse mõnele salajasele kaastöölisele ülesandeks koguda teateid wõi teha tähelepanekuid, kas elukutseline waras ei pea (pole pidanud) ühendust mõne seesuguse kahtlase isikuga, keda wõiks pidada warastatud kraami wastuwõtjaks. Paljud elukutselised wargad peawad ühendust ainult ühe wastuwõtjaga, ning teisest küljest, paljud wastuwõtjad teewad tegemist ainult teatawate warastega. Tuleb jõuda selgusele, kelle pool käis kahtlusalune pärast warguse toimimist ja kes nende hulgast wõiks olla wastuwõtja. Mõnikord waras wiib saagi alles hiljem wastuwõtja juure wõi laseb tuua wiimase kraami peidukohast ära, kusjuures arwe tehakse pärastpoole. Tuleb pidada silmas ka warga kirjawahetust sel ajal, kui ta istub karistust. Mõnikord tal on jäänud saamata warjajalt osa tasu wõi ta ootab, et wiimane annaks talle wõi ta omastele wangistuse ajal toetust ja teeb oma kirjades sellekohaseid ettepanekuid.

Kas warjamises kahtlustataw isik on süüdlane? Tunnistajatelt pärida järele, kas nad nägid warastatud kraami wastuwõtja juures wõi märkasid selle kohaletoiemetamist. Kahtlusaluse (wastuwõtmises) juures wõetagu ette põhjalik läbiotsi-

mine, kusjuures ärgu unustatagu ka läheduses asuwaid kõrwalisi ruume ja ehitusi ning muid peitmiswõimalusi. Läbiotsimisega ei maksaks wiivitada, sest warjaja püüab saada wõimalikult kiiresti kraamist lahti. müües seda rändawatele kauplejatele ja muudele tarwitajatele asja omaduste kohaselt, wõi muutes asja wälimuse.

Edasi tuleb selgitada, kas wastuwõtja teadis, et temale pakutaw kraam on warastatud. Wastuwõtjad seletawad harilikult süütu näoga, et nad ostnud kraami heas usus; müüja seletanud, et kraam olewat omandatud seaduslikul teel ja temal polnud põhjust kahelda selles. Kuid siin pandagu tähele:

1. Kes müüs? Oli see elukutseline waras, siis seletata kahtlemata wastuwõtjale, mil teel kraam omandatud, sest tema huwides on parem, kui wastuwõtja teaks olla ettewaatlik kraami müügil. Oli see aga juhuslik waras, siis oli tema ülespidamine ja wäljanägemine wissisti seewõrra silmatorkaw, et ostjal mingisugust kahtlust ei wõinud jääda asjade päritolust.

2. Müüdüd asjade sort ja hulk. Ostjal pidi kahtlus tekkima asjade päritolust, kui näit. kehwa tööline pakkus müüa suurema kogu kallihimalisi ehteasju, pealtnäha kirjaoskamatu müütab toredas iluköites raamatuid jne.

3. Hind. Warjajad maksawad wargapoistele harilikult häbemata odawat hinda, teades, et wiimased ei söanda minna pakkuma oma saaki parematesse ostukohtadesse.

4. Iseäralised asjaolud, mis müügiga ühenduses. Näit., müüja toob asjad ära ebaharilikult hilisel tunnil, asjad on hoolega peidetud, kust need antakse ostjale kätte, müüja keeldub näitamast oma isikutunnistust jne.

5. Ostja ülespidamine pärast asjade omandamist. Näit., ta ei kanna ostetud kraami oma äriraamatutesse, asjad on pakitud sel kombel sisse, mis tunnistab, et ta kawatses neid tarbekorral warjata; kui ta ostetud asjad crakordselt kiiresti on müünud edasi „tundmatule“ ostjale jne.

Kas on tegemist elukutselise warjajaga? Seda küsimust jaatawalt otsustada on põhjust, kui müüjaks oli elukutseline waras, sest wiimane teeb äri harilikult ainult elukutseliste wastuwõtjatega, 2) kui wastuwõtja palus tuua warast temale ka edaspidi weel kraami, 3) kui wastuwõtja ilmutas ostes-müües suurt ettewaatust, 4) kui temast on selgunud mitu wastuwõtmise juhtumust, 5) kui ta ütleb kraami ostnud olewat tundmatult müüjalt.

III. MITME ÜHELAADILISE KURITEO ASJAOLUDE KÕRWUTISEADMINE.

Kaugeltki igakord ei õnnestu teha awalikuks elukutselist kurjategijat ning toimetada teda riivi ja taba taha kohe pärast esimest wargust, mille ta toiminud uuendades oma tegewust — wabanedes wanglast, paranedes haigusest, pidades muudelgi põhjustel pauset. Seepärast koguni pole ülearune wõtta arwesse, et sama isik, kes pani toime käsilolewa warguse (kelmuse, rööwimise-riisumise), wõib olla süüdlane ka teistes samas ümbruses toimitud wargustes. Seesugune arwamine leiab kinnitust, kui seame kõrwuti kõik ühelaadilised kuriteod, mis pandud wiimasel ajal ümbruskonnas toime (tundmata kurjategijate poolt) ja seejuures märkame nende andmestikes ühiseid jooni. Enamalt jaolt on küll töötamiswiis see, mis saab tähendatud juhtumustel äraandjaks, mõistes wiimase all toimimise aja-, koha- ning riistade walikut, tehtud ettewalmistusi ja tööriistade käsitlust.

Et kuritegude jälgimine selle meetodi järele ei kannaks juhuslikku iseloomu, selleks:

1. Peetagu politseiasutustes päewateateid tundmatu toimija poolt kordasaadetud kuritegudest ja wahetatagu neid omawahel. Päewateadete wahetamine on tarwiline seepärast, et elukutselised kurjategijad tihti töötawad välispoolt oma maakonda wõi linna. Päewateated peaksid sisaldama peale muu ka küllaldase kirjelduse töötamiswiisist. W. juurd-luskokkuwõtted ja informatsioon elukutselisest kuritegewusest.

2. Toimetades läbiotsimist kahtlusaluse juures pandagu alati rõhku ka sellele, kas läbiotsitawa asjade hulgas ei leidu teistes wargustes kadumaläinud asju, mida selgitada otsitawate waranduste nimekirjade abil.

3. Juhtumustel, kui tundmatu toimija poolt on saadetud korda rida ühesuguseid waranduste ärakiskumisi, wõtta rewideerimisele elukutseliste kurjategijate ning kahtlaste isikute ja kohtade nimekirjad. W. kahtlaste isikute kartoteek ja teatelehed elukutselistest kurjategijatest.

VIII. Dokumentide wõltsimine.

Dokumentide wõltsimisest ja wõltsitud dokumentide tarwitamisest kõnelewad N. S. §§ 290—300, 361—364, 554, 598, 834, 975—977, 1151, 1154, 1160, 1174, 1190, 1195, 1217, 1238, 1254, 1406, 1412—1414, 1418, 1441, 1537—1538, 1554, 1556, 1569, 1571—1572, 1677—1679, 1688, 1690—1698. „Juhi- ses“ leidub näpunäiteid dok. wõltsimise kohta lhk. 107 ja 108.

1. TEO WÄLISE KÜLJE SELGITAMINE.

Dokumentide wõltsimisena näeb seadus ette: 1) waledokumentide kokkuseadmise walitsusasutuste nimel, samuti kodusel teel tehtawate aktide ja muude dokumentide kokkuseadmise dokumendis tähendatud isikute tagaselja ja ilma nende nõusolekuta; 2) walitsusasutuste poolt wäljaantud kui ka kodusel teel tehtud ehtsate dokumentide sisumuutmise parandustega wõi ümbertegemistega; 3) wõltsitud dokumentide teadlikku ja tahtlikku tarwitamist.

Dokumentidest, mida wõltsitakse tegelikus elus kõige rohkem, oleks nimetada: isikut tõendawad dokumendid, hobusepassid, hariduse ja teenistuse tunnistused, karistamatuse tunnistused, wekslid, pangačekid, mitmesugused kassadokumendid, testamendid, lepingud, koosolekute protokollid.

Dokumentide wõltsimise kui teo selgitamine pole iseäranis keeruline. Sellel alal toimetatud juurdlus on rahuldaw, kui see sisaldab andmeid: missugune dokument nimelt wõltsitud, milles seisab wõltsimine (kokkuseadmine, muutmine, tarwitamine), missugustel asjaoludel tuli wõltsimine awalikuks, mis otstarbel wõltsitud, kui keegi saanud ainelist kahju — mil moel ja kui suure nimelt, kelle poolt, kus ja millal pandud wõltsimine toime, missuguste abinõudega wõltsimine teostatud ning lõpuks juurdluse juure lisatud — wõltsitud dokument.

2. KUIDAS WÕLTSITAKSE DOKUMENTE?

Tihti sünnitab suurt raskust küsimuse otsustamine, kas käesolew dokument on wõltsitud wõi ehtne? Mitte põhjusega ei kaeba ameeriklane Albert S. Osborn oma „Kirjawõltsingute tehniline järelekatsumine“ sissejuhatuses, et ehtsad dokumendid saawad mõnigi kord kahtlustamiste ja ümberlökkamiste osaliseks, kuna samal ajal püsib arwutu hulk tõepoolest wõltsi-

tud dokumente kahtlust äratamata ringkäigus. Sellest küsimusest saame kergemini üle, kui paneme tähele, kuidas ja missuguste abinõudega harilikult wõltsitakse dokumente.

Algupäraste dokumentide kokkuseadmine. Enamalt jaolt laseb seada waledokumentide tarwitaja dokumentide kokku ja kirjutada walmis kellegi teise isiku poolt wõi seab ise dokumentide sisu kokku ja laseb kirjutada ümber kellegi teise. Ainult äärmiselt lihtsameelsed inimesed kirjutawad neile tarwilikud „dokumendid“ oma käega, kusjuures nad sagedasti ei pea tarwilikuks moonutada oma käekirjagi.

Ametasutuste poolt wäljaantud dokumentide wõltsimine on märksa keerulisem ülesanne. Siin peab dokument peale muu ka wastama tarwitusel olewale wormile, peab olema warustatud nurgastambiga ja pitsatiga. Seetõttu wõltsija püüab nuretseda endale ametasutustes tarwitusel olewaid ehtsaid plankette, millele wajutatakse paremal juhtumusel ka õige pitsat; wilunumad ja suurejoonelisemad wõltsijad walmistawad aga ka planketid ja pitsatid oma töökojas. Illustreerimiseks paar näidet:

Hiljut tabati Lääne maakonnas keegi noormees, kes esinedes Karskusliidu instruktor-rewidendina, pidas mitmes koolis karskustunde, organiseeris õpilaste keskel lootus- ja karskusringe ning lewitas karskus- ja muudki kirjandust. See iseendast kunis ülesanne seisab meil Karskusliidu järelewalwe all, kes kutsub selleks ametisse wajaliku ettewalmistuse ja wõimetega isikud. Kuna aga Karskusliit ei pidanud wõimalikuks anda kõnesolewale noormehele wälja instruktorigi tunnistus, oskis wiimane, kes nähtawasti põdes kõnepidamise maaniat, aicata ennast sedawiisi, et kirjutas ise endale instruktorigi tunnistuse. Liidu nurgastambi ta oli seadnud kokku müügil olewate n. n. „koduse trükikoja“ tähtedest, allkirja kopeerinud mala ühelt liidubüroo kirjalt, mis kunagi saadetud talle wastuseia. Tänu koolijuhatajate usaldawale wastutulekule tal läks torda teostada oma südmesoow. Nüüd noormees aga soowis suurendada oma tunnistuste kogu. Kasutades koolijuhatajate loast äraolekut ta walmistas endale kirjutuslaua ilma järelewaweta seiswate kooli nurgastambi ja pitsati abil mõned planketid, mis täitis pärastpoole mitnesuguste tõendus- tega oma isikule. Kuna ta seejuures pidas ülearuseks oma käekirja moonutamise, oli ta juurest leitud tunnistuste päritolu kindakstegemine wõrdlemisi kerge.

Järgmine näide on juba keerulisem. Postkontori ülem H. Läänemal kawatses põgeneda suurema summa riigi rahaga

üle piiri. Et wõõra nime all esinemine pakub seesuguses ettevõttes mõnesuguseid paremusi, ta otsustas muretseda endale walepassi. Peagi tuli soodus juhus passiplanketi saamiseks. Nimelt üks wallawalitsus oli tellinud postikaudu passiplankette, milline saadetis käis läbi H. juhatuse all olevast postkontorist. Saadetise saabudes tegi kontoriülem selle kallal tegemist, lasi aga kukkuda paki seewõrra „etewaatomatult“ põrandale, et õhuke ümbrik rebenes. Korjates kokku laialiwalgunud paki sisu ta teiste ametnikkude märkamata poetas ühe planketi oma tasku, alluwal ametnikul aga lasi seada kokku akti juhtumusest, kusjuures ametnik konstateeris, et saadetises leidus üks planket vähem kui märgitud juuresolewas kontroll-raamatus. Seda juhtub mõnikord ja seeõttu ei äratanud ühe planketi puudumine wallawalitsuses iseäralist tähelepanu. Saadud planketile laskis H. oma naise kirjutada wõõra passi, wõltsis sellele allkirja ning šapirograafindi abil kopeeris juhtumisi omandatud politseiasutuse pitsati iratõmbe abil pitsati.

Ei oleks ülearune mainida siinkohal mõni tuntun pitsati-wõltsimise wiis. Kõigepealt tuleb pidada meeles, et õppinud graweerijale ei sünnita raskust hästi täpse pitsati valmistamine õige pitsati jäljendi järele, olgu metallist wõi kummist. Seesuguse pitsati erinewuse õigest pitsatist wõib tela awalikuks ainult hoolas ja asjatundlik wõrdlemine. Õnnecs seisab pitsatitõõstus wastawa kontrolli all, mis kitsendab rende tellimist töökodadest, sundides seega puuduliku oskusega kelme tarwitama kodusel wiisil walmistatud pitsateid.

Lakipitsati walmistamine kodusel wiisil sünnib, nät. järgmiselt: 1) leiwataigna wõi muljutud wärske leiwa sisu abil tehakse õige pitsati jäljendist (positiivsest pitsatist) äratõmme (negatiivne pitsat), lastakse kuiwada ja pitseeritakse saadud äratõmbega; 2) õige pitsati jäljendi ümber tehakse wahast ring, walatakse jäljend gipsiga üle ja saadud kujunl tarwitatakse negatiivse pitsatina; 3) lakipitsatiga warustatud paber asetatakse siledale kõwale alusele, nõnda et pitsat jääks ülespoole, ja kaetakse õhukese tinaplaadiga. Siis lüüake raske ja tasasepinnalise wasaraga järsku ja tugewasti tina pihta. Kirjalakk puruneb küll selle juures sootumaks, kuid jääb tinna pitsati jälje, mida wõib tarwitada. Esimesel ja teisel juhtumusel jääwad pitseerimisel lakki tillukesed leiwa ek gipsi tükikesed, mis wõib tunda suurendusklaasi abil; viimasel juhtumusel jääwad paberile enamasti tina jäljed (lakipitsati ümbruses). Osawamad mehed tarwitawad walepitsaite wal-

mistamiseks mõnikord ka tahwlikiwi, rätsepakriiti, puud, pehmet metalli jne., kuhu nad terawa naaskli otsaga graweerivad pitsati kirjad. Seesugused pitsatid on harwa ilma silmapaistwa weaḡa.

Wärwipitsatid kantakse üle enamasti järgmisel wiisil: wõltsija püüab omandada soowitawa asutuse wärwipitsati tõmbe, mis oleks tulnud wälja hästi raswaselt. Saadud tõmbe wajutab ta mõnesuguse siledalt lõigatud ja kergelt niisutatud elastilisele ainele, näit. õun, kartul, kõige parem kõwakskeedetud muna walge, mille külge jääb pitsati tõmbe ümberpöördud kujul. Wiimast piiritusega (wõib ka weega) niisutatud paberile wajutades ilmub sinna wärwipitsati jälg, mis erineb originaalist ainult seetõttu, et ta on kahwatun.

Algupäraselt õige dokumendis isumuutmine. Siia kuuluvad kõigepealt numbrite ümbertegemised, näit. 1. tehakse 2, 4, 6, 7, 8, 9 ehk 0, samuti wõib 2. waewata teha 9 jne., arwule kirjutatakse numbrid ette wõi lõppu, wõi jälle kaotatakse algult ehk lõpult soowimata number, nõnda kuidas wõltsija huwides kasulikum. Raskusi sünnitab numbrite ümbertegemine, kui summa korratud tähtedega, kuid ka siin leitakse nõu, eriti kui arw on kirjutatud lahutatult. Nii pakub sõna „üks“ häid ümbertegemise wõimalusi kaheks ja kuueks, kaheksaks ja üheksaks jne. Numbrite ümbertegemist kohtame praegu kõige rohkem hobusepassidel, kus hobune müüja huwides tehtud tihti mõne hea aasta wõrra nooremaks, peale selle isikutunnistustel ja mõnesugustel tähtjalistel lubadel ning küllalt tihti ka rahalistel dokumentidel.

Edasi järgneks üksikute sõnade ümbertegemine. Seda püütakse teostada mõne julge suletõmbega, kusjuures ümbertehtud sõna annab dokumendile uue tähenduse, näit. testamendis seisab „pärija on kohustatud NN-le andma minu maja, mis asub turu ääres wõi maksma 300.000 marka temale rahas;“ NN huwides tehakse aga „wõi“ ümber „ja'ks“, nii et wälja tuleb „maja ja 300.000 marka rahas“. Mõnikord annab paljalt kirjamärgi ümberpaigutamine sisule hoopis teistsuguse tähenduse, näit. lauses „wõtta wastu ei kõlba tagasi saata“ paigutame komma kord „wõtta wastu“ järele ja siis „kõlba“ järele ning saame üksteisele risti wastukäiwad korraldused. Siia kuulub ka ümbertegemine sõna lõpu mahakustutamise teel, mida tuleb kõige rohkem ette isikutunnistustel, näit. Mannow'ist tehakse Mann, Lindmann'ist — Lind wõi Lindma jne.

Sõnade juurekirjutamise näol awanewad tihti kenad wõimalused dokumendi sisu wõltsimiseks. Selleks kasutatakse wõimalust mööda waba ruumi teksti algul ja parempoolsel weerel, samuti lõpus enne allkirju. Ridade wahel kirjutamist tuleb harwemini ette, kuna see torkaks rohkem silma ja peab olema korrapäralistes dokumentides teksti lõpus õiendatud, mida aga ei luba ruum igakord. Näit., keegi annab allkirja:

„Allakirjutaja tõendab, et on saanud härra NN-lt tänasel päewal üheksakümmend wiis marka sularahas ja kohustub maksma raha tagasi 1. mail 1926 a.“ All pahemas nurgas kuupäew, paremas — allkiri.

Allkirja saaja oskas anda dokumendile järgmise kuju, lisa-des juure sõrendatud sõnad:

„Allakirjutaja tõendab, et on saanud härra NN-lt tänasel päewal wiis tuhat üheksakümmend wiis marka sularahas ja kohustub maksma raha tagasi 1. mail 1926 a. ühes 5%.“

Wastandina sõnade juurekirjutamisele tuntakse sõnade mahakustutamist. Selleks tarwitatakse kas mehhaanilisi abinõusid — nuga, kumm, hõõrumispulber, wõi jälle keemilisi aineid — mõnesugused happed. Et teha tähelepanematuks kratsimise läbi õhukeseks ja läbipaistwaks muutunud koht, kleebib wõltsija paberi teisel küljel kratsitud kohale tükikese paberit wõi õhukest riidet, justku selleks, et lappida tarwitamisest rebenenud dokument; mõnikord kaetakse kratsitud koht kontoriliimiga, et warjata klantsi puudumist.

Wõltsija lõikab dokumendist osa wälja ning kleebib uue asemele. See nõuab „puhast“ tööd. Harilikult warjatakse kleepimise koht murtusega, willale hõõrumisega, tindiplärtsuga jne.

Lõpuks olgu weel mainitud wõltsimised sümpateetiliste tintide abil. Wõltsija tarwitab tinti, mis tuleb nähtawale alles teatawa aja pärast, näit. saadab raha transferdi 3. marga peale, sihtkohas seisab aga transferdil 300 m. Seesugune wõltsimiswiis pole kuigi kardetaw, sest sümpateetiliste tintide kiri harilikult erineb wärwilt muudest tintidest. Mõnikord tarwitatakse tinte, mis kaowad mõne aja pärast sootumaks; siin on wõimalik aga teha päewpildi aparaadi wõi mikroskoobi abil paberil awalikuks sulle jäljed ja nende järele ilmutada tekst. Wiimasesse liiki kuuluwad ka järgmised kaks näit.: Keegi kirjutab weksli teksti lahjendatud mustika sahw-

tiga, mille pesi pärast maha ja kirjutas uue teksti asemele; keegi teine kirjutas wõlakirja õige musta pliiatsiga, mille kustutas pärast ja asendas tindikirjaga.

Edasi tuleb nüüd panna tähele:

Dokumendi sisult: kas dokumendi sisu sobib ettenäitaja isikuga? Näit., walearst Waimel-Poljakow tahtis olla wenelane ja arst, kuna aga tema wenekeelne kõne ja arstlikud teadmised andsid tema igal sammul ära. Kas dokumendi stiil ja worm sobiwad isikuga, kelle poolt see peab olema antud välja? Ametasutustest väljaantawad dokumendid on stiililt, wormilt ja tihti sisult kaunis üksteise sarnased; sedasama wõib öelda ka ärielus tarwitatawatest dokumentidest: kui dokumendi väljaandja peab olema haritud isik, siis ärataksid jämedad kirjawead wõõrastust jne. Kas ülesantud dokumendi väljaandjal wõis olla põhjus sellesisulise dokumendi väljaandmiseks? Kas olulise tähtsusega sisuosad ei seisa mitte lausete ja paragrahwide lõpus (olles seejuures stiililt konarlikud)? Kas dokumendi kuupäew on kooskõlas tema sisu-, stiili- ja õigekirjutusega? Ühes testamendis figureeris kaaspärijana isik, kes testamendi tegemise ajal oli alles sündimata; 1917 a. tehtud lepingus on nähtud kahjutasu ette Festi markades; wanemad ristimise- ja perekonnatunnistused jne.

Dokumendi wälimuselt: kas on märgata kratsimisjälgi? Waadatakse dokumendi tagakülge, kas seal ei ole näha kühmukesi, mis wõisid tekkida kratsimiseks tarwitatud riista rõhumisest; paber hoitakse wastu walget ja pannakse tähele, kas temas ei leidu läbipaistwaid kohti, milised harilikult tekiwad kratsimisest; samal kombel wõib tunda pliiatsi kirja, kui wõltsitud sõnad oleksid tehtud esiteks pliiatsiga ja tõmmatud pärast tindiga üle; waadatakse wiltu langewa walguse all, kas paberi pinnal ei leidu krobelsi kohti ja kas seal ei ole tint sinikamat wärwi (mõnikord katab wõltsija kratsitud kohad liimiga, želatiini sulatisega, piirituses leotatud waiguga, missugused kohad lähewad oma wärwilt ja sileduselt lahku ümbritsewast paberipinnast. Kas on püütud midagi häwitada hapete abil? Hapetega leotatud kohtadel on kollakas-walge wärwitoon, mis tuleb sellest, et paberis sisalduw ultramariin sulab hapete mõjul. Hapetega kaotatud teksti wõib ilmutada kuuma rauaga silumise abil, kuid seesugused katsed peawad jääma

alati eksperdi hooleks. Kas dokumendil leidub tindi plekk või paksoon, mis takistab sisu lugemist? Kas dokumendi küljest on lõigatud midagi maha? näit. üks äär on wiltu lõigatud, dokumendi formaat on ebaharilik, esimene rida seisab liig lähedal ülemisele äärele, kusjuures näib, et esimene täht on väikesest tähest tehtud suureks jne. Kas üksikud sõnad või tähed ei ole parandatud? Kas tintkirja all ei ole näha pliiatskirja jälgi? Kas dokumendi välimus wastab tema kokkuseadmise ajale? Aastate möödudes tint hakkab lahunema ja tähtede ümber tekiwad kollakad ringid, mis iseloomustawad wanemaid käsikirju. Kui aga seesugusel kirjal on mõned sõnad ilma kollakate rõngasteta, siis tekib kahtlus, et wiimased on kirjutatud hiljem juure. Kui kirjas on mõned sõnad tumedamad, teised jälle heledamad, siis ei tarwitse ennustada igakord weel wõltsimist, sest siin wõib olla põhjuseks paksem või õhem tindikord, selle järele kuidas kasteti kirjutamise ajal sulge. Ka paber wõetagu tähelepanu alla. Wanadel dokumentidel paberi ääred on kolletunud harilikult ühetasaselt; puudub ühel äärel kollakas wärw, siis tekib kahtlus, et siit on lõigatud midagi maha. Mõnikord on wõimalik määrata paberi wanadus kindlaks weemärgi järele, siis pnnakse tähele, kas wiimane pole noorem dokumendi kuupäewast. Kas dokumendi murtused on loomulikud? Kahtlust äratab näit. asjaolu, kui teadupärast kauge maa tagant saadetud dokumendil puuduwad murtused. Kas pealtnäha rebenenud ja uuesti kokkukleebitud dokumendi osad on wõetud ühest ja samast algdokumendist? Siin pandagu tähele, kas ääred sünniwad täpselt kokku, kas üksikute osade wärw, joonestus ja paksus on täitsa ühtlane, kas ei leidu üksikutel osadel erisugused weemärgid, kas jooned ja muud märgid, mis algawad ühe osa äärel, lähewad järgmisele katkestamatult edasi. Kas dokumendi tekst on kirjutatud ühtlase kirjaga (käte-, masina-, trüki-)? Kas dokumendi tekst on kirjutatud ühtlase tindiga (masinalindiga, trükimustaga)?

Eespool kirjeldatud wiisil läbikatsutud ja kahtlaseks tunnistatud dokument antagu tingimata õpetatud eksperdi kätte wõltsimise fakti lõpuliukuks kindlakstegemiseks. Päewpildi-aparaadi, mikroskoobi ja keemiliste katsete abil ekspert wõib saata praegusel ajal selles mõttes wäga palju korda: ümber-tehtud tähed ilmuwad nende algkujus, kustutatud sõnad muutuwad loetawaks; peale selle ekspert wõib anda wastawatel juhtumustel jälgijale näpunäiteid sellest, kes on süüdlane.

3. KES ON SÜÜDLANE?

Dokumentide wõltsimine suuremalt jaolt tuleb awalikuks wõltsitud dokumendi tarwitamisel, harwem läbiotsimiste puhul, mis wõetakse ette muude kuritegude pärast, wõrdlemisi harwa politsei oma algatusel, näit. saades teateid elukutselise waledokumentide walmistaja asukohast. Seega wõltsimise awalikukstulekuga kukub alati sisse ka keegi isik, kes otsekohe seotud wõltsimisega, isik, kelle juurest leiti wõltsitud dokument.

Loomulikult tuleb wõtta dokumendi tarwitaja asjalikku ülekuulamise. Tunnistab ta enda ka wõltsijaks, siis wõetagu selle kõrwal ikka jälle arwesse, et keegi kolmas isik wõis panna tegelikult wõltsimise toime, keda aga ülekuulataw ei soowi anda üles; samuti on wõimalik überpöördud juhtumus, kus ülekuulataw ajab wõltsimise süü kellegi kolmandama isiku, enamasti „tundmatu isiku“ peale wõi seletab, et ta leidnud wõltsitud dokumendi, olles aga ise wõltsija.

Et muretseda siin selgust, tuleb wõtta niihästi dokumendi tarwitajalt kui tema poolt nimetatud isikutelt käekirja proowid, mille järele ekspert wõiks otsustada, kui kaugelt ülekuulatawa seletused wastawad tõele. Teeb ekspert kindlaks, et ülekuulataw ise pole wõltsija ja keeldub see nimetamast wõltsijat, siis wiimane jääbki tihti küsimusmärgi alla, kuna tema ilmutamiseks puuduwad mõjuwad wahendid. Igatahes peab wõtma wiimasel juhtumusel käsikirjade proowe dokumendi tarwitaja kodukondsetelt, sugulastelt ja tutawatelt, kellega ta seisab lähemas läbikäimises. Wiimaste hulgas tuleb wõtta muidugi arwesse need, kelle oskused ja wõimed wastawad käsilolewale wõltsimisele.

Kuna wõrdlusmaterjaalil on wõltsija kindlakstegemiseks wäga suur tähtsus, siis paigutan siia Berliini politseile antud juhatused kõlwuliku wõrdlusmaterjaali wõtmisest.

4. JUHATUSKIRI KIRJAPROOWIDE WÕTMISEKS.

Etteütlusproowide wõtmine. Etteütlusproowid tulewad wõtta wõimalikult samadel kirjutamistingimustel, milistel näib olewat walmistatud kahtlane wõi waieldaw kiri.

a) Peab tarwitama samasugust paberit, millele kirjutatud kahtlane kirjatükk, seega postpaber, kantseleipaber, postkaart, weksliplanket, kwiitungiplanket jne.

b) On kahtlane dokument kirjutatud joonestatud paberile, siis wõetagu ka proowiks samasugune paber, tõmmates, kui waja, jooned samas laiuses.

d) Peab tarwitama samasugust kirjutusmaterjaali -- tint, harilik — wõi wärwpliats, teraw-, tömp-, kōwa- wõi pehme terrassulg, sile wõi kore paber.

e) Juhtumusel, kui kahtlane dokument näib olewat kirjutatud kas silmatorkawalt aeglaselt wõi kiiresti, wiltu, püsti, jämedalt jne., tuleb wõtta kahtlusaluselt peale hariliku, mõjutamata kirjaproowi weel proowid wastawalt eespool tähendatud käekirja omadustele. Wiimastele proowidele teeb ametnik sellekohased õiendused.

g) Teeb kahtlusalune katse moonutada oma käekirja, siis teda tuleb lasta kirjutada wõimalikult palju ja kiiresti.

2. Kirjaproow lastagu kirjutada samade tähtedega, millega kirjutatud kahtlane kiri, seega eesti-, wene- wõi saksa keele tähtedega.

3. Proowiks lastagu kirjutada kas terve kahtlase kirja tekst wõi vähemalt pikemad järgud algult ja lõpult, eriti aga need sõnad, milles tulewad ette õigekirjutuslikud wead.

4. Lühemad kirjaproowid tuleb lasta kirjutada mitmel korral ümber, eriti kui on tegemist ainult allkirjaga wõi teksti parandustega wõi wahekirjutamistega. Seesugusel juhtumusel on soowitaw põimida peale selle weel wõltsimiskahtlased sõnad wõi sõnajaod lühikesse, wabalt walitud teksti ja lasta kirjutada wiimane etteütluse järele maha.

5. Proowi kirjutamine sündigu ilma erandita etteütluse järele. Proowikirjutaja ei tohi näha kahtlast kirjatükki ei enne kirjutamist ega kirjutamise ajal, üksikuid sõnu ei tohi weerida tähtikaudu ette, wõörkeelsed sõnad öeldagu ette wäljarääkimise järele.

Peaks kahtlusalune seletama, et ta ei tunne üht teatawat tähestikku, siis tehtagu talle ülesandeks kirjutada ametniku poolt ettekirjutatud tekst ära.

Tähtsamatel juhtumustel tuleb wõtta kirjaproowid ka kahtlusaluse kooliajast (kui seesugused olemas).

6. Ebaharilikud tingimused, milles sündis proowikirjutamine, nagu proowikirjutaja erutatud olek, puudulik walgus, külm, kuumus, halb wõi puudulik kirjutusmaterjaal, tuleb seletada ametniku poolt proowilehel, eriti siis, kui proowikirjutaja ise juhtis nendele tähelepanu.

Muu wõrdlusmaterjaal. 7. Peale etteütlusproowide tuleb wõtta wõrdluseks ka muud kahtlusaluse käega

kirjutatud kirjaproovid nagu kirjawahetus, taskuraamatud, äri- ja majapidamisraamatud, palwekirjad, maksudeklaratsioonid. Kahtluse korral selgitada, kas wõetaw kirjatükk on kirjutatud tõepoolest kahtlusaluse oma käega. Wõrreldawad käekirjad peaksid olema wõimalikult ühewanused; igatahes peab selgitama ja lisama õienduse näol juure, mis ajast on pärit wõetud proovid.

Kui dokumendi wõltsimine on ühenduses teatawa isiku allkirja kuritarwitamisega, siis tuleb wõtta ka wiimaselt allkirja proovid.

8. Tähtsamatel juhtumustel, kui kahtlusaluse juures pannakse toime läbiotsimine wõrdlusmaterjaali leidmiseks, siis pöördagu tähelepanu ka kirjutusmaterjaali proowide leidmisele, nagu kirjutuspaber, pliitsid, tindid, kuiwatuspaber, kirjaümbrikud, kirjajarjutused, puruksrebitud kirjad paberikorwis jne.

Tindiproowidena ei wõeta ära mitte kogu tinditagawara, waid kirjutatakse puhta sulega iga tindisordist eraldi paberilehele mõned sõnad.

On kahtlane kirjatükk kirjutatud raamatust wäljarebitud lehele wõi terwest poognast käristatud osale, siis tuleb otsida läbiotsimisel ka wastawat raamatut ja paberipoognat.

Millal ja kuidas tuleb wõtta kirjaproovid juurdluse juure? 9. Põhjendatud kahtluse puhul tuleb wõtta kirjaproovid juba esimese ülekuulamise ajal, eriti siis kui on karta, et kahtlusalune hoiduks edaspidi uurimise takistamise eesmärgiga kõrwale. Läbiotsimised wõrdlusmaterjaali saawutamiseks tuleb wõtta ette ainult ülemuse korraldusel.

10. Et hõlbustada käekirjade wõrdlemine tuleb wõtta üksikud proovid eraldi lehtedele, mis warustatud kirjutaja nimega. Proowe ei pea mitte juurdluse külge õmblema, waid need lisatagu wiimase juure eraldi ümbrikus; ümbrik wõib olla õmmeldud üht äärt pidi juurdluse külge. Samal kombel tuleb lisada juurdluse juure ka kahtlased kirjatükid.

11. Igal kirjaproowil peab leiduma kirjutaja nimi, iga teine, waremalt kirjutatud kirjatükk peab olema tunnistatud kirjutaja poolt omaks, millest juurdlust toimetaw ametnik kirjutab igale neist peale wastawa märkuse.

12. Iseäranis tähtsatel juhtumustel kutsutagu asjatundja proowide wõtmise ja otsimise juure.

Kui ühe ja sama autori poolt on saadetud mitmed nimeta kirjad (näit. ähwardus-, wäljapressimiskirjad) ja neid on veel

oodata, siis soowitatagu tuua kirjade saajale järgnewad kirjad politseisse awamata kujul, näpujälgede ilmutamise eesmärgiga.

Samade juhatuste kohaselt tuleb wõtta ka kirjutusmasina- ja trükikirjade proowid, samuti paberi- ja riideproowid, kui niisugused on jätud teopaigale ja nõuawad wõrdlemist.

IX. Waleraha tegemine.

Rahamärkide kõlwulikkust kaitsewad järgmised N. S. §§ 556—578 ja 1150¹. Seejuures jaotab N. S. rahamärkide kõlwulikkuse wastu sihitud kuriteod järgmistesse liikidesse: 1) waleraha tegemine, 2) odawamawäärtusliku raha ümber- tegemine sihiga, temale anda kõrgemawäärtusliku raha wälimus, 3) waleraha toimetamine wälisriigist oma riigi piiridesse, 4) waleraha lewitamine, 5) ebarahade (самозван. деньги) lewitamine, 6) metallraha kaalu wähenemine, 7) mitteteadaandmine waleraha tegemisest wõi lewitamisest ametwõimudele. Allpool wõtame lähema tähelepanu alla eeskätt waleraha tegemise.

1. TEO WÄLISE KÜLJE SELGITAMINE.

Teo wälise külje all tuleb selgitada: kes, kus ja milal walmistas waleraha; missuguste abinõudega ning missugusest materjaalist on waleraha walmistatud; missugust raha nimelt ja kuipalju on walmistatud; kus, kelle läbi, ja kuipalju on waleraha lewitatud; walmistamisabinõud, materjaal ja walmistatud walerahad wõtta ära ning lisada juurdluse juure.

Eriti tuleb selgitada:

Kes walmistas waleraha? Kes oli mõtte algataja? Kes wõtsid osa ja milles seisab igäühe osawõtt — abinõude ja materjaali muretsemine, töötamine walmistamisel, abinõude ja walmisrahade warjamine, lewitamise organiseerimine? Eriti karmilt karistab seadus walmistamisest osawõtjaid, kes ametis seisis riigi rahamärkide walmistuses; seega tuleb tuua ka wiimane asjaolu wastawal juhtumusel juurdluses esile.

Kus sündis waleraha walmistamine? Seadus karistab ka teadlikku ruumide andmist waleraha walmistamiseks — tuleb selgitada wastawalt ja fikseerida juurdluses.

Missuguste abinõudega ja missugusest materjaalist on valmistatud raha? Kas ei tarwitatud waleraha tegemiseks sama materjaali ja samasid abinõusid, mida tarwitatakse riigi wäärtmärkide walmistamiseks ning mil teel need omandatud?

2. KUIDAS WALMISTATI WALERAHA?

Waleraha tegijate jälgimine saab enamasti alguse turule ilmunud walerahadest. Kahtlase rahalewitaja tabamisel on seega väga tähtis jõuda wiiwitusega selgusele, kas pakutaw raha on wale wõi õige, mis aga igakord pole nii lihtne asi. Selleks mõned näpunäited:

Wale metallraha walmistatakse suuremalt jaolt walamise-, harwem — löömise teel. Walamisel tarwitatakse kahest poolst kokkupandawat wormi, kuhu walatakse läbi wäikese augukese sulametall. Seetõttu jääb raha äärele wormi poolte kokkupaneku kohal „õmblus“ ja pinnale wastawas kohas nibuke, mis wiilitakse hiljem maha. Siiski wõib tunda suurendusklaasiga waadates wiilijäljed. Walatud raha serwad, nii äärtel kui tähtedel, ei ole kunagi nõnda terawad kui õigetel, löödud rahadel, samuti leiduwad walatud raha pinnal walamise mullikesed. Äärekirjad on walerahadel alati segased.

Löömise (stantsimise) teel walmistatud walerahadel puuduwad küll eelmised wead, kuid selle eest on neil sagedasti jälle teised puudused küljes, mille waral wõib lahutada nad õigetest.

Odawamast metallist walmistatud rahade warw erineb alati õigetest rahadest (harilikult märksa tumedam). See torkab kõige paremini silma, kui wisata kahtlane raha õigete rahade hulka. Mõnikord leiduwad kuldrahadel kahtlased walged täpikesed, mistõttu wõiks arwata, et raha on kullatud üle ja kuld kulunud mõnelt poolt. Kuid seesugused rahad wõiwad olla päris õiged; walged plekid wõisid tekkida sellest, et raha käis isiku käest läbi, kellel tegemist elawhõbedaga; elawhõbeda osakesed, sattudes kullale, sünnitawad seal walged plekikesed. Wiimased kaowad, kui hoida kahtlast raha tule kohal.

Odawast metallist rahadel puudub õigetele omane läik. Seda wiga wõltsija püüab kõrwaldada, kuna ta puhastab rahasid traatharjaga. Sel teel saawutatud läik on aga jälle hoopis eredam kui õigetel rahadel. Wiimastel on läik märgata

ainult tasasel pinnal, kuna kõrgemad kohad — tähed, wapid — on ilma läiketa. Puhastatud walerahadel seewastu kiirgawad just kõrgemad kohad kõige rohkem. Suurendusklaasiga wõib märgata puhastamise jälgi — kriimustusi.

Õigetel kuld- ja hõberahadel on puhas, selge kõla, kui pilduda neid kõwa asja wastu. Enamasti puudub samane kõla odawast metallisegust walmistatud rahadel. Kuid ka õigetel kuldrahadel puudub mõnikord kõla, mis tuleb wäikesest juhuslikkudest praokestest. Kuld- ja hõberahad omandawad tinase kõla, kui need puutuwad elawhõbedaga kokku.

Kuld on raskem kui ükski teine kollane wõi punane metall. Seetõttu erinewad walekuldrahad samas suuruses õigetest rahadest oma kergemalt kaalult. Ainult plaatina erikaal on ligikaudu sarnane kullale, kuid seda metalli tarwitakse harwa raha wõltsimiseks. Hõberaha juures ei tähenda raha kaal ja suurus palju, sest mitmed metallisegud annawad ligikaudu hõbeda kaalu.

Lõpuks wõib raha ehtsust proowida weel, hõõrudes kahtlast raha näppude wahel. Harilikult wõltsimiseks tarwitatawad metallid — inglistina, tsink, punane- ja walgewask — annawad seejuures omapärase märgatawa lõhna, kuna hõbedal ja kullal ei ole hõõrudes mingisugust lõhna.

Ka kompamiseel wõetagu abiks. Walatud rahadel on kergelt krobeline pind, mis tingitud walamisel tekkinud wäikestest õhugaugukestest, hõbetatud wõi puhastatud rahadel — liig sile, inglistinast wõi selle segust walmistatud rahadel — raswane, elawhõbedaga hõõrutud rahadel — libisew.

Lõplik ekspertiis lastagu teha tarbekorral riigi rahapajas.

Walepaberraha tundemärke otsitagu paberist, trükist, joonestusest ja wärwist.

Riigi paberraha trükitakse isesugusele, selleks otstarbeks eraldi walmistatud wastupidawale paberile. Wõltsijal on raske muretseda seesugust paberit ja seetõttu tarwitab ta waleraha tegemiseks lihtpaberit, mis läheb esimesest lahku kõwaduselt ja toimelt. Õigete paberrahade formaat on isekeskis punktipealt ühesuurune; sama täpsust formaadis ei saa walerahategija pea kunagi kätte; ta lõikab küll ligikaudu paberi suuruse wälja, kuid trükkimisel paberile kantawate keemiliste ainete mõjul tõmbub paber pärastpoole kokku. Enamasti alati puudub walerahal weemärk, mis tehakse õigesse rahapaberisse juba paberi walmistamisel. Mõnikord walerahategija püüab sooritada weemärgi õli abil, kuid sedawiisi tehtud märk on ka siis nähtaw, kui paneme raha näit. lauale,

kuna õige weemärk on ainult wastu walgust waadates nähtaw. Rahal leiduw trükikiri ei ole walerahadel pea kunagi ühetasane, samuti seeria numbrid. Kui wõrrelda waleraha joonestust õige rahaga joon-joonelt, siis tuleb pea alati ette mõnesugune lahkuminek, mis kindlaks tõenduseks raha ebaehtsusest. Wäga harwa walerahategijal õnnestub tabada õigete rahade wärw; waleraha wärwitoonid jääwad harilikult ikka kas weidi tumedamaks wõi heledamaks kui õigetest rahadel.

Ümbertehtud rahadega opereeriwad meie päewil ainult weel „matsikütid“ ja neil on mõnikord ka õnne; wähegi tähelepanelikum ümbertehtud raha silmitsemine teeb wõltsingu awalikuks.

3. TOIMIJA AWALIKUKSTEGEMINE.

Walerahategijate jälgimine wõib saada alguse kahesugusel wiisil: turule ilmunud walerahast, kusjuures esialgu walerahade wabrik on teadmata, teiseks — politsei satub isiklikkude tähelepanekute wõi saadud teadete kaudu wabriku jälgile enne rahade turule ilmumist. Niihästi ühel kui teisel juhtumusel on tähtis andmestiku kogumine. Selleks selgitatakse:

Mil wiisil on walerahad walmistatud? Kinnipüütud waleraha wõetakse põhjalikku uurimusse (asjatundjaid ligi kutsudes) ja püütakse jõuda selgusele, missuguste abinõudega ja missugusest materjaalist on walmistatud see. Jälgimise huwides oleks soowitaw anda siinkohal täieline ülewaade kõikidest wõimalikkudest rahategemiswiisidest, kuid sellest keelduwad kõik jälgimistehnika õpperaamatud, põhjusel, et antawad juhatused ei satuks soowimata isikute kõrwu. Tarbekorral tuleb aga riigi rahapada oma asjatundjatega jälgimiswõimudele lahkesti appi.

Kus walmistati raha? Et saada sellest ülewaade, peetakse meil walerahalewitajate kartoteek ja awaldatakse igakuused kokkuwõtted waleraha liikumisest. Kuid igakord ei asu waleraha wabrik seal, kus lewitamine kõige elawam wõi kus lewitamine algas. Nii ilmusid oma ajal siseriigis liikwele wõrdlemisi hästi walmistatud waled Eesti paberrahad, kuna nende wabrik tabati Leipzigis. Rahad saadeti Eestisse posti kaudu, kusjuures need olid peidetud kartongist kaubaproowide ümbrikute kahekordsete seinte wahel. Seesugusel juhtumusel tehtagu kartoteegi andmete abil kindlaks, kust on pärit suurem

hulk lewitajaid; seal asub enamasti ka lewitajate organisatsiooni peastaap. Wiimase tabades selgub harilikult ka wabriku asupaik ja wabrikandid.

Ühel juhtumusel asus waleraha wabrik Rootsimaal. Sel ajal käis reisijate aurik Rootsi wahet ainult kord nädalas. Märgati, et lewitajate hulgas figureeris igakord ka keegi loomakaupleja rootslane ja et lewitamine wõttis hoogu mõned päewad pärast Rootsi auriku sissesõitu. Waadates reisijate nimekirju läbi, selgus, et sama loomakaupleja seisis alati enne lewitamise päewi nimekirjas, kuna kõik teised reisijad olid uued.

Millal on walerahad walmistatud? Tehakse kindlaks, millal ilmusid esimesed walerahad turule. Enamalt jaolt walerahategija püüab lasta raha kohe turule, jätkates ühtlasi nende walmistamist. Ettewaatlikumad ettewõtjad teewad esiteks nõndapalju raha walmis, kuipalju loodawad wõida lewitada, häwitawad wõi peidawad oma töökoja ja alles siis asuwad lewitamisele. Kuid nad ei pea harilikult pikka waheaega. Ka wõetagu arwesse, kas rahadel on uus wõi juba kantud rahade wälimus. Kuid siin tuleb pidada meeles, et walerahategija tihti püüab anda oma rahadele kantud rahade wäljanägemise, et seeläbi teha wastuwõtjad hooletumaks (raha, mis on tarwitamisest juba kulunud, ei wõi olla waleraha). Nii mustab ta metallraha õõnsused waha ja tindi abil, paberrahadel annab kunstlikult wõidunud wälimuse. Seesuguse wiguri wõib teha aga awalikuks kahtlaste rahade mikroskoobilise wõi keemilise järelekatsumisega: tõsisest tarwitamisest wõidunud rahadel ekspert wõib leida alati mikroorganisme, kuna kunstlikult wanandatud rahadel need puuduwad.

Kui suures määras on waleraha liikwele lastud? Wastuse leiame lewitajate kartoteegist.

Kas kinnipüüitud walerahad on walmistatud ühe ja sama walerahategija poolt? Kas metallrahad on walmistatud ühe ja sama originaali järele? Tuleb pöörda tähelepanu aastanumbri- rildile, pildile ja mõnesugustele riketele, paberrahadel — numbri- rildile. Mõnikord paneb rahategija igale rahale isesuguse seerianumbri, kuid harilikult koosnewad need alati ühtedest ja samadest numbrimärkidest. Kas walerahad on walmistatud ühesuguse tehnikaga? Kas rahad on walmistatud ühest ja samast materjaalist? Asjatundjatel on wõimalik teha kõrge täpsusega kindlaks ligatuuri koosseis. Kui nüüd paljudel wale-

rahadel kõik seguosad lähewad ühte, siis on wäga tõenäoline, et need on walmistatud ühel ja samal ajal ühisest segust. Kuid, wastupidi, ligatuuri koosseisu erinewus ei tõenda weel, et rahad on tingimata pärit mitmest wabrikust, sest teadupärast ei tööta walerahategijad segu walmistamisel mitte kindla retsepti järele, waid wiskawad sulatispannile metalli osi umbkaudu, nõnda kuidas juhtub. Kas ei leidu walerahal ühed ja samad wead?

Kes on walerahategija? Kogemused näitawad, et isikud, kes kord juba karistatud waleraha tegemise pärast, uuesti jälle anduwad samale kuriteole. Samuti on pandud tähele, et lewitajad katsuwad hiljem omakäel raha tegemisega õnne, kui neil esimesel juhtumusel oli wõimalik wastawalt tutwuda walmistamise saladustega. Seega tuleks pidada silmas teraselt kord juba waleraha tegemise wõi lewitamise eest karistatud isikuid ja wõtta nad arwesse walerahade ilmumisel.

Edasi tuleb arwestada isikud, kes omawad wastawad oskused. Pannakse tähele, kuidas on walmistatud walerahad. On need tehniliselt laitmatud, siis nähtawasti on wõtnud walmistamisest osa isik, kes kuulub elukutsesse, milles nõutawad selkohased oskused. Järelikult leitakse näit. walatud waleraha, siis tuleb wõtta arwesse walajad, mehhaanikud, tinutajad, wormijad jne.; wale paberraha ilmumisel wõetagu tähelepanu alla päewapiltnikke, litograafe, graweerijaid, trükitöölisi jne. Läheb korda teha lähemalt kindlaks raha walmistamiseks tarwitatud tehnilised wõtted, siis wõib tõmmata weelgi koomale selle ringi, kust tuleb otsida süüdlasi. Kui näit. leitakse, et walerahategija on tarwitanud walmistamiseks sawist worme, mis iseenesest rahawalamiseks wähe kõlwulised, siis wõib arwata, et süüdlane on teinud waremalt tegemist sawiga.

Tuleb koguda teateid, kas keegi nendest, keda wõiks kahtlustada waleraha tegemises nende elukutseliste kogemuste wõi oskuste tõttu, on omandanud tarwilisi materjaale ja abinõusid, kelle ülespidamine äratab kahtlust, kellel oli motiiv waleraha walmistamiseks? Walerahategija on sunnitud warjama oma tegewust kaaselanikkude eest, see puutub aga lähedalseisjatele warsti silma ja neilt politsei wõiks saada huwitawaid näpunäiteid, kui ta omaks hea agentuuri. Tarbekorral ei oleks ülearune pöörduda ajakirjanduse kaudu kodanikkude poole, kutsudes asjastteadjaid andma üles walerahategijaid, eriti, kui oleks wõimalik määrata ülesandjale wiisakas tasu. Ei leidu süüdlasi eespool kirjeldatud ringkonnas, siis tuleb laiendada ringkonda.

Kes on organisatsiooni kuuluw lewitaja? Siin tuleb wõtta jällegi appi lewitajate kartoteek. Isik, kes tabati juba mitmendat korda samatüübiliste walerahade lewitamiselt, wõetagu korralisse selgitamisse, kellega ta käib läbi, millest elatub, kui suurel jalal elab, tema korteris (tarbekorral ka kahtlaste tuttawate juures) pandagu toime läbiotsimine.

On aga lewitamiselt tabatud isik süütu, siis selgitatakse, kellelt ta saanud waleraha; järgmine isik wõib olla sama süütu, kuid heal juhtumusel jõuame ikkagi isikuni, kes tabatud lewitamiselt juba mitu korda.

Wastawal korral annab häid tagajärgi ka otsekohese luure korraldamine kahtlusaluse järele. Selleks tuleb walida eespool tähendatud ringist wälja need isikud, kellele langeb kõige enam kahtlustusi ning jälgida nende tegewust ja liikumist järjekindlalt selleks määratud ametnikkude wõi agentide kaudu. Luure peab aga olema äärmiselt ettevaatlik ja leidlik, et mitte äratada tähelepanu. Selgub kahtlusalusest midagi kindlamat, mis tõendab ta süüdiolekut, siis peetagu aru, millal oleks õige silmapilk tabamiseks. Mõnikord on kasulik lükata tabamine edasi, kuni awaneb wõimalus tabada ka teisi asjaosalisi, sest harwa töötab walerahategija ilma abilisteta.

Lewitamises kahtlustatava isiku luuramiseks linnas määratagu kaks ametnikku. Läheb kahtlusalune kuhugi ärrri, siis jätkab üks ametnik ta wäljatulekul jälgimist, kuna teine waatab järele, missuguste rahadega ta maksis. Ka siin tuleb pidada aru, kunas on õige aeg areteerimiseks. Harilikult töötawad lewitajad samuti kahekesi koos: ühe käes seisab rahade tagawara, kuna päris lewitaja wõtab tema käest raha ükshawal. Igatahes tuleks wiiwitada seni areteerimisega, kuni lewitaja ühineb oma abilisega. Tahetakse aga teha wiimase kaudu awalikuks pealadu, siis luuratakse teda seni, kuni selgub, kellelt ta saab raha.

On töökoda tehtud awalikuks ja soowitaw tabada weel puuduwad lewitajad, siis jäetakse töökoja ruumidesse paar ametnikku walwele ja tehakse neile ülesandeks areteerida igaüks, kes ilmub sinna (isiku kindlakstegemiseks).

Kas kahtlusalune on süüdlane? Kas kahtlusalune omab abinõud, mis wajalised waleraha walmistamiseks? Selleks pannakse tema juures toime põhjalik läbiotsimine. Läbiotsimine ulatagu tema isiku, riiete, korteri, töökoja ning muude ruumide peale, kus temal oli wõimalik töötada enamwähem segamatult. Mõned walerahategijad häwitawad oma tööriistad ja materjaalid enne rahade turulelaskmist, kuid

hästi hoolas läbiotsimine on toonud ka seesugustel juhtumustel üht ja teist päewawalgele, mida ettevaatlikki walmistaja ei märganud kõrwaldada õigel ajal. Otsida tuleb:

Mustreid. Walerahategija wajab tingimata mustreid õigete rahade näol. Paberraha jaoks walitakse täitsa uus rahapaber, metallraha jaoks samuti mõned tuliuued rahad, mille kullid ja kirjad kulumata ja terawad. Kõik kahtlusaluselt leitud rahad tuleb wõrrelda walerahadega, et jõuda selgusele, kas neid ei tarwitatud mustriks. Metallrahadel wõiksid leiduda wäikesed rikked, mis ka walerahadel olemas, paberrahadel on ühine number walerahadega, neil leiduwad wärwi plekid, metallraha augukestes leiduwad aine restid, mida tarwitati wormi walmistamiseks jne.

Tööriistu. Löödud walemetallraha leidmise puhul otsitakse stantsimispinke, stantsimisrõngaid, templeid, alaseid; walatud raha puhul — sulatamiskulpe, tuleõhutamise lõõtsu, gipsi, peentsawi, wormimisliiwa; galwaniaparaate ja happeid, kui rahategemine on sündinud galwanoplastika abil; paberraha tegemise puhul — päewpildiaparaate, klaasist plaate, keemilisi aineid, pimekamber, litograafiakiwe ja presse, wask- ja tsinkplaat, graweerimisnõelu, suurendusklaase, walmistatud klišeid, paberi satineerimismasinaid (silutamismasinad), nummerdamisaparaate. Leitud abinõud anda asjatundjale läbikatsumiseks, kui endal pole wõimalik jõuda küllaldasele selgusele nende otstarbes. Nii asjatundja wõib ilmutada litograafiakiwil juba mahapestud joonestuse uuesti.

Materjale. Metallraha puhul — metallirestid, walmisel mahalõigatud nibud, metallitilgad ahjusuus jne., paberraha puhul — paber, wärwid, plekid riiete-, käte- ja mööblite küljes.

Waleraha. Raha tuleb otsida ka kahtlusaluse teenijalt, kellele ta wõis maksta walerahas palka wõi anda neile raha ostude tegemiseks. Tuleb pöörda tähelepanu sellele, kas walerahad hoitakse eraldi wõi ühes õigete rahadega. Esimesel juhtumusel on tõenäoline, et omanik teadis, et rahad on wõltsitud. Samuti otsida poolwalmis raha. Lõpuks tuleb kahtlusalune näidata ette waleraha saajatele, kui need ütlewad saanud olewat raha tundmatult isikult.

X. Tulikahjud.

Punane kukk lehwitab meil üsna wõimsalt tiibu ja nii tuleb politseil tihti küllalt jälgida tema häwitustöö kurbi tagajärgi. Jälgimise tulemused näitawad, et tuli peaseb walla õige mitmesugustel põhjustel: kord on jõhkrad looduswäed süütajaks, teisel juhtumusel on inimeste eneste kergemeelne hooletus, asjatundmatus ja rumalus annud mahti tulele astuda üle seatud piiridest, kolmandal — peaseb tuli lahti inimeste karistamiswäärse hoolimatuse tõttu wõõra omanduse wastu ning lõpuks juhtumused, kus taltsutamatu omakasupüüd, wiha ja kättemaksuhimu wiisid inimese nii kaugele, et ta teadlikult ja tahtlikult sai tulesüütajaks. Lühidalt — õnnetud juhtumused, tulega ettewaatamatult ümberkäimine, tulesüütamine.

Kaks wiimast liiki on karistatawad. Tulega ettewaatamatult ümberkäimisest räägiwad R. N. S. §§ 88—98, tulesüütamine (seal hulgas ka tulega häwitamine) on nähtud ette N. S. §§ 551, 552, 830³, 1077, 1196, 1222, 1254, 1603, 1606—1615, 1704, 1706, 1711.

1. TEO WÄLISE KÜLJE SELGITAMINE.

Tulikahjujuhtumusest toimetatud juurdlus peab sisaldama andmeid, kus ja millal tulikahju juhtunud; mis nimelt ja kui suures määras tulest häwinud; kes sai tulest kahju ja kui suures määras; kas oli tulest häwitatud warandus kinnitatud tule wastu, millal, kui suure summa peale ja missuguste dokumentide järele nimelt; kuidas sai tuli alguse; kas ähwardas tuli weel muid warandusi peale nende, mis häwinud, resp. inimeste elu wõi terwist, mil wiisil ja mis määras nimelt; kui on tuli tekkinud tulega ettewaatamatust ümberkäimisest wõi süütamisest — kes on süüdlane. Juurdlusele tuleb lisada tingimata juure tuleaseme ja selle ümbruse plaanid.

Eriti tuleb selgitada ja fikseerida juurdluses:

Mis nimelt ja kui suures määras tules häwinud? Karistuse suurus süütamiste puhul oleneb sellest, kas põlema pandi kirik, riiklikud wõi ühiskondlikud hooned, elumaja, rahwamajanduslikult iseäranis tähtsad hooned, ettewõtted wõi warad. Tulest sündinud kahju tuleb selgitada üksikasjaliselt ja täpselt, kasutades selleks otstarbeks mitte üksnes kahjusaaaja awaldusi, waid tingimata ka kõrwaliste isikute seletusi, majapidamisraamatute andmeid ning muid usutawaid tõendusid. See

on eriti tarwilik juhtumustel, kui häwinud wara oli kinnitatud tule wastu.

Edasi oleneb tule häwitustöö suurusel, kas tegemist on lõpetatud kuritööga või katsega. N. S. § 1610 järele on süütaimiskatsega tegemist umbkaudu järgmistel juhtumustel: 1) süütaja paneb süüdatawa wara külge põlemiskõlwulised ained, mis võiksid põlema plahwatada ümbritsewais tingimuses või hakata hõõguma kardetawalt, näit. päikese või ahju soojuse tõttu, kusjuures süütamisaine ega süüdataw warandus ei läinud põlema; süütamisaine läheb põlema, kuid warandus jääb puutumata, või jälle mõlemad lähewad küll põlema, kuid kustutatakse enne, kui tuli oleks jõudnud areneda tunduwas määras; 2) süütaja paneb süüdatawa wara külge põlemapistetud süütamisaine, kusjuures wara jääb puutumata või jälle läheb küll põlema, kuid tuli kustutatakse juba algul; 3) süütaja paneb tule mõnesuguste abinõudega otse süüdatawa wara külge, mis ka hakkab põlema, kuid õnnestub kustutada tuli juba algul. Seejuures on tähtis süütaja ülespidamine, kas ta kahetsedes oma tegu ise wõtab abinõusid tarwitusele tule kustutamiseks või põgeneb kohe pärast süütamist.

Wõõra wara tulega häwitamise kuriteo katsega on tegemist siis, kui tulest puudutatud asi jääb weel tarwitamiseks kõlwuliseks; kaotab aga asi tulest oma tarwitamiskõlwulisuse, siis on tegemist lõpetatud kuriteoga.

Kes sai kahju ja kui suures määras? Mõnikord ei ole kahjusajaid mitte üks, waid mitu isikut. Siis tuleb selgitada ja juurdluses tähendada igaühe tõelik kahju eraldi.

Muud näpunäited leiduwad allpool.

Siinkohal aga olgu juhitud tähelepanu weel sellele, et ka tulesüütamise ettewalmistused on karistatawad. N. S. § 1611 järele loetakse ettewalmistuseks wajaliste süütamisabinõude ja materjaalide otsimist, omandamist ja teopaigal kohandamist, kui läheb korda teha selgeks, et see sündis süütamise eesmärgiga. Ettewalmistused ei ole karistatawad juhtumustel, mis seadus näeb ette „waranduse kuritahtliku tulega häwitamise“ all.

2. TULESÜÜTAJA AWALIKUKSTEGEMINE.

I. ANDMESTIKU SELGITAMINE.

Esimeseks andmete allikaks on tulease ja selle lähem ümbrus. Seal tuleb wõtta ette põhjalik ja asjalik waatlus.

Selleks wajab ametnik hulga asja puutuwaid teadmisi ning kogemusi, millest allpool järgneb kokkuwõtlik ülewaade; asjatundmatu waatleja silm ei näe tuleasemel tihti muud midagi, kui wormituid tuha- ja prügihunnikuid, poolpõlenud reste, ümberkukkunud müüre ja muud sellesarnast „mõttetust“.

Kuidas toimetada waatlust? Kõigepealt kanda hoolt selle eest, et tuleasemel ja selle ümbruses kuni waatluseni midagi ei muudetaks. Mõnikord on soowitaw, et tulease seisaks puutumata ka pärast esimest waatlust, sest wõib tekkida tarwidus weel korduwateriks waatlusteks. Kui juba tulikahju ajal tekib kahtlus, et tegemist on süütamisega, siis palutagu wiiwitada tuletõrjujaid, kui ka muid kustutajaid müüride, korstnate ja rippuwate puuosade mahatõmbamisega niipalju, kuipalju see otsekohese hädaohu kõrwaldamise pärast ei ole hädatarwilik.

Waatlus wõetagu ette niipea kui wõimalik, kuna wastasel korral wõiksid minna kaduma mitmed tähtsad asjaolud.

Waatlemist toimetatagu ka wakinclalt. Tuletatagu meele, missugused põhjused wõiksid olla tulikahjudel üldse, kujutatagu ette, missugused asjaolud wõiksid walgustada üht kui teist wõimalust ja waadatagu siis, missugused tähendatud asjaoludest on käesolewal juhtumusel tuleasemel leida ning missugused puuduwad kindlasti.

Waatleja ärgu leppigu ainult sellega, mis puutub talle tuleasemel iseendast silma, waid tungigu, kui asjaolud nõuawad seda, ka tuha ja prügikorra alla. Pandagu muu seas tähele, missuguste kihtidena lasub üksteisel prügi; selle järele wõib asjatundja anda otsuse põlemise iseloomust, mõnikord juhataada tule algpunktigi kätte. Pandagu ka seda tähele, kui palju on prügi hulgas poolpõlenud reste, missuguseid nimelt ja korjatagu nende hulgast wälja asjad, millel wõiks olla asitõenduslik wäärtus. Wiimased tuleb lisada protokollu juure, näidates, kust kohalt ja missuguses seisukorras leiti need.

On prügi ja restid waatluse toimepaneku ajaks juba koristatud, siis waadatagu need üle seal, kus nad just seisawad.

Leidub tuleasemel raudne rahakapp, siis ärgu awatagu seda mitte kohe, waid lastagu jahtuda täiesti. Kapis leiduwad paberid wõiksid olla kuumendatud seewõrra, et need lähewad põlema wärske hapniku juurewoolu tõttu. Pikkamisi jahtudes pole karta seda hädaohtu.

Hea oleks, kui waatlusele kutsutakse wõimalikult rohkem asjatundjaid nagu ehitusmeistreid, tuletõrjejuhte j. m.

Waatlusprotokollile juurelisatawatel plaanidel oleks soowitaw ümbritseda tulest puudutatud kohad punase joonega.

Tunnistajate ülekuulamine. Tunnistajatena tuleb kuulata eeskätt üle isikud, kel tulikahjukoht hästi tuttav ning kes wiibisid põlemise ajal kohal. Nendest oleks nimetada:

S a m a m a j a e l a n i k u d, kus tulikahju leidis aset, teenijad, naabrid, juhuslikud möödaminejad, appiruttajad. Et leida veel rohkem tunnistajaid, küsitagu igalt ülekuulatawalt muu seas, keda ta nägi tulikahjukohal.

Tuletõrjujad. Kuigi tuletõrjujad alati ei jõua esimestena kohale, siis peab pidama seda meeles, et oma ülesannete tõttu nad wõiwad panna mõndki üksikasjalisemalt tähele kui teised kohalwiibiwad isikud. Iga wähegi korralik tuletõrjekomando kunagi ei asu kustutama tuld pikema jututa, waid komando juhatus püüab jõuda enne selgusele (muidugi kiires korras), kus asub tulekolle, mis põleb nimelt ja kui suurel wiisil, kust tuul puhub, kuidas on ukсед ja aknad jne. Seega wõib oodata just tuletõrjekomando juhtidelt wäga wäärtuslikke seletusi. Seewastu kogemused näitawad, et eelmises punktis tähendatud tunnistajate seletused käiwad tihti üksteisele wastu, mis tuleb kirjutada tulest esile kutsutud erutuse arwele.

Tule wastu kinnitamise seltside ametnikud. Need wõtawad oma seltsi huwides tulikahju puhul enamasti ette laialdasi teadetekogumisi, samuti nad wõiksid olla kasulikud oma kestwa teenistuse jooksul kogutud kogemuste tõttu.

Politseiametnikud, kes pidasid tulikahjukohal korda.

Asja puutuwad kirjalised tõendused. Wõtta juurdluse juure mahapõlenud maja ehitusplaanid, millest saab kõige parema ülewaate maja ruumide jaotusest; tekib süüta-miskahklus kahjusaaja enda wastu, siis waadata läbi ta ärija muud majapidamisraamatud, et muretseda selgust tema rahalisest seisukorrast, samuti kuulata kohtust järele, kas ta wastu ei ole käsil suuremaid nõudmisasju, lõpuks tule wastu kinnitamise aktid.

II. TULIKAHJUDE TEKKIMISE PÕHJUSED.

Tulikahjude tekkimise põhjused jagame dr. v. Schwartzi järele järgmistesse liikidesse:

Plahwatus. Teatawatel tingimustel plahwatus wõib teki-
tada tulikahju. Peatingimuseks on: plahwataw aine annab
ieegi, plahwataw aine arendab wäga kõrge kuumuse, millest
sütiwad põlema kergesti tuldwõtawad ained. Mõlemal kor-
ral plahwatuskoha lähedal peab leiduma kergestisüttiwaid
aineid; kaugemalseiswad esemed ei süti nii kergesti, sest
süttimiseks on tarwis, et wastaw ese kuumeneks nõutawa
kraadini, n. n. põlemistemperatuurini, mis aga plahwatuse
lühikese kestwuse tõttu wäga harwa juhtub kaugemal seis-
wate asjadega. Tekib nüüd kuski plahwatus, millele järgneb
lühikese aja jooksul tulikahju, siis wõib wõtta teda tule põh-
jusena ainult sel juhtumusel arwesse, kui kergesti tuldwõtawad
ained seisid plahwatuse süütamispiirkonnas. On plahwatus-
paik ja tule tekkimise paik üksteisest lahutatud näit. sein,
koridori wõi laiema õhuruumiga, siis harwa wõib wõtta plah-
watust tule otsekoheise põhjusena. Küll aga plahwatus wõib
saada seesugustel tingimustel ka u d s e k s tule põhjuseks, kui
tule tekkimise kohal tema mõjul puruneb näit. põlew petroo-
leumlamp wõi mõni muu tuld esile kutsuw sisseseade läheb
rikki. Kaudseks tule põhjuseks kaugema maa tagant plah-
watus wõib saada ka sel juhtumusel, kui plahwatuskoha lähe-
duses hõljuwad õhus süttiwa gaasi-, auru- wõi peenikese tolmu
pilwed, mis sütiwad põlema plahwatusest ja kannawad tule
edasi. Nii siis juhtumustel, kui plahwatus ja tule algus lan-
gewad kokku, peab püüdma selgitada täpselt, missuguses
wahekorras mõlemad nähtused seisawad nii ajalt kui kohalt.
Iga plahwatus ei tarwitse olla tule põhjuseks, kuid teisest
küljest ei ole wõimatu, et plahwatus kutsuti kunstlikult esile
süütamise eesmärgiga.

Wiimasel juhtumusel tarwitatakse harilikult n. n. ajasüü-
tajat, s. o. süütamisainet, mis kutsub plahwatuse esile alles
teatawa aja möödudes, näit. süütenõör, põlew küünal, kella-
mehhanismiga pörgumasin j. m. Plahwatuse otstarwe seisab
siin selles, et ta kõrwaldab süütamise jäljed, teeb kustutaja-
tele ligipääsu hädaohtlikuks ja annab tulele hoogu. Seesuguse
kahtluse puhul peab koguma eriti hoolega teateid tule lahti-
peasmise momendist ja sellele järgnewa plahwatuse ajast;
harilikult asjatundja süütaja korraldab asja nii, et plahwatus
tekiks siis, kui tuli paisunud juba küllalt tugewaks, kuna was-
tasel korral plahwatuse jõud wõiks kustutada tule.

Üldse tuleb selgitada plahwatuskahjude puhul, missuguses
ruumis tekkis plahwatus, mis otstarbeks kasutati seda ruumi,
missugused ained ja materjaalid seisid seal, missugused kütte-

ja walgustussiseseaded olid seal, lühidalt — kas selles ruumis harilikkudel tingimustel oli wõimalik ettenägematu plahwatuse tekkimine.

Enamasti tekiwad plahwatused järgmistest ainetest:

Plahwatuwad gaasid: nagu söeoxyd, wesinik, paukgaas, metaan, wääwelwesinik, azetülen, walgustusgaas, petrooleumgaas, ahjugaas, puugaas.

Plahwatuwad auru d, mis tekkinud maa-, tõrwa- ja mineraalõlidest, tõrwest, eetrist, bensiinist- bensolist, wääwelsüsinikust, hartsist, raswast, kampwerist, terpentiinist, naftaliinist, asetonist, puupiiritusest, alkoholist, wärnitsast, lakist, bronkstinktuurist ning walgustusõlidest: ligroinist, gasolinist, hüdririniist, solinist, erginist, neolinist, nahwtast.

Plahwatuwatolm, mis tekkinud sütest, tahmast, turbast, riidest, willast, jahu- ja tärklisainetest, gummist, hartsist, wääwlist, naftaliinist ja paljude muude tooresainete puhastamisest ja ümbertöötamisest. Selleks et plahwatuda, peab tolmu olema seewõrra peenike, et ta hõljuks õhus tiheda pilwena; põlemasütitamiseks on waja mingisugune leek wõi säde.

Gaaside ja aurude plahwatamiseks on peale süütawa leegi weel waja, et need tarwilises määras oleksid segatud õhuga, hõljuksid õhus.

Tekib plahwatus mõnest kõrge surwe all seiswa anuma lõhkemisest, nagu aurukatlad, press-siseseaded, gaasinõud j. m., siis wõib tuli peaseda selle tagajärjel lahti ainult siis, kui plahwatusest rikkus mõnesugune tuldünnitaw sisseseade.

Ahjuplahwatused wõiwad tekitada tulikahju, kui ruumis, kus sündis plahwatus, seisid kergesti tuldwõtawad ained. Puuküttega ahjud plahwatuwad wäga harwa, koksiahjud samuti harwa, kiwisöeahjud sagedamini ja pruunsöe ning brikett-küttega ahjud — kõige sagedamini.

Kuna plahwatuse mõju kestab ainult õige lühikese aja, siis ei sünnita plahwatusleek kunagi sügawaid põletusjälgi. Plahwatuse piirkonnas olnud kergemini tuldwõtawatel objektidel, kui need jäid tulest puutumata, wõime harilikult märgata kõrwenud, tihti üleni pruunistunud pinda, mõnikord on asjad kaetud peenikese tahmakorraga. Seda iseloomustawamad on aga plahwatusest tekkinud lõhkumisjäljed — purustatud akna-klaasid, sissemuljutud uksetahwliid, kohalt teise paisatud asjad, praod ja awaused seintes, põrandates ja lagedes jne.

Sündmuspaiga waatlus ja asjakohaste tunnistajate ülekuulamine peab walgustama kõik seesugused nähtused.

Päikese soojus ja päikese kiired. Päikese kiired wõiwad saada tulikahju tekitajaks ligikaudu järgmistel asjaoludel:

Kui kergestisüttiwad keemiaained seisawad pööningul lameda plekk-, papp- wõi tumedawärwilise tahwelikwist katuse all. Seesugused katused muutuwad suwel päikese kiirte all äärmiselt kuumaks, mille tagajärjel pööninguruumi temperatuur tõuseb seewõrra kõrgele, et kergestisüttiwad ained lööwad põlema.

Kui päikesekiired tungiwad läbi seesuguste omadustega kehade, mis koondawad soojuse ühte punkti, näit. päewklaasid, päewpildi aparaatide objektiiwid ja nende kumerad osad, umbsed wõi weega täidetud klaaskuulid, weega täidetud pudelid, täidetud lambi õlitoos, prilliklaasid jne.

Muidugi on tule tekkimine wõimalik ainult siis, kui seesuguste esemete ligidal seisis kergestisüttiw aine, millele koondus päikese soojus.

Isesüttimine. Isesüttimine wõib leida aset järgmistel ainetel:

Loomatoit, nagu — rohi, wärske hein, hädal, õled, haganad, kliid, õlikoogid jne. Soojuse tekkimine ja isesüttimine on ainult siis wõimalik, kui tähendatud ained seisawad suuremas hunnikus, on seest niisked ja seisawad mõned päewad liigutamata. Wäikesemad hunnikud ei lähe põlema kunagi iseendast, kuna wälispoolt ligitükkiw jahe õhk ei lase areneda soojenemist süttimistemperatuurini.

Soojenemine algab taimerakukeste, seenekeste ja seemnedide elutegewusest ja lõpeb keemiliste nähtustega — söenemisega, põlemasüttimisega, kui selleks, nagu juba öeldud, on soodsad tingimused. Seejuures on pandud tähele, et heinad, rohi, hädal jne. süttiwad põlema alles mitme päewa, mõnikord mõne nädala pärast, nõnda kuidas juhtuwad olema kohalised olud. On nad aga juba üle 2½ kuud seisnud minemata soojaks, siis ei ole isesüttimine nendel enam wõimalik. Õled ja haganad sütiwad põlema harwemini iseendast; nende isesüttimise hädaohu wõib suurendada asjaolu, kui nad on segatud poolwindunud põllurohuga.

Wäetisained — kunst- ja laudasõnnik. Kunstõnnikutest sünnitawad põlemasüttimise hädaohu orgaanilised sõnnikusordid, mis segatud põletatud lubjaga ning on seejuures niisked. Thomaslakk läheb hõõguma, kui ta niistub kottides. Wärskelt põletatud wäetislubi läheb 500—800 kraadi kuumaks, kui ta saab tarwilises määras niiskust ja wõib süüdata põlema õlgi, heinu ja ka puid. Wärskelt walmista-

tud superfosfaat, mille hulka segatud čilusalpeetrit, on samuti süttimiskardetaw.

Hunnikusse kuhjatud laudasõnnik, eriti lamba-, linnu- ja hobusesõnnik, läheb seistes küll wäga kuumaks, kuid ei süti põlema iseenesest. Kui aga kuumenenud sõnnikuhunnikule wisatakse kuuma tuhka wõi kustutamata lupja, siis wõib minna sõnnik hõõguma ja isegi leegitsema.

Õlised ja raswased kiuained. Kui willad, puuwillad, siid, kanepid, linad, kunstwill, puhastuspuuwill, pühkimisnartsud, wanad köied, wanad kalawõrgud, lõngad, samuti walmisriided imbutatakse taimeõliga, taimeraswaga, õlilakiga wõi wärnitsaga, wõi jälle mõnesuguse loomaraswaga wõi õliga, siis nad omandawad wähemas wõi suuremas määras omaduse kuumeneda iseendast ja süttida põlema pea selle järele. Mida põhjalikum imbutamine, seda kiiremini tekib isesüttimine. Mineraalõlid tekitawad isesüttimise hädaohu hoopis wähemas määras.

Isesüttimise põhjus seisab siin järgmises: kõik looma- ja taimeraswad ning õlid imewad endasse õhust hapnikku ning ühinewad wiimasega, s. o. oksüdeeruwad; nimetatud protsessi puhul tekib aga soojus. Hapniku ja raswaolluse ühinemine wõib sündida siin ainult õhu ja ainete otsekohesel kokkupuutumisel, s. o. raswaolluse pealispinnal. Kui nüüd raswaolluse pind suureneb seeläbi ütlemis tuhandekordselt, et ta tungib kiuainete õhuga täidetud pooridesse, siis on sellega ka oksüdeerumisprotsess kiirustatud tuhandekordselt. On nüüd kiuained kaitstud wälise õhu jahutawa mõju eest seeläbi, et neid laoti suuremas hulgas hunnikusse, siis areneb hunnikus lühikese aja jooksul seewõrra kõrge temperatuur, et wõrdlemisi kergesti süttiwad kiuained hakkawad põlema. Olude kohaselt isesüttimine wõib saabuda juba tunni pärast; ta wõib aga järgneda ka alles 6, 12, 24 tunni pärast ja isegi mõne päewa pärast.

Küttematerjalid. Pruun- ja kiwisüsi wõiwad süttida põlema iseendast, kui need seisawad suurtes hunnikutes ja on niisked. Kuumenemine kestab pikemat aega, nädalaid, mõnikord kuid.

Keemilised ained. On olemas terve rida keemilisi aineid mis õhuga kokkupuutumisel wõtawad kohe tuld. Seega tuleb selgitada muu seas ka seda, kas ruumides hoiti keemilisi aineid, missuguseid ja kuidas nimelt.

Lõpuks isesüttimine wõib tekkida mõnede ainete juures niiskuse mõjul. Nii metallid kaalium ja rubiidium lööwad

leegitsema silmapilk, kui nad puutuwad weega kokku; sama nähtus kordub natriumiga, kui see wisatakse kuiwatuspaberisse mähitult wette.

Rauawabrikute hoowis hunnikusse aetud pühkmed, mis sisaldawad puuri-, wiili- wõi poleerimise puru, mis enamasti alles raswane wõi õline, lähewad wihma, isegi udu käes hõõguma ja wõiwad sünnitada tulikahju. Põhjuseks on siingi waremalt juba nimetatud oksüdeerumisprotsess.

Muidu süütu kaltsiumkarbiit eristab niiskuse käes, milleks jätkub juba udust, süttiwat ja õhu käes plahwatawat atsetüülengraasi. Ka teatawad wäwliühendused, wäwlimetallid wõiwad süttida niiskuses iseendast põlema.

Elekter. Elekter wõib tekitada soojust, anda sädemeid ja walgust ning kutsuda lõpuks keemilistes kehaesile ühine-
mise wõi lagunemise. Seesuguste omaduste tõttu elekter wõib saada mitmel wiisil tulikahju tekitajaks, millest nime-
tame siin järgmised wõimalused:

Puudulikkude juhede tõttu elekter lahkub wiimastelt enne määratud sihile jõudmist ja minnes üle lähedalolewatele asja-
dele, paneb need hõõguma. Juhede katkemise puhul tekiwad traadiotsadel kontaktsädemed, millest wõiwad wõtta tule lähedal olewad asjad. On traadid koormatud wooluga üle, siis nad hakkawad hõõguma ja wõiwad tekitada tulikahju.

Eespool kirjeldatud puudulikud ja rikutud elektriseseadad on eriti hädaohtlikud ruumides ja töökodades, kus õhk imbu-
tatud põlemiswõimeliste gaasidega wõi aurudega; wäikesest sädemekesest jätkub, et süüdata gaas wõi aur. Samadel põh-
justel on kardetawad lahtised kaarlambid.

On olemas weel terve rida juhtumusi, iseäranis tehnika ettewõtetes, kus elekter wõib muutuda tulekardetawaks, kuna ta wõib tekkida seal ootamatult ja kutsuda esile plahwatusi. Ettewõtetes, kus hapete abil suuremal wiisil sulatatakse wana-
metalli, pole see hädaoht sugugi haruldane: mitmesuguste metallide kokkupuutumine sulatamisel tekitab elektrit, mis teatawa pinge juures wõib anda sädemeid, mis panewad põlema samal ajal tekkiwa wesinikugaasi. Samuti ootamatult elekter wõib tekkida töökodades, kus bensiiniga puhastatakse ülikondi ja seal süüdata bensiini auru. Hartsiga ületõmmatud masinarihmaid wõiwad kiire käigu ajal elektriseeruda ja anda sädemeid; juhtub seesuguse rihma piirkonnas õhus hõljuma gaasi-, auru- wõi tolmutpilwi, siis on plahwatus möödapeasematu. Ka gaaside hõõrumisest wastu metalle wõib tekkida

elekter: sel põhjusel on tulnud ette õnnetusi õhupallidega kui ka zepeliinidega.

Wälk. Mitte iga tulikahju, mis juhtunud pikseilmaga, ei tule kirjutada wälgu arwele. Tihti tulesüütaja walib oma kawatsuse läbiwiimiseks just pikseilma, et seeläbi weeretada endalt kahtlus. Seepärast tuleb selgitada sama hoolega pikseilmaga juhtunud tulikahjude põhjused nagu muudelgi juhtumustel. (Weingart). Teisest küljest peab pidama aga ka seda meeles, et wälk lööb tihti küllalt sisse ka seesugustesse majadesse, mis warustatud piksewardaga; puudulik, halwasti seatud piksewarras pakub ainult osalist kaitset pikse wastu.

Kuidas süütab wälk?

Wälk tabab enamasti kõige esimesena hoone wäljaulatawaid osi, nagu korstna, harjailustused, lipuwarda j. m. Kuid mõnikord juhtub ka nii, et wälk esimesena tabab madalamal seiswa eseme ja hüppab wiimaselt kõrgematele asjadele. Nii on olnud juhtumusi, kus wälk lõi esiteks maja lähedal kaswawasse puusse ja sealt edasi maja alumisele korrale.

Lööb wälk korstnasse, siis paiskuwad nendesse ruumidesse, kus asuwad ahjusuud, samal silmapilgul tahma- ja tolmupilwed; mõnikord warisewad ahjud kokku. Mõnikord süütab üks ja sama wälk korraga mitmest kohast, nii et kogu hoone seisab ühe silmapilguga leekides; on aga ka olnud juhtumusi, kus wälk paiskas laiali püssirohu hunniku tule süütamata.

Wälgust tabatud esemetel wõime leida järgmisi märke:

P u u: puumass tugewasti pilbastatud, mõnikord ilma põlemisjälgedeta; on puu kooreall, siis on wiimane enamasti ribadewiisi ülewalt alla maha kooritud; mõnikord ripnewad koore ribad tüwe küljes.

Metallid: osaliselt sulatatud; kergemate löökide puhul omandab metallipind haljastel kohtadel sinaka wärwi; rauast ja terasest asjad magnetiseeruwad, waremalt magnetiseeritud asjad kaotawad oma magneetilise omaduse. Peenemad metallist asjad, näit. traadid, on tõmbunud keerdu, mõnikord sulanud hoopis üles.

K l a a s: auk löödud läbi, ühte tompu sulatatud wõi purustatud kildudeks.

K i w i d: pealispinnal klaasistunud kohad, iseäranis siis, kui kiwi kuulub liiwa sisaldawasse liiki; lahtises liiwas moodustab wälk n. n. piksetorud.

W ä r w i d: tuldkartwad wärwid — kõrwenud.

Enne muid asjaolusid tuleb jõuda aga tunnistajate kaudu selgusele, kas tulikahju kohalt läks tõepoolest üle kõuepilw, sest wälgu süütamisest wõib olla juttu ikka ainult siis, kui kõuekärge järgnes otsekohe wälgusähwatusele. Kauge pikne kunagi ei wõi saada tulikahju tekitajaks.

Tulesüütajate hulka kuuluvad ka meteorid, ehkki kõige haruldasematel juhtumustel.

Loomad. Kassid, omapäi tупpa jäetuna, mängides wõiwad ajada ümber põlewad lambid, priimused, küünlad j. m. ning tekitada tulikahju, wõi nad satuvad tulele liig lähedale, kusjuures plahwatub põlema nende kasuks.

Ühes willatööstuses pandi tähele, et põrandalt tõusis lendu wäike putukas, kelle keha ning jalgade külge oli kleepunud tordike õliseid willapudemeid. Putukas lendas üle lahtise gaasilambi tule, wõttis tuld ning langes põrandale, millest hakkasid põlema põrandal olewad willapudemed.

Kassid, rotid ja hiired armastawad koguda oma pesa woorderdamiseks õliseid räbalaid. Juhtub niisugune pesa seisma pealegi soojas kohas, siis ei ole isesüttimise hädadoht kaugel. Samuti näriwad rotid ja hiired mõnikord läbi maa-alused kaablid, mis juhtuvad neile teel ette.

Kütmine. Kütisel tuli wõib walla peaseda ahjude- ja korstnate-, keskkütte sisseseadete juures — torustiku läbi.

A h j u d. Tuli wõib saada alguse põlewate kütteinete wäljakukkumisest ahjusuust. Sama tihti saab aga tulikahju tekkimise põhjuseks ülemäära rohke kütmine. Kestwas kuumas õhus kuiwawad ahju ligidal (wastas) olewad puuosad seewõrra, et hakkawad põlema lõpuks suure kuumuse tõttu. Weingarti järele ähwardab seesugune hädadoht laudseinu weel 30 cm kauguselt. Samadel põhjustel wõiwad wõtta tuld ka ahju kandwad puust talad (näit. kõrgematel majakordadel), kui wahe ahju- wõi tuhakolde põranda ja kandwate puuosade wahel ei ole küllalt hoolega täidetud soojust isoleeriwa ainega.

Wäga sagedasti on olnud tule põhjuseks meil maal weel praegu laialt tarwitusel olewad korstnata kerisega ahjud wihutumissaunades, rehemajades ja suitsutaredes, kus suits otsib wäljapeasuteed läbi ahjusuu kohale jäetud awause. Hoogsalt põlewa kütteinaine tarwitamisel, nagu näit. kuiwad haod, lõõrnab tähendatud awausest ühes suitsuga wälja ka tuleleek, rääkimata sädemetest, millest wõtawad tuld lähemal olewad kergemini süttiwad esemed.

Wäga laiduwäärt on hoida ahju lael mitmesugust kola nagu seda wõib näha paraku sageli maal. Otse karistamiswäärt oleks panna aga ahjule hunnikusse õliga imbutatud riideid wõi muid asju, mis nagu juba eespool nägime, omawad isesüttimise kalduwusi.

Lõpuks olgu tuletatud ahjude puhul weel meelega tulikahjude tekkimise põhjustena ahju lakke ja seintesse tekkinud praod ning puuduliku puhastamise tagajärjel kerisele kogunud tahm. Wiimane wõib plahwatada põlema isegi mõni tund pärast kütmise lõpetamist ja tungida hädaohtliku tulelondina kerise awausest wälja.

Korstnad. Mõnikord korstnad ei ole küllalt paksud, korstna seintesse on müüritud lae- wõi pennipalgid, mis kaetud ainult õhukese kiwikorruga wõi koguni katmata. Mida suurem korstna koormatus, seda paksemalt peaksid olema kaetud korstnasse müüritud puuosad.

Aga ka muidu korralikult ehitatud korstnasse wõiwad tekkida ajajooksul praod, näit. ettewaatamatu pühkimise, maa-pinna wajumise kui ka korstna enese wajumise tõttu. Wiimasel põhjusel tekiwad praod peaasjalikult neis kohis, kus korstna müüri müüritud palgid, mis takistawad korstna ühetasast wajumist. Juhtub tahm süttima seesuguses korstnas, siis tuli wõib tungida läbi praod pööningule ja panna põlema korstna lähedal olewad asjad. Samasugused praod wõiwad tekkida ka lõõrides, mis weawad suitsu korstnasse.

Et otsustada, kas tulikahju on saanud alguse korstna wõi lõõri pragudest, peab waatama järele, kas korstna sisemuses tahm on põlenud, s. o. kas korstna sisemuses leidub must tahm wõi selle asemel walge tuhk.

Ei ole tahm põlenud, siis korstna praod ei wõi olla tui-kahju põhjuseks. Edasi, tahm korstnas wõib olla küll põlenud, kuid korsten ise on pragudeta; siis peab otsima tule põhjust jälle mujalt.

Seisab korsten pärast tulikahju weel püsti, siis wõib teha pragude olemasolu awalikuks sel teel, kui topitakse kinni kõik pealmised lõõriaugud ja kõige alumise augu kaudu juhatakse korstnasse suitsu. Esiteks põletatagu hoogsalt põlewat materjaali, et soojendada korstna sisemust ja selle järele panna küdema rohkesti suitsu andwat materjaali ning siis katta korstna ots kinni. On korstnas tõepoolest praod, siis suits tungib nendest kohe wälja. Praod wõisid tekkida ka pärast tulikahju algust, näit. juhtumusei, kui keset ägedaloomulist tahma põlemist suleti korsten, wõi kui tulitõrjud ohtrasti

pritsid tules kuunenud korstna osi. Wiimasel juhtumusel puuduvad pragude välisäärtel harilikult tahmunud kohad.

Edasised võimalused tulikahju tekkimiseks korstna kaudu oleksid: puhastamise- ja tahmawäljawõtmise uste lahtiuustamine või nende rikked, pühkimisel korstnajalga kogunenud tahma väljawõtmata jätmine, lõõride ülikuunenemine; wiimane samal põhjusel nagu panime seda tähele ahjude juures.

Eriti hädaohtlikuks peetakse mõnikord korstnasse kogunewa läikiwa tahma põlemist. Wiimane tekib rohkesti wett sisaldawa küttematerjaali tarwitamisest, nagu toored puud, turwas, saepuru, mis sünnitab põledes ohtrasti weeuruga segatud suitsu. Läikiwa tahma peab laskma põletada wilunud korstnapühkijameistri juhatusel ja pärast uurima korstna hoolega läbi, sest põletamine sünnitab kõrge kuumuse, mis võib lõhkuda korstna woodrit.

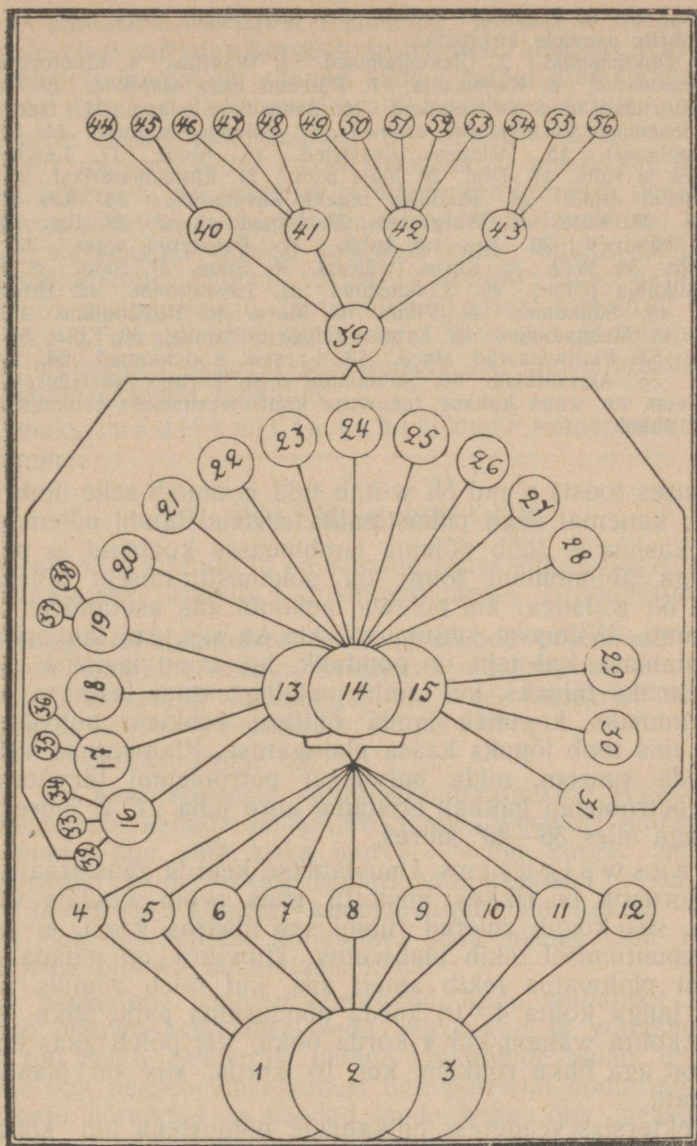
Dr. v. Schwartz wõtab korstnast tekkinud tulikahjusid väga ettevaatlikult. Tema tunnistab küll eespool kirjeldatud tule tekkimise võimalusi, kuid arwab aga oma kogemuste põhjal, et korstnad olewat siiski kaugelt wähemas määras tulikahjude tekkimises süüdi kui arwatakse seda harilikult.

Keskkiitete torustikud wõiwad saada tulikahjude põhjuseks samal wiisil nagu panime seda tähele ahjude ja lõõride ülikuunenemise puhul.

Walgustamine. Iga walgustamise wahend on teatawas määras seotud tule hädaohuga. Tuli võib peaseda lahti, kui lahtine leek, näit. küünla-, gaaslambi-, otsekohe puutub kokku kergesti tuldwõtivate esemetega. Siin on enamasti tegemist ettevaatamatusega ja hooletusega, kuid on võimalikud ka ettenägematud juhtumused, näit. tuulepuhang hõljutab akna eesriide laual põlewale küünlale. Edasi tuli võib minna lahti lambiklaasist wäljawoolawa kuumuse tõttu, kui klaasi otsa kohal seisawad teatawas kauguses puuosad, olgugi et leek otsekohe ei puudutaks puud. Seesuguse hädaohu kõrwaldamiseks lüüakse lagi rippuwate lampide kohalt plekiga üle, kuid pleki ja lae wahel peab olema vähemalt ühe cm paksune õhuruum, kuna wastasel korral plekk annab wabalt edasi lambi kuumuse. Muidugi tuleb wõtta siin ikka arwesse lambi suurus, leegi kõrgus ning lae ja klaasi otsa wahel olew ruum.

Üksikutest walgustamiswiisidest paneme lähemalt tähele:

Petrooleumlambid. Peale eespool kirjeldatud wiiside võib tekkida petrooleumi ja muude sellesarnaste wedel-ainetega walgustamisel tulikahju weel lambi purunemisest,

Joon. 52.

Tulikahju põhjuste selgitamise kawa.

Joon. nr. 52 kujutatud skeem tuleb suurendada nagu joon. nr. 48-gi ja numbrite asemele kirjutada:

1. Dokumendid. 2. Ülekuulamised. 3. Waatlus. 4. Kinnituspaberid. 5. Äriraamatud. 6. Kahjusaaja. 7. Põlenud maja elanikud. 8. Naabrid. 9. Tuletõrjujad ning politseinikud. 10. Juhuslikud isikud. 11. Tuleasemel. 12. Tuleasemelt kõrvaldatud esemed. 13. Põlemise iseloom. 14. Olukord enne põlemist. 15. Põlemise tagajärjed. 16. Algus. 17. Lewinemine. 18. Leek ja suits. 19. Tuul. 20. Maja plaan. 21. Ehitusmaterjal. 22. Ruumes olnud asjad. 23. Ruumide tegelik kasutamine. 24. Kes wiibisid ruumes. 25. Küte. 26. Walgustus. 27. Uksed, aknad. 28. Ilm. 29. Mis nimelt häwines. 30. Kes sai kahju. 31. Peastetud wara. 32. Aeg. 33. Koht. 34. Wiis. 35. Kiirus (wältus). 36. Suun. 37. Suun. 38. Kiirus. 39. Tulikahju põhjus. 40. Loodusjõud. 41. Isesüttimine. 42. Ettewaatomatus. 43. Süütamine. 44. Pikne. 45. Maru. 46. Bioloogiline. 47. Keemiline. 48. Mehhaaniline. 49. Lahtise tulega talitamine. 50. Küte. 51. Walgustus. 52. Plahwatawad ained. 53. Lapsed, koduloomad. 54. Kiirsüütamine. 55. Ajasüütajad. 56. Süütamine teise kuriteo warjamiseks.

Skeem on wäga kohane tegewuse kontroleerimiseks tulikahjude jälgimise puhul.

kusjuures toosis olnud õli wõtab tuld ja annab selle ümbrusele edasi; kauemat aega puhastamata seisnud lambi põlemapanekul, kusjuures lööb põlema lambipeasse kogunud ja petrooleumiga läbiimbunud tolm; õli põlemasüttimisest põlewasse lampi õli walades; kui põlewa laelambi alla asetatakse põlew lauamp. Wiimasel juhtumusel, kui ka siis, kui lambipea on puhastamata, kui taht on puudulik, kui lamp lastakse põleda tilgatunaks tühjaks, kui lambi metallarmatuur lastakse minna liig kuumaks, koguneb lambi õlitoosi rohkesti petrooleumi-auru, mis toob lõpuks kaasa plahwatuse. Plahwatuse hädaoht on seda suurem, mida halwemat petrooleumi tarwitatakse. Halb petrooleum hakkab eristama aure juba 27° C juures, parem aga alles 36—40° juures.

G a a s w a l g u s t u s. Unustatakse keerda gaasikraan kinni wõi torustik on rikkes, mistõttu gaas wõib woolata wabalt wälja, siis kogub suletud ruumi ses määras gaasi, et tulega kokkupuutumisel tekib plahwatus. Huwitaw on pidada meeles, et plahwatus tekib ainult siis, kui tuleb ruumis olewa gaasi hulga kohta 4—16 korda nõndasama palju õhku. Tuleb gaasi kohta wähem kui 4 korda õhku, siis põleb gaas lihtsalt ära, on aga õhku rohkem kui 16 korda, siis on plahwatus wõimatu.

Elektersisseseadetest tulikahjude põhjustena on kõneldud juba eespool.

Ettewaatomatu ümberkäimine kergesti tuld wõtivate ainetega ja lahtise tulega on tuttamamaid tulikahjude põhjusi.

Põlew tulitikuots, hõõguw sigarijupp wisatakse hooletumalt kõrwale ning sattudes kergesti süttiwatele ainetele, tekitawad tulikahju; sedawiisi on saanud alguse paljud metsapõlemised; tulitikud jäetakse laste meelewalda; põlewa lahtise piibuga talitatakse pööningul, tallides ja küünides ning wõetakse suitsunui magama heites kaasa woodissegi; poisikesed harrastawad salamahti suitsetamist ja wanemate inimeste pealetulles peidawad põlewa suitsumaterjaali tulekardetawatesse kohtadesse; wäljalastud raketid satuwad enne lõpliku wäljapõlemist õlgkatustele; likööri-, tõrwa-, wääwlikeetmisel satub leek keedunõu sisemusse jne. Tihti häbeneb etteawaatamatult tulega ümberkäija awaldada jälgijale oma etteawaatamatut talitust, mille tulemuseks paljudel juhtumustel jääb „mõistatuslikkudel põhjustel“ tekkinud tulikahju.

Lõpuks teadlikult ja tahtlikult toimepandud tule-süütamine.

III. PÕLEMISE ISELOOM.

Järgnewad juhtnõõrid on wõetud peajasalikult dr. A. Weingarti raamatust „Handb. f. d. Untersuchen v. Brandstiftungen“.

Missugustel tingimustel tekib ja areneb põlemine? Põlemine on keemiline nähtus, kusjuures mingisugune asi ühineb seewõrra hoogsasti hapnikuga, et selle tagajärjel tekiwad walgus ja soojus. Põlemiseks on tarwis:

- 1) Süttimiskõlwuline asi.
- 2) Asi peab soenema süttimistemperatuurini. Wiimane on mitmesuguste kehade juures erisugune, woswori juures näit. õige madal, puu, süte, koksi juures — väga kõrge. Süttimistemperatuur wõib tekkida samuti mitmesugusel wiisil, näit. leegi, hõõguwate kehade, kuumendatud õhu kaudu. Et ka kuum õhk on selleks kõlwuline, seda näeme, kui hoiame pabeririba põlewa lambiklaasi kohal.

3) Küllaldane hapniku juurewool. Mida wabamalt hapnik peaseb põlewa asja juure, seda heledamalt ja wähema suitsuga tuli põleb. Seepärast näeme tulikahjude puhul, et asjad, millele õhk peaseb igast küljest ligi, põlewad hoogsasti, kuna seewastu põrandad ja tihedad laed, kuhu õhk peaseb ligi ainult ühest küljest, põlewad pikkamisi. On wärske õhu juurepeas takistatud, siis jääb põlemine puudulikuks; esialgse hapniku tagawara arwel põlemahakanud asi lakkab leegitsemast peagi, hõõgub weel waewaliselt edasi, ajades wälja gaasi ja

lämmatawat suitsu, ning lõpuks, kui ei uuene õhu juurewool, kustub sootumaks. Sellega on seletatawad mitmed juhtumused, kus kinnises ruumis lahipeasenud tuli kustus lõpuks iseendast. Peaseb aga seesugusesse ruumi enne tule lõplikku kustumist wärske õhuwool, näit. aknaklaaside lõhkemise wõikuste awamise tõttu, siis lööb tuli silmapilk uue hooga lõkkele. Wiimast asjaolu waja pidada hästi silmas tule kustutamisel.

Milline tähtsus on hoone ehituswiisil ja ehitusmaterjaalil tule arenemises? Ehituswiis. Saab tuli alguse kinnises ruumis, siis kulub tawaliselt hulk aega, enne kui ta lööb wälja. Kõige hoogsamini sellewastu areneb tule lewinemine ühelt majakorralt teise wiiwate lifti- ja trepikodade ning wiimastega ühenduses olewate koridoride kaudu; tule lewinemine sünnib hoogsamalt alt ülespoole kui ümberpöördukt.

Ehitusmaterjaal. Jämedad palgid ja postid põlewad pikkamisi, kusjuures tihedam, raskem puu, näit. tamm, paneb kauem tulele wastu kui kergemad, waigused puud. On puuosad kaetud krohwiga, siis panewad nad märksa kauem tulele wastu, samuti püstloodis seiswad palgid, wõrreldes nendega, mis seisawad põiki wastu tuld.

Tihedalt laotud palklaed ei wõta kergesti tuld; nad lööwad leegitsema alles siis kui palgid pikemat aega kõrge kuumuse käes seistes sõenewad ja tõmbudes kokku wõimaldawad õhu woolu läbi lae. On aga palgid laotud harwasti ja kukub palkide wahel olnud täide kuumuse mõjul alla, siis lagi lööb leegitsema kohe hoogsasti.

Laudseinad peawad algul leekidele wäga hästi wastu, kuid niipea kui kuumuse mõjul laud lõhkewad ja tõmbuwad kumeraks, algab hoogne põlemine. Põrandad (puust) wõtawad õige pikkamisi tuld, kuna hapniku juurewool neile tunduwalt takistatud. Kõige ennem algab põlemine pragudes, kus sinna kogunenud peenike tolm edendab põlemist. Põrandal seiswate asjade põlemine peab olema õige tugew, et tekitada tulikahju põranda kaudu.

Ehitusmaterjaalina on raual tulikahjude puhul palju halbu külgi. Kõigepealt annab raud soojust ruttu edasi; kuumusest muutub ta painduwaks, mislābi raudtaladele toetatud laed ja muud ehituse osad langewad ruttu sisse; kuum raud lahutab kustutamisel temale sattunud wee algelementideks — wesinikuks ja hapnikuks, mislābi tekib plahwatuw paukgaas, mis edendab tule lewinemist. Rauduksed tõmbuwad kõrgest kuumusest kōweraks ja kargawad hingedest wälja, awades tulele tee kōrwalruumidesse.

Tulekustutamise jäljed. On tulikahju puhul tulekustutajad olnud tegewuses, siis on jälgimise huwides väga tähtis jõuda selgusele, missugused muudatused tuleasemel on tekkinud tulekustutamise tagajärjel ja mis põlemisega. Selleks tuleb kuulata üle kustutamisest osa wõtnud isikud. Et jälgija teaks pöörda tähelepanu kõikidele tarwilistele asjaoludele, selleks ligikaudne ülewaade tulekustutamisest:

Kustutamine. Kustutamise tagajärjeks ei ole mitte üksinda tule lõplik sumbutamine, waid ka see, et üksikud asjad saawad vähem tulest puudutatud kui teised. Tähtis on siin, kust tuletõrjujad algawad kustutamise. Harilikult tehakse kustutamise algust alt ja wesi juhatakse tulle umbes pool meetrit tule alusest kõrgemalt; edasi läheb pritsimine kordkorralt kõrgemale, juhtides weejuga eeskätt ehituse kandwamatele osadele, nagu sammastele, aampalkidele, sarikatele, et ära hoida ehituse sisselangemine; samuti pritsitakse esimeses joones puust lagesid, et panna piir tule lewinemisele lae kaudu. Kuumendatud müüri ja hõõguwa raua pritsimine tekitab mõnikord pragusid.

Ehituse osade mahatõmbamine, näit. müürid, korstnad. Seda tehakse,

- 1) et lämmatada tuld mahatõmmatawa massi läbi;
- 2) et leida kätte tulepesa ja peaseda temale ligemale;
- 3) et ära hoida ootamata õnnetused, mis seesugune ehituse osade ümberkukkumine wõiks sünnitada.

Asjade wäljatalumine. Asju talutakse tule piirkonnast wälja, 1) et peasta neid, 2) et vähendada põlemismaterjaali; selleks tuuakse tulest wälja isegi niisugused asjad, mis juba poolpõlenud, 3) et peaseda ligi tulepesadele. On tuli kustutatud, siis tuletõrje kõrwaldab põlenud risu seewõrra eemale, et jõuda selgusele, kas prahi all ei leidu weel wäikesi tulepesi.

Akende ja uste awamine wõi sulgemine. Tuletõrjujad suluwad ukсед ja aknad, mis seisid tule algul lahti, et lõpetada wärske õhu juurewool põlewasse ruumi. Mõnikord seewastu ollakse sunnitud awama uksi ja aknaid, näit. selleks, et otsida paksu suitsuga täidetud ruumis tulepesa ja pritsida wett, et wõimaldada ruumis wiibiwatele isikutele wäljapeas, tallide põlemisel tuua loomad wälja ja hoida nad lämbumisest, et ruumist, kus tundub tugewat gaasi lõhna, iasta wälja gaas.

Missugune olukord walitses tulikahju paigal enne tule algust? Missugused asjad seisid tulikahju kohal enne tule algust? Peale üksikasjalikku tunnistajate ülekuulamist tuleb selgitada waatlusega, missugused asjad wõi nende põlenud osad leiduwad weel tuleasemel wõi sealt wäljatalutud asjade wõi koristatud prügi hulgas; mõnikord wõib otsustada ka tuha järele. missugused asjad hukkunud tules. Überpöördult mõnikord restide puudumine wõib tõendada, et teatawaid asju ei olnud tulikahju kohal. Wiimane asjaolu wõib muutuda huwitawaks, kui kahjusaaja wõi tunnistajad seletawad wastupidist.

Kui hoone ei põlenud maani maha, siis mõnikord wõib otsustada põrandal, laudadel, kappides ja mujal leiduwate tahmast ja tulest puutumata jäänud kohtade järele, missugused asjad seisid põlemise ajal neis kohis.

Kas aknad ja ukсед olid tulikahju algul lahti wõi kinni? Pärast tunnistajate ülekuulamist, kes wiibisid kohal wiimastena, wõib mõnikord selgitada waatlusega: kas põlenud ruumis leidub rohkesti tahma. Tahma olemasolu tõendab, et tuli on põlenud puudulikult, mis tingitud hapniku nappusest. Ühest awatud aknast oleks aga küllalt selleks, et tuli wõiks põleda heleda leegina. Kas teatud uks wõi aken, millest juurdlus huwitatud, seisis lahti wõi kinni, selle wõib tunda põlemise wõi kõrbemise jälgedest. On näit. kapiuks wälispoolt kõrwenud ja seespoolt jäänud puutumata tulest, siis on uks seisnud põlemise ajal kinni. Muidugi wõidi ukсед ja aknad awada wõi sulgeda alles kustutamisel; seda peab selgitama wastawate tunnistajate ülekuulamisega.

Millal algas põlemine? Sellest saame andmeid mitmekesisest nähtustest, mis ilmuwad ühenduses põlemisega, nagu leegid, suits, soojus, majaosade kokkuwarisemised. Hiljemalt selleks ajaks, mil märgati nimetatud nähtusi, pidi põlemine olema juba käimas. Überpöördult wõib pidada tõenäolikuks, et teatawal ajal tuli oli algamata alles, kui isikud, kes wiibisid sel ajal tulikahju koha ligidal, ei märganud tuld, suitsu jne., wäljaarwatud pikaldase küdenemise juhtumused, mis wõiwad jääda esialgu märkamatuks.

Weel täpsemalt wõib määrata kindlaks tule alguse, kui saab teatawaks, kui kaugele oli tuli arenenud teatawa momendini. Tule algus tuleb nihutada nõnda palju tagasi, kuipalju kulub põlemiseks, et saata korda sellel momendil tähelepanud

häwitustöö. Muidugi tuleb seejuures wõtta arwesse, mis nimelt põles ja mis määras tekkis suitsu.

Kust algas põlemine? Kust tuli hakkas põlema kõige enne, seda wõiwad selgitada ühelt poolt tunnistajad, kes tulikahjukohal tegid, resp. wõisid teha sellekohaseid tähelepanekuid; seda wõib aga otsustada mõnikord ka tule häwitustöö ja põlemise iseloomu järele, nimelt:

Suitsu rohkuse järele. Kui enne leekide wäljalöömist märgati tulikahjukohal pikemat aega rohkesti suitsu, siis seisis tule algkolle ruumis, kuhu oli takistatud wärske õhu juurewool, wõi jälle kohal, kus seisis hunnikus halwasti põlew, resp. niiske materjaal.

Leekide järele. Harilikult on tule algkolle seal, kust kõige enne leegid löid wälja. Wõib aga ka juhtuda, et tule algukohal ei leidunud üldse seesugust materjaali, mis põleks heleda leegina (selgitada tunnistajate ülekuulamisega), kuid küdenedes tuli lagunes sealt teistesse ruumidesse, kust ta leidis wiimaks sündsä materjaali eest ja kargas põlema heleda leegiga.

Häwitusjälgede järele. Siin tuleb pidada silmas, et ainult need kohad wõiwad tulla arwesse tule algpesadena, mis tõepoolest puudutatud tulest; edasi, kui osa ehitust on langenud tule mõjul sisse ja seejuures koht, mille mattis sisselangenud osa, jäänud puutumata tulest, siis on tõenäoline, et sisselangenud osa hakkas põlema waremalt; tulepesadena wõiwad tulla arwesse ainult seesugused kohad, kus põlemine oli niiwõrd tugew, et ta wõis minna edasi ümbrusele; kui ühesuguste omadustega asjadest, mis kustutati ühel ja samal ajal, üks on kannatanud rohkem kui teised, siis on tõenäoline, et see asi hakkas ka enne põlema (siin tuleb arwestada ka sellega, kui suur oli õhutõmbus ühe wõi teise asja põlemiskohal).

Kahe wõi mitme algpesaga on tegemist, kui on põlenud mitmes kohas, kuid pole näha tule jälgedest, et tuli oleks lewinud ühest pesast teise. Põlemisnähtusi ja iseloomu hinnates, arwestatagu alati ka põlemise ajal walitsenud tuule sihi ja kangusega. Siin wõetagu ka arwesse, et waikse ilmaga tekkinud suuremate tulikahjude puhul tulekuumus wõib kutsuda esile õhuliikumise, mida ekslikult wõidakse pidada loomulikuks tuuleks; samuti wõib tulekuumus muuta tulikahju algul puhunud kerge, mõõduka tuule sihti. Wiimasel juhtumusel mõjuwad enamasti kaasa tulikahju koha lähema ümbruse iseärasused, nagu lähemate hoonete ja puusalkude asukohad, orud wõi kõrgustikud.

IV. KAS ON TEGEMIST TULESÜÜTMISEGA?

Tulesüütamine näib olevat äärmiselt tõenäoline järgmistel juhtumustel:

Kui tuli sai alguse mitmest punktist korraga. Tulesüütajad teevad tihtigi nii, tahtes kiirustada tule lewinemist, mõnikord ka sellepärast, et esimeses süütamispunktis tuli ei tahtnud hästi põleda või võttis soovimata suuna. Kuid, nagu nägime eespool, tuli võib saada alguse mitmest kohast korraga ka muudel põhjustel, näit. wälgust, möödasõitwast wedurist, põlewast kassist jne. Arusaadaw, et wiimased võimalused wõiwad tulla arwesse ainult siis, kui asja selgitamine toob midagi sellesarnast päewawalgele.

Kui on tarwitatud süütamiswahendeid. Süütamiswahendina tarwitatakse enamasti petrooleumi, bensiini, piiritust, õlised, tulitikke, küünlaid, kuiwi pirde ja hagu, hõowlilaaste, õlgi, paberit, puuwilla, püssirohtu, ilutulestusaineid, mõnikord aga ka halwemini põlewaid aineid, kui ei ole teisi käepärast. Isegi kuuluwad n. n. mehhaanilised süütajad, õigemini ajasüütajad, kuna wiimaste abil peaseb tuli lahti alles pärast teatawa aja möödumist, arwates nende ülesseadmisest. Nendest oleks nimetada näit. pikad küünlad, mis asetatakse põlema tuldwõtivate asjade keskele, süütenöörid, põrgumasinad ja muud.

Et jõuda otsusele, kas on tarwitatud süütamiswahendeid, tuleb selgitada:

Kas enne tulikahju või põlemise ajal teopaigal pandi tähele süütamiswahenditeks kõlwalisi aineid? Tunnistajad wõisid süütamiswahendeid kas otsekohe näha või panna nende mõju põlemisel tähele, näit. plahwatused, lõhn, omapärased leegid; kas tuleasemel ei leidu süütamiswahendite reste? Reste leiame harilikult siis, kui tuli on teinud oma töö poolikult, kuid mõnikord läheb korda neid leida ka maani mahapõlenud hoone rusude hulgast. Selleks uuritagu läbi tuleasemel leiduw prügi, poolpõlenud mööblite osad (neis wõiks leida, näit., petrooleumi, bensiini), põrandad, eriti, kui sisselangenu osad warjasid põrandat tule otsekohe mõju eest. Juhtumustel, kui põranda pealispind oli juba üleni söenenud, leiti süütamiseks tarwitatud petrooleumi jälgi lauawahede kohalt põranda alt täitematerjaali seest, milleks muidugi kangutati üles poolpõlenud põranda laudad. Petrooleumi jälgi võib

peale selle leida veel kiwiseinte ligidalt, kuhu tuli ei pease nii hõlpsasti ligi. Ka lähem ümbrus wõetagu hoolsa otsimise alla, juhtumustel, kui tuli sai alguse välispoolt. Samuti wõib tuul kanda süütamiswahendite restid põlemiskohalt kaugemale, näit. poolpõlenud paberid. Kas põlemise juures pandi tähele omapäraseid nähtusi? Kas tuli lewis kiiresti ja põles (iseäranis alguses) ülemäära suure hooga, ilma et selleks oleks olnud muid soodustawaid põhjusi (ärwesse wõtta eespool juba tähendatud ehituswiis, materjaali omadused ja tuulest olenewad tingimused); kas põlesid niisugused kohad, kuhu tuli poleks ulatunud normaalsetel tingimustel? Muu seas on pandud tähele, et elumajade põlemise puhul põrand mööblite all ja mööblite alumised küljed saawad harilikult vähem tulest kannatada kui wabad kohad; märgatakse aga tuleasemel wastupidist nähtust, siis on põhjust oletada, et on tarwitatud süütamisainet, mis juhtis tule seesugustesse warjatud kohtadesse.

Kas leitud aineid tarwitati süütamiswahenditena? Paljas kergesti põlewate ainete leidmine tulikahjukohalt ei tõenda veel, et neid on tarwitatud süütamiswahenditena; ained wõisid olla kohal hariliku majapidamise otstarbel. Seepärast tuleb süütamiswahenditeks kõlwulisi aineid tuleasemelt leides selgitada alati põhjalikult, mil wiisil sattusid need ained tulikahjukohale ja siis kaaluda ettewaatlikult järele, kas ei esine siin midagi korrawastast. Wäga tähtis on koht, kust ained leiti. Leitakse, näiteks, küünlajalg sellelt kohalt, kus seisis woodi, siis on põhjust arwata, et põlew küünal asetati woodi alla süütamise otstarbel (kui muud andmed ei lükka seda oletust ümber), samuti on tähtis selgitada, kas ei ole waremalt kohal olnud materjaale paigutatud teise kohta ja mis otstarbel nimelt.

Kui on tehtud ettewalmistusi, mis soodustasid põlemist. Aknad ja ukсед wastu harilikku korda awatud wõi suletud; mööbel hariliku korra wastu ümberpaigutatud — seinä äärest eemale nihutatud, üksteise peale hunnikusse laotud, ukсед awatud, sahtlid tõmmatud wälja; ahjud, samuti põlewate gaaside ja wedelikkude kraanid awatud, põlewate wedelikkude nõud lastud tühjaks jne.

Kui on tehtud ettewalmistusi, mis peawad maskeerima tule tõsist põhjust. Keegi tulesüütaja sidus kassi keha ümber petrooleumiga imbutatud nartsud ja pistis need põlema. Pärast tulikahju leiti kõrwenud kärwadega kass, kuid selle keha

ümber ka poolpõlenud nartsude restid. Keegi teine süütaja lõi lambi puruks, walas põrandale petrooleumiga üle. Tuld wõidi juba alguses kustutada ja siis tegid asjatundjad kindlaks, et lampi mahtus kõigest weerand liitrit petrooleumi, kuna aga põrandale oli walatud wähemalt liiter.

Kui on tehtud ettevalmistusi, mis raskendawad kustutamist. Selleks otstarbeks kõrwaldatakse mõnikord kustutamisinõud (nii olid Läänemaal ühe tulikahju puhul peidetud kõik lähemate kaewude koogud); walitakse tormine ilm wõi jälle aeg, kus tuletõrjujad mujal tegewuses wõi kus maja elanikud ja lähemad naabrid wiibiwad kodust eemal; Saksamaal üks töökoja omanik saanud hakkama sellega, et walanud tulekustutamiseks walmishoitawasse pritsi wee asemel petrooleumi.

Kui tuli sai alguse seesuguselt kohalt, kuhu normaalsetel tingimustel tal juurepääs wõimatu wõi kus ei leidunud kergesti tuldwõtwaid aineid.

Süütamiskahtlus näib olewat põhjendatud ka weel järgmistel asjaoludel:

Kui tulikahjud korduwad ühe ja sama omaniku juures, olles sarnased ajalt ja põletamiswiisilt.

Kui keegi on ähwardanud põletada (kusjuures ei leia kinnitust muud tuletekkimise wõimalused).

Kui teopaigal leiduwad asjaolud näitawad, et enne tulikahju on pandud mõni muu kuritegu toime (enamasti mõrtsukatöö).

Kui tules hukkunud warandus oli kinnitatud tule vastu kaugelt suurema summa eest kui tema õige wäärtus; kui kinnitatud asjad kõrwaldati enne tulikahju teopaigalt, nähtawasti kinnitustasu wäljapetmise eesmärgiga, (muidugi jälle ainult sel juhtumusel, kui puuduwad muud tuletekkimise wõimalused).

Üldse peab wõtma siin juhtumõtteks, et alles siis wõib pidada enam-wähem tõenäoliseks tulesüütamist, kui pärast põhjalikke uurimusi ei leidnud kinnitust loomulikud ja juhuslikud tule tekkimise põhjused. Wiimaste hulka peame arwama ka hooletu tulega ümberkäimise, laste mängimise tulega, waimuhaiged tulesüütajad. Kahjusaaja paljasõnalised seletused ei tohi teha jälgijat kunagi pealiskaudseks ja teda meelitada kõrwale õigest teest.

V. KES ON SÜÜTAJA?

Teopaigal wiibimine. Millal wiibis süütaja teopaigal? Harilikult wähe aega enne tule lahtipääsemist. Kui aga on tarwitatud ajasüütajat, siis märksa warem. Et wiimasel juhtumusel määrata lähemalt kohalwiibimise aeg, selgitatakse, millal oli juurepääs kohale ajasüütaja ülesseadmiseks waba (millal olid ukсед awatud, millal puudusid seal tunnistajad); kui on wõimalik otsustada teopaigal leiduwate restide waral, missugust ajasüütajat nimelt tarwitatud, siis waja teha kindlaks katsete kui ka asjatundjate abil, kui palju aega ligikaudu kulus ajasüütaja ülesseadmise ja tule lahtipea- semise wahel?

Kui kaua wiibis süütaja teopaigal? Wõetakse arwesse, mida nimelt tegi süütaja teopaigal, missugustes ruu- mides ja kohtades ta nimelt käis ja kui palju aega wõis kuluda tal selleks ära.

On kaks esimest küsimust wastatud õieti, siis teame ka, millal lahkus süütaja teopaigalt.

Missugused asjaolud tunnistawad weel teopaigal wiibimist? Mahajäetud asjad, jäljed, pare- mal juhtumusel — elusad tunnistajad. Mahajäetud asjade ja jälgede käsitlemisest leiduwad lähemad juhatused esimeses jaos.

Teo toimimiseks tarwiliste tööriistade ja wahendite oma- mine. Jõudes otsusele, missuguseid süütamiswahendeid ja muid tööriistu on tarwitatud teopaigal, teeme eeldusi sellest, kuidas need sattusid süütaja käsitusse. Need wõiwad olla majapidamises harilikult tarwitatawad ained, süütamise ots- tarbel eraldi muretsetud, teopaigal ees leitud, juhuslikult oman- datud. Teadetekogumine peab selgitama, kes omas ühel wõi teisel teel seesuguseid aineid ja kas on need alies. Arusaa- daw, et mida haruldasem süütamiseks tarwitatud aine, seda kitsam on ring, kust otsida tema omanikku. Tarwitatud töö- riistade kohta leiduwad näpunäited käesolewa töö esimeses jaos.

Omadused, teadmised, oskused. Mõnikord on wõimalik teha kogutud andmestiku waral ligikaudseid oletusi süütaja isiklikest omadusist. W. lhk. 176.

Kuna teistes raskemates kuritöödes harilikult on põhjust arwamiseks, et toimija peab olema juba waremaltki sattunud

wastollu seadustega, leidub süütajate hulgas seewastu suur protsent niisuguseid, kes waremalt karistamatud. Küll aga on pandud tähele, et süütajad on enamasti kas ägeda loomuga, kättemaksuhimulised või jälle rahaahned ning kaasinimeste wastu hoolimatud inimesed.

Mõnikord paistab andmestikust, et süütaja on walinud toimimiseks iseäranis soodsa aja, on tulnud ja läinud teed mööda, mis oli tuttaw ainult teatawatele isikutele, tarwitas kohapeal asju ja aineid, mille hoiupaik oli hästi warjatud jne. See annab õiguse järeldamiseks, et süütaja pidi olema tuttaw kohapealsete oludega.

Ühes töökojas olid puuosad üle walatud mingisuguse mitte-põlewa wedelikuga, mille waat seisis samas ruumis, ja tehtud katset panna nad põlema. Mõni päew waremalt seisis samal kohal petrooleumi waat. Süütaja leiti mõne päewa eest walandatud tööliste hulgast.

Kui on tarwitatud aineid, mis tarwitatawad ainult teatawas elukutses, kui aineid on käsitatud teatawa tehnikaga, siis tuleb süütajat otsida wastawa elukutse pidajate hulgast.

Ühe tulikahju puhul leiti, et tulehakatuseks oli tarwitatud mahagonipuu laaste. Süütajaks osutus tisler.

Motiiwid. Õige motiivi leidmine on suure tähtsusega iga kuriteo jälgimisel, kuid iseäralise tähtsuse omandab see tulesüütamisel. Tõepoolest, kui meil õnnestub teha kindlaks, mis kihutas süütaja teole, siis on ring, kust peab otsima teda, tõmmatud sellega seewõrra koomale, et sealt paistab suurema raskuseta silma õige süüdlase isik.

Tulesüütamise motiivid wõib jagada kolme liiki: a) ärilise iseloomuga motiivid, b) meeleolulised motiivid, d) patoloogilised motiivid.

a) Ärilise iseloomuga motiivid. Esimesel kohal seisab siin soow, omandada põlenud waranduse kinnitussumma. See wõib sündida mitmesugusel algpõhjusel, näit. et ehitada wana maja asemele uus, et teha rahaks halwasti minew kaup (kaup wõib olla läinud rikki, omanik wajab raha kiires korras wõlgade tasumiseks ja tal pole wõimalik oodata elawamat müügihooaega, ta tahab reisida rutuliselt ära, kuna puudub äri üleandmiseks ostja jne.); warandus on kinnitatud kõrgemalt kui selle tõsine wäärtus; kinnitatud warandus on toimetatud enne tulikahju kõrwale, kinnitatud kaup müüdüd.

Mõnikord esimesel silmapilgul tekib mulje, et omanik on saanud kasu asemel tunduwa kahju, näit. mahapõlenud sac-

weski ehitus ja masinad on makswate turuhindade järele tööpoolest märksa rohkem wäärt kui nende kinnitussumma. Siin peab wõtma aga arwesse ka kohalisi töötamistingimusi. On näit. tarbepuumets töötatud saeweski lähemas ümbruses läbi, siis omanik peab arwestama hoonete ja masinate ülewiiamise tarwidusega ning sellega ühenduses olewate kuludega, mis teinekord annab hoopis teise näo kasude ja kahjude arwele.

Mõnikord süütaja loodab saada kasu tulikahjust kaudselt, näit. ehitustööline tekitab tulikahju, et saada tööd uue maja ehitamisel; joodik — et omandada tulikahju teatamise eest maksetaw tasu (kus see wiisiks), waras — et peastmistöödel panna toime wargusi, kelm — et warjata raiskamisi jne.

b) Meeleolulised motiiwid. Siin esimesel paigal — kättemaksuhimu ja kadedus. Nimetatud motiiwidel otsiwad tulesüütamise läbi rahuldust oma tundmustele enamasti isikud, kes on jõuetumad tasuda muul wiisil wihatud isikule. Tõuke selleks wõiwad anda neile mõnikord õige tühised juhtumused, näit. teenijad ja lapsed — neile antud noomituste ja tõrelemiste pärast, kerjused — tühja kätega minema saatmise pärast jne.

Edasi järgneb rahulolematuus olukorraga ning sellest wälja kaswanud soow, parandada oma seisukord tulikahju tekitamisega. Nõnda on tulnud ette juhtumusi, et õpipoisid, kes pandud õppima wastu oma tahtmist, pistsid põlema töökoja, et peaseda wihatud meistri käe alt; kogukonna hoolealused põletasid maha seegi, et saada parem peawari; koolijütsid panid tule otsa koolimajale, et ajutiseltki wabaneda wastumeelsest õppetööst.

Meeleoluliste motiiwide hulgas wõib weel nimetada kojuigatsuse (on tulnud ette, et noored teenijad tütarlapsed kojuigatsuse sunnil panid põlema leiwawanemate maja, kartust (kogemata sünnitatud kahju warjamiseks, kui tehtud kahju ilmsikstulek wõiks tuua pahandusi), u l a k u s t.

d) Patoloogilised motiiwid. Waimuhaiged wõiwad saada tulesüütajaks kõigepealt samadel motiiwidel nagu normaalsedki inimesed, kuid kahtlemata nõrgestab wõi koguni häwitab haiguslik seisukord nende otsustamise- ja kujale teole wastupaneku wõime, nõnda et tihti jätkub kõige tühisemast haawamisest, lihtsast arusaamatusest, mõnikord paljast tujust, et kihutada nad tulesüütamisele. Eriti wõib panna seda tähele hüsteerikute ja epileptikute juures. Selle kõrwal on aga wõimalikud ka puht psühhopatoloogilised motiiwid, nagu

hallutsinatsioonid — waimuhaige arwab kuulwat käsku tulesüütamiseks ja peab enda kohustatuks täita selle käsu, hullustusideed — jälgimise-, usuline-, suurushullustus; mõned põletawad, et lunastada oma ettekujutatawad patud, teised — et hukata oma samuti ettekujutataw waenlane; patoloogilised affektid — kõige tähtsam neist on hirmutunne: mõned waimuhaiged tahawad tulesüütamisega wabaneda maise olemasolu piinast, melanhoolikud — neid koormawast psüühilisest surwetundest; samad põhjused wõiwad wiia neid ka teissugustele wägitegudele, kuid tihti waliwad nad seesugustel silmapilkudel just tulesüütamise, kuna selle teostamine nõuab kõige vähem energiat; mõistuse ta olek — süütaja toimib ilma mingisuguse nähtawa eesmärgita, alateadlikult, milline nähtus tuleb ette hüsteeria- ning langetõwehoogude puhul, rohke alkoholi wõi muude mürkide mõju all, kuutõwe hoos, hüpnoosi mõju all.

Missuguse motiiviga on tegemist käsilolewal juhtumusel, seda peab otsustama sellest, mis nimelt häwines tules, kes sai tulikahjust kasu, kes kahju, kuidas algas tuli, kas on olemas wihamehed, kas on ümbruses liikumas isikud, kellelt wõis oodata tulesüütamist patoloogilistel põhjustel jne. Sagedasti peab esiotsa arwestama mitme motiiviga ja igäühest neist wõtma ette teadetekogumisi.

Awaldatud tahe teo toimimiseks. Tulesüütaja kawatus wõib awalduda kas kirjateel, suusõnal wõi sellekohaste tegudega. Kirjalik ning suusõnaline tahteawaldus wõiwad seista kas otsekohestes ähwardustes wõi jälle kellegi teise isiku kauplemises tulesüütajaks hakata, eelmise ettepaneku peale oma nõusoleku awaldamises jne. Kahtlust ärataks näit. ka asjaolu, kui keegi seletab pärast tulikahju, et tema aimanud seda tulikahju ette (jättes nimetamata aimduseks põhjustanud asjaolud) wõi näinud tulikahju unes jne. Muidugi niisugused jutud wõiwad wäärida üksnes siis tõsisemat tähelepanu, kui nende lewitajaga sobiwad ka muud kahtlustawad asjaolud.

Tegudest, mis pildistawad süütaja kurja tahet, wõiks nime-tada süütamisainete muretsemist wõi walmistamist, katseid ajasüütajaga, ettewalmistusi ja toiminguid, mille otstarbeks kindlustada tulikahjust oodataw kasu, näit. waranduse kinnitamine üle tõsise wäärtuse, wale kaubaraamatute pidamine, kinnitatud waranduse kõrwaletoiemetamine, ebaharilikud ette-walmistused, et wiia ennast, oma perekonna liikmed ja hinnalisemad asjad ajawiitmata wälja hädaohu piirkonnast, näit.

magamaheitmine riideis, asjade sissepakkimine, mida taheti peasta jne.

Teopaigalt külgejäanud füüsilised märgid. Peale näpunäidete, mis leiduvad sellest üldosas — „Teopaigalt külgehaakanud ained“ — panna weel tähele.

a) Süütamisaineid kohapeale tuues ja neid käsitades võivad nende osakesed sattuda toimija riidele, näit. tasku vääwlipuru süütenööri küljest, petrooleumi plekid jne.

b) Tuld süütates kõrwetab süütaja mõnikord oma juuksed, habeme, näo või käed, määrab enda tahmaga jne.

d) On pandud ühes tulesüütamisega kohapeal toime weel mõni muu kuritegu, nagu wargus, mõrtsukatöö, siis peab süütaja juurest otsima ka nendele kuritegudele omaseid märke, näit. warguse puhul — warastatud kraami, tapmise puhul — wereplekke ülikonnalt jne.

Psüühiline mõju, mida toimitud tegu awaldab toimijasse. Siin oleks nimetada süütunne, mis awaldub rahutuses ja kartuses — järelepärimine ühelt ja teiselt, keda peetakse süüdlaseks, (keegi süütaja juhtis tähelepanu endale sellega, et ta eelmisele küsimusele igakord juure lisas „egas ometigi mind süüdistama ei hakata!“); ootamatus ärakadumises — süütaja ei usalda jääda teopaiga lähedusse, waid reisib kohe pärast toimimist kaugemale; alibi tunnistajate otsimises, kuna tema wastu pole tõstetud weel kahtlust; agaras kahtluse weeretamises teiste peale jne. Edasi peab nimetama asjaolude teadmist, mis võidi omandada ainult tegu toimides. Kui süütaja toimis tunnistajateta, siis tunneb ainult tema sündmuse üksikasju, samuti teab kuni tule väljalöömiseni tema üksinda tulikahju olemasolust. Kui ta nüüd ei ole küllalt kindlameelne ja ettewaatlik, siis ta võib anda enda kergesti ära mõne enneaegse awaldusega.

XI. Tapmised.

Lugeda läbi N. S. §§ 307, 584 j. 3, 989, 1080, 1085, 1142, 1148, 1207, 1449—1471, 1484, 1490 j. 2, 1543, „Juhis“ lhk. 79—84.

Tapmiseks nimetatakse teise inimese elu seadusewastast ärawõtmist. Selle järele missugustel asjaoludel sündis tapmine, määrab seadus selle teo eest erisugused karistused; seepärast peab hea juurdlus alati tarwilise selgusega tooma esile kõik üksikasjad, mis leidnud aset ühenduses eluwõtmise aktiga.

1. TEO WÄLISE KÜLJE SELGITAMINE.

Kõigepealt jaotab N. S. tapmisi selle järele, kui kaugelt tuleb teos ilmsiks tapja sihilik tahe, wõtta teise inimese elu — juhuslikkudeks, ettewaatomatuteks ja tahtwusega tapmisteks.

Juhuslikkude tapmiste all on meil õieti tegemist teatawat liiki õnnetujuhtumustega, kus kellegi isiku seaduspärase tegewuse tagajärjel, sootumaks ettenägematu wõimaluse lõttu teine inimene kaotas oma elu. Näit., keegi waatab tuttawa juures laskeriista, millest omanik seletab, et see pole laetud. Omaniku seletusega arwamisele wiidud, et laskeriist käesolewal silmapilgul tõesti kahjutu, wajutab ta triklile, kõlab pauk ja tuttawa saab surmawalt haawata. Juhuslikud tapmised ei ole karistatawad.

Nii lihtlabased, kui niisugused juhtumused ka ei paista olewat, nõuawad nad jälgijalt sama hoolsat ja põhjalikku selgitamist, nagu iga teinegi tapmine. Kui kergesti ei wõi nende taha warjatud olla ettewaatomatu wõi koguni tahtwusega, eelkaawatsetud tapmine! Tarwitseb selguda ainult, et ettenägematu asjaolu oli toimijal ometi väga hästi teada, wõib olla terwe „juhtumine“ koguni kawatsetud ette ja meil on tegemist kõige raskema roimaga.

See on väga tähtis, et juhuslikust tapmisest tehtud juurdlus sisaldaks peale üksikasjalise sündmuskäigu kirjelduse — kes, mis, kus, kuidas, millega, millal — weel kontroleeritud andmed sellest, kas isikul, kelle tegewusega teine inimene sai surma, tõepoolest puudusid igasugused motiivid sihilikuks tapmiseks ja kas tema tegutses hariliku ettewaatomuse piirides, resp. täitis ettekirjutatud ettewaatomuse nõudmisi. Mida rohkem siin asjatundjatelt küsitakse nõu, seda selgemaks muutub juurdlus.

Ettewaatomatud tapmised — teise isiku elu wõtmine: a) seaduses mittekeeldud, kuid järelemõtlematu te-

gewusega — hariliku arenguga inimene oleks pidanud nägema ette oma teo hädaohtlikke tagajärgi, b) seaduses keeldud, kuid otsekohe mitte kellegi isiku vastu sihitud tegewusega, ettevaatusest käiwate määruste ignoreerimine, mille tagajärjeks teise inimese surm, d) seadusewastase ja teise isiku vastu sihitud tegewusega, misjuures aga puudus otsekohene eluwõtmise eesmärk.

a) ja b) all tähendatud juhtumustel tuleb selgitada peale hariliku sündmuskäigu eraldi, kui kaugelt süüdlase tegewus, mille tagajärjeks oli teise inimese surm, vastu käib tawalikudele wõi ettekirjutatud ettevaatuse nõudmistele, kui kaugelt siin räägiwad kaasa ootamatus, hooletus wõi koguni kuritahtlik hoolimatus (ükskõiksus). Wõtame näitena surma juhtumuse ülemäära kiirest sõidust. Siin tuleb sündmuskäigu selgitamisel peale muu eraldi rõhutada: 1) kuiwõrra ületas kaebealuse poolt tarwitatud sõidukiirus hariliku wõi normeeritud liikumiskiiruse, 2) missugused wõimalused olid kaebealusel sõiduriista õigel ajal peatada wõi muul wiisil kõrvaldada hädaoht ja kui kaugelt kasutas ta need, 3) kui olid sõiduriistal olemas wead, mis takistasid selle juhtimist, kas teadis juht nende olemasolust, 4) kas allajääja oma poolt pidas silmas tawalist ettevaatust?

Küsimuse otsustamine, kas antud juhtumusel on tegemist ärapäõrmatu ootamatusega, kergemeelse hooletusega wõi kuritahtliku hoolimatusega, on kaunis raskeid; seda enam peab sündmuse juurdleja tungima kõikidesse wõimalikkudesse asja peensustesse, asetades kordamööda kõik kolm wõimalust esiplaanile ja proowides seejuures andmestiku waral, missugune neist leiab kõige rohkem tõendust.

d) all tähendatud juhtumused — surma tekitamine seadusewastase ja ohwri vastu sihitud tegewusega, eluwõtmise eesmärgita — moodustawad kõige raskema liigi ettevaatamatutest tapmistest. Siia kuuluwad surmamised: hoopide löömisega kakeluses; hoopide, kehawigastuste, haawade löömisega; külgehakkawa haiguse meelega edasiandmisega; raske peksmisega, piinamisega wõi wabaduse riisumisega. Kõikide ülesantud juhtumuste peatingimuseks on, et need oleks wõetud ette tapmise kawatsusega.

Juurdlus peab selgitama üksikasjaliselt peale tuntud küsimuste — kes, mis, kus jne., missugustel asjaoludel sai alguse tegewus, mille tagajärjel tekkis surm; missuguseid a b i n õ u s i d tarwitati hoopide, wigastuste wõi haawade löömiseks, haiguste edasiandmiseks, piinamiseks wõi wabaduse

riisumiseks; kuidas s a a w u t a t i abinõud — kust need wõeti, kellelt saadi jne. (abinõud wõtta asitõenduseks); kuidas nimelt tarwitati abinõusid, resp. käidi ümber kinnipeetawaga; milles awaldusid seadusewastase tegewuse tagajärjed — wahetu surm, surm saadud wigastuste halwenemise tõttu, missugust abi anti ohwri.

Ka siin wõib leida aset tahtwusega wõi koguni eelkawatsetud tapmine maskeeritud kujus, ja tegelikus elus tihti on otsustada küllalt raske, kummaga õieti tegernist. Häid tagajärgi annab mõnikord sündmuse eelloo põhjalik selgitamine: missugune wahekorid walitses asjaosaliste wahel enne sündmust — waen, ärilised suhted, armukadedus, pärandus jne.; kas toimija awaldas tahet surmata ohwer, — ähwardused, abinõude muretsemine, kaaslaste tellimine; ning järeloona — kas toimija sai ohwri surmast airtelist kasu — kaubeldud tasu, pärandus, wõla tasumatajätt, konkurendist wabanemine, ohwri teenistuskoha omandamine jne.

Tahtwusega tapmine. Siia kuuluwad juhtumused, kus tapja tegutses kas otsekoheste teise inimese eluwõtmise sihiga wõi ta oli ükskõikne teise inimese elukaotamise wastu, olles seejuures teadlik, et tema tegewuse tagajärjena tekib wõi wõib tekkida surm. Selle järele, missugustel asjaoludel tekkis ja teostati tapmise tahe, liigitatakse tahtwusega tapmised eelkawatsetud, kawatsetud ning ägeduses ja ärituses toimitud tapmisteks. Peale selle seob maksew karistusseadus tapmise weel mõnesuguste iseäraliste asjaoludega, mis awaldawad mõju karistumäära. Nendest oleks nimetada: wanemate tapmine, lähemate sugulaste tapmine, leiwanemate, ülemate, ülalpidajate, õpetajate, heategijate tapmine, raskejalgse naisterahwa tapmine (kui mõrtsukas teab ohwri seisukorda), tapmisabinõude tarwitamine, mis wõiwad saada hädaohhtlikuks paljudele inimestele ühekorraga, tapmine piinamise saatel, tapmine ohwri waritsemise teel, ohwri meelitamine tapmispai-gale, tapmine mürgitamise teel, tapmise kuriteo kordamine, tapmine ainelise kasusaamise eesmärgiga, tapmine walitsuswõimudele wastuhakkamise, wangide wabastamise, enda warjamise eesmärgiga, tapmine selleks moodustatud salga abil. Edasi — hädakaitse seisukorra kurjasti tarwitamine, tapmine ägedas ja äritatud meeolus, wälispool abielu sündinud lapse tapmine kohe pärast sünnitamist.

Wastawal juhtumusel tulewad loeteldud asjaolud selgitada põhjalikult ning fikseerida juurdlikes.

2. MÕRTSUKA AWALIKUKSTEGEMINE.

Jättes kõrwale endamisi selguwad juhtumused, kus kogu jälgimine piirdub asjaosaliste isikute ja tunnistajate põhjaliku ja erapooletuma ülekuulamisega ning leiduwate asitõenduste asjakohase käsitlemisega, asume kohe n. n. pimedate juhtumuste juure, nagu meie neid tunneme ajalehtede stiilis: „Leiti tundmatu isiku laip; politsei asus asja selgitamisele.“ Ka siin peame kinni juba tuttavast järjekorrast, mis algab

I. ANDMESTIKU SELGITAMISEGA.

Teopaiga waatlus. Kohe pärast laiba leidmist tuleb ilmuda kohale ja panna seal toime õige põhjalik waatlus. Tuletatagu meele kõik näpunäited, mis antud üldosas waatlusest ning teopaigal ettetulewatest jälgedest ja märkidest ning mõeldagu hästi järele, milliseid neist wõiks kasutada ja kuidas nimelt käsilolewal juhtumusel. Oleks wäga soowitaw, kui arst, kelle ülesandesse kuulub hiljem laiba lahkamine, wõtaks osa waatlusest. Eriti üksikasjalikult tuleb fikseerida laiba asukoht, asend ja wäljanägemine ning laipa ümbritsewad asjad, jäljed ja märgid, millel esiteks surma põhjuse kindlakstegemiseks, teiseks aga mõrtsuka leidmiseks ja tema süü tõendamiseks suur tähtsus, kui on tegemist mõrtsukatöoga.

Et ükski teopaigal leiduwatest andmetest, mis wõiks selgitada surma põhjuse, ei jääks silmapaari wahela, selleks kujutatagu endale ette kõik surma wõimalused, mis weel kuidagi mõeldawad käsilolewal juhtumusel ja iga wõimaluse kohaselt pandagu eraldi tähele, mis räägib teopaigal ta poolt wõi wastu. Wõtame näite: Kohal, kus raudtee läbi jookseb alt kõrge silla, leitakse rööbastel ratastest läbilõigatud laip. Esimesel silmapilgul on siin wõimalikud järgmised oletused: 1) Kadunu kõndis raudteetammil, silla alla jõudes tabas teda südamerabandus, ta langes surnuna rööbastele ja purustati hiljem läbisõitwast wedurist; 2) ta wiibis sillal, kumardudes üle käsipuu langes alla rööbastele; 3) ta tahtis minna sõidu ajal ühest wagunist teise, libises waguneid ühendawalt sillakeselt alla; 4) ta jäi joobnud olekus rööbastele magama; 5) ta hüppas enesetappe mõttega sillalt alla wõi wiskus lihtsalt lähewewa rongi alla; 6) keegi tõukas ta sillalt alla wõi rongilt maha; 7) ta wõib olla tapetud mujal ja laip toodud rööbastele, et simuleerida õnnetut juhtumust wõi enesetappet. Kirju rida wõimalusi! Ent kui aga käiakse eespool antud nõuande järele, siis märgatakse peagi, et üks wõi teine wõimalus lükatakse

ümber mõne wastuwaidlematu asjaoluga, kuni wiimaks jääb järele ainus tõenäoline wõimalus.

Tunnistajate otsimine ja ülekuulamine. Tuletada meele kõik üldosas sellest antud juhatused. Olgu mainitud weel kord, et pimedatel juhtumustel alustatakse tunnistajate ülekuulamine harilikult sündmuse eel- ja järelkäiwate asjaolude teadjatest, kus selgitamisele tuleb ühest küljest kadunu elujärg wiimasel aja! nagu seltskondlikud suhted, waranduslik ja terwislik seisukord, kõige lähemad läbikäimised, awaldatud kawatsused, wihamehed, millal, kus ja missugustel asjaoludel teda wiimaks nähti, edasi — teopaik enne ja pärast teo toimimist ning lõpuks — sündmusega ühenduses tekkinud asjaolud, nagu kuriteo märgid teatawa isiku küljes (wõitluse jäljed, külgehakanud ained, mõrtsukatööga omandatud asjad), kas keegi saab kadunu surmast kasu ja mis teel nimelt j. m.

Laiba ülewaatamine ja lahkamine. Mõlemaid toimetatakse asjatundja — arsti — kaasabil. Kuna nüüd aga iga hea arst ei ole weel kaugeltki hea kriminalist, siis ei tohi jälgija jääda ükskõikseks laiba ülewaatuse ja lahkamise wastu, waid ümberpöördukt, ta andku arstile lahendamiseks wõimalikult rohkem küsimusi, mis kaswanud wälja waatluse ja tunnistajate ülekuulamise andmetest.

Waatlusega, tunnistajate ülekuulamisega ja arsti kaasabil saadud andmete põhjal tuleb otsustada nüüd eeskätt, kas on tegemist loomuliku surmaga, õnnetu juhtumusega, enesetap- pega wõi mõrtsukatööga ning edasi — kui on põhjust oletada mõrtsukatööd — millal toimus tapmine, kus toimus tapmine ja kuidas toimus tapmine. Sellele seltsib tundmatu laiba leid- mise puhul — kadunud isiku kindlakstegemine. Järgnewad näpunäited wõiksid olla kasulikud:

Kas loomulik wõi wägiwaldne surm? Sellele küsimusele annab laiba lahkamine pea alati kindla wastuse, kui arst teeb oma töö põhjalikult ja tarwiliku huwiga. Kuid siiski on tul- nud ette juhtumusi, kus arst otsustas wägiwaldset surma, kuna tõepoolest oli tegemist loomuliku surmaga. Ühel juhtumusel, näit., leidis arst jõest wäljawõetud lapse laibal pealuu wigas- tuse ja andis selle põhjal oma otsuse wägiwaldse surma ka- suks; tegelikult aga oli wisatud jökke loomulikku surma sur- nud lapse laip ja käre wool uhtus laiba wastu kaljusid, millest tekkisid pealuu wigastused. Teisel juhtumusel leiti poisikese laip läbilastud peaga; juurdlemine selgitas, et poisikene oli

jäänud hange, külmanud, ning öösel salakütid olid pidanud tema lumest ulatuwa peakatte jäneseks ja sellele tule awanud.

Õnnetu juhtumus wõi wägiwaldne — kellegi tahtest juhitud surm. Siin lahkamine wõib teha küll alati kindlaks, misuguse wigastuse tagajärjel on tekkinud surm, kuid mitte alati seda, kas wigastused on esile kutsutud õnnetu juhtumuse wõi kellegi tahtest juhitud tegewusega. Kahtlastel juhtumustel tuleb wõtta seepärast arwesse, kus leiti laip, mis asjaolud wiisid kadunu sinna kohta, wigastuste liik (õnnetu surm on enamasti seotud kukkumise, põrutuse, pigistuse wõi wettekukkumisega; sellewastu figureeriwad kägistamine, piste- ja lõikehaawad ning kuulihaawad wõrdlemisi harwa õnnetu surma põhjustena), wigastuse asupaik (õnnetu surm näib kahtlasena, kui wigastus leidub kohal, mis warjatud hästi wäliste mõjude wastu), wigastuste arw ja iseloom (mõrtsukas lepib harwa ainsa wigastuse löömisega; kas wigastused sobiwad ümbrusega?), andmed, mis walgustawad sündmuse eellugu.

Kas enesetapmine wõi tapmine? Tapmiste jälgimisel ker-gib see küsimus õieti kõige sagedamini esile ja seepärast peatume siin pikemalt. Mõõduandwad wõiwad olla siin:

Kadunu iseloom, meeleolu ja elutingimused. Kas kadunu iseloom ja kalduwused lasewad oletada, et ta wõis saada toime enesetapmisega, pealegi käsilolewal kujul; kas tema tegi juba waremalt enesetapmise katseid; kas tema perekonnas on enesetapjaid wõi waimuhaigeid? Kas temal oli motiiv enesetapmiseks, näit. parandamatu haigus, kompromiteeriwad asjaolud, rängalt haawatud autundmus, õnnetu armastus, rasked kaotused, raiskuläinud perekonna elu, wõlauskujate jälgimised jne? Kas ta awaldas tahet enesetapmiseks, näit. mahajäetud kirjad, kõnelused, ettewalmistused (abinõude muretsemine, korraldused waranduse ja omaste suhtes)? Missuguses meeleolus wiibis kadunu wähe aega enne surma?

Mahajäetud kirjadest peab selgitama, kas need on tõepoolest kirjutatud kadunu oma käega, sest wastawad kogemused näitawad, et mõnikord enesetapmisi maskeeritakse tapmisteks ja tapmisi — enesetapmisteks.

Tapmiswiis ja tapmisabinõud. On pandud tähele, et enesetapjad waliwad oma kawatsuse teostamiseks meelsamini abinõud, mida nad oma elukutse alalt tunnewad kui wääramatuid ja kiiresti surmatoowaid. Nõnda waliwad apteekrid, arstid, keemikud, päewpiltnikud enamasti mürgi,

isikud, kes teewad tegemist laskeriistadega — laskeriista jne. Erandid sellest tulewad muidugi ette.

Missugust abinõu on tarwitatud, seda otsustatakse laiba wigastuste ja teopaigal leiduwate abinõude wõi nende jää-nuste järele. Muidugi peawad wigastused ja leitud abinõud sobima hästi, mis waja teha kindlaks asjatundja läbi. Näit., kui leitakse laiba läheduses rewolwer, siis peab selgitama, kas see rewolwer on üldse laskmiskõlwuline, kas temast on hil-juti lastud ja kas laiba küljes olew haaw on lastud selle re-wolwriga. Kui laiba käsi hoiab kõwasti kinni rewolwri pärast, siis on see enamasti kindlaks enesetapmise tunde-märgiks, sest wõimatu on asetada rewolwrit surnu pihku nõnda, et sõrmed hakkaksid kõwasti rewolwrist kinni. Siin peab aga ka arwestama wõimalusega, et ohwer hoidis re-wolwrit käes enesekaitseks. Laskeriista puudumine laske-haawaga laiba läheduses ei kõrwalda igakord weel enesetap-mise wõimalust: tarwitatud laskeriista wõis omandada, näit., juhuslik möödamineja.

Millal toimus tapmine? Otsida tunnistajaid, kes wiibisid tapmise ajal teopaiga läheduses ja selgitada nende ülekuula-misega, kas nad ei kuulnud karjatusi, appihüüdeid, lööke, keha kukkumist, pauke jne. ning mis ajal nimelt; millal nähti ohwer wiimast korda elusana ning millal esimesena surnuna; missu-gused kawatsused olid tal teoksil, kui teda wiimast korda nähti elusana, kui palju ta jõudis teostada neist enne surma ning kuipalju aega kulus selleks ligikaudu.

Pannes tähele laipa ennast ja teda ümbritsewaid asju wõib teha mõnikord kaunis tabawad otsused tapmisajast, näit. tal-wel kell 6 hom. leitakse tee äärest laip, mis kaetud üheta-sase sadanud lume korruga; eelmisel õhtul kell 10 nähti teda lumesajuga teele asuwat; lumesadu lõppis kell 12 öösel; leiu-paigani minekuks kulus tal umbes tund; järelikult on tõenäo-line, et tapmine sündis samal teekonnal kella 11 ja 12 wahel öösel. Leitakse ohwri taskust alles tiksuw taskukell, siis oodatagu, mitme tunni pärast ta käib maha, arwates leidmise momendist, proowitagu järele, mitu tundi käib see taskukell ühe keermisega ning lahutatagu siis esimene tundide arw wiimasest; kui ohwer ise wiimasena keeras oma taskukella üles, siis näitab jääk aega, mille jooksul toimitud tapmine. On taskukell tapmisel saanud wiga ja jäänud seisma, siis ta osutid näitawad tapmise silmapilku. Ühel juhtumusel seinakell oli läinud tapmisega tekkinud rüselemise ajal seinal wiltu — sealt

saadigi teada täpne tapmismoment. Leitakse laip omas korteris, siis pandagu tähele, missugused riided tal seljas (päewane ülikond, kodune ülikond, ööpesu), kas leiduwad laual toidujäänused (kuidas on nende wäljanägemine — wärske, kuiwanud?), kas lamp on põlenud (millal nähti lambi walgust ja millal kustus see); kas on tarwitatud woodit; mida wõib otsustada surmamärkidest (küsida arsti arwamist). Laiba lahkamisel waadatagu järele, mida sisaldab magu; leidub selles seedimata toidu reste, siis paluda arstilt otsust, mida kadunu wiimati söönud ja kui kaua enne surma. Ühtlasi kogutagu teateid, kus ja mida ohwer söönud kõige wiimati. Sedawiisi oli wõimalik määrata ühel juhtumusel kindlaks tapmisaega kuni pooletunnilise täpsusega. On magu täitsa tühi, siis on möödunud vähemalt 6—8 tundi wiimasest kõwa toidu söömisest. Meeslaipade juures pandagu tähele ka habemetüügast, selgitades ühtlasi, kus ja millal ajas kadunu wiimati habet.

Kus toimus tapmine? Harilikult langeb laiba leiukoht ühte tapmiskohaga. Selle järel dame kohal leiduwatest jälgedest ja märkidest — wereloigud, kuritöö toimimiseks tarwitatud tööriistad, laiba asend ja wälimus. Puudub aga näit. wereloik leiupaigal wõi selle otsekoheses läheduses (kui ohwer on surnud haawadesse), siis on põhjust arwamiseks, et tapmine sündis mujal ja laip toimetati leiupaigale pärast surma. wõi jälle seda, et haawatu ise liikus enne surma teatawa maa edasi. Wiimasel juhtumusel aga weretilgad peaksid juhatama kätte tema liikumistee. On laip kohale lohistatud, mida wõib otsustada mõnikord ta wälimusest ja riiete seisukorrast, siis tuleb otsida ka lohistamisjälgi.

Kuidas toimus tapmine? Kas mõrtsuka ja ohwri wahel oli wõitlus? (Läbi lugeda üldosast „Wõitluse jäljed“.) Leiab olnud wõitlus tõendust, siis otsida iseäranis hoolega, kas teopaigal ei leidu asju, mis wõisid jääda wõitluse tõttu mõrtsukast maha, nagu rebenenud nõõbid, ülikonnaosad, juukse- ja habemekarwad. Waadatagu läbi ka ohwri küüntealused; leiduwad seal naharullikesed, siis on wäga tõenäoline, et mõrtsuka katmata kehaosadel leidub kratsimise jälgi.

Mitu isikut wõtsid osa tapmisest? Kas leiduwad teopaigal rohkem kui ühe inimese jäljed; kas on nihutatud paigalt suuri raskusi, milleks ei jatkuks ühe inimese jõud; kas wõis üks isik pääseda sisse wõi pidi neid olema rohkem; kas leidub jälgi, mis näitawad, et üks osalistest on pidanud wahti; kas on tarwitatud mitut isesugust tapariista?

Missuguses asendis seisid ohwer ja mõrtsukas tapmissilmapiilgul? Sellele küsimusele tubli arst wõib anda tihti õige wastuse, wõttes arwesse haawade asukohad ning iseloomu kui ka teopaigal leiduwad werejäljed (w. were- ja kuulijäljed). Siin pandagu tähele ka seda, missuguses kehaseisangus riietes leiduwad haawad sobiwad kõige enam kehahaawadega.

Missugust tööriista wõi abinõu tarwitati tapmiseks? Laiba ülewaatamise ja lahkamise andmetel otsustada, missugust tööriista wõi abinõu tarwitati tapmiseks. Edasi waadata, kas kohal leiduwad tarwitatud tööriist wõi abinõud (nende osad), on need toodud mõrtsuka poolt kaasa wõi wõetud kohapealt. Kui tööriistad puuduwad teopaigal, siis otsustada, missugused märgid wõisid jääda neile külge, näit. terariistal — weremärgid, pooleksmurdunud tera, terast murdunud tükike wälja. Mahajäetud asjadelt otsida weriseid, resp. warjatud näpujälgi. W. ka lhk. 81, kelle oma on tarwitatud tööriist?

Tundmatu laiba isiku kindlakstegemine. Kõigepealt otsitakse läbi surnu riided, kas nendes ei leidu isikut tõendawaid dokumente, kirju, aadresse. Ei peaks leitama dokumente, siis waadatagu registratuurist järele, kas laip ei sarnane mõnele otsitawale, teadmata põhjustel kaduma läinud isikule. Laip panna waatamiseks wälja ja awaldada ajalehtedes tema täpne isiku ja riiete kirjeldus. Laip pildistada ja pildid saata politseiasutustele ettenäitamiseks ja ajalehtedele awaldamiseks.

Isiku äratundmine ta laiba järele on tihti väga raske, kui laip näidatakse ette wõi pildistatakse ses kujus nagu ta leitud. Tuttawad ei ole harjunud teda ses kujus nägema ja seetõttu on äratundmine tihti wõimatu.

1924 a. leiti Haapsalu ligidal metsas tundmatu enesetapja noormehe laip, kuulist läbistatud peaga. Selles laibas tundsid kohalikud elanikud ära kordamööda kolme isikut, kes pärit kõik Haapsalu ümbrusest. Kui aga nende koju mindi wiima surmasõnumit, siis leiti arwatawad surnud kodus rõõmsal meelel talitamast. Hiljem selgus, et enesetapja oli pärit Peterist ja pole käinud kunagi waremalt Haapsalus.

Sarnastel juhtumustel soowitab prof. Reiss laibale anda niisugune wäljanägemine, mis ulatuks kõige lähemale tema elusale kujule ning teha alles selle järele päewpiltlikud üleswõtted. Enesest mõistefaw, et see wõib siindida alles pärast seda, kui laiba suhtes juba täidetud kõik uurimusnõuded, s. o.

laip waadatud tema esialgses olekus üle ja päewpildistatud, kohtu-arsti poolt lahkamine toimetatud, näidatud kohalistele elanikkudele ette jne., ühe sõnaga, kui teda ei ole enam uuri-muse otstarbel waja.

Elustamine sünnib järgmiselt:

Kõigepealt seatakse laip mingisuguse aluse, näit. kasti peale istukile, toetades seljaga wastu seinu wõi selleks ots-tarbeks püstiseatud lauda. Siis pestakse nägu puhtaks, kammitakse juuksed üles ja kohendatakse riided joone.

On see tehtud, siis püütakse näolt kaotada surmajäljed. Siin tulewad arwesse peaaesjalikult silmad ja suu. Laiba silma-laud on kinni wajanud, silmad kustunud nagu halli soomusega kaetud. Tihti silmamunad on langenud kuiwamise tõttu kokku. Huuled on kahwatanud ja näonahaga ühte karwa. Silmade elustamine on väga tähtis, kuna inimese elaw wälja-nägemine oleneb just pilgust. Et silmade kokkulangemine tuleb nende kuiwamisest, siis peab andma tagasi neile tarwi-liku hulga niiskust. Selleks pritsitakse sellekohase pritsi abil (saada apteekidest) silmamunade tagumisesse ossa wee ja glütseriini segu, wõttes mõlemaid ühepalju. Et silmalaod jääksid üles, pannakse nende alla wati ribakesed. Silmamunade wälispoolset pinda niisutatakse pintslikesega abil ülemal-nimetatud wee ja glütseriini seguga. Et huultele tagasi anda nende loomulik wärw ja paksus, pritsitakse nendesse waseliini, millega ühtlasi üle määratakse ka ilanahk. Pärast seda wärwitakse huuli piirituses leotatud karminiga.

Sel teel elustatud laibast tehakse üleswõtted eest ja külje-pealt ning näidatakse need asjaomastele isikutele ette.

II. SURMA PÕHJUSED.

Laiba wigastused. Siin jääb esimene sõna arstile, kuid nagu öeldud juba waremalt, peab ka jälgija tundma elawat huwi laiba ülewaatuse ja lahkamise wastu. Selleks ta wajab aga mõnesuguseid kogenud juhatusi, mida alamal wõtame Wilh. Polzeri poolt Grazi ülikooli prof. dr. J. Kratteri juhatusel kokkuseatud ülewaatetest.

H a a w a d. Haawu waadeldes igakord ei saa otsustada tarwilise kindlusega, missuguse tööriistaga need tekitatud. Seepärast tuleb hoiduda ülearu kiirest otsustamisest. Haawa kuju oleneb tähtsamas määras sellest, kas nahk haawa kohal on rõhkemas wõi vähemas määras weniw, kas haawa kohal naha all on pehme liha wõi kont. Nõndasama ei saa otsustada

wälispidise vaatamise järele, kas ohwer ei ole saanud õnnetuse wõi kallaletungimise läbi raskeid ja elukardetawaid sise-misi wigastusi, kuigi puuduwad tähelepanuwäärsed wälised märgid. Wähemalt palja wälise vaatamise järele ei saa eitada sisemiste wigastuste olemasolu. Sagedasti ei sobi tööriist ja sellega sünnitatud haawa kuju esimesel wõrdlemisel pealt-näha isekeski; hiljem aga selgub nende põhjuslik suhe, kui wõetakse arwesse löögiwiis ja lööja ning ohwri asendid (tuletada meele werejäljed üldosast). Nürida riistaga sünnitatud haawad wõiwad paista wõhikule sarnastena löike- wõi rebimishaawadele; sellewastu erinewad terawa riistaga tekitatud haawad alati oma siledatelt äärtelt ja terawatelt nurkadelt. Mõnikord löikehaaw wõib näha nõnda wälja, nagu oleks löödud sellele kohale mitu haawa; see juhtub siis, kui haaw läheb üle wäga kortsusrikka naha, näit. wanemate inimeste kaelahaawad. Kui haaw leidub karwadest kaetud kohal, näit. peahaaw, siis kergendab haawamisega kannatanud juuste uurimine otsuseandmise, missugust tööriista on tarwitatud. Kui raske wigastuse puhul, mis harilikult ühenduses rohke werekaotusega, laiba läheduses puudub weri, siis peab selgitama lähemalt selle nähtuse; põhjus wõib seista selles, et weri jooksis sissepoole, keegi koristas, resp. loomad lakkusid were.

Edasi paneme tähele üksikuid haawade liike:

1) L ö i k e h a a w a d k a e l a l wõiwad olla tekitatud nii oma kui wõõra käega. Et otsustada, kumma juhtumusega on tegemist, tuleb panna eraldi tähele:

a) Kas keha eespoolne wõi tagupoolne külg on kaetud iseäranis rohkesti werega;

b) kas üks käsi on kaetud rohkesti werega, nagu „werre kastetud“;

d) kas kätel leidub löike- wõi pistehaawu;

e) kas kaelal leidub ainult üks sügaw haaw wõi üks seesugune ühes mitme wäiksemaga;

g) kas sügaw haaw asub enam pahemal wõi paremal kaelapoolel, kuidas haaw jookseb (missuguses suunas), kuidas näeb wälja haawa algus.

Enesetapmine näib olewat tõenäoline (kui sellega sobiwad ka muud asjaolud), kui:

a) Keha eespoolne külg on iseäranis werega kaetud, kuna tagupoolsel küljel sootumaks puudub weri wõi seal leiduwad ainult mõned üksikud plekid;

b) käsi, mis nuga hoidis, rohkesti werine;

d) kätel puuduvad wärsked haawad;

e) kaelal leidub mitu haawa, millest mõned pealtnäha õige tagasihoidlikud, nõnda et nahk kriimustatud waewalt;

g) kui haaw asub: paremakäelistel — enam pahemal kaelapoolel, pahemakäelistel — paremal poolel ning kui pealegi haaw jookseb wiltu allapoole.

Tihti on haawa algus sakiline, mis tõendab, et nuga on pistetud mitu korda haawa ja kord juba alustatud haawa on lõigatud mitu korda edasi. Seda ei juhtu kunagi wõõra käega tekitatud haawadega.

Kui leitakse laip, millel lõigatud kõri läbi ja awatud tuiksooned, wõib olla, ka lõigatud läbi küünarnuki kõwerdus wõi kel on kaela haaw ühes kuulihaawaga peas, siis enamasti on tegemist enesetapjaga (kombineeritud enesetapmine).

Mõrtsukatöö näib olewat tõenäoline, kui:

a) werega kaetud peasjaliselt keha tagumine kül. Prof. Kratter põhjendab seda järgmiselt: „Püstiseiswa inimese kaela läbilõikamine (eestpoolt) wõõra käega ei ole üldse teostataw. Sel puhul kallaletungija enne peab murdma ohwri wastupaneku, wiskama ta maha ja lööma juba lamawale inimesele surmatoowa haawa, wõi jälle on tegemist haawaga, mis löödud magawale wõi uimastatud inimesele. Seliti lamaja kõrihaawast woolab veri tahapoole.“ Sellewastu arwab Kratter, et kaela läbilõikamine enesetapja poolt waewalt wõiks sündida teisiti kui püstiseistes wõi istudes;

b) üks käsi werega määritud, kuid mitte kunagi nõnda nagu „werre kastetud“. Kui käsi werine, siis on selle põhjuseks enamasti peopesa haawad, mis tekkisid tõrjudes mõrtsuka nuga tagasi;

d) on olemas ainult üks sügaw kaelahaaw.

2) Tuiksoone läbilõikamine. Tuiksoonte läbilõikamiseks walitakse seesugused kehaosad, kus juba wõhikutegi teades weresooned asuwad naha all kõige ligemal, nagu käerandmed, küünarnuki kõwerdus, harwemini põlwekõwerdus. Enesetapmine on mõeldaw, kui:

a) lõikehaaw läheb põiki üle haawatud liikme ja asub liikmekõwerduse kohal;

b) haawa tekitamiseks on kõrwaldatud riided (riietes puuduvad wastawatel kohtadel haawad);

d) on olemas mitmekordsed haawad, kusjuures tulewad tihti ühe ja sama liikme küljes ette rööbastikku jookswad haawad; wõõral käel puuduks wõimalus talitada sedawiisi.

Mitmekordsest (kombineeritud) enesetapmisest tuleb mõtelda, kui leitakse poonu awatud tuiksoontega (seesugune juhtumine oli paar aastat tagasi Tallinnas) wõi tõmmatakse uppunu weest, kellel samasugused wigastused.

3) Pistehaawad. Et otsustada, kas pistehaawad on tekitatud oma wõi wõõra käega, pannakse tähele:

a) Kas pistehaawa koht on riiekest wabastatud;

b) kus asuwad haawad (enesetapja walib enamasti südamekoha);

d) kui mitu pistehaawa olemas, siis — mis suunas seisawad üksteisest, kas seisawad tihedalt üksteise kõrwal, kas nende hulgas leiduwad mitmed tähtsuseta torked.

Pistehaawade arw enesest pole mõõduandew; see wõib nii oma kui ka wõõra kätetöö juures olla wõrdlemisi suur.

Enesetapmise poolt räägiwad järgmised asjaolud:

a) kui pistehaawa koht on riiekest wabastatud, s. o. kui riiekest ei leidu pistehaawa;

b) kui pistehaawad leiduwad kohal, mis enesetapjale kergesti tabataw, näit., rind, magu, kael;

d) kui mitu pistehaawa järgnewad ühes ja samas suunas, kui need on koondatud üksteise ligidale, kui mitmed neist tühised.

Mõrtsukatöö tuleb arwesse, kui:

a) torgatud läbi pealisriided, eriti aga siis, kui taskutes leiduwad kõwemad asjad nagu taskuraamatud, rahataskud j. m. on kannatanud torkest;

b) haawad leiduwad seesugusel kohal, mida enesetapja waewalt oleks wõinud tabada, näit. selg;

d) leidub mitu haawa, mis igauks ise suunas üle keha laiali pillatud (löödud, kuhu aga juhtus), haawad on peaaegu kõik rasket liiki.

Juhtuksid tulema siin ka ette pistehaawad käerandmel wõi küünarnuki kõwerduses, siis on põhjust arwata, et on tegemist n. n. kinnipüütud löökidega, s. o. ohwer sai haawad, warjates ennast käega.

Weel tuleb panna tähele, et naha weniwuse tõttu on pistehaawad mõnikord wõrdlemisi wäikesed, mispärast peab otsima neid hoolega. Samuti olgu tuletatud meele, et näit. noapiste, mis tabanud südame, ei too igakord silmapilkset surma, mistõttu ohwer wõib tegutseda weel lühikest aega pärast haawa saamist.

4) Laskehaawad. Laskehaawadena panerne tähele laengu sissetungimise ja wäljatungimise awaust, kui wiimane

(väljatungimise awaus) olemas. Laengu sissetungimise awaus on sellelt iseäranis tähtis, et tema järele wõib otsustada, kas on lastud otsekohesest lähedusest wõi kaugema maa tagast. Samuti on tähtis ka laengu sissetungimise awause kuju ja suurus. Kujult on laengu sissetungimise awaus osalt ümarik, wahetewahel aga äärteil tähekujulisel rebitud lõhki, mõnikord koguni praosarnane ja tihti wõrdlemisi terawate äärtega, sarnanedes sellelt pistehaawadele. Haawa suurus on paljudel juhtumustel wäiksem kui tarwitatud laeng. On aga laengu sissetungimisel mõjunud isesugused lõhkenähtused, siis on haaw suur, tähekujuline ja lõhkirebitud.

Laengu väljatungimise awaus on harilikult suurem sissetungimise awausest, enamasti praokujuline, tihti aga ka tähekujuline ja rebitud äärtega.

Et otsustada, kas on tegemist enesetapmisega wõi mõrtsukatööga, pandagu tähele:

a) Kas laeng on sihitud kehaosale, mis harilikult katmatu, kas haawa koht on riietest wabastatud wõi on lastud ka riided läbi;

b) kus nimelt asub laengu sissetungihaaw: rinnal, peas, seljas;

d) kas on lastud otsekohesest lähedusest wõi kaugema maa tagant. Kuna kaugema maa tagant lastud laeng tõendab alati, et mängus on wõõras käsi, jääb otsekohesest lähedusest laskmise puhul alles nii üks kui teine wõimalus; siin wõiwad anda aga muud asjaolud täieliku selguse;

e) kas laiba käte (käe) küljes on märgata püssirohu tahma.

Laengu sissetungimise haawade arw, samuti laskeriista puudumine laiba läheduses, ei ole iseenesest weel mõõduandwad küsimuse otsustamisel, kas on tegemist oma wõi wõõra kätetööga. Prof. Kratter tunneb juhtumusi, kus wastuwaidlematul enesetapmise juhtumusel leidis laiba küljes kuni neli kuulihaawa, millest kaks tabanud südame. Lõike-, piste- ja kuulihaawadest südamesse tabatud isik wõib tegutseda arukalt weel lühikest aega pärast surmawa haawa saamist, millega wõib seletada mõnikord muidu mõistatuslikud nähtused laiba juures, nagu riiete kohendamine, laskeriista taskupistmine j. m. Peahaawadele järgneb harilikult silmapilkselt meelemärkuse kaotamine.

Enesetapmine näib olewat tõenäolik, kui:

a) laeng on sihitud harilikult katmatule wõi selleks otstarbeks paljastatud kehaosale;

b) laengu sissetungihaaw leidub kohal, mis enesetapjal kergesti tabataw;

d) kui on lastud otsekohehest lähedusest. Ligidalt laskmist iseloomustawad: 1) tahmarõngas haawa ümber. See wõib olla kõrwaldatud kolmanda käe läbi, kuid siis wõib panna haawa äärtele tähele nahka tunginud püssirohu teri, 2) nahka tunginud püssirohu terad (mida lühem laskeriista toru, seda rohkem püssirohu terakesi jääb plahwatamata), 3) kõrwenud juuksed (kui laengu sissetungikoht juustest warjatud), 4) tulepalistus, s. o. pargitud naha taoline kuiwanud weere haawa ümber, harilikult ainult mõni mm lai.

Kaugused, misjuures tulewad weel nähtawale ligidalt laskmist iseloomustawad tundemärgid, on mitmesugused, olene des püssirohu hulgast ja -sordist ning osalt laskeriista toru pikkusest. Katsed näitawad, et teatawatel tingimustel kaowad nimetatud tundemärgid juba 50 sm kaugusel, kuna teisugustel tingimustel need nähtawale tulewad weel 150—200 sm kauguselt lastes. Kõige enim kaob (juuste) kõrwetamine 10—15 sm tagant, siis püssirohu terade nahka tungimine, kõige wiimasena tahmawõru. Haawlilaengust maksab: mida ligemalt lastud, seda enam haawlid koondatud ja ümberpöördult.

e) Püssirohutahm kätel tuleb harwa ette, kuid on kindel enesetapmise tunnus. See tuleb sellest, kui tarwitati alawäärtuslikku laskeriista, mille lukk laseb läbi püssirohu gaase. On ka teine käsi tahmane, siis on enesetapja laskmise juures hoidnud selle käega laskeriista toru, mis tuleb mõnikord tõepoolest ette.

5) Nürida riistapuuga tekitatud haawad, samuti raiehaawad tulewad enesetapjate juures väga harwa ette, kuna nende tagajärjed enesetapja suhtes paistawad ebakindlatena ja piinarikastena. Seewastu lõpetawad paljud oma elu kõrgelt allahüppamisega wõi sõiduriistade alla heitmisega. Et siin aga ka tegemist wõib olla mõrtsukatöö maskeerimisega, nimelt siis, kui puuduwad erapooletumad pealtnägijad, siis peab hoolega otsima, kas ei leidu laiba küljes muu wägiwalla märke ja selgitama, kuidas need wõisid tekkida.

Mürgitamine. Siin wõib olla tegemist enesetapmisega, mõrtsukatööga, mürgitatu enda ettewaatomatusega, wõõraste isikute hooletusega. Missugune neist leidnud aset ühel

wõi teisel juhtumusel, seda selgitab kõikide kõrwalasjaolude esiletoomine juurdluse näol.

Enesetapmine mürgitamisega on iseäranis lugupeetud nais-terahwaste poolt, ent ka mehed küllalt tihti sirutawad käe mürgiklaasi järele. Muu seas räägib enesetapmise kasuks asjaolu, kui mürgitamiseks on tarwitatud wastikult lõhnawat või halwamaigulist mürki, sest seesugust ainet oleks raske tarwitada mõrtsukatöö toimimiseks.

Tuleb ette ka endamürgitamist ühenduses mõne muu eluwõtmise wiisiga, näit., mahalaskmisega, allahüppamisega, poomisega, uputamiseega jne. Samuti püütakse warjata endamürgitamise taha mõnikord muul wiisil kordasaadetud mõrtsukatööd, kusjuures mürk juhatakse sisekonda pärast surma. Selle võib teha aga lahkamine alati kindlaks, kas mürk satunud organismi enne või pärast surma.

Mürgitamisi enda etteawaatamatuse ja wõõraste isikute hooletuse tõttu juhtub küllalt sageli. Tihti on siin tegemist asjatundmatusega ja mürgiste ainete ärawahetamisega, näit. mürgised seemned, rohud, marjad wahetatakse sama wälimusega toidu- ja maitseainetega. Mürgitused rikkiläinud liha ja kala tarwitamise tagajärjel pole haruldased. Majapidamises tarwitatawad mürgised ained, nagu lysol, bensiin, woswortikud, satuwad hooletuma hoidmise tõttu laste ja nõdraaruliste isikute kätte jne.

Mürgitusurma võib tunda mõnesugustest wälistest tunnistest. Nendest oleks näit. nimetada:

a) iseäralik nahawärw, näit. helepunane söeoxydgaasi mürgitustel;

b) põlenud huuled ja suunurgad;

d) pargitud naha taolised pruunid või kollased nõred suunurkest kaela või koonu poole, kui tarwitatud kõrwetawaid aineid;

e) walkjashall suuulanaha värw;

g) teraw lõhn laiba juures, kui tarwitatud lõhnawaid aineid, näit. lysoli;

h) okse iseäraline värw.

Laiba taskutest ja lähedusest tuleb otsida mürgi jäänuseid, samuti ka tema päralt olewatest ruumidest.

Poimine. See eluwõtmiswiis on väga populaarne enesetapjate keskel; äärmiselt harwa tarwitatakse teda mõrtsukatöö kordasaatmiseks. On teada juhtumused, kus mõrtsukas oma ohwri, kelle tapnud mürgitamise, kägistanise

wõi surnukslöömise teel, poos pärast tapmist üles, et maskeerida mõrtsuktoöd enesetapmisega.

Enesetapmine tuleb arwesse, kui (kokkukõlas muude andmetega):

a) wastaw isik wõis puua enda sel kombel, nagu ta leiti. Mõnikord leitakse poonu laip nõnda madalast, et ta oleks wõinud katkestada poomise, sirutudes püsti. Prof. Kratter arwab, et seesugustel juhtumustel mõjub kaasa kiire meelemärguse kaotamine;

b) poomiseks tarwitatud wahendi (nöör, käterätik jne.) jälg kaela küljes sobib tarwitatud wahendiga, kui nöörijälg aseneb otse lõualuude all, kukla pool enamasti kõrgemale tõustes. Nöör, rihm, kett jne. jätawad kitsa, kuid sügawa jälje, käterätik, sall jne. — laia ning mõnikord waewalt märgatawa jälje.

Kui muud asjaolud lükkawad ümber enesetapmise wõimaluse, siis peab oletama, et ohwer on poodud wägiwaldselt wõi esiteks muul teel surmatud ja siis tema laip riputatud üles.

Mõnesugused wälised wigastused poonu laiba küljes wõetagu alati hoolsasse selgitamisse, kuna need küsimuse otsustamiseks, kas tegemist oma wõi wõõra kätetöoga, wõiksid pakkuda tähtsa toetuse. Need wõisid tekkida näit. sel teel, kui toimetati laiba mahawõtmist oskamatumult wõi hoolimatult. Sel wiisil on tulnud ette isegi luumurdmisi. Kui poonu laip seisis tuule käes, wõis tuul laipa tõugata wõi hõõruda wastu kõwu asju; loomad ja linnud wõisid wigastada laipa. Wigastused wõiwad olla aga ka wõitlusmärgid.

Kägistamine. Kägistamine wõib sündida kaela kinninöörimise (nööri, rihma, käterätiku jne. abil), wõi käega pigistamise teel.

Esimesel juhtumusel leidub ümber kaela ühetasane kägistamispaela jälg (enamasti ka pael ise). Tähendatud jälg erineb poomisnööri jäljest sellelt, et ta ei tõuse kukla taga mitte kõrgemale, on kuklataga sama sügaw kui eesküljes ja asub harilikult madalamal (enam keha poole). Kägistatu näowärw on tugewasti sinakaspunane, kuna poodu nägu on kahwatu. Arwesse wõib tulla nii enesetapmine kui ka mõrtsukatöö. Enesetapmise poolt kõnelewad järgmised asjaolud: kui kägistamisnööri sõlm on kaela esiküljel, kui pea ja käte küljes puuduwad muud wigastused (wõitlusjäljed). Mõrtsuka käe läbi kaotawad elu sel wiisil enamasti wastsündinud lapsed. Täiskaswanuid pole nõnda kerge nöoriga kägistada, olgu siis, kui nad löödud enne uimaseks, mida tunnistawad wastawad wi-

gastused laiba küljes, wõi tabatud unelt. Wiimasel juhtumisel wõiwad puududa wõitluse (wastupanu) jäljed.

Käega kägistamine, mida iseloomustawad peale sinikas-punase näowärwi weel kaela küljes sõrmede kinnihaaramise kohtadel naha alla tunginud veri, sõrmeküünte jäljed nahal ja enamasti maraskile kratsitud nahk, tuleb kirjutada alati wõõra käe arwele. Mõnikord leidub ohwri rinnal põlwitamise (ohwri mahasurumiseks) jälgi, peas — löögihaawu. Kratsimishaawad ja sõrmeküünte asemed wõiwad puududa, kui mõrtsuka küüned olid lõigatud wäga lühikeseks, kui ta kägistas kinnastatud käega, kui ohwri kägistamise ajal oli üle pea wisatud põll, kleit, särk jne.

Uppumine. Wõimalikud on — enesetapmine, õnnetujuhtumine, mõrtsukatöö wõi muu surmamiswiis, mis taheti maskeerida laiba wettewiskamise teel. Wiimasest wõimalusest, s. o. kas isik sattus wette elusalt wõi juba surnuna, annab alati kindla wastuse lahkamine. Samuti wõib sel juhtumisel, kui isik sattunud wette juba laibana, arst muretseda selguse, mis oli tõsiseks surma põhjuseks.

Peab tähendama, et mõrtsukatöö otsekohese uputamise, s. o. hoides ohwri nägu seni wees, kuni ohwer sureb, on mõeldaw ainult wäikeste laste ja wastupanuwõimetute isikute kallal; on ikkagi raske sedawiisi teise ilma saata täiskaswanud, hariliku terwise juures wiibiwat inimest. Iseasi on tõugata inimest näit. üle laewa parda wette.

Tihti leiduwad weelaiba küljes mõnesugused wigastused. Need wõisid tekkida ligikaudu järgmistel põhjustel:

a) isik haawas enda enne wettehüppamist (langemist) oma käega, et olla kindlam enesetapmise tagajärgedest (kombineeritud enesetapmine);

b) wigastused on sünnitatud wõõra käega sihilikult;

d) wettehüppaja põrkas wette langedes wastu kiwi wõi muud kōwa asja;

e) käre wool hõõrus wõi tõukas laiba wastu kōwu esemeid;

g) wigastused on sünnitatud weeloomade poolt;

h) wigastused tekkisid laiba weest wäljatoomisel;

i) wigastused tekkisid elustamiskatsetega.

Lämmatamine wõib teostuda kolmel wiisil: a) hingamisawauste sulgemisega, b) hingelõõri ummistumisega ja d) hingamisliigutuste takistamisega. Ühelgi juhtumisel siin ei wõi tulla arwesse enesetapmine, küll aga õnnetu juhtumine, hooletus ja sihilik tapmine.

On lämmatamine hingamisawauste sulgemisega teostatud sedawiisi, et mõrtsukas hoidis käe ohwri suu ja nina ees, siis leiduwad ohwri näol, nina ja suu ümber, pea alati wastawad wajutamisljäljed. Lämmatamine pehmete esemete abil, näit. padjaga, ei jäta mingisuguseid wäliseid tundemärke.

Sihilikku surmamist hingelõõri ummistamise teel tuleb täiskaswanute juures wäga harwa ette; seewastu juhtub üsna tihti surmajuhtumusi seeläbi, et toidupalad wõi muudki wõorasained õnnetumal kombel satuwad hingelõõri.

Rinnakorwi sissewajutamine (hingamisliigutuste takistamine) leiab aset raskete pigistuste puhul, näit. rusude alla jäämised, weerewate raskuste alla sattumised jne.

Wägiwaldse surma põhjustena wõiwad weel figureerida: näljumine, põletishaawad, päikesepiste, külmamine, pikselöök, kõrgepingele elektri löök.

Surmamärgid. Niipea, kui elu kustunud kehas, ilmuwad nähtawale mõnesugused wälised tunnused, mida nimetame surmamärgideks. Wiimastega tuttaw olla kuulub jälgija huwidesse, et osata wastawal korral wõtta seisukoht wõimalikkude peastmise- ja elustamise katsete suhtes; kindla surma puhul aga ligikaudu otsustada, millal surm jõudnud.

Otsekohe pärast elu lahkumist ilmuwad märgid.

a) Südametegewuse seisumise — pulss ei löö, süda ei tuksu;

b) hingamisliigutuste puudumine — rinnakorw ei kerki ega waju. Et jõuda selgusele hingamisest, wõib asetada laiba rinnale klaasi weega; jääb wesi klaasis liikumatuks, siis on surm kindel; peeglit suu peal hoides ilmub sellele kerge auruwine, kui elu alles;

d) keha üldine lõtwus, puudub igasugune musklite tegewus;

e) nahk ei reageeri äritustele, silmamuna — puudutamistele, silmateral — walgusele. Naha tundlikkust wõib proowida umbes järgmiselt: tilgutatakse sula kirjalakki nahale; kui ilmub nahale põletispõieke, siis on elu alles, wastasel korral on tegemist laibaga.

Mitme tunni pärast ilmuwad märgid (kindlad surmamärgid).

a) Keha külmus (marmorkülm);

b) laibalaigud madalamal seiswatel kehaosadel. Laibalaigud on kindlad ja mitte kunagi puuduwad surma tunnused. Nendest paneme tähele: aega, millal nad tekkinud, kohta, kus nad leiduwad, wärwi.

Laibalaigud tekiwad 3—4 tundi pärast surma, algul väikeste ümmarguste wõi pikerguste laigukeste näol, mis pillutud laiali üle allpool seiswate kehaosade. Kordkorralt ühinewad väikesed laigukesed ja katawad wiimaks kogu allapoole pöördud kehaosade naha sinikaspunase wõi wiolet wärwiringuga. Erandina ilmuwad laibalaigud mõnikord wäga wara — juba 1—1½ tunni pärast, ehk jälle haruldaselt hilja — alles 4, 6, 10, isegi 15 tunni pärast. Seetõttu peab soowitama tarwilikku ettewaatust suremise silmapilgu wäljaarwamisel laibalaikude järele.

Laibalaigud tekiwad kehaosadel, mis sel puhul juhtuwad olema allapoole pöördud. Nõnda leiame, et poonutel laibalaigud on kõige selgemad jalasäärteel käerandmetel ja kätel, kui kõige madalamale ulatuwatel kehaosadel, weelaipadel seewastu — peas, kaelal, õlgadel, rinnal ja käsiwartel, kõhuli lamajatel leiduwad need keha esiküljel, kuna seljapoolel puuduwad ja ümberpöördult. Järelikult wõib otsustada laibalaikude asukoha järele, missugusesse asendisse jäi laip pärast surma.

Laibalaikude wärw on sinakaspunane wõi wiolet, mõnikord koguni must wõi helepunane, suitsuhallist kuni pruunini, olenedes surma põhjusest ja osalt temperatuurist. Olgu tähendatud, et tugewasti wäljaarenenud laibalaigud ei kao mitte enam täielikult; laiba lagunemisest tingitud muudatuste tõttu muutuwad nad küll kordkorralt kahwatanumaks. Nõrgad laibalaigud, nagu neid leiame näit. werekaotuse tagajärjel surnute laipadel, wõiwad lagunemisprotsessi arenedes hoopis kaduda. Laiba kehaosadel, mis seisawad teatawa surwe all, näit. toetuwad wastu põrandat, ei teki laibalaikke. Nii näeme, et laibal, mis lamas seliti, puuduwad laibalaigud labaluude-ja istumise kohal, samuti kohtadel, mille ümber olid riided pinguli.

d) **Laibakangestus**, mis algab läbisegi 2—4 tundi pärast surma ja lewineb 4—6 tunni kestes peast algades üle terve keha laiali. Kangestus kestab harilikult kaks päewa ja raueb kolmandal päewal samas korras nagu algaski. Soe temperatuur lühendab kangestuse kestwust, külm — pikendab. Laste laipade juures tekib kangestus warem ja läheb ka kiiremini üle. Äkilise surma kannul wõib käia ka äkiline kangestus, kuid ainult nendes musklites, mis suremise silmapilgul olid iseäranis pingul, näit. käsi, mis hoiab rewolwrit.

Kord juba raugenud laibakangestus ei tule enam tagasi.

III. KES ON MÕRTSUKAS?

Kogutud andmestikust selgub, et mõrtsukas pidi wiibima kriitilisel ajal teopaigal, et tema pidi omama wastawad tööriistad ja abinõud, et temal pidi olema teatawad omadused, oskused ja teadmised, et tema pani tapmise toime teatawa eesmärgiga, et tema külge jäid (wõisid jääda) teatawad füüsilised tunnused kuriteost; kogemustest teame juba, et kurjategijad tihti awaldawad teistele märgatawalt oma tahet kuriteo toimimiseks ning teo toimimisega ühenduses awalduwad nende juures pärast toimimist teatawad hingeelulised nähtused. Nüüd tuleb arendada hoolas ja püsiv teadetekogumine, kellest sobiwad eespool loeteldud asjaolud? Teadetekogumist täiendada isikliste, kui ka kaudsete abiliste kaudu korraldatud tähelepanekutega. Seejuures peetagu silmas, et kui üks asjaolu sobib paljude isikutega, teine ja kolmas — samuti, siis on aga nende arw hoopis wäikesem, kelle juures leiab kinnituse kõik kolm asjaolu. Kui niiviisi minnes edasi jääb lõpuks ainult üks isik, kellega sobiwad kõik asjaolud, siis oleme leidnud wisisti kätte õige mehe. Mis siin muidu weel panna tähele, selle wõtame järgnewates ridades lühidalt kokku.

Teopaigal wiibimine. Kellel oli wõimalus wiibida teopaigal, wõttes arwesse tapetu eluwiise, harjumusi, kalduwusi, ärilisi ja muid läbikäimisi, teoksilolewaid ülesandeid, kawatusi jne.? Keda nähti teopaigal? Kui tunnistaja nägi teopaigal tundmatu isiku, siis selgitada wõimalikult üksikasjaliselt nähtud isiku tundemärgid, näidata tunnistajale ette muudel asjaoludel kahtluses seisew isik (-ud) wõi registreeritud kurjategijate päewpildi albumid. Kelle omad on mõrtsuka poolt kaasa toodud ja teopaigale jäetud asjad? Kes keeldub awaldamast oma wiibimist kriitilisel ajal wõi kes annab üles ebaõige alibi, kui sobiwad temaga muudki asjaolud? Kelle omad on teopaigal leitud näpu- ja muud jäljed (mis tekkinud ühenduses tapmisega)?

Tööriistade ja abinõude omamine. Kui tapmine on kawatsetud ette, siis toob mõrtsukas enamasti tapariista kaasa. Tihti tarwitatakse sel juhtumusel tööriistu, mida wajatakse majapidamises wõi kutsetöös. On tööriist jäetud teopaigale, siis näitame seda ümbruskonna elanikkudele; on ta milleltki iseäralik, siis on wastawatel juhtumustel soowitaw awaldada ajalehtedes tema kirjeldus ja päewpilt. On aga tööriist wõetud kaasa, siis kuulame järele, kellel on seesugune tööriist

(kas kahtlusalusel on seesugune tööriist), näit. kellel on seda süsteemi laskeriist, mida tarwitati tapmiseks ja vaatame järele, kas see sobib teopaigal leitud kuuli ja hülsiga. Kellest teatakse, et ta tegi katseid tapariista wõi abinõu omandamiseks? Ühe mürgituse puhul selgus, et keegi isik oli korduvalt katset teinud omandada mürki ja saanud wiimaks selle. Lähem juurdlus selgitas, et see isik oli mõrtsukas.

Omadused, teadmised, oskused. Kellel on seesugused kehalised omadused nagu need olid tarwilised käesolewa tapmise toimimiseks? On tapmine pandud toime ühenduses sugulise wägiwalla tarwitamisega — kellel teatakse olewat seesugused kalduwused? Kes oli tuttaw ohwri elu-oluga? On tapmiseks tarwitatud teopaigalt wõetud tapariist, mis seisis pealegi warjatud kohas, — kes teadis tähendatud riistapuu olemasolu ja hoiupaika? Lastud kauge maa tagant, kuid hästi tabawalt — kes on hea kütt jne.

Motiiwid. Enamkorduwamatest motiiwidest oleks nimetada:

S a a g i a h n u s — mõrtsukas tapab ohwri, et riisuda tema paljaks, et kõrwaldada kaaspärija, äriosaniku — et saada endale terwena ärikasu, päranduseandja — et saada ennem kätte pärandus, armukese — et wabaneda tema ülalpidamise kuludest, wõlausaldaja — et pääseda wõla maksmisest.

P u u d u s — nii mõnigi perekonnapea, kes sattunud raskesse majanduslikku kitsikusse, on tapnud enne oma perekonna ja lõpuks iseenda. Igakord ei õnnestu enesetapmine ja siis wõidakse simuleerida wõõrast kallaletungi.

A r m u k a d e d u s — petetud pool tasub truudusemurdmise tapmisega.

A r m a s t a j a t e m e e l e h e i t l i k k u s — kui abiellumiseks tehakse ülepääsematu takistusi; mõnikord otsustawad nad üheskoos lõpetada enesetapmisega, wõi üks surmab esiteks teise ja pärast enda.

g) **K õ l w ä t u a r m a s t u s** — üks abikaasadest kõrwaldab teise, et jätkata kolmandaga lubamatu ühendust: kõrwaldatakse endine armuke, et wabana luua uued sidemed.

h) **S a d i s m** — sadist tunneb ohwri piinadest ülimal suguulist rahuldust; werest nõretawa ja waludes wisklewa ohwri nägemine suurendab temas lõbutunnet. Ühel juhtumusel leidis sadisti käe läbi langenud ohwri keha küljes üle kaheksakümne haawa.

i) Wiikkamine, kättemaks, äkiline wiha-hoog. Mõnikord juhtub, et kättemaksu mõju all tegutsew mõrtsukas tapab kellegi kolmanda isiku, kes seisab wihaalse ligidal, et sellega walmistada wiimasele rasket kurwas-tust.

j) Karistusekartus — murdwaras tapab mõnikord juhuslikult teo peale juhtunud omaniku, kurjategijad tapawad oma kaaslase, kelle poolt kardawad äraandmist.

k) Poliitiline ja usuline fanatism.

l) Waimuhaigused.

Missuguse motiiviga on tegemist käsilolewal juhtumusel? Seda otsustatakse surnud isikust kogutud teadetest, laiba seisukorra ja teopaigal leiduwate andmete järele. Peab pidama aga meeles, et mõrtsukas mõnikord püüab warjata oma õiget motiivi, näit. kättemaksja püüab anda teopaigale seesuguse wäljanägemise nagu oleks siin tegemist rööwmõrtsukatööga jne. Tihti näiwad esialgu wõimalikud olewat mitu motiivi, mõnikord seewastu pole wõimalik jääda peatuma kindlamalt ühegi juure. Seesugusel juhtumusel tuleb wõtta arwesse kõik wõimalikud motiivid ja nende kohaselt korraldada teadetekogumist.

Kes awaldas tahet mõrtsukatöö toimimiseks? Tahe wõidakse awaldada suusõnal, kirjateel (ähwardused, kawatsused), kaubeldes abilisi, palgates mõrtsukat, muretsedes tööriistu ja abinõusid, meelitades ohwri kõrwale jne.

Mõrtsuka juures awalduwad teo füüsilised tagajärjed. Kelle küljes leiduwad wõitluse jäljed? Teateid koguda ka haigemajadest, arstidelt, welskeritelt, apteekritelt. Kelle riiete küljes leiduwad teopaigalt külgehakanud mürgid, peasjalikult wereplekid? Peab tunnistama, et ettewaatlilikud ja asjatundlikud mõrtsukad oskawad saata tapmise ka nõnda korda, et nende riiete külge ei jää weremärke. Kelle käes on rööwmõrtsukatööga omandatud asjad? Kõigepealt muidugi peensusteni selgitada, mis nimelt läinud kaduma ja siis talitada juhtnõõride järele, mis antud eespool wargustest.

Siin on huwitaw panna tähele järgmine juhtumus: Keegi noormees tapis tee peal rändawa kaupmehe, et omandada selle raha ja kasina kaubatagawara. Olles teinud töö ja läinud mõnisada sammu edasi, hakkas südametunnistus teda raskesti piinama; ta wõttis siis rööwitud rahakoti ja asjad ning wiskas sinna samasse maantee kraawi. Seesugust nähtust on tulnud rohkemgi ette. Igatahes on mõrtsukad, kui nad

ei kuulu retsidiwistide hulka, wäga ettewaatlikud rööwitud kraami realiseerimisega.

Mõrtsuka juures awalduwad hingelised nähtused. Enamasti kõik mõrtsukad tunnewad mõrtsukatöole järgnewatel päewadel sügawat erutust. Näriwast rahutusest tagaaetuna teewad nad tihti mõndki, mida nad ei oleks teinud kainel järelemõtlemisel. Siia kuuluwad: tung minna weel kord teopaigale tagasi, et kaotada seal jäljed, teopaigale anda teissugune wälimus; püüe ääriweeri mõistaandmistega juhtida kahtlus kellelegi teisele (on juhtumusi olnud, kus tõsine mõrtsukas algul figureeris tähtsamate tunnistajate hulgas); kui mõrtsukas arwab, et nähti teda teopaigal, siis ta püüab tihti muuta oma wälimuse (habeme, juuksed), häwitab wõi peidab toimimise ajal kantud riided; otsib endale tunnistajaid; kuulab ärewalt ringi, keda peetakse süüdlaseks jne. Paljud mõrtsukad kaotawad ohwri nähes oma tasakaalu. Tähelepandaw on ka see, et pea kõik mõrtsukad tunnewad wastupanematut tarwidust kõnelda oma teost. Ühed pihiwad sündmuse (enamasti wiina auru all olles) puhtsüdamlikult oma lähematele sõpradele, tihti sõbrannadele, teised piirduwad üksnes umbkaudsete tähenduste tegemisega, et seega kergendada oma õudne saladusekoorem. Seesugused saladused lewinewad aga peagi seltskonnas ja nende tõttu on paljud mõrtsukad pärinud oma teenitud karistuse.

Sisu.

	Lhk.
Eessõna	3
Sissejuhatus	5—6.
1. Kuritegude jälgimise mõiste	5
2. Jälgimise vormiline külg	5
3. Jälgimise tehniline külg	5
4. Jälgimise taktika	6
ESIMENE JAGU.	
I. Kuritegude jälgija	7—9.
1. Jälgija omadused	7
Kehalised omadused	7
Waimlised omadused	7
2. Amettegewuspiirkonna tundmaõppimine	8
Geograafiline	8
Elanikkude suhtes	9
II. Ülekuulamised	10—40.
1. Üldised näpunäited	10
2. Kahjusaaaja ülekuulamine	13
Missugune kuritegu toimitud	13
Kus ja millal kuritegu toimitud	13
Kuidas toimiti kuritegu	14
Saadud aineiline kahju	14
Keda süüdistab kahjusaaaja	14
3. Tunnistajate ülekuulamine	14
Kuulatagu üle kõik tunnistajad	15
Tunnistajate seletused wastaku tõe	16
Ebaõiged tunnistajate seletused eksliku mõistmise tagajärjel	17
Tunnistaja awalduse täpsus	18
Awalduse ehtsus	19
Awalduse tõelikkus	20
Tunnistaja waletab meelega	21
4. Isikute ja asjade ettenäitamine	24
5. Kahtlusaluse ülekuulamine	25
Süü ülestunnistamine	27
Wastulausete esitamine	31

6. Tõbede ja haigeksjäämist simuleerimine ülekuulamiste puhul	32
Ettekutsutu haigeksjäämine	32
Äkiline haigeksjäämine ülekuulamise ajal	33
Langetõbi ja waimuhaigused	33
Minestusse langemised	34
Puudulik kuulmine	34
Lollakus	35
7. Protokoleerimine	35
Mida peab protokoleerima	36
Kuidas protokoleerida	37

III. Teopaik 40—114.

I. Jäljed ja märgid mis tekkinud ühenduses kuriteoga	40
1. Inimese jalajäljed	41
Jälgede liigitus	41
Kuidas ja kust otsida jalajälgi	41
Kas leitud jälg on kurjategija oma	43
Jalajälgede kaasawõtmine	44
Kirjeldamine	44
Päewpildistamine	45
Mootmine	45
Joonestamine	45
Kujundamine	45
Jälje ettevalmistamine kujundamiseks	46
Kujundamine mitmesuguste ainetega	47
Jalajälgede kasutamine jälgimise huwides	49
Jalajäljed sündmust kirjeldamas	49
Jalajäljed kahtlust juhtimas	49
Jälje suurus ja kuju	50
Sammu pikkus	50
Kõnnakjoon	50
Jäljenurk	51
Iseäralised tundemärgid	52
Politseikoerad	52
Jalajäljed süüd tõendamas	55
2. Käe- ja näpujäljed	57
Näpujälgede olu ja liigitus	58
Kust ja kuidas otsida näpujälgi	60
Nägematude jälgede ilmutamine	61
Kelle oma on leitud näpujalg	63
Näpujälgede kaasawõtmine	64
Päewpildistamine	65
Äratõmbed fooliate abil	66
Kujundamine	68
Näpujäljed juhtiwana andmena ja süütõendusena	68
3. Sõiduriistajäljed	72
Wankrijäljed	73
Autode, jalg- ja mootorrataste jäljed	73
Lohisewad liikumisabinõud	73
4. Loomade jäljed	74

	Lhk.
5. Were- ja sperma jäljed	74
Kuidas otsida werejälgi	75
Proovide kaasavõtmine	77
Sperma	78
6. Kuulijäljed	79
7. Murdmis- ja lõhkumisjäljed	80
Kus ja mida nimelt lõhuti	80
Kuidas lõhuti	81
Millega lõhuti	81
Mis otstarbel lõhuti	82
8. Wõitlusjäljed	83
9. Teopaigalt külgehakanud ained	84
10. Teopaigale mahajäetud asjad	85
11. Mitmesugused jäljed ja märgid	87
Hambajäljed	87
Inimese wäljaheitel	87
Sõlmed	89
Wõõras lõhn	89
II. Teopaiga omadused ja seal walitsenud olukord	89
III. Teopaiga waatlus	90
1. Waatluse ettewalmistused	91
Manukad	91
Waatlustarbed	91
2. Sissejuhatawad talitused teopaigal	93
3. Tegelik waatlemine	95
4. Waatlustelemuste fikseerimine	96
Päewpildistamine	97
Plaan	97
Waatlusprotokoll	110
IV. Läbiotsimine , 114—129.	
1. Ettetwalmistused	110
2. Tegelik otsimine	116
Mida otsida	116
Kuidas otsida	117
Kust otsida	119
Isiklik läbiotsimine	122
3. Järeltalitused	123
Rikutud dokumentide peastmine	124
Areteerimine	128
V. Registratuur , 129—172.	
1. Daktiloskoobiline kartoteek	130
Kaartide kogumine	131
Abinõud näpujälgede wõtmiseks	132
Näpujälgede wõtmine	133
Isiku kindlakstegemine näpujälgede waral	134

	Lhk.
Delta ja wälimine terminus	135
Tsenter ja sisemine terminus	136
Papillaarjoonestiku wiis põhitüüpi	137
Galton-Henry registriwormel	142
Monodaktiloskoobiline kartoteek	146
2. Kurjategijate päewpildid	148
4. Isikukirjeldus	152
4. Muud isiku kindlakstegemise abinõud	154
Iseäralised tundemärgid isikut selgitamas	155
Elukutsemärgid kätel	155
Elukutse märgid hammastel	156
Elukutsest tingitud kehahoid	157
Tätoweerimised	158
Wälimuse muutmise	158
5. Waleraha lewitajate kartoteek	160
6. Isikute ja waranduste üleriiklik otsimine	162
7. Kahtlaste isikute kartoteek	167
Abikartoteek kahtlaste isikute kart. juure	168
8. Elukutseliste kurjategijate teatelehtede kogu	170
8. Juurdluskokkuwõtted	171
9. Informatsioon elukutselisest kuritegewusest	171
10. Peakartoteek	172

TEINE JAGU.

VI. Ühiseid jooni kõikide kuritegude jälgimisel 173—180.

Endastselguwad sündmused	173
„Pimedad sündmused“	174
Teopaigal wiibimine	175
Tööriistade ja abinõude omamine	175
Omaduste, teadmiste ja oskuste omamine	176
Motiiv	176
Toimimiseks awaldatud tahe	177
Teo füüsiline mõju toimijasse	177
Teo psüühiline mõju toimijasse	177
Teadetekogumise kawa	178

VII. Wõõra waranduse ärakiskumine 180—213.

1. Sündmuse (teo wälise külje) selgitamine	180
Rõõwimiste ja riisumiste puhul	180
Warguste puhul	183
Kelmuste puhul	185
2. Toimija ning ärakistud wara awalikukstegemine	189
I. Andmestiku kogumine ja oletuste tegemine	189
Wäljamõeldud ärakiskumised	189
Teopaigal wiibimine	192
Millal sündis ärakiskumine	192
Kus sündis ärakiskumine	193
Tööriistade ja abinõude omamine	193

	Lhk.
Omadused, teadmised, oskused	193
Mis nimelt ära kistud	193
Kes teadis warastatud asjade olemasolu ja hoiupaika	195
Kuidas sündis ärakiskumine	197
Juhuslik ärakiskumine	197
Spetsialiseerumise põhjused	197
Taskuwargus	198
Korteriwargus	200
Kauplusewargad ja petturid	200
Aidalõhkujad	201
Hobusewargad	202
Motiiwid	203
Toimimiseks awaldatud tahe	204
Suusõnaline, kirjalik	204
Ettewalmistused	205
Teo füüsiline inõju toimijasse	206
Warastatud kraam	206
Kes müis warast. kr.	209
Warastatud kraami omamine	209
Teo psüühiline mõju toimijasse	210
II. Warga kaaslaste awalikukstegemine	210
Missugusest ringkonnast otsida wastuwõtjat	211
Kas warjamises kahtlustataw isik on süüdi	211
III. Mitme ühelaadilise warguse kõrwutiseadmine	213
VIII. Dokumentide wõltsimine	214—224.
1. Teo wälise külje selgitamine	214
2. Kuidas wõltsitakse dokumente	214
Algupäraste dokumentide kokkuseadmine	215
Algupäraselt õige dokumendi sisu muutmine	217
Numbrite ümbertegemine	217
Sõnade ümbertegemine	217
Sõnade juurekirjutamine	218
Dokumendi lappimine	218
3. Kes on wõltsija	221
4. Juhatuskiri kirjaproowide wõtmiseks	221
IX. Waleraha tegemine	224—231.
1. Teo wälise külje selgitamine	224
2. Kuidas walmistati waleraha	225
Wale metallraha	225
Wale paberraha	226
3. Walerahategija awalikukstegemine	227
Mil wiisil waleraha walmistatud	227
Kus walmistati raha	227
Millal on waleraha walmistatud	228
Kui suures määras walmistatud	228
Kas ühe wõi mitme wabriku töö	228
Kes on walerahategija	229
Kes on organisatsiooni kuuluw lewitaja	230

X. Tulikahjud	232—259.
1. Teo välise külje selgitamine	232
Mis nimelt ja kui suures määras põlenud	232
Kes sai kahju ja kui suures määras	233
2. Tulesüütaja awalikukstegemine	233
I. Andmestiku selgitamine	233
Waatus	234
Tunnistajate ülekuulamine	235
II. Tulikahjude tekkimise põhjused	235
Plahwatus	236
Päikese soojus ja kiired	238
Isesüttimine	238
Elekter	240
Wälk	241
Loomad	242
Kütmine	242
Ahjud	242
Korstnad	243
Keskküte	244
Walgustamine	244
Petrooleumlambid	244
Gaasiwalgustus	245
Ettewaatomatu ümberkäimine tulega	245
III. Põlemise iseloom	247
Missugustel tingimustel tekib põlemine	247
Hoone ehituswiisi ja ehitusmaterjaali tähtsus	248
Tulekustutamise jäljed	249
Kustutamine	249
Ehituse osade mahatõmbamine	249
Asjade wäljatalumine	249
Akende ja uste awamine wõi sulgemine	249
Missugune olukord walitses tulikahju paigal enne tule algust	250
Millal algas põlemine	250
Kust algas põlemine	251
IV. Kas on tegemist tulesüütamisega	252
Tule algus	252
Süütamiswahendid	252
Ettewalmistused	253
Põlemise soodustamiseks	253
Tule alguse maskeerimiseks	253
Kustutamise raskendamiseks	254
V. Kes on süütaja	255
XI. Tapmised	260—283.
1. Teo välise külje selgitamine	260
Juhuslik tapmine	260

	Lhk.
Ettewaatomatu tapmine	260
Tahtwusega tapmine	262
2. Mõrtsuka awalikukstegemine	263
I. Andmestiku selgitamine	263
Teopaiga waatus	263
Tunnistajad	264
Laiba ülewaatus ja lahkamine	264
Kas loomulik wõi wägiwaldne surm	264
Õnnetu juhtumus wõi wägiwaldne surm	265
Enesetapmine wõi tapmine	265
Millal toimus tapmine	266
Kus toimus tapmine	267
Kuidas toimus tapmine	267
Tundmatu laiba isiku kindlakstegemine	268
II. Surma põhjused	269
Laiba wigastused	269
Haawad	269
Lõikehaawad kaelal	270
Tuiksoone läbilõikamine	271
Pistehaawad	272
Laskehaawad	272
Nürida riistapuuga tekitatud haawad	274
Mürgitamine	274
Kägistamine	276
Uppumine	277
Lämmatamine	277
Surmamärgid	278
III. Kes on mõrtsukas	280

Tähestikuline sisujuhataja.

Numbrid tähendawad lehekülgi.

A.

Agentuuri loomine 9.
 Ahjud 242.
 Ahnus 203, 256, 281.
 Aineline tasu 29.
 Ajasüütaja 236, 252, 258, 260.
 Alabaster gips 47.
 Alibi 24, 31.
 Areteerimine 128.
 Argentoraat 67.
 Armukadedus 262, 281.
 Aseton 237.
 Asjatundja 9, 21, 69, 74, 96,
 264.

Auahnus 177.
 Autojäljed 73.
 Autojuhid 9.
 Autunne 29, 177.
 Awalduse tõepärasus 18.
 Awaldusprotokoll 13, 36, 116.
 Azetülen 237.

B.

Bensiin 237.
 Bensol 237.
 Benzidiinproow 77.
 Bronkspulber 62.
 Bronkstinktuur 237.

D.

- Daktiloskoopia 58, 130.
 Daktiloskoobiline kartoteek
 130.
 Daktiloskoobiline keskbüroo
 130.
 Delta 135.
 Dokumendid, wõltsim. 214.
 „ kokkuseadm. 215.
 Dubois foolia 67.

E.

- Eelkaristus 129, 130.
 Eelkäiwad asjaolud 16.
 Eeter 237.
 Ekskremendid inimese 87.
 Elanikud 9.
 Elekter 240.
 Elekterlamp 93, 115.
 Elukutseliste kurjategijate
 teatelehed 170.
 Elukutse märgid 155.
 Elumaja 13, 185.
 Ehutingimused 166, 265.
 Enesetapp 265.
 „ kombineeritud 271,
 272, 277.
 Ennakwaade 96.
 Epileptik 257.
 Ergin 237.
 Ettenäitamine 24.
 Ettewaatomata ümberkäi-
 mine tulega 246.
 Ettewaatomuse abinõud 26.
 Ettewalmistused 205.
 „ tulesüütam. 253.
 Etteütlusproowid 221.

F.

- Fanatism 282.
 Fooliad näpujälgede 66.
 Fototeek 151.
 Füüsiline mõju toimijasse 84,
 177, 206, 259, 282.

G.

- Gaasid 237.
 Gaaswalgustus 246.
 Galton-Henry 135.
 Gasoliin 237.
 Gips 47.
 Glütseriin 127, 269.

H.

- Haawad 269.
 Haawlilaeng 274.
 Habemetüugas 267.
 Haganad 238.
 Hallutsinatsioonid 258.
 Hambad moonutamine 159.
 Hambajäljed 87.
 Hambuline terariist 82.
 Hapnik 247.
 Hingamisliigutused 278.
 Hirmutunne 29, 258.
 Hobusejäljed 74.
 Hobusewaras 202.
 Hoone ehitusmaterjal 248.
 „ ehituswiis 248.
 Hoowikoer 206.
 Hullustusideed 258.
 Hüpnos 258.
 Hüsteeria 18, 257.

I.

- Inimese jalajäljed 41.
 Informatsioon elukutsel. ku-
 ritegewusest 178, 213.
 Isesüttimine 238.
 Isiku kindlakstegemine 125,
 154.
 Isikukirjeldus 148, 152.
 Isikute otsimine 164.

J.

- Jalajälg inimese joonest. 45.
 „ „ jääs 48.
 „ „ kinnitam. 46.
 „ „ kirjeldam. 44.
 „ „ kujund. 45.

- Jalajalg inimese lumes 48.
 „ „ mõõtmise 45.
 „ „ otsimine 41.
 „ „ poolik 42.
 „ „ puhast. 46.
 „ „ puuderdamine 46.
 „ „ päewpildistamine 45.
 „ „ wee all 48.
 „ „ wõltsitud 43.
 „ „ wõrdl. 55.

Jalgrattajäljed 73.

Joodaur 62.

Juhuslik waras 197.

Juuksed ja habe, muutmise 159.

Juuksekarw 86, 270.

Juukselõikajad 9.

Juurdluskokkuwõtted 171, 213.

Jäljed ja märgid 40.

Jäljenurk 51.

Järelkäiwad asjaolud 16.

K.

Kaardid kõrwadega 168.

Kaaslased kuritegudes 170, 210.

Kadedus 257.

Kahtlased isikud 167, 213.

Kartus 257.

Katse waatlusel 113.

Kaubatellijad petturid 201.

Kauplusewaras 200.

Keermuster 139.

Kehakuju muutmise 159.

Kehaliikmed moonutamise 159.

Kehalised omadused 7.

Kelmused 180.

Kelnerid 9.

Kerised 242.

Kerjused 9.

Keskküte 244.

Kirg 203.

Kirjawahetus kahtlane 117.

Kirjeldamisjärjekord waatl. 110, 112.

Koerajäljed 74.

Kojamehed 9.

Kojuigatsus 257.

Konwoerimine 128.

Korstnad 243.

Korteriwaras 200.

Kratsimise jäljed 219.

Kurjategijate album 149.

Kuulijäljed 79.

Kuupuhastus 18.

Kuutõbi 258.

Käejalg 57.

Kägistamine 276.

Kättemaks 29, 257.

Kõnnakjõõn 50.

Kõrwenud juuksed 274.

Külgehakanud ained 84, 282.

Küsimused suggereeriwad 12.

Kütmise 242.

Küünealused 84, 267.

L.

Laibakangestus 279.

Laiba lahkamine 264.

Laibalaigud 278.

Laiba wigastused 269.

Langetõbi 33.

Lapsearmastus 29.

Laskehaawad 272.

Leegid tulik. puhul 251.

Liialdus 38.

Liikumisabinõud 72, 91.

Lollakus 35.

Loogakujuline muster 137.

Loomad tulesüütajatena 242.

Loomade jäljed 74.

Loomulik surm 264.
 Luure 211, 230.
 Läbiotsimine 114.
 „ „ isiklik 122.
 „ „ plaan 115.
 Läikiw tahm 224.
 Lämmatamine 277.
 Lõbunaisterahwad 9.
 Lõhkumise jäljed 80.
 Lõikehaawad 270.

M.

„Maakuulamine“ 80.
 Magneesium 97.
 Mahajäetud asjad 85.
 Manukad 91, 94, 116.
 Mastaab 98, 99, 103.
 Meeleoluline motiiv 256.
 Meeltepetted 19.
 Meetrimõõdud 98.
 Melanhoolikud 258.
 Metallraha 225.
 Meteorid 242.
 Millimeeterpaber 97.
 Minestus 34.
 Mitmesugused jäljed 87.
 Monodaktiloskoob. kartoteek
 68, 146.
 Mootoratta jäljed 73.
 Motiiv toimimiseks 176, 203,
 256, 281.
 Murdmisjäljed 80.
 Muskli tegevus 278.
 Mälu 19.
 Mõistuseta olek 258.
 Mõrtsukas 263.
 Mürgitamine 274.

N.

Naelad 57, 73, 74, 119.
 Naharullikesed 84.
 Naftaliin 237.
 Naiswargad 200.

Natrium 240.
 Neoliin 237.
 Neurasteenija 18.
 Nina moonutamine 159.
 Noomitus 257.
 Numbrite ümbertegemine
 217.
 Näo kestimine 159.
 Näowärw muutmine 158
 Näpujäljed 58, 131.
 „ „ ilmutamine 61.
 „ „ kujundamine 68.
 „ „ wõltsimine 64.
 „ „ wõrdlemine 69.
 „ „ wõtmine 63, 133.
 Närwirikked 18.

O.

Oksüdeerumine 239.
 Oletused 96.
 Olukord teopaigal 89, 250,
 263.
 Omadused 7, 82, 176, 193,
 255, 281.
 Omatahtline wäljendus 11.
 Omnibuste teenijad 9.
 Ootamatus 30.
 Osawõtt kuriteost 182.
 Otsimiskorraldus 162.

P.

Paberraha 226.
 Padrunikest 80.
 Papillaarjooned 58, 133.
 Papillaarjoon. põhitüübid 137.
 Parafiin 46.
 Patoloogilised affektid 258.
 Patoloogilised motiivid 203,
 257, 282.
 Peakartoteek 172.
 Peitlad 119, 120.
 Petrooleumlambid 244.
 Petturid 201.

Pettus 185.
 Pigi 47.
 Pistehaawad 272.
 Plahwatus 236.
 Plahwatuwad aurud, gaasid
 ja tolm 237.
 Plaan, lähema ümbruse 103.
 „ korteri 102.
 „ üksiku ruumi 99.
 Politseikaamerad 97.
 Politseikoerad 52, 167.
 Poroskoopia 72.
 Poomine 275.
 Postikandjad 9.
 Protokoleerimine 35.
 „ aeg 37.
 Protokoll läbiotsimise 124.
 Psüühiline mõju toimijasse
 177, 210, 259, 283.
 Pulss 278.
 Puruksrebitud paber 124.
 Puudulik arenemine 18.
 Puudulik kuulmine 34.
 Puudus 203.
 Päewateated 213.
 Päewpildid 148.
 Päewpildistam., teopaik 97.
 „ jalajäljed 45.
 „ näpujäljed 65.
 Päikese kiired ja soojus 238.
 Pögenemiskatse 26, 29.
 Põlemine 247.
 Põletuspiiritus 127.
 Püsiwad punktid 100.
 Püssirohu terad 274.

R.

Rahawahetajad 201.
 Rahulolematus olukorraga
 257.
 Rahwustunne 29.
 Raiehaawad 274.
 Raskejalgsus 18, 50, 262.

Raud ehitusmaterjaalina 248.
 Reejäljed 73.
 Registratuur 129.
 Registriwormel dakt. 142.
 Resignatsioon 30.
 Restid 252, 268.
 Riietus muutmine 158.
 Riisumised 180.
 Rikutud dokumendid 124.
 Ristprojektsioon 100.
 Roscher 135.
 Rööwimised 180.

S.

Saagi warjamine 208.
 Saak, omamine 209.
 Saanijäljed 73.
 Saatusele alistumine 30.
 Sadism 281.
 Salgamine 31.
 Sammu pikkus 50, 109.
 Seltsimehelikkus 29.
 Silmade warw moonut. 159.
 Silmused 138.
 Simulatsioon 82, 189.
 Sisemine terminus 136.
 Shellak 127.
 Soodus juhus 203.
 Soolatüükad 159.
 Spermajäljed 78.
 Spetsialiseerumine 197.
 Stantsimine raha 225.
 Steariin 47.
 Suggereeriw. küsimused 12.
 Suggestioonid 18.
 Suits tulik. ajal 251.
 Surmamärgid 278.
 Surma põhjused 269.
 Surm loomulik 264.
 Surnu toalet 268.
 Suurustushullustus 258.
 Sõiduriistajäljed 72.
 Sõlmed 89.

Sõnad, juurekirjutamine 218.
 „ kustutamine 218.
 „ murraku 38.
 „ wõõrakeelsed 38.
 „ ümbertegemine 217.

Sõprus 29.

Söekspõlenud paber 126.

Südametunnistus 28.

Sümpateetilised tindid 218.

Sündimismärgid 159.

Sündmused endastselguwad
 173.

Sündmused pimedad 174.

Süütamiswahendid 252, 258.

Süütunne 259.

Süü ülestunnistamine 27.

T.

Tahe teo toimimiseks 177,
 204, 258, 282.

Tahmarõngas 274.

Tajumine 18.

Taktika 6.

Tapmine ettewaatomatu 260.

„ juhuslik 260.

„ tahtwusega 262.

Tapmisabinõud 265.

Tapmiswiis 265.

Taskukell 266.

Taskuwaras 198.

Teadetekogumine 174, 255,
 280.

Teadetekogumise kawa 178.

Tedretähed 159.

Tegewuspiirkond 8.

Tehnika 5.

Telgikujuline muster 137.

Teopaik 40.

„ kaitse 93.

„ lähem ümbrus 111.

„ omadused ja olukord
 89.

„ tsenter 111.

Teopaik üldwaade 95.

Teopaigal wiibimine 175, 192,
 255, 280.

Tindiplekk 220.

Toimimise aeg 13.

Topograafil. signatuurid 104.

Trammiteenijad 9.

Trükimust 63, 132.

Tuiksoone läbilõik. 75, 271.

Tulekustutamine 249.

Tulepalistus 274.

Tulesüütamine 247.

Tuletõrjujad 235.

Tulikahju 232.

„ algus 250.

„ ettewalm. 233.

„ häwituse suurus
 251.

„ katse süüdata 233.

„ põhjuste selgitam.
 kawa 245.

Tundemärgid 207.

Tundmuslikud protsessid 19.

Tunnetuslikud protsessid 19.

Tunnistajad 14, 95.

„ awaldused 17.

„ kohad, kus sei-
 sid 112.

„ liigitus 15.

„ tapmiste puinul
 264.

„ waled 21.

Tätoweerimised 158.

Tõbede simuleerimine 32.

Tööriistad 81, 194, 206, 268,
 280.

Töötamiswiis 81, 197, 213.

U.

Ulakus 257.

Uksehoidjad 9.

Uppumine 277.

Usuhullustus 258.

Usuline tunne 28.

W.
 Waatlus, ettevalm. 91.
 „ protokoll 110.
 „ tarbed 91.
 Waha 47.
 Waik 47.
 Waimlised omadused 7.
 Waimuhaiged 257, 282.
 Waleraha 224.
 „ lewitamine 160,
 227, 230.
 Walgustus 94.
 Walgustussisseadad 244.
 Walwe läbiotsimisel 116.
 Wanaduse nürinemine 18.
 Wanemaarmastus 29.
 Wankrijäljed 73.
 Warastatud kraam 206.
 Wargused 180.
 Wargusekirg 203.
 Warjaja 211, 212.
 Weemärk paberis 126, 226.
 Werejaljed 74.
 Wereloik 74, 267.
 Wereplekid 74, 259.
 Woorimehed 9.
 Wäetisained 238.
 Wäljaheited inimese 87.

Wäljamõeldud kuritegu 189.
 Wäljenduswiis 19.
 Wäljenduswõime 12, 19.
 Wälimine terminus 135.
 Wälimuse muutmine 158.
 Wälk 244.
 Wäriwiplaat 63, 132.
 Wäawel kollane 47.
 Wõitlusjäljed 83, 282.
 Wõrdlusmaterjaal käekirj.
 221, 222.
 Wõõras lõhn 89.
 Würtspoodnikud 9.

Õ.

Õlised ained 239.
 Õnnetu juhtumus 265.
 Õpipoisid 239.

Ü.

Ülekuulamised 10, 123.
 „ kahjusaja 13.
 „ kahtlusalune
 25.
 „ tunnistaja 14.
 Üleriiklik otsimine 162.
 Ümbertegemine asjade 117.
 Ümbruse mõju 31.

Eksitawaid trükiwigu:

Lhk.	7	rida	10	ülewalt	Wiga	Peab olema
	23	„	18	„	tegewusalal	tegewusala
	66	„	11	„	teha	tema
	242	„	11	„	jälle	jälje
					kasuks	kasukas

A

4898